

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

8. SINIF T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNDE
ATATÜRK İLKELERİ VE MİLLÎ DEVLET ANLAYIŞININ
ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR DURUM TESPİTİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Gülden NURLU

ANKARA
Ağustos, 2010

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

8. SINIF T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNDE
ATATÜRK İLKELERİ VE MİLLÎ DEVLET ANLAYIŞININ
ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR DURUM TESPİTİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Güliden NURLU

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Necdet HAYTA

ANKARA
Ağustos, 2010

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne; Gülđen NURLU tarafından hazırlanan “**8. SINIF T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNDE ATATÜRK İLKELERİ VE MİLLÎ DEVLET ANLAYIŞININ ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR DURUM TESPİTİ**” adlı çalışma jürimiz tarafından Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Üye (Tez Danışmanı): Prof. Dr. Necdet HAYTA

Üye : Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK

Üye : Yard. Doç. Dr. Kürşat GÖKKAYA

ÖZET

8. SINIF T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNDE ATATÜRK İLKELERİ VE MİLLÎ DEVLET ANLAYIŞININ ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR DURUM TESPİTİ

NURLU, Gülden

Yüksek Lisans, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Necdet HAYTA

Ağustos–2010, 200 sayfa

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Atatürk ilkeleri ve milli devlet anlayışı kazanımlarına ulaşma düzeylerini tespit etmektir.

İlköğretim okullarında Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışının öğrencilere öğretilmesi yarımların teminatı olan öğrencilerin milli esaslara sahip bireyler olarak yetiştirilmesi için önemlidir. Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışını öğrenmiş olarak yetişen öğrenciler Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin felsefesini bilen ve uygulamada duyarlı olan insanlar olarak yurdun her köşesinde ülkelerine hizmet vereceklerdir.

Bu araştırma, Ankara merkez ilçelerinde (8 ilçe) tespit edilen bir alt sosyoekonomik düzeyde, bir de üst sosyoekonomik düzeydeki toplam 16 ilköğretim okulunda uygulanmıştır. Tarafımızdan geliştirilen ve 42 sorudan oluşan uygulama aracı, 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersindeki Atatürk ilkeleri ve milli devlet ile ilgili kazanımları kapsamaktadır. Bu anketteki sorulara verilen yanıtlardan hareketle Atatürk ilkelerinin felsefesine ve milli devlet anlayışına ilköğretim ikinci kademedeki ne derece ulaşıldığına, öğrencilere Atatürk'ün görüşlerinin ve milli devlet anlayışının ne derecede kazandırıldığına bakılmıştır. Anketin sonuçları yorumlanırken ilköğretim okullarının sosyoekonomik durumu ile cinsiyet değişkenlerine de bakılmıştır.

Araştırmanın sonucunda ilköğretim öğrencilerinin 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde yeterli düzeyde Atatürk İlkeleri ve milli devlet anlayışı kazanımlarına ulaştıkları söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Atatürkçülük, Atatürk İlkeleri, Milli, Milli Devlet

ABSTRACT**AN ASSESSMENT ON THE TEACHING OF ATATURK'S PRINCIPLES AND THE SENSE OF NATION-STATE AT EIGHTH GRADE REVOLUTION HISTORY AND KEMALISM LESSON**

NURLU, Gülden

M.S., Social Studies Education Major Program

Thesis Advisor: Prof. Dr. Necdet HAYTA

August-2010, 200 pages

The purpose of this study is to determine the level of achievements of 8th grade primary school students in terms of understanding Atatürk's principles and sense of national state in the course of Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution.

Teaching students the concept of national state and Atatürk's Principles in primary schools is crucial point in order to raise students as individuals who are well aware of the national principles. Students growing up as individuals who have learned the the concept of national state and Atatürk's Principles and who have been well aware of the philosophy of the Republic of Turkey and who are sensitive in practice will serve their country.

This study is totally applied in 16 primary schools in Cenrtal Ankara districts (8 districts) , some of which are in a low socioeconomic level and the rest of which are in a high socioeconomic level. Developed by researcher , application tool consisting of 42 questions includes gains related to the concept of Atatürk's principles and national state of 8th grade course of Revolution and Atatürk's principles.Moving from the answers given to questions in this survey, It has been observed how well the students have understood the philosophy of Atatürk's principles and national state concept and how well students have achieved to understand the concept of Ataturk's principles and national state vision in primary schools. In interpreting the results of survey , primary schools' socio- economic status and gender variables have been taken into account.

As a result of this study, it can be said that 8th grade primary school students who have attended in the course of Revolution and Atatürk's principles have reached at a sufficient level of gains related to the concept of Atatürk's principles and national state.

Key words : Kemalism, Atatürk's Principles, National, National State

ÖNSÖZ

Bu araştırmada ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Atatürk İlkeleri ve milli devlet anlayışına ulaşma düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. İlköğretim okullarında Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışının öğrencilere öğretilmesi bu öğrencilerin milli ilkelere sahip bireyler olarak yetiştirilmesi için oldukça önemlidir. Bu tez ile amacımız gençlerimizin Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışını öğrenmiş olarak yetişmesinin önemini vurgulamak ve ilköğretimden mezun olan öğrencilerimizin bu düzeye ne derece ulaştıklarını ortaya koymaktır.

8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde “Atatürk İlkeleri ve Milli Devlet Anlayışının Öğretimi Üzerine Bir Durum Tespiti” adlı yüksek lisans tez çalışmamın hazırlanmasında yardımını, hoşgörüsünü, desteğini esirgemeyen saygı değer hocam ve danışmanım Prof. Dr. Necdet HAYTA’ya teşekkür ederim. Ayrıca, araştırmamın yürütülmesinde, yazıya aktarılmasında, düzenlenmesinde, anketlerin uygulanmasında, verilerin analiz edilmesinde; yani, bu çalışmanın her aşamasında yardım, destek ve güler yüzünü eksik etmeyen sevgili hocam Araç. Gör. Nadire Emel AKHAN’ a minnettarlığımı bildirmek isterim.

Araştırma konusunun belirlenmesinde, planlanıp yürütülmesinde desteğini aldığım sevgili eşim Doç. Dr. Muammer NURLU’ ya, daha çok küçük olduğu halde anaokuluna gitmek zorunda kalan biricik oğlum KORKUT ATA’ma gösterdikleri sabırdan dolayı teşekkür borçlu olduğumu burada özellikle belirtmek isterim.

Gülden NURLU

Ağustos- 2010

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
1. BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Problem Cümlesi	3
1.5. Alt Problemler	3
1.6. Varsayımlar	4
1.7. Sınırlılıklar	4
1.8. Tanımlar	4
2. BÖLÜM	6
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Millet Kavramı	8
2.1.1. Milleti Meydana Getiren Unsurlar	19
2.1.1.1. Kültür Birliği	19
2.1.1.2. Ülkü Birliği	24
2.1.1.3. Tarih Şuuru	26
2.1.1.4. Dil Birliği	32
2.1.1.5. Milli Ahlak ve İnançlar	36
2.1.2. Milletlerin Oluşumu	38
2.1.3. Millet Olma Süreci	43
2.1.4. Millet Fikrinin Gelişimi ve Türklerde Millet Fikrinin Oluşumu ..	45
2.1.5. Atatürk'ün Millet Anlayışı	54
2.2. Devlet Kavramı	64
2.3. Milli Devlet	66
2.3.1. Milli Devletin Milli Kimliği İnşa Etmesi	71
2.3.2. Millileşme	74
2.3.3. Atatürk'ün Milli Devlet Anlayışı	79
2.4. Atatürk İlkeleri	84

2.4.1. Laiklik	87
2.4.2. Milliyetçilik	88
2.4.3. Halkçılık	89
2.4.4. Devletçilik	89
2.4.5. İnkılâpçılık	90
2.4.6. Cumhuriyetçilik	91
2.5. Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Programlarında “Atatürk İlkeleri ve Milli Devlet Anlayışının” İşlenişi	93
2.6. Atatürk İlkeleri Ve Milli Devlet Anlayışının İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi Kitaplarındaki İşleyiş Analizi	120
2.6.1. 4. Ünitenin Milli Devlet İle İlgili Kazanımları	120
2.6.2. 5. Ünitenin Atatürk İlkeleri İle İlgili Kazanımları	124
2.7. İlgili Araştırmalar	128
3. BÖLÜM	140
3.YÖNTEM	140
3. 1.Araştırmanın Modeli	140
3.2.Çalışma Evreni ve Örnekleme	140
3.3.Verileri Toplama Teknikleri	143
3.4.Verilerin Analizi	146
4. BÖLÜM	148
4. BULGULAR VE YORUM	148
4.1.Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	148
4. 2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	149
4. 3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	150
4. 4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	152
5. BÖLÜM	154
5.SONUÇ VE ÖNERİLER	154
5.1.Sonuç	154
5.1.Öneriler	156
KAYNAKÇA	158
EKLER	176
Ek 1 : Uygulama İzin Yazısı	177
Ek 2 : Başarı Testi	178

TABLOLAR ve ŞEKİLLER LİSTESİ

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo 1. Araştırmanın Örneklemi.....</u>	141
<u>Tablo 2. Pilot Çalışma Değerlendirme Ölçütleri.....</u>	144
<u>Tablo 3. Başarı Testi Sorularının Kapsadığı Kazanımlar.....</u>	145
<u>Tablo 4. İlköğretim Sınıf Geçme Not Sistemi.....</u>	147
<u>Tablo 5. İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçerisinde Atatürk İlkeleri ve Millî Devlet İle İlgili Kazanımlara Ulaşma Düzeylerine Göre Dağılımı.....</u>	148
<u>Tablo 6. İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçerisindeki Atatürk İlkeleri ve Millî Devlet Anlayışına Ulaşma Düzeylerini Ölçen Başarı Testinden Aldıkları Puanların Cinsiyetlerine Göre Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri.....</u>	149
<u>Tablo 7. İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçerisindeki Atatürk İlkeleri ve Millî Devlet Anlayışına Ulaşma Düzeylerini Ölçen Başarı Testinden Aldıkları Puanların Buldukları İlçeye Göre Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....</u>	150
<u>Tablo 8. İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçerisindeki Atatürk İlkeleri ve Millî Devlet Anlayışına Ulaşma Düzeylerini Ölçen Başarı Testinden Aldıkları Puanların Buldukları İlçeye Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonucu.....</u>	151
<u>Tablo 9. İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük</u>	

Dersi İçerisindeki Atatürk İlkeleri ve Millî Devlet Anlayışına Ulaşma Düzeylerini Ölçen Başarı Testinden Aldıkları Puanların Buldukları İlçeye Göre Tukey Testi Sonucu.....151

Tablo 10. İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçerisindeki Atatürk İlkeleri ve Millî Devlet Anlayışına Ulaşma Düzeylerini Ölçen Başarı Testinden Aldıkları Puanlar Buldukları İlçedeki Okulun Sosyoekonomik Durumuna Göre t Değeri.....153

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Araştırmanın deseni ve izlenen süreç.....142

KISALTMALAR LİSTESİ

Çev. :Çeviren

İÖ.O. : İlköğretim Okulu

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

Ord. Prof.: Ordunaryus profesör

Prof. Dr.: Profesör doktor

MÖ.: Milattan Önce

DTP: Devlet Planlama Teşkilatı

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

v.d.:Ve diğerleri

s. : Sayfa

yy.: Yüzyıl

f: Frekans

TDK: Türk Dil Kurumu

T.C.:Türkiye Cumhuriyeti

n: Öğrenci sayısı

t: Tablo T Değeri

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

İT: İnkılâp Tarihi

İTA: İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük

sd: Serbestlik Derecesi

p: Anlamlılık Değeri

SED: Sosyo Ekonomik Düzey

BÖLÜM 1

1.GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın varsayımları, araştırmanın sınırlılıkları ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Devletin en önemli hedeflerinden biri, kendi belirlediği amaçları doğrultusunda eğitim sürecini içeriksel, hukuksal ve biçimsel yönleriyle planlayarak, bireyleri istediği vatandaş formuna sokmaktır. O halde okulun başarmaya çalıştığı şeyin, istenilen tutum ve davranışlara, arzu edilen milli bir kimliğe sahip olması, beklenen ve bütün bunları içselleştirmiş, benzer tipte bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Bu şekilde de çocuklara milli değerleri, siyasal ve ekonomik anlamda temellendirerek aktarmakta ve var olan toplumsal-siyasal düzenin sürekli kılınmasını sağlamaktadır (Turan, 2009: iii).

Milli eğitim, modern milli-devletlerin temel bir mekanizmasıdır. Milli eğitim, devletin politik bir kurum olarak varlığını milli kültürle eşitleyerek, milli-devletlerin üzerine kurulduğu ilkeleri meşrulaştırmaktadır. Milli-devletin eğitim kurumları olarak okullar, milli özellikleri ya da üstünlükleri ve aynı zamanda farklılıkları belirleyen karakteristikleri geliştiren ve bunları yeniden üreten mekânlar olarak da görülebilir. Çünkü eğitim sürecinde genellikle belirli bir dil, lehçe, mezhep öne çıkarılmakta, milli kimliğin ülkesel boyutu vurgulanmakta ve kökenin ortak mitleri ile tarihsel anıların milli üstünlüğü ve benzersizliği desteklenmektedir. Bu düşünce eğitim süreci boyunca ahlaki bir temelde bireylere benimsettirilmekte, dolayısıyla çocukluk çağından itibaren vatandaşların zorla değil rıza ile var olan düzene itaat etmeleri ve sadakat göstermeleri sağlanabilmektedir (Turan, 2009: 2).

Devletin en önemli hedeflerinden biri, kendi belirlediği amaçları doğrultusunda eğitim sürecini içeriksel, hukuksal ve biçimsel yönleriyle planlayarak, bireyleri istediği vatandaş formuna sokmaktır. Okulun başarmaya çalıştığı şey, istenilen tutum ve davranışlara, arzu edilen milli bir kimliğe sahip olması, beklenen ve bütün bunları

içselleştirmiş, benzer tipte bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Bu şekilde de çocuklara milli değerleri, siyasal ve ekonomik anlamda temellendirerek aktarmakta ve var olan toplumsal-siyasal düzenin sürekli kılınmasını sağlamaktadır (Turan, 2009: 2, 3).

Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim sistemi içerisinde ulusal kimliğin şekillenmesinde tarih alanı önemli bir işlevi yerine getirmektedir. İnkılâp tarihi öğretimi, genç nesillerin milli ruh yapılarını oluşturmada, onlara kendi geçmişlerini bütün kültür ve değerlerini öğretmekte, mensubu oldukları ulusun medeniyet âlemindeki rolünü ve payını belirtmektedir. Asırlardan beri insanlık aleminde geçmişten geleceğe uzanan tarih köprüsünde yürüyerek, geçmişteki olaylardan ders ve kuvvet alarak geleceğe hazırlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütünlük içinde, Atatürk ilke ve İnkılâpları ile Atatürk milliyetçiliği doğrultusunda yeni nesiller yetiştirme, onları milli hedefler etrafında birleştirmesi gerekmektedir (Delen, 2007: 5).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Atatürk ilkeleri ve milli devlet anlayışı kazanımlarına ulaşma düzeylerini tespit etmektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Birinci Dünya Savaşını kaybeden Osmanlı İmparatorluğunun Mondros Mütarekesiyle yenilgiyi kabul etmesi sonucu müttefik devletler ülkemizi işgal etmişti. 1919'da Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışıyla Anadolu'da Milli Mücadele başlatılmıştır. Erzurum ve Sivas kongreleri Milli Mücadele'nin hangi şehirlerde başlatıldığı ve nasıl yürütüleceğine dair tarihi toplantılardır.

1920'de TBMM'nin Ankara'da açılmasıyla ülkedeki siyasi boşluk giderilmiş; Meclis başkanlığına ve daha sonra da Başbakanlığa Gazi Mustafa Kemal atanmıştır.

Polatlı'ya kadar gelen düşmanın ülkeden kovulması, hanedanın yurt dışına gönderilmesi ve Lozan Barış Antlaşmasıyla Türkiye Devleti'nin bağımsızlığı tanınmıştır.

29 Ekim 1923'de yeni Türkiye Devleti'nin yönetim şekli Cumhuriyet olarak ilan edilerek milli bir devlet yapısına kavuşturulmuştur. Bu cümleden hareketle millet, kültür, devlet, milli devlet, Atatürk'ün devlet anlayışı ve Atatürk ilkeleri üzerine yapılan

araştırmalara ve genel anlamda yukarıda sıralanan konulara araştırmamızda değinmiş bulunmaktayız. Bu vesileyle araştırmamız, milli devlet anlayışı ve Atatürk'ün fikirlerinin kavratılmasına yönelik bir çalışmadır.

İlköğretim okullarında Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışının öğrencilere öğretilmesi bu öğrencilerin milli esaslara sahip bireyler olarak yetiştirilmesi için önemlidir. Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışını öğrenmiş olarak yetişen öğrenciler Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin felsefesini bilen ve uygulamada duyarlı olan insanlar olarak yurdun her köşesinde hayatlarını sürdürecektir. Araştırma bu noktada önemini ortaya koymaktadır.

1.4.Problem Cümlesi

İlköğretim 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki kazanımlar doğrultusunda öğrencilerin Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışını kazanma düzeyleri nedir?

1.5. Alt Problemler

1. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisinde Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeyleri nedir?
2. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeylerini ölçen başarı testinden aldıkları puanlar cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?
3. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeylerini ölçen başarı testinden aldıkları puanlar buldukları ilçeye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeylerini ölçen başarı testinden aldıkları puanlar buldukları ilçedeki okulun sosyoekonomik durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.6.Varsayımlar

- İlköğretim 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde uygulanan ölçme aracı konuyla ilgili kazanımları ölçmektedir.
- Yapılan araştırmaya öğretmen ve öğrencilerin objektif olarak cevap vermişlerdir.

1.7.Sınırlılıklar

Bu çalışma ilköğretim okullarının 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersindeki Atatürk ilkeleri ve milli devlet anlayışı ile ilgili kazanımlarla sınırlıdır.

1.8.Tanımlar

ATATÜRKÇÜLÜK: Türk toplumunu, bütün varlığıyla derinden değiştirerek, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmayı amaçlayan ve ulusumuzla birlikte sonsuza kadar yaşayacak olan sürekli bir atılım ve ilerleme yoludur (Özgen, (1997): 180).

ATATÜRKÇÜLÜK: Atatürk'ün düşünce ve uygulamalarından kaynaklanan Türk Devletinin bağımsızlık ve bütünlüğünü, milli egemenliğini, kişi özgürlüğünü, çağdaş olmayı amaçlayan, akla, bilime ve gerçeğe dayanan, evrensel ağırlıklı, geleceğe yönelik, birbiri ile uyumlu amaçlar, uygulamalar ve ilkeler bütünü, Kemalizm (TDK. 2005: 140).

DEVLET: Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımından örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık (TDK. 2005: 514).

MİLLİ DEVLET: Herhangi bir sınıf ve zümreye imtiyaz tanımayan devlettir... O, bütün tabakaların, bütün içtimai birimlerin hak ve menfaatini, koruyan, savunan, dengeleyen ve milletin vicdanında saygı ve itibar bulan ve bizzat milletin teşkilatlanmasından doğan "bir otorite"dir.

MİLLİ DEVLET: Milli Devlet, temelin milletlerin tarihindeki değerlerinden alan, başka ülkeleri taklitten uzak olan ve çağdaş uygarlık seviyesine gitme yolunda bütün diğer ülkelerle yarışan, bütün dünyaya açık ama hiçbir dış güce ihtiyaç duymadan kalkınabilen, kendi devinimi için gerekli sinerjiyi kendi kaynaklarından alan Milli Ekonomi Modeline

sahip, devletinin ancak milleti ile var olduğu Şuuru ile milletin tamamını kucaklayan, vatandaşlarına hizmeti dolayısıyla sosyal güvenliği ve sosyal hizmeti kendine en temel gaye edinen, vatandaşlarına insan haklarını ve hürriyetlerini doya doya yaşatan adalet, eşitlik ve hukuk temeline dayalı bir devlet anlayışdır. Milli devlet, kendine yeter kaynakları ile tam bağımsız olan ve bize ait bir devlet anlayışı karakteri sergiler.

ATATÜRK İLKELERİ: Atatürk'ün devrimlerine, bunları gerçekleştirirken uyguladığı yöntemlere temel oluşturan düşüncelerin sistemli bir biçimde tanımlanmasına denir. Atatürkçü düşünceyi oluşturan temel değişkenler, kuşkusuz ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin yapı taşları olan Atatürk ilke ve inkılâplarıdır (Özgen, 1997: 29)

ATATÜRK İLKELERİ: Atatürk'ün devrimlerine, bunları gerçekleştirirken uyguladığı yöntemlere temel oluşturan düşüncelerin sistemli bir biçimde tanımlanmasına *Atatürk İlkeleri* denir (Yalnız, 2007: 20).

ATATÜRK İLKELERİ: Atatürk İlkeleri, Türk devriminin dayandığı temel düşünce ve inançların özüdür. Türk ulusunun çağdaşlaşmasının durmadan gelişip süreceği inancını özetleyen Atatürk İlkeleri, sonsuzluğa akıp giden ulus varlığının sonsuz dinamizmidir.

MİLLET: Zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan. Birlikte yaşamak hususunda ortak arzu ve bunu kabulde samimi olan ve sahip olunan mirasın korunmasına birlikte devam hususunda istek ve dilekleri ortak olan insanların birleşmesinden oluşan topluma millet adı verilir (Afetinan, 2000: 34–35).

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. MİLLET KAVRAMI

Tarihinin son 150 yıllık dönemi; milletlerin tarih sahnesine çıktıkları yani Milletler çağı olarak adlandırılabilir. Bu milletler çağı, siyasi teşekküller arasındaki ihtilafın ağırlıklı konusu haline gelmiştir. Milletler Cemiyeti (Birleşmiş Milletler) kurulması ile dünyamızı ilgilendiren siyasi, iktisadi ve kültürel değişme, çekişme ve gelişmeler milletler bazında kendini göstermiş ve dolayısıyla millet unsuru en ön sıraya oturmuştur (Saraç, 2006: 3).

Şimdi de ulus ve millet kelimelerine bir göz atalım: "Ulus" sözü ülemekten gelir. Anlamı hisselerle ayırmak, bölmek demektir. Bir hakan, yurdunun bütününe şehzadeler arasında uluslara bölüştürdü. Kaşgarlı Mahmut'a göre, "ulus" kelimesi, tâbi ve hadim anlamına gelen uymak mastarından doğmuştur. Ulus sözü, gerçek bir dayanışmanın ürünü olan insan topluluğunu ifade etmekten uzaktır (Eroğlu, 1992: 335).

Millet, her şeyden önce ortak bağları olan bir insan topluluğudur. Millet kelimesi çağımızda, Fransızca, "nation" kelimesi karşılığı kullanılmıştır. Aynı kelime İngilizce ve Almanca da kullanılmaktadır. Kelimenin menşei Latince, "Natio"dan gelmektedir. Anlamı eski Fransızcada da olduğu üzere aynı kökten, aynı soydan gelme demektir. Daha sonraki yıllar da kelimenin değişik anlamlar kazanması, milleti, aynı soydan gelen insan topluluğu demek olan ırktan ayırmıştır. Dilimizde millet kelimesi, önceleri bütün Müslümanların topluluğunu ifade edecek şekilde, "Millet-i İslâmiye" olarak kullanılmıştır. Millet, Arapça "milla" kelimesinden gelmektedir; topluluk anlamına kullanılır. Çoğulu "milel"dir. Kur'an da Müslümanlara verilen ad olarak kullanılmıştır. Kuskusuz dinin amacı kendine bağlı insan yaratmaktır. Kendine bağlı olmayanları ayırt etmesi, dışlaması doğaldır (Saraç, 2006: 10).

Millet kelimesinin çok yönlü tanımı farklı sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Bazı çevrelerin "millet" yerine "ulus" veya "halk" tabirlerini kullanmaları ilmi ve milli manada yanlıştır. Her iki terimin de "millet" kelimesini mana bakımından karşılmasına karşın; "ulus" kelimesi ile aralarında ortak bağları söz konusu edilmeyen belirli bir yörede yaşayan insanlar ifade edilmiştir. Halk, belirli bir dönemde yaşayan insanları ifade eder. Millet ise, geçmiş ve gelecek nesilleri kapsayan manevi bir varlıktır. Millet yaşayanların yanında,

ölmüş ve doğacak olanları da ifade eder. Millet karşılığı dilimizde "budun" kelimesi de kullanılmışsa da, pek tutmamıştır ve bugün de kullanılmamaktadır (Öktem, 1998: 221).

Millet kelimesi tarihi kaynaklarımızda geçen "kavim" ile batı dillerinde görülen "nation" kelimesinin karşılığıdır. Millet kelimesi Türk tarih ve siyaset yazı ve yapıtlarında başlangıçta bugünkü anlamında kullanılmıyordu. Bunun yerine Müslümanların tümü manasına gelen "ümme" kelimesi kullanılıyordu. Semseldin Sami, millet kelimesini iki anlamda kullanmaktadır. Birinci anlamda millet kelimesi, din ve bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri olan mezhebi ifade eder. Millet-i İbrahim gibi. Burada millet din anlamında kullanılmamakta ve millet-i İbrahim, İbrahim'in dinî anlamına gelmektedir. Millet kelimesinin ikinci anlamı ise, bir din ve mezhebe bağlı bulunan cemaati ifade eder. Millet-i İslam denildiği zaman, İslam dinine mensup kimseler kastedilir (Keskin, 1999: 1).

Buna karşılık "budun" kelimesi millete tekabül eden gelişmiş bir mefhumdur. Natio sözlük anlamında millet, soy, ocak, klan, aşiret, kabile anlamında da kullanılmıştır. Nitekim Bilge Kağan Göktürk yazıtlarında halkına: "Ey budunum yani ey milletim" diye hitap etmektedir (Türkdoğan, 1999: 111).

Büyük Atatürk'ün Nutuk'ta da belirttiği; Milli Mücadelenin şiarı olan "Ya İstiklal Ya Ölüm" parolası aynı hayat felsefesinin farklı zaman ve mekânlardaki farksız ifadesidir. Eski Türklerde bugünkü "Millet" anlayışını karşılayan kavram "Budun" idi. Türklere göre bir millet "illi budun" ve "kağanlı budun" olmalıydı. Zaten "Bod" sözü bağımsız, illi ve kağanlı bir Türk toplumu anlamına geliyordu. Türkçe'deki "boy" sözü de herhalde eski Türkçedeki bu "Bod" deyiminden gelmelidir. Öyle anlaşılıyor ki "Boy" un asıl anlamı insan vücudunun bir bütünlüğü idi. Ayrıca "Sosyal bir birlik", bir "kabile" ve bir "cemaat" anlamına da kullanılıyordu. Anlaşılan o ki; eski Türkler, daha çok milletin temelini teşkil eden güçlü ve inançlı sosyal birliklere "Bod" diyorlardı Böylece sosyal bir birlik anlamına gelen "Millet", devletin esas kurucusu ve sahibi olmuş oluyordu (Ögel, 1998: 335-336).

Millet terimine Osmanlı belgelerinde ilk kez 1517 tarihli bir fermanla rastlanılmaktadır. Kudüs'ün alınmasından sonra, Ermeni taifesine eskiden beri ellerinde olan kiliselerinde, dini özgürlüklerinin devam etmesi konusundaki fermanla Habes, Kıpti ve Süryani milletlerinin, Ermenilerin "hem-milletleri" olduğu belirtilmektedir. Fatih

döneminden itibaren uygulanan bu düzen çerçevesinde bu terimin XVI. asırdan öncede kullanılmış olması mümkün görülmektedir (Adıyeke, 1997: 41).

Millet kelimesi, Osmanlı Devleti'nde özellikle XIX. yüzyıldan sonra Hıristiyanlar ve Yahudiler gibi Müslüman olmayanları ifade etmek için de kullanılmıştır (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1989: 93).

Hukuki ve siyasi anlamda millet, coğrafi sınırları ortak, resmi dili ve kanunları müşterek, sayısı fetihlerle çoğalıp yabancı devletlere arazi terki ile azalan, tebaa denilen insanların toplamıdır. Sosyolojik anlamıyla millet, yalnız tabiiyet ifade etmez. Millet fertleri arasında aynı coğrafi hudutları, aynı dili ve aynı kanunları paylaşmanın ötesinde onları bir arada tutan kültürel özelliklerin de ortak olması gereklidir (Safa, 1961: 55).

Millet terimine Osmanlı belgelerinde ilk kez 1517 tarihli bir fermanla rastlanılmaktadır. Kudüs'ün alınmasından sonra, Ermeni taifesine eskiden beri ellerinde olan kiliselerinde, dini özgürlüklerinin devam etmesi konusundaki fermanla Habes, Kıpti ve Süryani milletlerinin, Ermenilerin "hem-milletleri" olduğu belirtilmektedir. Fatih döneminden itibaren uygulanan bu düzen çerçevesinde bu terimin XVI. Asırdan öncede kullanılmış olması mümkün görülmektedir (Adıyeke, 1997: 41).

Millet kelimesi, Osmanlı Devleti'nde özellikle XIX. yüzyıldan sonra Hıristiyanlar ve Yahudiler gibi Müslüman olmayanları ifade etmek için de kullanılmıştır (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1989: 93).

Hukuki ve siyasi anlamda millet, coğrafi sınırları ortak, resmi dili ve kanunları müşterek, sayısı fetihlerle çoğalıp yabancı devletlere arazi terki ile azalan, tebaa denilen insanların toplamıdır. Sosyolojik anlamıyla millet, yalnız tabiiyet ifade etmez. Millet fertleri arasında aynı coğrafi hudutları, aynı dili ve aynı kanunları paylaşmanın ötesinde onları bir arada tutan kültürel özelliklerin de ortak olması gereklidir (Safa, 1961: 55).

İncelemede "Millet" kelimesini üstün tutulmasının nedeni, Milli Mücadelenin bir temel ilkesi olarak, modern anlamda kullanılmış olması, esperisinin ve anlamının Milli Mücadeleden güç kazanmış olmasındandır (Ülken, 1948: 169).

Millet, toplum hayatında erişilen son merhaledir. İlk çağlarda bir sivil medeniyeti olduğu gibi, bugün de bir milletler medeniyeti vardır. İnsanlığın en ileri şekli olan millet, modern medeniyetin temeli olan gerçek cemiyettir, başka bir deyişle şuurlu topluluktur. Medeni olmak, ancak kuvvetli bir millet olmakla mümkündür. Ancak, günümüzde millet

adını almış toplulukların tamamını içine alan bir tarifin yapılması, sanıldığı kadar kolay değildir (Turan: 22).

Modern anlamda "Millet", ortak bir tarihe ve kültüre sahip olan dil, duygu, inanç, kök birliği bulunan, şimdi ve gelecekte bir arada yasama arzusuna sahip olan insan topluluğudur. Hamza Eroğlu'na göre millet; en gelişmiş toplum düzeni olarak, insanlık ailesi içinde belirli, tarihi aşamalardan geçerek oluşmuş gerçek bir düzeni ifade eder. Milliyetçilik ise, millet gerçeğinden hareket eden, bir fikir akımı ve çağımızın en geçerli bir sosyal politika prensibidir. Türk İnkılâbının bir temel ilkesi olduğu kadar, Türk milletinin kaderini tayin eden, bir temel ilke, bir yüce ülkü, milleti huzur ve refaha yönelten en güçlü bir bağıdır (Eroğlu, 1992: 333).

Prof. Dr. Mümtaz Turhan'ın deyimiyle, "Medeni bir cemiyet olmakla, Millet olmak arasında hiçbir fark yoktur. Her ikisi de aynı şartları icap ettirmekte ve aynı temel süreçlere dayanmaktadır (Turhan, 1965: 6).

Aynı görüşü savunan J.-T.Delos'a göre "millet, medeniyetin doğurduğu en önemli ve belki de en gelişmiş bilinçli bir topluluktur, Ziya Gökalp'a göre de, toplumsal gelişmenin zirvesi millettir. Bu aşamada, birey teokratik ve feodal düzene olduğu kadar eskimiş dinsel geleneklere de başkaldırmaktadır". Millet, bir toplumsal örgütlenme olması itibarıyla belli bir tarihi gelişmenin sonucudur. Bu gelişme ve dolayısıyla da değişme süresince ortaya çıkan manevi unsurlar (dil, din, ortak tarih şuuru, ülkü birliği vb.) onun kuruluşunda rol oynar. Millet ile ilgili çok sayıda tanım yapmamız mümkündür. Esas olan tarih, kültür vatan, dil, din, iklim, psikoloji, kan bağı, gelenek ve görenek gibi unsurların bulunmasıdır. Milletlerin hayatında saydığımız bu unsurların ağırlıkları farklı olmuştur (Yuvalı,1999: 11-14).

Sosyal tekâmül basamakları içinde, aşiret teşkilâtından, milli teşkilâtlanma seviyesine ulaşmış olan insan toplulukları, millet haline gelmişlerdir. Yüzyıllar süren bir tarihi akış ve sosyal - kültürel bir pota içinde oluşan bu ürüne "millet" adını veriyoruz. Millet denilen en büyük sosyal zümreyi, birçok düşünür, tek faktörle açıklamaya çalışmıştır. Böyle bir sosyal, kültürel ve tabii gerçeği, tek bir faktörle izaha kalkmak, ilmi bir davranış olmaz. Hegel, milliyetin, esrarengiz bir ruh olduğunu söyler. Milli ruhların birbirine benzeyen ve birbirine zıt olanları vardır. Hepsinin üstünde bir "cihan ruhu" vardır ki, milli ruhlarda ayrı ayrı görülür. Asıl olarak, "seçkin millet"lere tecelli eder. Bu

metafizik teori sonraları, Pan-cermenizmin ilham kaynağı olacak ve değişik bir sekli ile Panslavizm'de görülecektir. Fransa'da Le Play ve öğrencileri ve Almanya'da Ratzel, coğrafi şartların, milli (siyasi, sosyal) hayata şekil verdiğini savunmuşlardır. Bu düşünürlere karşı yöneltilen tenkitlerde, bütün sosyal müesseselerin, sadece coğrafya şartlarının bir ürünü olmadığı açıkça ortaya konulmuştur. Böylece, millet dediğimiz sosyal zümrenin, sadece aynı coğrafya parçası üzerinde yan yana oturan insanlar topluluğu olmadığı da anlaşılmış olmaktadır (Saraç, 2006: 5).

Bir başka deyişle millet, ortak bağları olan ve bir esas etrafında toplanmış insan topluluğudur. Etrafında toplanılan bu esas, insan topluluklarının özelliklerine göre değişiklik arz edebilir. Örnek olarak bu esas, Fransa'da kültür, Almanya'da ırk, Araplarda dil, Amerika Birleşik Devletlerinde tabiiyet mefhumlarından ibaret olabilir. Bu gibi bağlardan en az birisinin etrafında toplanılması gerekir (Turan: 22).

Ernest Renan, milleti; "Ortak bir geçmişi olan ve birlikte yaşama arzusu duyan insan topluluğu" olarak tanımlar. Ahmet Ağaoğlu, 1915 yılında yayınlanan "Milli Cereyan" başlıklı yazısında: Millet, yalnız başına ırkta, dinde, lisanda aramanın yanlış olduğunu,"...lisanda, dinde, an'ane-i irkiyede şuur ve vicdan-i milliyede yaşatmadıkça" milletin teessüs edemeyeceğini belirtir (Karaer,1992: 45).

Akçura ise, milletin tarifini de şu şekilde yapmıştır: ' Millet, ırk ve dilin esasen birliğinden dolayı sosyal vicdanında birlik ve beraberlik meydana gelmiş insan toplumdur (Çağlar, 2007: 30).

Kautsky ise, milleti tarihi maddeciler gibi iktisadi faktörlerle izah etmiştir. Ona göre millet, iktisadi alt yapıya tâbi olarak, zamanla, devlet gibi ortadan kalkacak olan, gelip geçici bir realitedir. İhtilâl teorilerinde bazı stratejik ve taktik değişiklikler yapanları, küçük milliyetlere itibar ediyor gibi görünmüşlerdir. Millet, iktisadi bir menfaat zümresi olmadığı ve sırf iktisadi şartlara bağlı bulunmadığı, çok iyi bilinmektedir. Millet, yalnızca siyasi bir zümre de değildir (Eröz, 1987: 59-60).

Gerek Türkçülük fikrinin önderleri, gerekse Ocaklıların, millet nedir? Türk kime denir? Sorularına verdiği cevaplarda, ırkçılığı reddettikleri görülmektedir. Millet, tanımında, din, dil ve ülkü birliği üzerinde durulmuş, kendini türk hisseden herkesin "Türk" olduğunu kabul etmişlerdir. Soy itibariyle Türk olan veya kültür dolayısıyla Türk duygusu

ve Türk dileği besleyen ve geçmişteki davranışlarıyla Türklüğe bağlı olduklarını gösteren herkese, “Türk” gözüyle bakmışlardır (Karaer,1992: 47).

Hamdullah Suphi, 1922 yılı Aralık ayında Ankara’da verdiği “Milliyet düsturları” adlı konferansında, Türk kimdir ve Türk’te ne arıyoruz sorusunu sorar ve bu soruya yine kendisi şu cevabı verir: Türkçe konuşan, Müslüman olan ve Türklüğün sevgisini taşıyan Türk’tür. Biz onda dil birliği, din birliği ve dilek birliği arıyoruz.” 1923 yılı Haziran ayında Darülfünun Kütüphanesinde gençlerle görüştüğü sırada da “Türklüğün kan ve ırk münasebetlerinde değil hars, mefkûre, lisan, his itibariyle aynı olan insanlarda bulunması lazım geldiğini” açıklar (Karaer,1992: 45-46).

Türkdoğan, şu tanımı da aktarıyor: “*Renan’a göre millet; uzun zaman bir arada bulunan insanların ortaklaşa yaşadıkları acı, tatlı anılar, zaferler, ortak örf adet ve törelerle meydana gelen bir ruh kritiğidir... Bu anlamda olmak üzere, Türk toplumu içinde büyüyüp aynı eğitimi gören ve Türklüğü benimsemiş olan her vatandaşı, bugünkü milliyet anlayışımıza göre Türk’tür.*” (Türkdoğan, 1996: 40)

Prof. Hilmi Ziya Ülken göre Millet, tarihi materyalizmin iddia ettiği gibi, burjuvazinin gelişmesinden doğmuş bir geçiş cemiyeti değildir (Ülken, 1963: 229).

Millet, zaruri olan bütün tarihi şartların yüzyıllar boyunca hazırlanmış olması ile oluşur. Millet çağdaş sosyal bir gerçektir. Marx, Engels ve aşırı tarihi maddecilerin milleti ret etmelerine karşılık, ılımlı sosyalistler daha gerçekçi bir görüşle milleti tarihi ve sosyal bir varlık olarak savunmuşlardır. Ancak bu sosyal değişme, birçok faktörde izah edilebilir. Bunlardan yalnız birisi ile millet gerçeğinin tanımlanması, ilmi bir yaklaşım olarak kabul edilemez (Saraç, 2006: 5).

Bu alandaki düşüncülerden bazılarının fikirlerine de burada şöyle değinelim:

A. Smith'e göre millet: “Tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı olarak” tanımlanabilir.

E. Balibar, verili etnik bir temele dayanması mümkün olmayan milletin, kendi kendisini devamlı bir millet olarak üreten halka dayandığını, ortak paydayısa genel yasanın oluşturduğunu söyler. Bu üretimin kaynaklarını birey ile kitle arasında kurulan daha çok duygusal nitelikli bağlar oluşturur.

E. Gellner, millete ilişkin tüm tanımlamaların ötesine geçer. Ona göre, milleti ne iradi ortak duygu ne de Alman romantik milliyetçiliğiyle ifade edebiliriz. "Ortak bilinç ancak milli bir kimliğin varlığına tekabül eder. Milletleri meydana getiren şeyse milletleşmenin kendisidir. Gellner'in burada işaret etmek istediği husus, milliyetçiliğin kaynağı ve yöntemi, meşruluk ve ortaklık kalıpları ne olursa olsun, mevcut tarihi şartlar içinden bir millet çıkartma "becerisi" gösterilebilmişse ancak milletin yaratılabileceğidir.

Millet, birdenbire oluşmaz. Bir topluluğun millet olabilmesi için, uzun bir zaman süreci içinde, birçok aşamalardan geçmesi gerekir. Bilindiği gibi, ilk insanlar, ilkel topluluklar halinde yaşamışlardır. Uygarlık geliştikçe, insanların ve insan topluluklarının birbirleriyle ilişkileri de değişmiştir. Yakın çağlarda, derebeylik yıkılıp, anamalcılık (kapitalizm) ortaya çıkınca, aynı inancı paylaşan insanlar, çeşitli "millet"lere ayrıldılar. Millet kavramının ortaya çıkmasını sağlayan en önemli öge, "ekonomik çıkar" (menfaat) duygusu ya da bilincidir. Belli bir ekonomik çıkar düşüncesi çevresinde birlesen topluluklar, çeşitli "pazar"lar kurdular. Bu pazarlar, sonradan başka ögelerin de oluşmasıyla ortaya çıkan ilk milletlerin çekirdeği olmuştur.

Millet, milli plânda olduğu gibi milletlerarası plânda da değer ifade eder. Birinci Cihan Harbi'nden sonra kurulan Milletler Cemiyeti ve şimdi de faaliyette bulunan Birleşmiş Milletler Teşkilâtı isim olarak da millet gerçeğinden hareket etmiş ve milletler topluluğuna bu adı vermiştir. Bugünkü milletler, geçmişte birlikte yaşamış, su anda bir arada yaşamakta olan insanların oluşturduğu toplumlardır. Gelecekte de bir arada yasama inancında ve isteğinde bulunan bu insanlar arasında dil, kültür, duygu birliği vardır. Milleti oluşturan insanlar, aynı yurda ve bu yurdun maddi, manevi her türlü değerlerine sahip çıkarlar (Saraç, 2006: 6-7).

Bütün milletlerin oluşumu üç aşamada gerçekleşir; ilk önce boylar halinde yaşarlar; daha sonra bir imparatorluk altında yaşamaya başlarlar, son olarak da bağımsız yaşama arzusuyla imparatorluktan ayrılırlar ve "millet" haline gelirler (Türkdoğan, 1996: 40).

Remzi Oğuz Arık'a göre ise, "Millet, soy aslına dayanan kültür birliğini benimsemiş insan kitlesidir. Türk Milleti, Türk soyundan gelenlerle birlikte bu soyun yarattığı kültürü benimsemiş, bu kültür hayatını benimsemiş, bu kadere katılmayı benimsemiş olanlardan meydana gelir" diye, soy-kültür ve kader birliği esaslarına dayanan bir tanım yapıyor.

Millet nasıl tarif edilirse edilsin, onun meydana gelmesinde ister ırk, ister din, isterse lisan esas alınsın, bütün bu tanımlar bir bakıma eksik kalmaktadır. (Turan, 1988: 853).

Gerçekte de, milli şuurun tarifinde belirli surette kabul edilebilecek biricik âmil, arzu edilen bir iştirak, iradi bir iştirak, bir kültür iştirakidir. Bir milletin hakikaten yasayabilmesi için onun her şeyden evvel kalplerde yaşaması lâzımdır. Millet kavramına asıl anlamını ve değerini veren muhakkak ki insan iradesidir. Amerikalıların, Amerika Birleşik Devletleri'ni kuran Amerikan halkının tarihe verdikleri en önemli yön, aralarında ırk, din ve dil birliği bulunmayan insanların zamanla da olsa, yalnız vatandaşların serbest iradeleriyle bir "Millet" haline gelebileceklerini ispat etmiş olmalıdır (Turan,1988: 853).

Milleti aynı ana soydan (ırktan) gelen toplum olarak tanımlayanlar da vardır. Çağımızda bu görüşe katılma olanağı yoktur. Çünkü ırk şöyle tanımlanır: “Renk, boy, ses, vücut yapısı vb. gibi kalıtımla gelecek kuşaklara aktarılabilecek özellikler bakımından benzeyen ve insan topluluklarının dikey olarak sınıflandırılmasına imkân veren kategoriler” (Sağ, Aslan, 2001: 174).

Gökalp’a göre millet; ne ırki, ne coğrafi, ne kavmi, ne siyasi, ne iradi, bir zümre değildir. Millet; dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan bir topluluktur.”(Türkdoğan,1996: 34)

Ziya Gökalp, milleti ırki bir zümre olarak değil bir kültür meselesi olarak ele almakta ve buna da “hars” adını vermektedir (Gökalp; 1976: 19). Gökalp milleti, tarihi ve kültürel mense birliği şeklinde tanımlamış Atatürk ise bu tanımı, “Bir harstan olan insanlardan mürekkep cemiyet” şeklinde yapmıştır (Yuvalı, 1999: 11).

Tanımından da anlaşılacağı gibi millet ırktan da farklı bir ortaklıktır. Binlerce yıldan beri, insanlar yeryüzünde hareket halindedir. Savaşlar, göçler, ticaret, din ve kültür... gibi çeşitli toplumsal ilişkiler, ana soyları değişik insanları birleştirip kaynaştırmıştır. Bugünkü insanları kan gruplarına, renklerine, kafataslarının biçimlerine göre ayırmak, hem olanaksız, hem de akıldışıdır. Bu akıldışı yöntemi Almanlar denemişler; 2. Dünya Savaşı'nın çıkmasına ve milyonlarca insanın ölümüne yol açmışlardır (Köklügiller, 2000: 56).

Millet ırk demek değildir. Tarihin yapıp yoğurduğu bir gönül birliğidir, bir manevi muhittir. Irk, antropolojik ve filolojik bazı vasıflara göre kurulmuş mücerret bir zümredir. Ferdin iradesi dışında kalan, gerçekliğini kaybetmiş farazi bir bağıdır. Renklere,

kafataslarına, kan gruplarına göre yapılan ayırımlar, bugün ilmi gerçeklere uymamakta ve bir ihtiyaca cevap vermemektedir. Irk kavramı bir istilâ, bir birleşme veya emperyalist emellerin vesileleri olarak kullanılmış ve millet realitesi ile karıştırılmıştır. Irk, biyolojik bir vakıadır. Millet ise daha çok tarihi bir varlıktır (Ülken, 1948: 189).

Sadri Maksudi Arsal'a göre, "Milliyeti münhasıran antropolojik manada ırk esasına istinat ettirmek, ilmi bakımdan doğru değildir. Milletlerin menşei bir taraftan etnolojik manada ırki maya ise, diğer taraftan tarihi ve sosyolojik âmil ve şartlardır" (Arsal, 1955: 21).

Tarih ve sosyoloji ilminin ışığında, dini inanç birliğinin, bazen milletlerin yoğruluşunda ve doğusunda önemli bir rol oynadığı ileri sürülebilir. Ancak dini inanç beraberliği tek başına millet bağının yerine geçemez. (Öktem, 1998: 221).

Buna rağmen, aynı dinsel inançları paylaşan insanların millet olabileceğini savunanlar da bulunmaktadır. Böyle topluluklar millet değil, "ümme'tir. Ümme't olmak, ulus olmak demek olsaydı, bugün Hıristiyanlık dinini benimsemiş bütün Avrupalıların (Fransız, İngiliz, Alman, Flaman vb.), İran'da, Arabistan'da, Afrika'da yaşayan tüm Müslümanların bir millet çatısı altında toplanması gerekirdi (Sağ, Aslan, 2001: 174).

Yüzyıllarca Osmanlı imparatorluğu'nun yönetiminde yaşamış olan Araplar, ayrı bir yönetim kurmak için bas kaldırmazlardı. Din birliği, millet olmaya yetseydi, bugünkü Arap devletleri (Irak, Suriye, Mısır, Suudi Arabistan, Ürdün, Libya, Tunus, Cezayir...) yerine, tek bir Arap devleti olurdu. Kaldı ki, bu- Arap devletleri, hem aynı ana soydan geliyorlar, hem de aynı dinsel inançları paylaşıyorlar.

Herhangi bir dinin kendisine bağladığı insan topluluğuna *ümme't* denir. Tanımında da görüleceği gibi temel olan din çerçevesinde bir araya gelmektir. Yani "ümme't: soy, kan bağı, dil, ya da ülke birliği temelinde değil, din ve inanç birliği temelinde bir araya gelmiş; ortak bir inanç ile birbirine bağlı; aynı dine ve aynı peygambere tabi insan topluluğudur". Bilindiği gibi farklı ülkelerden olup aynı dinden olmak mümkündür. Dolayısıyla millet, dinsel birlikten farklıdır. Başka bir anlatımla dinde temel olan kendi ilke ve kuralları çerçevesinde toplanmaktır, ümme't olmaktır (Sağ – Aslan, 2001: 174).

15. yy.in sonlarına doğru ülkemizde milli kimlik kaybolup, ümme't kimliği ortaya çıkmıştır. Ancak 19.'in ortasından itibaren ümme't kavramı da millet kavramına dönüşmeye başlamış ve Cumhuriyetin kurulmasıyla "millet-milliyetçilik-milli hâkimiyet" topluma

egemen olmuştur. İmparatorluklardaki fertler arasında din, dil ve ırk farklılıkları vardır yani heterojen bir yapı hâkimdir. İmparatorluklardan millete geçişte ise toplum tamamen homojen olur (Türkdoğan,1996: 40).

Ziya Gökalp, millet ve ümmet sözcüklerini bugünkü manaları ile kullanmıştır. O'na göre "aynı dinde bulunan insanların bütününe ümmet adı verir. O halde Müslümanların hepsi bir ümmettir. Yalnız dilde ve hars da ortak olan millet zümresi ise bundan ayrı bir şeydir" (Gökalp, 1970: 20).

Atatürk, ümmet ideolojisi yerine "millet" zihniyetini geçirirken, herhangi bir kültür boşluğuna meydan vermemiştir. Yeni Türk devletinde dinin sağladığı müşterek duyguyu bu defa milliyetçilik gerçekleştirecektir. Bu basit bir ikame gibi görünmekle beraber dinin yerini milliyetçiliğin alması düzenlemesi bir eğitim ve ilmi teşkilâtlanma neticesinde ancak gerçekleşebilmiştir. Türk Tarihi Kurumu, Türk Dil Kurumu bu teşebbüslerde önemli rol oynamıştır. Bunlardan ilki, Türk milletinin tarih, kültür ve medeniyet unsurlarını araştırırken, ikincisi Türk dilinin kaynaklarını ve yabancı kültür istilâlarından arındırılması hususunu ele almıştır. Böylece, Türk denilen bir milletin Orta Asya'dan Anadolu'ya M.Ö 7000 yılında yerleştiği ve Anadolu medeniyetini kurduğu ispatlanmıştır (Türkdoğan, 2005: 159).

Milleti kuşatan, ırk, ümmet ve kavim gibi daha geniş topluluk, gruplar olduğu gibi, milletin içine giren daha dar topluluklar da vardır. Bunlardan birincisine etnik topluluk denilir. Aynı dil ve soydan gelen gruplar, toplu veya dağınık bağımsız bir kültür oluşturamazlar, onlar millet içinde milletin yapıcı unsuruna katılırlar, iradelerini milletin iradesiyle birleştirirler, milli kültürün doğusuna da hizmet edebilirler. Ancak etnik grup kendi yetersizliğine rağmen, millet olma iddiasına kalkarsa, toplumda bunalımlara, anarşilere sebep olur. Etnik grupların millet olma iddiası tarih bilinci ve tarihi kadere aykırı olduğu için, hangi endişeden doğarsa doğsun, gerçek dışı ve hatalıdır (Ülken,1963: 190).

Milli kültür ve buna dayalı olarak milletleşmemiş yani millet olamamış toplumlar başkalarının varlığı içinde yok olurlar. Her toplumun ana hedefi millet olabilmedir. Milletleşme konumuna ulaşamayan veya milli kültürünü yaşatamayan toplumlar ölmeye mahkûmdur. Zira millet, sosyolojik bir birlik, sosyo-psikolojik bir hadise olup, farklı unsurlardan oluşmaktadır. Fertler ve grupların yüz yıllarca devam eden etkileşim ve birlikteliğinin sonucu olarak ortaya çıkan örf-adetler, usul ve nizamlar, inanç ve kıymet

hükümleri, anlaşma ve kaynaşma unsurlarının her biri kültür olup, milleti meydana getiren unsurları temsil ederler ki bunlar bağlayıcı ve bütünleştirici nitelik taşımaktadır (Öktem, 1998: 221).

Millet gerçeği, çağımızın reddedilmez sosyal ve siyasi gerçeklerinden birisi olup, bütün ideolojilerden daha güçlüdür. Zira millet fikrini reddeden doktrinler uygulandığı ülkelerde bile, milli duyguları ortadan kaldıramamıştır. Nitekim Rus milliyetçiliği, Çin milliyetçiliği bu ülkelerdeki siyasi rejim ne olursa olsun varlığını ve etkisini de sürdürmüştür (İnan, 1969: 18).

Bilindiği gibi devletin oluşumunda zorunlu üç unsur mevcuttur: Millet, ülke ve egemenlik. Bir devletin kurulabilmesi için lüzumlu olan ilk şey insan topluluğudur. İnsanlar olmadan bir devletin kurulması mümkün değildir. İnsansız devlet olmaz. İnsan topluluğu devletin beşerî unsurudur. İnsan topluluğu ögesini ifade etmek için değişik terimler kullanılıyorsa da biz “millet” kelimesini kullanacağız (Gözler, 2001: 108–123).

Ziya Gökalp ve Peyami Safa'nın millet hakkındaki açıklamalarını incelediğimizde, iki düşünürün de milleti millet yapan unsur olarak ortak geçmişe ve kültürel bağlara sahip bulunma düşüncesine vurgu yaptıklarını görmekteyiz (Feyzioğlu, 1986: 17).

Ziya Gökalp, bu düşünceye sahip olmakla birlikte millet hakkındaki çeşitli görüşleri de şu şekilde ortaya koymuştur (Gökalp, 1970: 16–20):

1. “İrkî Türkçülere göre millet ırk demektir”
- 2- Etnik Türkçüler de milleti kavim zümresiyle karıştırırlar. Kavim, aynı anadan, aynı babadan üremiş, içine hiç yabancı karışmamış, aynı soydan olan bir zümre demektir.
- 3- Coğrafi Türkçülere göre millet, aynı ülkede oturan halkların bütünü demektir. İran milleti, İsveç milleti gibi...
- 4- Osmanlıcılara göre millet, Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan yurttaşları içine alır. Oysa bir imparatorluğun bütün vatandaşlarını tek bir millet kabul etmek büyük bir hatadan ibarettir. Çünkü bu muhtelit topluluğun içinde ayrı kültüre sahip birçok millet vardır.
- 5- İslam birliği taraftarlarına göre millet, bütün Müslümanların mecmû'u 27 kültürde ortak olan millet zümresi ise bundan ayrı bir şeydir.
- 6- Fertçilere göre millet, bir adamın kendisini mensup addettiği herhangi bir cemiyettir”

Ancak Ziya Gökalp'ın bu düşüncelerin hiç birinin milletin tanımını vermeye yetmediğini ifade ettiğini yukarıda belirtmiştik.

Erol Güngör'de "Devlet" denen siyasi organizasyonun, milletin maddi ve manevi kültürünü ayakta tutmak; onu yaşatmaktan ve gelişmekten alıkoyacak tehlikeleri ortadan kaldırmak için kurulduğunu ifade eder. Güngör, millet haline gelmek isteyen toplulukların bir an önce siyasi bağımsızlığa kavuşmak için çarpınmalarının nedeninin de bu olduğunu söyler. Bu durum Türkler için daha çok geçerlidir. Çünkü Güngör'ün de belirttiği gibi Türk milleti devletlerini, milli varlıklarının temel direği sayan bir millettir (Güngör, 2004: 80).

"Millet, kendine mensup fertleri ve grupları, zümreleri bir arada yaşatan kıymetlere ve ideallere dayanır, bunlar ortadan kalktığı anda millet değil, fakat sadece aynı coğrafya içinde yan yana yaşayan zümreler bahis konusudur." (Güngör, 2003: 260) Güngör'ün yapmış olduğu millet tanımından yola çıkarsak; milliyetçilik, bir toplum mensubiyeti duygusu ve şuurudur. "Ulus belli bir ülkede aynı yasalara ve kurallara boyun eğen bir halk topluluğu olarak tanımlayanlar da bulunmaktadır"(Uzun, 2007: 139).

Sosyal bilimcilere göre, milliyet bilincinin ortaya çıkması için, kültür topluluğunun hem geçmişte yaşanmış, hem de gelecekte yaşanması gereken bir ortak kadere dair bir inanca ulaşmaları gerekmektedir. "Ulus" kavramı ise, Batı'da toplumsal ve siyasal değişim süreçlerinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa'da feodalizmin yıkılışı ile sonuçlanan, yeni siyasal, ekonomik ve toplumsal ilişkiler ortamında ulusun yaratılması için, insanların ortak aidiyetler etrafında birleşmesi gerekmiştir (Uzun, 2007: 138).

Ulus kavramı; dördü içsel, biri dışsal olmak üzere beş temel unsura sahiptir. İçsel unsurlar ulus kavramı kurgulanırken doğrudan bu kavramın bünyesinde yer aldığı düşünülen unsurlardır. Dışsal unsur ise ulusu negatif bir biçimde neyin bünyesinde olmayacağını ortaya koyarak belirleyen unsurdur. Bu çerçevede, ulusun içsel unsurları dil, din, soy, kültür ve tarih birliği, dışsal unsuru ise öteki imajı sıralanabilir. Bireyler önce kim olduklarını, nereden geldiklerini ve nereye gidiyor olduklarını düşünmelidirler. Millet olmaya, anadillerini kullanmaya, modern politik ve sosyal şartlara uyum sağlamaya, diğer milletlerle rekabet edebilmeye çalışmalıdırlar. "Ulus, bazen farklı kültürlere sahip toplulukların aynı devlet içerisinde anayasal vatandaşlık kavramını getirdiği birleştirici etki sayesinde özgür bir biçimde yaşayarak oluşturduğu bir topluluk olarak ele alınmaktadır." (Uzun, 2007: 139).

“Millet, mazide başlayan ve devam eden, geleceğe uzanan din, tarih, dil, soy, toprak, kültür, emek ve iktisat birliğine dayanan canlı bir organizmadır. Millet bir realite, milliyetçilik bir idealdir” (Erverdi, Özer, Debbagoğlu, 1979: 43). Millet olmak, bir tarih ve kültür topluluğu, belli bir toprağa sahip, ekonomisi kurulmuş ve meşru görevlere ve haklara sahip olmak anlamına gelmektedir. “Yüzyıllar süren tarihsel süreç içinde toplumsal, kültürel bir pota içine oluşan bu ürün, ulus adıyla anılmaktadır.”(Uzun,2007: 146)

Bireysel özgürlük ve toplumsal otantiklik kavramlarından yola çıkan Fichte'nin, dil-millet-dünya zincirini vurgulayan Herder'in yaklaşımları özellikle dikkate değerdir. Renan'ın tanımladığı bir milletin yapısı olarak millilikte bunlara ek olarak duygusal bir yön vardır. Schnapper'e göre milletler, çoğu zaman soy birliğine sahip olan, tarihi ve kültürel bir topluluğun mirasçıları olarak yaşayan ve bunu sürdürme isteğini paylaşan insan grubu olarak tanımlar. Yani kültürel bir özgüllüğe sahiptirler ve tarihi bir topluluklardır. Gellner'de milliyetçilik ise, millet oluşun politikleşmesi, ortak kültürel özelliklerin tanımlanarak etnik grubun politik bir sınır talep etmesidir. Hobsbawm, milliyet bilincinin bir devlet talebinden ayrı tutulamayacağını ifade eder. Anderson milletlerin birer varsayım olduğu da öne sürülmekte ve milletleri hayal edilmiş siyasi topluluklar ve sahip oldukları milliyet bilincini de sınırlı ve egemen olarak nitelemenin bir başka açıklama şekli olarak konmasında milletlerin hayal edilmiş topluluklar olduğu tezidir. Bunun sonucu olarak, milliyetçilik, Fransız devrimi ve sanayi devriminden bugüne uzanan dönemde dünyaya egemen olan siyasi ekonomik model tarafından belirlenmektedir Habermas'da benzer bir biçimde ulusun iki yüzü olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, ulus, eşitlikçi hukuk toplumunun evrenselciliği ile tarihsel ortak yazgılara sahip bir toplumun bölgeciliği ikilemini taşımaktadır. Yazarların, odaktaki milleti tanımlamaları bize gösteriyor ki; milletler ve milliyetçilik modern bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. “Gökalp'te Batılılaşma veya çağdaşlaşma hareketinin temeli milli kültüre dayanır. Kültür gibi, Batılılaşma da millet olma yeteneğine kavuşmanın zorunlu bir şartıdır. Gökalp'e göre, uygarlık, millet olmanın ilk ve biricik unsurudur” (Türkdoğan, 1982: 99).

2.1.1. MİLLETİ MEYDANA GETİREN UNSURLAR

Türk milletinin millet anlayışına uygun gelişmeler, milli bünyenin gerekli kaldığı unsurlar bakımından; vatan, dil, kültür ve ideal birliği önemli rol oynamaktadır (Eroğlu, 1977: 338).

Millet ve vatan (yurt) kavramları birbirinden ayrılmazlar. Aynı gerçeğin iki yüzü, aynı bütünün iki parçasıdır. Milletle vatan arasındaki ilişki, vatanın milli varlığın heyecan kaynağı olmasından, toplumsal varlığımızın devamını ve düzenini sağlamış olmasından ileri gelir. Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken'e göre, "Ferdî hafızanın dayanağı beyin olduğu gibi içtimai hafızanın dayanağı da vatandır. Vatan, içtimai hafıza veya tarihin maddî sembolüdür. Her ocak, her şehir gibi, bütün milletin de müşterek hatıraları, iftiharları, gururları, müşterek acıları, kusurları, ibret dersleri vardır. Bütün bunlar sınırları belirli toprak üzerinde toplanır ve içtimai hafızanın bütün bu izleri onun üzerine kazılır ki bu toprağa yurt denir" (Ülken, 1948: 203–204).

Dil, kültür, ideal birliği ve belirli bir toprak üzerinde müştereken yasama arzusu ve birçok objektif unsurların bir araya getirdiği millet, tarihi oluşların hazırladığı bir sosyal varlıktır. Vatan diye adlandırdığımız sınırları belirli toprak parçasını, tarihi mücadeleler ve harpler çizer. Dil, kültür ve ideal birliğini de ortaya koyan tarihtir. Millet bütün unsurlarıyla birlikte, tarihi oluşturanların ortaya koyduğu, tarihi bir gerçektir. Milleti oluşturan kişilerin, bireylerin, millet denilen topluluk içinde kendi arzuları ile birlikte, bir arada yaşamaları kendi kanaat ve ülkülerini ortaklaşa paylaşmaları birlikte yasama arzu ve iradesinden ileri gelir (Eroğlu; 1992: 341).

"Millet olmak için, milli şüura (bilinci) sahip olmak şarttı. "millî mefkûre" den (ulusal ülkü) yoksun bir toplum "bir cesetten farksızdır." (Tunaya, 2002: 156).

2.1.1.1. KÜLTÜR BİRLİĞİ

Milleti oluşturan unsurların arasında dil birliği kadar, kültür (hars) birliğinin de değeri ve rolü vardır. Kelime anlamı ile kültür, insanı yetiştirmek, milli kültür ise milletin yaratıcı kuvvetlerini geliştirmek için yapılan hazırlıkların bütünüdür. Kültür, bir toplumun sahip olduğu maddî ve manevî kıymetlerden oluşan bir bütündür. Kültür, bir toplumu diğer bir toplumdan ayıran özel bir hayat tarzını belirler. İnsanoğlunun tabiat ile etkileşiminden

doğan kültür, insan tabiatının eseridir. Kültür, varlığını ve sürekliliğini toplum yaşamına borçludur (Eroğlu; 1992: 341).

Tarih öncesi çağlardan günümüze kadar kültürle ilgili genel bir araştırma yapıldığında kavimlerin farklı zamanlarda farklı kültürel birikimleri barındırdığını tespit edebiliriz. Örneğin Germen ırkı ilk ve ortaçağ süresince çok aktif rol oynamayan bir kültürel birikimin sembolü olmuş daha az çalışkan bir ırk izlenimi vermiştir. Oysa sanayi devriminden sonra bu süreç içerisinde gerek kültürel gerekse düşünsel açıdan tarihe damgasını vuracak açılımlarda bulunmuşlardır. Bu gerçekler göz önüne alındığında kültürün salt bir ırkın bütün bir zaman boyunca sahip olduğu bir özellik olmasından ziyade farklı zamanlarda farklı etkilerle ve etkileşimlerle yön değiştirebildiğini göstermektedir. Türk Kültürü de tarihin farklı zamanlarında farklı etkiler altında bulunmuştur. Orta Asya gelenek, görenek, yaşam tarzı, inancı, kuralları, koşulları etrafında şekillenen Türk kültür yapısı, Anadolu'nun kapılarının açıldığı yüzyıllarda, burada yaşayan insanların kültür mirasıyla bütünleşmiş, İslam kültürünün de etkisiyle çok yoğun bir kültür birikiminin izlerini yeni kurulmuş bir devletin milli düşünce sistemi içerisinde var olan Türk milletinin kültür mirasına aktarmıştır. Atatürk, Türk milletinin ilk çağlardan günümüze kadar aktarılmış kültür değerlerinin bir ortak payda içerisinde eritilip, ayrıştırıcı olabilecek farklı kültür etkilenmelerinden uzak tutulabildiği müddetçe milli birlik ve beraberliğin sağlanabileceğini belirtmiştir. Türk Kültür tarihi, millet ve milletleşme yönüyle ele alındığı takdirde Türklerin değişik zaman ve mekanlarda kurmuş oldukları devletlerin hayatında milletleşme için son derece uygun zeminler hazırlamıştır. Türk devlet anlayışının dayandığı esaslar kendi dönemleri içinde ele alınacak olursa konu daha kolay anlaşılabilir olacaktır. Türk sosyal yapısı içinde en dar manada sosyal organizasyon aile, en geniş ise millettir. Su halde Türk milleti denildiği zaman ailelerin bir araya gelmesiyle oba (aşiret), obaların bir araya gelmesiyle boy, boyların birleşmesiyle budun ve budunların birliği ise millet olup, bu birliğin siyasi, beraberliği devleti temsil etmektedir (Yuvalı, 1999: 15).

Kültür bir milletin bütün kişilerine aynı derecede etkilemez. Toplumun en küçük gruplarını (aile, arkadaşlık, cinsiyet) farklı düzeyde etkiler, Türk milli kültürünü araştırırken, Türklerin kendi kültürüne ve yabancıların kültüre bakış açılarını inceleyeceğiz. Türkler tarih sahnesine çok önce çıkmış milletlerden biridir. Ve çıktıkları yerlerden çok geniş alanlara yayılmışlardır. Bu yayılma bazen lehlerinde bazen de aleyhlerinde

kullanılmıştır. Doğu Türklüğü ve batı Türklüğü diye ayrılan Türkler daha sonra Doğu Türklüğü daha küçük parçalara ayrılmıştır. “ Türk kültürünün üç ana kaynağı vardır: birinci ortak dil ve tarih sahibidirler, ikincisi İslam medeniyeti, üçüncüsü de Anadolu ve Rumeli’de geçen uzun zaman boyunca edindikleri tecrübe ve bilgidir (Güngör,2003: 132).

Tarihi devirlerden günümüze uzanan zaman diliminde değişik coğrafyalarda tarih sahnesine çıkmış olan Türk devletlerinin ortak hususiyeti, onların umumiyetle boy, bey ve coğrafi temele dayanan isimleri farklı olsa da, Türk adı altında birleştiren tanımlayan ortak bir vasıf vardır ki bu siyasi manada Türk devlet geleneği, kültürel boyutta ise milli kültürdür. Yani sayıları ortalama 126 olan Türk devletleri farklı zemin ve zamanlarda tarih sahnesine çıkmış olmalarına rağmen onlardaki ortak hususiyet yüzyıllardan beri yaşanmıştır. Çünkü yönetim ve hayat tarzı bakımından idare ettiği toplumlara karşı son derece cömert davranmış olan Türkler yani Türk anlayışına rağmen Türk kültürünün öz karakteri değişmemiş ve tıpkı bir bitki tohumu uygun ortamı bulduğu zaman filizlendiği ve kendi hususiyetini temsil ettiği gibi Türklük değeri de öz karakterini hangi ortamda olursa olsun muhafaza etmiş, uygun zeminler bulduğu zaman da tarih sahnesine çıkan Türk devletleri gibi yeniden filizlenmiş ve hayatıyet kazanmıştır (Yuvalı, 1999: 16).

Kültürün, millet dediğimiz varlığın oluşmasında büyük rolü vardır. Kültür gücü olmayan millet tarihte varlığını ispatlayamaz. Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken, "Her milletin kendi hudutları içinde, kendi şartlarına ve ihtiyaçlarına göre meydana getirdiği medeniyet, o milletin kültürüdür. Milli kültürler birbirini tamamlayarak insani medeniyeti doğurur". Her millet kendi milli kültürünü zenginleştirmek suretiyle insani medeniyete yeni unsurlar katar” demektedir (Kanat, 1942: 11-12).

Şüphesiz, millet olabilmek ve millet olarak kalabilmek için, ortak bir milli kültürün geliştirilmesi ve millet fertlerinin bu kültür potasında birleştirilmesi gerekir. Bu sebeple, "Biz doğrudan milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz; Cumhuriyetimizin dayanağı Türk topluluğudur. Bu topluluğun fertleri ne kadar Türk kültürü ile dolu olursa, o topluluğa dayanan Cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur" diyen Atatürk, büyük bir Türk milliyetçisi idi. Milli birlik ve beraberlik ilkesi de iste Atatürk'ün bu toplayıcı, birleştirici, kaynaştırıcı milliyetçilik anlayışının tabii bir sonucu olmuştur (Güler – Akgül; 1998: 103).

Milli kültürümüzün diğer kaynağı üzerinde yaşadığımız ve birçok tecrübe elde ettiğimiz topraklarımızdır. “Türkiye Türklerinin kültürü Asya’dan ve İslam dünyasından gelen tesirlerle, Anadolu ve Rumeli’de teşekkül etmiş bir kültürdür (Güngör,2003: 135).

Milleti ve dolayısıyla milliyetçiliği oluşturan kültür kavramı 19. yüzyılda inkişafa geçen milliyetçilik ile beslenmiştir. Milliyetçilik ve kültür hareketleri 19. yüzyılın ortalarına doğru özellikle dil ve edebiyat alanında görülmekle birlikte, esas çizgisini 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında bulmuştur. Bu dönemde Rusya’dan Türkiye’ye gelen ve eğitim seviyeleri oldukça yüksek olan birçok aydın, batı kültürüyle yakın ilişkilerinden ötürü milliyetçiliğin önemini kavramış bulunuyorlardı. Gaspıralı İsmail, Akçuraoglu Yusuf, Agaoglu Ahmet, Hüseyinzade Ali ilk akla gelen isimlerdir. II. Meşrutiyet döneminde Türk Derneği adlı bir dernek kurulmuş, Türk Yurdu dergisi çıkarılmaya başlanmış ve 1912’de Türk Ocağı doğmuştur. Bu dernek ve dergilerin temel hedefleri, Türklerin geçmişteki ve o günkü başarılarını ve faaliyetlerini araştırmak, milli kültürü geliştirmek, Türk milletinin fikri, ekonomik ve sosyal düzenini yükseltmek, Türk dilinin gelişmesine hizmet etmek olmuştur (Atılğan, 1999: 74).

Milli kültürün, kültürel bütünden ayrı olarak birkaç hususî anlamı vardır. Birincisi; milli kültürün din felsefe edebiyat ve ilim alanlarında milli başarıları ve kültürel ürünleri kapsamış olması. İkincisi; milli kültür milli ölçüde faaliyette bulunan idari, iktisadi, dini ve benzeri sosyal kurumları kapsar. Milli kültürden anlaşılan üçüncü anlamda; milli kültürün bütün mensupları yoluyla ortak bulunan ve fertlerin doğrudan gözlemleriyle tahkik edilebilen ortak davranış kalıplarından ibarettir (Türkdoğan,1996: 25).

Milli kültürün, milli birliğimizin korunmasında büyük payı vardır. Ortak bir kültüre sahip olmayan toplumlarda milli birliğin sağlanması imkânsızdır. Çünkü birleşecekleri, birlik ve beraberlik içinde yasayacakları milli değerleri yoktur. Bir milletin mutlu olabilmesi, çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine çıkabilmesi, milli birlik ve beraberliklerinin ne derece kuvvetli olduğuna bağlıdır. Tabii milli birlik ve beraberliğin sağlanması, o milletin aynı şeylerden zevk alıp, üzüntü duyması, aynı duyguları hissetmesi, aynı örf ve âdetleri benimseyip uygulaması, kısaca aynı kültüre, yani milli kültüre sahip olması ile gerçekleştirilebilir. “Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür" sözüyle Atatürk, kültürün millet ve devlet hayatındaki rolünü çok iyi belirtmiştir. Nasıl ki bir bina temeli olmadan ayakta duramaz, milletler de, kendi milli kültürleri olmadan yasayamazlar. Kültür

kavramının içine, örf ve âdetler, dil, edebiyat, din, folklor, sanat ve düşünce kavramlarının ilmi senteziyle oluşmuş bir maddi ve manevi değerler bütünü girer. O halde kültür kısaca, "bir toplumun hayat tarzıdır" şeklinde tarif edilebilir. Milletimize ait olan bu hayat tarzına sahip çıkmaz, gençliğimize öğretmez ve sürekliliği sağlamazsak, bu değerleri çalıp kendine mal edenler, tahrip edenler, yozlaştıranlar her zaman bulunabilecektir (Güler - Akgül; 1998: 106). Bu nedenle Türkdoğan'ın tespiti yerindedir: "*Milli kültürün görevi millet olma kimliğini topluma kazandırmaktır*" (Türkdoğan,1996: 29).

Bütün bu söylenenlerden sonra, Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nde Atatürk'ün kültür hakkındaki konuşmalarına bakılacak olursa "Milli bir terbiye programından bahsederken, doğuştan getirdiğimiz hasletlerimizle hiç de bağdaşmayan yabancı fikirlerden Şarktan ve Garptan gelen bütün tesirlerden tamamen uzak milli ve tarihi özümüze uygun bir kültürü kastediyorum. Çünkü milli davamızın tam gelişmesi ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir. Gelişigüzel bir ecnebi kültürü şimdiye kadar takip olunan kültürlerin yıkıcı neticelerini tekrar ettirebilirler. Kültür, zeminle orantılıdır. O zemin, milletin seciyesidir " Atatürk, milli seciye yerine bazen "milli kültür" deyimini kullanmakta, hatta seciye'yi kültür'ün zemini olarak ele almaktadır. 1921 Temmuzunda Maarif Kongresini açış nutkunda izlenecek milli kültür politikasından bahsederken, bu politikanın milletin özelliklerine, milli ve tarihi seciyeye uygun bir kültür olması üzerinde ısrar etmiş ve sözlerini "Kültür (haraset-i fikriye) zeminle mütenasıptir, o zemin milletin seciyesidir" diye bitirmişti (Atatürk; 1997: 17).

Milli Kültürün Türk milletinin birlik ve beraberliğinde önemli bir yer tuttuğunu birçok yerde belirten Atatürk, 1922 yılında bu fikri söyle ifade etmiştir: "Milletimizin dehasının gelişmesi ve bu sayede layık olduğu medeniyet seviyesine ulaşması, şüphesiz ki yüksek meslekler erbabını yetiştirmekle ve milli kültürümüzü yükseltmekle mümkündür." Milli kültürü yeni nesillere benimsetmek ve uygulatabilmek için her şeyden önce onlara milli kültürümüzü tanıtıp, öğretmeliyiz. Kültür; nesilden nesile aktarılarak gelen bir milli değerler bütünü olduğu için, yeni nesillere ancak eğitim yoluyla benimsetilebilir. Bu konuyu açıklaması bakımından Atatürk'ün, 1923 yılında bir yabancı gazetecinin "Vatanı kurtardınız, şimdi ne yapmak istersiniz?" sorusuna "Maarif Vekili olarak milli kültürü yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir" (Güler - Akgül; 1998: 107) diye cevap verir.

“Milli kültür politikası, aynı zamanda millet olma yapısını etkileyen en önemli girişimdir. Bir diğeri ise eğitim öğretimdir. Eğitim ve öğretimde toplumdaki fertler arasında ortak duygu ve düşünce oluşturur, küresel bütünleşme gerçekleştirir. Buda büyük bir kitleye hitap edip, köy ve şehir farklılığını ortadan kaldırarak gerçekleştirir. Küresel bütünleşmeyi sağlamada diğerk etken de kitle iletişim ve taşıma araçlarının kullanılmasıdır. Ortak duygu ve kültürün oluşmasında çok etkilidirler” (Türkdoğan,1996: 39-40).

Atatürk'ün 10'uncu Yıl Nutku'nda, milli birliğin korunup devamının sağlanmasında çok büyük payı bulunan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli saydığı milli kültürün değerini belirten su sözleri büyük bir önem taşımaktadır. "Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Milli kültürümüzü, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız." (Saraç, 2006: 32).

2.1.1.2. ÜLKÜ BİRLİĞİ

İdeal birliği, insanların birbirine yaklaştırır, onlarda kader birliği hislerini uyandırır, ortak idealler, dayanışma duygusunun da canlanmasına vesile olur. Ortak ideallerle, insan toplumu birleştirici bir yapıya kavuşur. Ortak idealler sayesinde insanlarda her türlü ahlâki hareketlere ve fedakârlıklara karşı müsait bir amaç uyanır ve toplumu oluşturan kişiler perçinlenmiş bir bütünlük halinde kudretli bir hale gelir. Yüksek ve ortak ideallere dayanan, ona sahip olan milletler devamlı ve güçlü devlet kurabilirler (Kanat, 1942: 11-12).

İdeal birliği, bu kültür ortaklığının doğal bir sonucudur. Aynı ananın çocuğu olunca, ayrı dili konuşup ayrı kültüre sahip bulununca, başka türlü ulusal emeller beslemenin olasılığı yoktur. Bu nedenle, millilik, kültürle kendini belli eder. Fransızlık, İtalyanlık, Rumluk yahut Bulgarlık ulusal kültürle olur (Tekinalp, 2004: 285).

Bir millet düşünelim ki; onu meydana getiren unsurların tamamı, tarih içerisinde bir toplum üzerinde meydana gelerek, o topluluğu millet haline getirmiş olsun. Dili, dini, kültürü hatta tarihi ortak olan bu milletin, ulaşmayı hedeflediği idealler, istikbal aynı ve ortak değilse, onları aynı gaye için çalıştırmak; birlik ve beraberliklerini sağlamak mümkün değildir. O halde milletlerin zaman içerisinde ilerleyebilmeleri, hedeflere yaklaşmaları ile mümkün olabilir. Eğer bir fert, kendisini bir millete mensup hissediyorsa o milletin gelecekteki sorumluluğunu da yükleniyor demektir. Su halde, toplumu oluşturan bütün

fertler aynı idealle yoğrulmamışlarsa, aynı geleceği paylaşmaları da söz konusu olamaz (Saraç, 2006: 33).

Fertleri birbirlerinden farklı ideallere sahip toplumlar, atları farklı yönlere gitmeye çalışan bir araba gibi hareket ve hamle yeteneklerini kaybederler. Birlikte yasama arzusu, milli ülkü, öylesine birleştirici ve güçlü bir duygudur ki, üç kültürün iç içe yaşadığı İsviçre'yi ve milli kültürün, milli tarihin henüz oluşmaya başladığı Birleşik Amerika'yı bir arada ve ayakta tutmakta; değişik coğrafyalar ve milletlerin arasında yaşamış olan İbrani toplumuna iki bin sene sonra devlet kurdurmakta; en olumsuz şartlarda girdiğimiz ölüm-kalım savaşında istiklâlimizi sağlamaktadır. Tarih boyunca yasayabilen her milletin bir ülküsü olmuştur. Varlığını devam ettiremeyen topluluklar ise, ideal birliği içerisinde olamayanlardır. Türk Milleti'nin tarih boyunca şahit olduğumuz ideali "Türk devletini (milleti ile beraber) hür ve bağımsız olarak sonsuza kadar yaşatma inancıdır." (Saraç, 2006: 33).

Türklerde devletin ebediliği ülküsü öylesine güçlü bir heyecandır ki, tarih içinde hep onun izlerine şahit oluruz. Yenisey Kitabelerinde "Devleti ve töreyi koruyunuz." buyruğu; Bilge Kağan'ın "Türk Milleti! Sen Ötüken'de oturup kervan ve kabileler gönderirsen, ebedi devletini muhafaza edersin" şeklindeki sözleri, Osmanlıların Devlet-i ebedi müddet anlayışı ile devam etmiştir. Atatürk'ün, "Benim naçiz vücudum bir gün elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır" ifadesi de aynı sonsuz devlet ülküsünün bir devamıdır. Atatürk, Türk devletini sonsuza kadar yaşatılması ülküsünü temel alırken; koruyarak geliştirmemizi istediği baslıca değerler, "çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine çıkma" hedefi, ilke ve inkılâplar adını verdiğimiz sistemler bütünü, demokrasiye bağlılıkla, ilim zihniyetidir. O'nun, "inkılâbın hedefini kavramış olanlar, daima onu muhafazaya muktedir olacaklardır" sözleri, ilke ve inkılâpların değerini gösterirken; "Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemiyle devlet sekli demektir" ifadesi ile de Türkiye Cumhuriyeti'nin yasamasının ancak demokrasi ile mümkün olabileceğini belirtmiştir. Milli hedeflerimizi tespit eden Atatürk, bu hedeflere ulaştıracak vasıtanın ise ancak "ilim" olacağını söylemiştir. O'nun "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" ifadesi, ülkeye ulaştıracak yegâne metodun ilim olduğu düşüncesinin bir neticesidir (Saraç, 2006: 33).

Milli ülküler, dayanaksız bir takım hayaller değildir. Bir milletin tarih, edebiyat, felsefe ve milli kültür ile beslenen müşterek fikir sistemleridir. Bu itibarla ülküler, nesilden

nesile bağlarını ve muhtevalarını zenginleştirerek sürer giderler. O halde, bir milli ülkünün arkasında o milletin maddi ve manevi bütün geçmişi yatar (Güler - Akgül; 1998: 108-110).

Bu konuda Atatürk, "bir sosyal heyetin mutlaka ortak bir fikri vardır. Eğer bu, ifade ve izhar edilemiyorsa onun yokluğuna hükmedilemez. O, fiiliyatta mevcuttur. Varlığımızı ideallerimizi kurtaran büyük ve fiili hareketler milletimizin müşterek fikirlerinin, arzularının, azminin yüksek tecellisinden başka bir şey değildir" şeklindeki sözleriyle idealin güç ve kudretinin değerlerini belirtmiştir. Ülke birliği, millete yüksek moral değerler de kazandırır. Aynı geleceği paylaşma, aynı hedeflere yönelme duygusu, ortak kader anlayışı, milletin fertlerinde yoğun bir dayanışma, fedakârlık, sevgi ve saygı oluşturur. Milli birliği kuvvetlendirir. Her fert, bir diğer ferdin kendisi gibi ulvi bir gayeye hizmet için can attığını bilir, ona yardım eder, destekler; ortak bir geleceğin yorulmaz neferleri olacağını düşünür. Yapılan her isin, her çalışmanın milli ideallere toplumu biraz daha yaklaştıracığını bilir. Toplumun diğer fertlerine gönülden bağlanır. Bu nedenle milli ülküler, milletlere gelecekte; yön veren, çalışma, var olma, bağımsızlık ruhu kazandıran, hâlihazırda da birlik ve beraberlik bağını güçlendiren çok önemli değerlerdir. Her türlü basın-yayın organlarının yoğun propaganda faaliyetlerinin olduğu günümüzde, milli ülkemizi yeni kuşaklara artık gelişmiş güzel metotlarla aksettirmek çok zorlaşmıştır. Bu görevi eğitim ve öğretim kurumları üstlenmek zorundadır. Artık hedeflerimizi açık-seçik ortaya koymak, diğer milletlerin ideallerini bilmek, bizi hedeflerimizden uzaklaştıran gayretlere karşı temkinli ve dikkatli olmak mecburiyetindeyiz. Zira idealleri zayıflatılmış ya da saptırılmış bir milletin milli birlik ve beraberliği ne kadar sağlam olursa olsun yasamasını devam ettirmesi imkânsız gibidir (Saraç, 2006: 33).

2.1.1.3. TARİH ŞUURU

Tarih şuuru, milli birlik ve beraberliğimizin sağlanmasında önemli rol oynar. Tarihin pek çok yapılan tariflerinden çıkardığımız ortak nokta; tarihin "bir milletin hafızası" olmasıdır. Bugünü anlamak, gelecek için hazırlanabilmek, sağlam ve doğru bir tarih bilgisini gerektirir. Bugün gelişmiş ülkelerde tarih ilmi son derecede ilerlemiştir. Bunun neticesi, bu milletlerde çok canlı bir şekilde, tarih şuuru teşekkül etmiştir. Her milletin geçmişteki tecrübelerinden edinilmiş bir tarih görüşü, bir tarih şuuru mevcut olup,

bu görüsün geleceğe yönelişte, tutulacak istikâmeti tayin eden unsurlardan biri olduğu şüphesizdir (Güler – Akgül,1998: 111).

Bilinen Türk tarihi, MÖ 3. yüzyıl olmak üzere başlangıcından bugüne kadar bir devamlılık ve bütünlük arz eder. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, genellikle 19. yüzyıla kadar tarih görüsü, ümmet tarihinden ve hanedan tarihinden ibaretti. (Güler – Akgül,1998: 112).

Atatürk'le beraber, Türk tarihi zaman ve mekân itibarıyla yaygınlık kazanmış, Türk Milleti'nin İslâmiyet'ten önceki devirde yasadıkları hayata önem verdiği gibi coğrafya bakımından da İslâmi çağdaki yayılma sahası asılarak, Türk yurdu, Avrupa ortalarından Çin sınırına kadar genişlemiştir. Böylece, yeni bir tarih şuuru teşekkül ettirilmiş oluyordu. Atatürk devri gençliğinin sağlam ve milli şuurla yetişmesinde yeni Türk Tarih Tezi'nin büyük payı olmuştur (Güler – Akgül, 1998:112).

Atatürk'e göre; bizim doğru milli tarihimizi bilmememizin sebebi belgelere dayanmadan anlatılan bilgilerdir. Atatürk bu yüzden Türk milletinin kültür ve medeniyet kaynaklarını her iki tarih kongresinde de incelemiştir. Türkoloji hareketleri, Ziya Gökalp ve arkadaşlarının Türkçülük hareketleri Kemalist düşüncenin tarih tezinin ana kaynağını oluşturur (Türkdoğan,1981: 83).

Atatürk'ün tarih üzerine çalışmaları, İstiklal Savası'nın kültür alanında devamıdır. Bu çalışmalar memleket içinde ve dışında milli tarihimizin zararına olarak gelişmiş yabancı tarih görüşlerinden kurtulmak ve tarihimizin gerçek karakterini belirtmek için yapılmıştır. Atatürk milli tarih anlayışını kurmak için öncelikle Osmanlı İmparatorluğu devrinde değer kazanmış tarih anlayışını çürütmek zorunluluğunda kalmıştır. Osmanlı tarih anlayışı üç konaktan geçerek gelişmişti. İmparatorluğun kuruluşundan Tanzimat'a kadar süren devirde, ümmet tarih anlayışı görölmektedir. İslam uleması İslamlık temeline dayanan, İmparatorluğun İslam halkı arasında ortak bir kültür vasıtası yaratmak içi, tarihten faydalanmayı düşünmüş ve İslam tarihini bu maksatla devlet tarihi olarak kabul etmişlerdi. İslam tarihinde Türklerin İslamlıktan önceki tarihleriyle, İslamiyet'in yayılmasında gördükleri büyük hizmetten hiç bahsedilmemekteydi (Saraç, 2006: 36).

Tanzimat devrinde Ümmet tarihine paralel olarak, devlet tarihi anlayışı gelişmeye başlamıştır. Bu yeni anlayışı İslam ve Hıristiyan halkın kanun önünde eşit sayılmaya başlamasının bir neticesidir. İslam tarihinin medreselerde okutulmasına devam edilmiş,

fakat medrese dışında açılan okullarda İslam tarihi yanında Osmanlı tarihi öğretimi başlamıştır. Yeni tarih anlayışında Osmanlı Devleti için başlangıç olarak, Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi kabul edilmekteydi. Bu tarihten önceki Türk tarihi ile Osmanlı Devleti'nin kurulmasında Türk milletinin sarf ettiği gayretler hiç belirtilmemekteydi. Tanzimat ve Birinci Meşrutiyet, Osmanlı halkını ortak değerlere kavuşturmadıktan başka milliyetçilik cereyanlarını da önleyememiştir. İmparatorluğunun türlü taraflarından bağımsız devletler kurulması üzerine Türk münevverlerinden bazıları milli tarih anlayışına sarılmak gereğini duymuşlardır (Saraç, 2006: 36).

Bunlar Türklerin Osmanlı tarihiyle İslam tarihinde yaptıkları büyük işlerin belirtilmesini istedikleri gibi, bu iki tarihin ötesindeki Türk tarihinin kaynaklarına gidilmesi lüzumuna da belirtmişlerdir. Bu yeni tarih anlayışı istikametinde başlayan çalışmalar en çok İkinci Meşrutiyet döneminde gelişmiştir. Devlet bu çalışmalara karışmamıştır. Aydınlar tarihe merak sarmışlardır. Avrupalı bilginlerin Türk tarihi alanında edinmiş oldukları bilgileri ve kanaatleri, ya hiçbir kritiğe tabi tutmadan veya özensiz bir incelemeyle derlemeye ve yaymaya başlamışlardır. Osmanlı İmparatorluğundaki bu üç tarih anlayışı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına kadar devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ve halifeliğin kaldırılması ümmet tarih anlayışını; Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması da Osmanlı tarih anlayışını yalnız bırakmıştır. Atatürk, hemen her fırsatta bu tarih görüşlerinden ayrılmanın gereğini ve yeni bir tarih anlayışına varmanın önemini verdiği nutuklarla belirtmiştir. Özellikle Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra bu düşünce üzerinde ısrarla durmuştur. Türk Milleti dünyada tanınan ve sayılan Türkiye Cumhuriyeti devletini kurmuştu. Devlet yeni, fakat millet uzun ve şerefli bir geçmişe sahipti. Millet kendi adını taşıyan tarihine kavuşması mutlaka gerekliydi. Bunun için de millet tarih anlayışını kabul etmekten başka çare yoktu (İnan - Karal; 1946: 55-56).

Büyük Atatürk, daha Milli Mücadele döneminde Türk Milleti'nin sinesinden çıkan Kuvayı Milliye ruhu etrafında kenetlenirken, toplum fertlerini birbirine yaklaştıran, milli birlik ve beraberlik içerisinde tutan milli tarih şuurunu kullanmıştır. Kurtuluş parolası olarak, (Ya istiklâl ya Ölüm) derken, Türk Milleti'nde Mete'den, İltiş Kağan'dan beri var olan "tarihi istiklâl fikrini" milli birlik ve beraberlik unsuru olarak kullanmıştır. Bütün Türklüğü kayıtsız şartsız istiklâl fikri etrafında, ortak tarih şuru sayesinde bir araya getirmiştir. (Güler - Akgül; 1998: 113).

O, Türk Tarih Kurumu'nu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'ni kurarak, Türk tarihinin ana kaynaklarına inilmesini, İslâmiyet'ten öncesine uzanan Türk tarihinin ortaya konmasını istiyordu. Ulu Önder “Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük isler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır” (1935) diyerek büyük bir tarihin, nasıl bir hamle kaynağı ve milli birlik unsuru olabileceğine, işaret etmiştir. (Güler - Akgül; 1998: 113).

Türk Tarih Kurumu Başkanı Hasan C. Çambel'de “*Türk Tarih İnkılâbı ve Türk Dil İnkılâbı birlikte yürür ve birbirini tamamlar. Türk milleti kendi tarihini kendi araştırmalıdır. Tarih inkılâbının ana eksenini Türk Tarihini tarih öncesi devirden günümüze kadar bir bütün olarak incelemektir*” diyerek yukarıda özetlediğimiz Atatürk'ün tarih görüşünü de dile getirmiştir (Türkdoğan,1981: 86).

Türk tarihinin ortaya konulmasında, tarihin doğru tespit edilmesinin çok mühim olduğunu belirterek, "Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan, yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır” demektedir (Güler - Akgül; 1998: 113).

Milli tarih, ortak bir tarih şuurunun oluşturması ve dil birliği iç içe geçmiş parçaların bütünüdürler. Türkiye’de ortak payda olan Türk milliyetçiliğinin anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliği için olması zorunlu temel taşlardır. Türk tarih tezi, Türk milletinin çıkarımı, tarihteki yer ve değerini ve bugünkü Türk nesillerinin varisi olduğu kültürü yaratan asıl katlarını tespit ve birbirine ulamakta, böylece Türk milletini zaman ve mekân içinde kapsadığı kadro da tarif etmektedir (Özdağ, 2003: 39–40).

Türk tarihinin eski dönemlere inilerek incelenmesi ise; milli devlet olmuş bir toplumun, kendine dönüşünü kendi kendine bulmasını hazırlamıştır. Bu yüzden milli devlet milli tarihle bütünleşmelidir (Türkdoğan,1981: 86).

Atatürk'ün milli devlet fikri, Osmanlı zihniyetinin "Ümmet" düşüncesi yerine "Türk" halkının yeni bir irade sistemi olarak geçecek, dış Türkler veya Türklük davası ise bir kültür meselesi olarak ele alınacaktır. Onun, Türk Dil ve Tarih anlayışının hedefleri, açıkça ifade edildiği üzere, Türkiye dışında kalmış olan Türklerin kültür meselesiyle de yakından ilgilenmektedir. Bu tür bir kültür milliyetçiliğinin kökleri, jön Türklerin hayali "Turan" ideolojisine nazaran hem daha gerçekçi hem de akılcıdır. Atatürk Gökalp gibi Anadolu'dan hareket ederek Orta Asya'ya gitmiyordu. Tersine Orta Asya'dan hareket

ederek Anadolu'ya yöneliyordu. Siyasi bir gaye taşıyor, sadece kültür medeniyet tarihinde Türklerin oynadıkları rollerin gözler önüne serilmesini istiyordu (İnan - Karal; 1946: 57).

Mustafa Kemal Atatürk, kültür ve tarih alanında, Batılı uzmanlar tarafından yapılan Orta Asya'ya yönelik çalışmaları, yakından takip etmiştir. Daha 1923'lerde Anadolu'nun Türklüğünü şu şekilde belirtmiştir: "Bu memleket tarihte Türk'tür, halen Türk'tür ve ebediyen Türk olarak yasayacaktır." Bu sözler, 19. yüzyılın ilk yarısında beri Orta Asya üzerinde yoğunlaşan çalışmaların Atatürk tarafından yapılan bir değerlendirilmesidir. Bu amaçla önce Türk milletinin tarihini ilmi verilerle tespit ve yayımlamak üzere Türk Tarih Cemiyeti, Türk gençliğine yönelik dört ciltlik bir tarih kitabı hazırlamış, 1932 yılında Maarif Vekâleti ile Türk Tarih Kongresi toplanmıştır (Türkdoğan, 2005: 119).

Atatürk'ün ifadesiyle, "Milli tarihimizi yeniden yaratılması" gayreti olarak tefsir edebileceğimiz bu tarih tezi, 1937 Eylül'ünde İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda İkinci Tarih Kurultayı'nda yerli ve yabancı uzmanlar tarafından çeşitli tebliğlerle desteklenmiştir. Ayrıca, sarayın büyük merasim salonunda açılan Tarih Sergisinde Türk Tarihinin bütün safhaları yansız bir şekilde tespit edildiği gibi, Türk Tarih Tezini destekleyecek müşahhas arkeoloji eserleri de sergilenmiştir (Türkdoğan, 2005: 122).

Atatürk 1930'larda, Türk toplumunun tarihi gelişimini şöyle açıklıyordu: "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir. Bugünkü Türk milleti siyasi ve içtimai camiası içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkezlik fikri ve hatta Lazlık fikri veya Boşnaklık fikri, propaganda edilmek istenmiş vatandaş ve millettaşlarımız vardır. Fakat mazinin istibdat devirleri mahsulü olan bu yanlış adlandırmalar birkaç düşman aleti, mürteci, beyinsizden manada hiçbir millet ferdi üzerinde tecillimden (elem) başka bir tesir hasıl etmemiştir. Çünkü bu millet efradı da umura Türk camiası gibi aynı müşterek mazi, tarihe, ahlâka, hukuka dayanmaktadır. Bugün Anadolu'da yaşayan ve kendilerine Kürtlük, Çerkezlik, Lazlık ve Boşnaklık fikri propaganda edilmiş olan "millet efradı" bu vatandaş ve millettaşlarımız da aslında umum Türk camiası gibi aynı ortak maziye ve tarihe sahiptirler. Türk tarih tezinin ortaya koyduğu bu görüşler, böylece Türkiye Cumhuriyetini kuranların aynı "millet" olduğunu da ispatlamış bulunmaktadır. Türk milletini Kürt, Çerkez, hatta Laz veya Boşnak olarak adlandırmak geçmişin istibdat devirlerinin mahsulü yanlış adlandırmalardır. Aslında bunların hepsi "Umum Türk" topluluğu gibi aynı geçmişe, tarihe

ahlâka ve hukuka sahiptirler. Türk Tarih Tezi bu gerçeği ortaya koymuştur. Türklerin Anayurdu Orta Asya' dır. Ve en az 7000 yıldan beri Türkler buralardan yayılarak Anadolu'ya gelip yerleşmişlerdir. Bugün yapılan kazılar, ilmi veriler Anadolu'ya yerleşen medeniyetlerin hususiyle Etilerin M.Ö. 4000 yılına kadar uzanan bir kültür ve medeniyette sahip olduklarını göstermektedir." Atatürk'ün, Charles H. Sherll ile yapmış olduğu konuşmada "Bizim Türk milletimiz eski ve şerefli bir millettir. Zaten Orta Asya'nın Altay yaylasında yetiştiği için kartalın meziyetlerini daha gençliğinde kazanmıştır. Uzakları görüş, hızlı bir uçuşu vardır ve bu ruhu barındıracak kadar kuvvetli bir beden sahibidir. Zaten maddi olsun, dimağı olsun hiçbir sıkıcı kudret içinde durmaz. Yaratılışla olduğundan yüksek ana yurdunun, dünyadan uzak vaziyetine karşı isyan etmiştir, iste o zaman bu ilk Türkler baslarını alarak dünyanın hem Doğusuna hem Batısına yayıldılar." diyerek Türk milletinin kökeninin ne kadar eskilere dayandığını tespitle ifade etmiştir (Türkdoğan, 2005: 127).

Türk tarihinin kaynaklarına inmenin bir diğer sebebi de milli devletin hüviyeti kazanmış modern bir toplumun kendine dönüşünü, kendini kendinde bulmasını sağlayabilmektir. Bu bakımdan milli olan tarihle bütünleşmelidir. Levanten bir tarih anlayışı, milli bir devletin isteklerine cevap veremezdi. Atatürk, 1931'lerde bu görüşü şu şekilde dile getirmiştir.

“Tarih şuuru; yukarıda da sıkça değinildiği üzere tarih sahnesinde oynadığımız rolü bilmenin, hissetmenin adıdır. Soy ve oymaktan Milet haline gelinceye kadar geçirdiğimiz tarihi serüveni yaşamaktır. Buna “milli hafıza” adını da verebiliriz ki, milletlerin, kendi mazilerini düşünmeleri manâsına gelir. Böyle bir bilgi ve şuur, sağlam tarih bilgisi ile mümkündür. Sahte ve uydurma tarih tezleri, milli tarih şuurunu öldürür veya sarsar.” (Türkdoğan, 2005: 135).

Genç kuşaklara, milli tarihini ve atalarını sevdiren eserlere ihtiyaç bulunmaktadır. Milli tarih şuurunu kuvvetlendirecek olan böyle eserler, Atatürk'ün emirleri ile yazılmış ve basılmıştır. Bugün bu konuda zengin bir telif ve tercüme literatürü mevcut bulunmaktadır (Eröz, 1987: 65).

Atatürk bu konuda kitaplar yazılmasını isteyip, teşvik ederken, kendi görüşlerini de çok açık ve veciz bir şekilde ifade etmiştir. Bunlardan birkaçı: “Eğer bir millet büyükse kendisini tanımakla daha büyük olacaktır. “Türk kabiliyet ve kudretinin tarihteki başarıları

meydana çıktıkça, bütün Türk çocukları kendileri için lâzım gelen hamle kaynağını o tarihte bulabileceklerdir. Bu tarihten Türk çocukları bağımsızlık fikrini kazanacaklar, o büyük başarıları düşünecekler, harikalar yaratan adamları öğrenecekler, kendilerinin aynı kandan olduklarını düşünecekler ve bu kabiliyetle kimseye boyun eğmeyeceklerdir.”

“Büyük devletler kuran ecdadımız büyük ve şümüllü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Millet için ve milletçe yapılan işlerin hatırası her türlü hatıraların üstünde tutulamazsa, milli tarih mefhumunun kıymetini takdir etmek mümkün olamaz” Atatürk'ün ölümünden sonra geliştirilen bir takım politikalar sonucu, milli kültür çalışmalarının ihmale uğraması, milli tarih şuurumuzun zayıflamasına sebep olmuştur (Saraç, 2006: 45).

Milli tarih şuurunun, milli birlik ve beraberliği sağlaması yolunda; Okullarımızda müfredat programları milli tarih görüşümüzü sağlam delillerle aksettirecek şekilde düzenlenmelidir. Bu yapıldığı takdirde, gençlerimiz; Türk Milleti'nin tarihi mirasından haberdar ve milli gayeleri kavramış olarak hayata atılacaklardır. Böylece milli birlik ve beraberlik içerisinde, aşırı cereyanların tesirlerine daha az kapılacaklar, mezhepçilik, bölgecilik, akıldışı ve milli birliğe zararlı ideolojilere yönelmeyeceklerdir (Güler - Akgül; 1998: 113).

Manen ve iktisaden kalkınmış, dünya milletleri arasında itibarlı, geleceğe güvenle bakan bir Türkiye yaratmanın ilk şartı, muhakkak ki, milli tarih şuuru ve görüşüne sahip aydınlar yetiştirmektir (Saraç, 2006: 46). Atatürk de şu düşüncelerle yukarıda anlatılanları özetlemektedir: “*Dört yüz çadırılık bedevi bir kabileden bir imparatorluk ve millet tarihini başlatmak suretiyle imparatorluk zamanında Türklerin görüşü de bu merkezdeydi... Evvela millete tarihini, asil bir millete mensup bulunduğunu, bütün medeniyetlerin anası olan ileri bir milletin çocukları olduğunu öğretmeliyiz.*” (Türkdoğan,1981: 87).

2.1.1.4. DİL BİRLİĞİ

Dil, birlikte, bir arada yadsıyan insanların karşılıklı anlaşma vasıtasıdır. Anlaşan insanlar bir arada yasarlar. Dil, düşünceyi belirtmek için kullanılan bir araç ve yararlı bir anlaşma vasıtasıdır. Birlikte, bir arada yasayan insanlar, akıl ve zekâlarının ürünlerini dil ile ifade ederler. Düşüncenin insandan insana ulaştırılmasında, dil önemli bir rol oynar. Dil ortaklığı varlığı zorunlu bir etkidir. Anlaşmadıkça, başka başka dillerle konuşuldukça

ortak yaşam dayanılmaz bir durum alır. Dil nesilden nesile kolaylıkla geçtiği için kendisi ile birlikte milli gelenek ve inanışların da ileriye ulaşmasına yardım etmekte ve bu suretle milliyeti meydana getiren ve devam ettiren en kuvvetli bir unsur olmaktadır (Bilge, 1966: 250) Yani dil, millet olmanın temel ögesidir. Bir diğer öge de bir millete bağlı olmaktadır yani “milliyet duygusudur.” (Türkdoğan,1996: 34)

Türk milliyetçiliğinin gelişiminde XIX. yüzyılda tarihle birlikte dil üzerine yapılan çalışmaların, özellikle Şemseddin Sami'nin (1850–1904) ansiklopedik sözlük çalışmasının önemli yeri vardır. Ural-Altay dil grubunun, dilleri arasında yer alan Türk dili, büyük dillerden biridir. Batı'lı, filologlar, Türk dilini çok mantıklı ve güzel bulurlar. Dünyanın ilk Türkoloji kürsüsü, 1870 yılında Budapeşte Üniversitesi'nde kurulduğu zaman, Macar bilgileri Türk dili üzerinde sistemli araştırmalar yapmaya başlamışlardır. Çeşitli kültürlerle olan temas neticesinde, normal olarak alınan bazı kelimeler dışında, hiçbir bozulma ve sarsılma olmamıştı. Fiillerindeki zenginlik, birçok manayı tek kelime ile ifade edebilme gücü, islenebilme kabiliyeti dikkat çekicidir. Onun güzel ve zengin bir dil olduğunu, Arapça ve Farsçadan geri kalmayacağını, Kaşgarlı Mahmud, Yusuf Has Hâcib ve Ali Sir Nevâî, değerli eserlerinde göstermişlerdir (Türkdoğan, 2005: 130–131).

. I. Meşrutiyet devrinde hazırlanan Anayasada, devlet dairelerinde herkesin Türkçe konuşmasının ve yazmasının karara bağlanması (Türkdoğan, 1981: 93–94), Türk diline dönüşte önemli bir merhaleyi teşkil eder. Tarih alanında yapılan çalışmalar, Türkoloji çalışmalarının Batıdan kaynaklanması, Osmanlı aydınında özellikle edebi ve kültür dilinde Türkçecilik cereyanının Türk milli şuuru ile birlikte gelişmesine yardımcı bulunmuştur. Daha sonra, Ziya Gökalp'in önderliğinde Türk dilinin yabancı istilasından kurtarılmasının sosyolojik izahları genç aydınları geniş şekilde tesir altına almıştır. Bu hususta şüphesiz "Genç Kalemler" in büyük rolü olmuştur (Saraç, 2006: 48).

Atatürk millet bilincini oluştururken onun yanı sıra gelen etmenlerin üzerinde çalışmış, sanlı Türk tarihini Türk milletine tanıtmış, Türk dilinin oluşmasında ve yaygınlaşmasında ilk öğretmen görevini üstlenmiştir. Türk tarihini oluşturmak ve benimsetmek amacıyla önce Türk Tarih Kurumu kurmuş, ardından Türk dilini öğretmek ve yaygınlaştırmak amacıyla Türk Dil Kurumunu kurmuştur. Türk Tarih Kurumu gibi Türk Dil Kurumu da felsefesi Türk toplumunda "Ümmet" ideolojisinden "millet" ideolojisine geçişi dil sahasında sağlamaktır. Atatürk'ün istediği, Türk toplumunu, millet-üstü "ümme"

ideolojısından kurtarıp, ana yurtlarına karşı bir bağlılık duygusu uyandırmaktı (Türkdoğan, 2005: 130–131).

Ayrıca Atatürk 1929’da Türk dilinin Türk milleti için önemine değinerek su sözleri söylemiştir: “Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır... Türk dili Türk milleti için mukaddes bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz badireler içinde ahlâkının, ananelerinin, hatırlarının, menfaatlerinin, velhasıl bugün kendi milliyetini yapan her şeyinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir”

Atatürk’ün 1930’daki tespitleri şöyledir: “Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması, milli hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir, yeter ki bu dil, şuurla islensin. Ülkesini, yüksek istiklâlîni korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır”. Bir başka sözünde ise şöyle söylemiştir: “Türk dilinin sadeleştirilmesi, zenginleştirilmesi ve kamuoyuna bunların benimsetilmesi için her yayın vasıtasından faydalanmalıyız. Her aydın hangi konuda olursa olsun yazarken buna dikkat edebilmeli, konuşma dilimizi ise ahenkli, güzel bir hale getirmeliyiz” (Atatürkçülük,1983: 5-6).

Atatürk’ün kurduğu Türk Dil Kurumu, çalışmalarını sürdürdüğü dönem içinde Türk dilinin sadeleşmesi için büyük çabalar gerçekleştirerek, bugün kullandığımız arı Türkçenin oluşmasını sağlamıştır. Her kesimden halkın, aynı dili konuşmasını, aynı şekilde yazmasını sağlarken, ulusal birliğin oluşumuna büyük katkılarda bulunmuştur. Osmanlı Türkiye’sinde Türk halkı, arı ve duru bir Türkçe konuşurken, bir kısım aydınlar, Arapça ve Farsçaya hayranlık duyuyordu. Bunların görüşleri daha sonra “Fesahatçiler” denen grup tarafından savunuldu. Bugün bu hayranlık, Batı dillerine karşı gösterilmekte ve gerekli olmamasına rağmen, Batı’dan sürekli kelime alınmaktadır. Fesahatçilerin karsısına çıkanlara, “Tasfiyeciler” denildi. Bunlar da diğer bir aşırı grup idi. Türk halkının benimseyip kullandığı, Türk diline yerleşmiş birçok kelimeyi, Arapça ve Farsça asıllı olduğu düşüncesiyle Türk dilinden atmak istiyorlardı. Her iki aşırı grubun karsısına, dilde zorlamaya gitmeksizin, sadeleşme isteyen grup çıktı. Bunların basında Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin vardı (Eröz, 1987: 62).

Atatürk Türk Dil Kurumundan yıllarca önce şöyle sesleniyordu: "Türk dilinin kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için bütün devlet teşkilatımızın dikkatli ve ilgili olmasını isteriz." Fertleri birbirine sıkı sıkıya bağlamada, milletin maddi ve manevi zenginliklerini nesilden nesile aktarmada dil çok önemli bir rol oynar (Güler - Akgül, 1998:120).

Çağlar boyunca çok aktif bir hareketlilik içinde bulunan Türk milleti, milli hafızasını, milli şuurunu bu dille muhafaza ve müdafaa etmiştir. Dil çok derin tarihi sosyal temelleri olan ferdi ve milli canlı bir varlıktır. Dil kendi kuralları ve mantığı içinde değişir, dilde gereksiz tasfiyeye kalkmak zararlı ve sonuçsuz bir eylemdir. Dil aynı zamanda, siyasi hâkimiyetin ön şartlarından biridir. Nitekim. Prof. Kafesoğlu, bu gerçeği söyle dile getirmiştir: "Bir toplumun tarihten silinmesi için dilinin unutulması gerekir. Dilin ölümü ile onu konuşan kavmin de maziye gömüldüğünü kabul etmek tarihin de prensiplerindedir..." (Saraç, 2006: 54).

Dilin geçmişle bugünü irtibatlayan, geleceğin sağlam temelleri üzerinde durmasını sağlayan niteliği, yıkıcı fikirlerin ilk hedefleri arasında olmasına yol açmaktadır. Tarihi aşırılık ve tutarsızlıklar Türk diline çok zarar vermiştir. Bunun yanı sıra yakın dönemlerin tasfiyeciliği sonucu Türk insanı sanat, edebiyat, bilim ve teknik alanlarında yarının dünyasını 1000–1500 kelime ile kurmaya çabalar hale gelmiştir. Gelişim düzeyi ile dil çok yakından ilgilidir. Bütün gelişmiş ülkelerde sözlükler en az yüz bin kelimedenden oluşur. Komsu ülkelerin mevcut Türk kitleyi eritmeye, Türkçe konuşma ve yayın yasağından başlamaları oldukça anlamlıdır. Günümüzde Balkanlar'da ve Azerbaycan, Kazan ve Türkistan'da Türk dili, sistemli tahribata uğratılmaktadır. 1937'de Bakû'de, esir Türk ellerindeki Türklerin dili ve kültürü için, korkunç kararlar alınmıştır. Kiril alfabesi, Türk uyruklarına ayrı ayrı tatbik edilmiş, ayrı lehçeler, ayrı mahalli diller halinde yaratılmaya çalışılmıştır. Ortak kelimelerin yerini, Rus veya Avrupa kelimeleri almıştır. Oralarda, Türk dilini yıkmak için sistemli bir faaliyet, hâlâ ısrarla sürdürülmektedir (Saraç, 2006: 54).

Atatürk'ün "Milliyetin çok bariz vasıflarından biri olarak kabul ettiği dilin," bütün varlıklarını bulmak, toplamak, korumak ve "hedefinin" en hakiki mürşidin, ilimin ışığı altında değerlendirilmesi gerekmektedir (Güler - Akgül, 1998: 121–122).

2.1.1.5. MİLLİ AHLAK VE İNANÇLAR

Bir milleti ayakta tutan, ona yasama, yücelme gücü veren, bütün fertlerinin yüreklerinde taşıdıkları ortak inançlardır. Bu müşterek inanç, milletin her türlü çabalarında ona destek olur, ona çalışma, uğraşma, hamle gücünü asılar. Eski Türklerin en büyük kuvvetleri imanları olmuştur. İman her zaman, muhakkak dini inanç demek değildir. Dinle olduğu kadar milli kaynaklarla da beslenen iman birliği milletin manevi gücünü, başarmak kudret ve kabiliyetini artırır. Aynı zamanda toplumun bütün fertlerini ortaklaşa bağlarla sınımsız birbirine bağlayan bu iman birliği, o toplumun insanlarına güven ve ümit verir. İmanın çürümesi, çözülmesi, kopması toplum içerisindeki bu müşterek bağların da çürüyüp çözülmesi, yok olması anlamına gelir. Milletlerin kişilikleri bu manevi değerlerin kucağında yasar. Milli ahlâk ve kültür gelişmeyip aksine günden güne bozularak çözülme yoluna giderse, böyle bir milletin yükselmesi, büyük bir varlık göstermesi mümkün değildir (Saraç, 2006: 55).

Türk Milleti'nin üstün vasıflarını, mertliğini, cesaretini, âlicenaplığını, konukseverliğini, merhamet, şefkat ve adaletini takdir etmek, bunlarla övünmek, kuşaklar boyunca sürüp gelmiş değerli geleneklerimize ahlâk ve âdetlerimize bağlı kalmak hepimiz için birer ahlâk borcudur. Bilinmeyen, tanınmayan şeyin sevilmesi mümkün olamayacağına göre manevi değerlerimizi meydana çıkarmak, onları bilmek, tanımak ve sevmek Türk milletini ortak kültüre, ortak sevgiye ve ortaklaşa bir millet anlayışına götürür (Güler - Akgül, 1998:114 -115).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk, bir okulu ziyaretinde duvardaki levhayı öğrencilerden birine okutur; "Bir Türk on düşmana bedeldir." Atatürk küçüğün yanağını okşar. "Hayır, yavrum bir Türk dünyaya bedeldir" der. Onun hayatı boyunca konuşmalarında, yazılarında, özel sohbetlerinde her zaman ve her yerde, Türk'ün emsalsiz ahlâki hasletlerini övdüğünü, milletin kahramanlığından, ahlâk ve cesaretinden hayranlıkla söz ettiğini, Türklüğü layık olduğu şerefli mevkie yüceltmek için hiç bir fırsatı kaçırmadığını görüyoruz. Atatürk, milliyet duygusundan ve milli benlikten yoksun bir toplumun millet halinde yasayamayacağına, kendisi gibi bütün milleti de inandırmıştır. Onun "Ne Mutlu Türküm Diyene" sözü bir milli iftihar fermanı şeklinde artık milletin idrakinde ve hafızasında kazınmış bulunmaktadır. (Güler - Akgül, 1998: 117 -118)

Atatürk, ahlakın milletin kuruluşunda çok önemli bir yer tuttuğunu belirttikten sonra su sözleri söylemektedir: "Ahlak dediğim zaman, ahlak kitaplarında yazılı olan öğütleri söylüyor değilim; zira ahlaklıdır diye yaptığımız işler veya yapmaktan sakındığımız işler, kitaplarda yazılı olan veya birtakım ahlak hocalarının tavsiye ettikleri şeylerden daha öncedir. O sözlerden, o öğütlerden ayrı olarak, onlara asla kulak vermeyerek insanlar tarafından yapılmaktadır. Ahlak kurallarının nasıl yapılması, nasıl yapılmaması lazım geleceği, ahlaklılık olduğu anlaşılan işler görüldükten, denendikten sonra anlaşılır." (Saraç, 2006: 56).

Mükemmel bir millette, milli ahlaklılık gerekleri, o millet bireyleri tarafından adeta bilinçsiz, vicdani ve duygusal bir sebeple yapılır. En büyük milli duygu, milli heyecan, iste budur. Millet analarının, millet babalarının, millet hocalarının ve millet büyüklerinin, okulda, evde, orduda, fabrikada, her yerde ve her iste millet çocuklarına, milletin her bireyine bakmaksızın ve sürekli olarak verecekleri milli terbiyenin amacı, iste bu yüksek milli duyguyu sağlamlaştırmak olmalıdır. Ahlakın milli, toplumsal olduğunu söylemek, toplum vicdanının bir ifadesidir demek, aynı zamanda ahlakın kutsallık niteliğini de tanımaktır. Ahlak kutsaldır; çünkü aynı değerde bir esi yoktur ve başka hiçbir tür değerle ölçülemez. Ahlak kutsaldır, çünkü en büyük ahlaki gerçekliğin sahibi bir faile bağlıdır. O fail, yalnız ve ancak toplumdur, ondan başka bir fail yoktur (Saraç, 2006: 57).

Bazı filozoflar, insanlık tarihinin her devri ve her cemiyet için geçerli olan ahlâk ve hukuk kaidelerinin varlığından bahsetmişlerdir. Prensip denilebilecek olan bu yüksek değerler, insanların vicdanında yer ederek, onların ahlâki davranışlarına yön verir. Bu görüşe karşı, bazı düşünür ve sosyologlar, ahlâk ve hukukun, izafiliğine dikkat çekerek, bu kavramların cemiyetten cemiyete, zamandan zamana değişmesine işaret etmişlerdir. Böylece, cemiyetlere ait bir vicdandan milletlere has bir ahlâktan söz edilir olmuştur. Milletlerin ayrı ayrı ahlâklarının olması, milli ahlâklardan söz edilmesini mümkün kılar. Milli kültürleri ile birbirlerinden ayrılan milletler, o kültürün bir unsuru olan ahlâk bakımından da birbirinden farklı olurlar. Milli ahlâkın öğretilmesi, ilk önce ailede baslar. Sonra okullarda ve askerlikte pekiştirilir (Eröz, 1987: 66).

Milli ahlâkın, genç kuşaklara aktarılması ve yıkıcı cereyanlar önünde onların bu ahlâk kaideleri ile güçlendirilmeleri, terbiye (eğitim) isidir. Atatürk bu husus üzerinde dikkatle durmakta ve ahlâkın milli ve sosyal karakterine de söyle yer vermektedir: "Ahlâkın

milli, içtimai olduğunu söylemek ve kolektif vicdanın bir ifadesidir demek, aynı zamanda ahlakın mukaddes sıfatını da tanımaktır” (Atatürkçülük, 1983: 10).

Din meselesi de bizim kimliğimizi oluşturan ana unsurlardandır; bunları hiç söylememem gerek yok. Bu milletin din kanalıyla edindiği bir kimliği vardır; özellikle Türk Müslümanlığı dediğimiz hassasiyetler bu noktada öne çıkar. Bu kimliğin, durağan, oturmuş kalıplar halinde değil, ama yaşayan gelişen gelişerek kendini devam ettiren, yani sürekliliğini devam ettiren, ama bir yandan değişen, gelişen bir üslupla devam etmesi lazım (Köseoğlu,2003: 45).

2.1.2. MİLLETLERİN OLUŞUMU

Kitle iletişim araçlarının yayılması, okuyup-yazma oranının artması, siyasi katılımın sanayi ve şehirleşmeyi hızlandırması, taşıma araçları ve marketlerin geliştirilmesi anlamında sosyal seferberlik oluşumu, milli benzeşimin meydana gelmesinde etkilidir. Dil ve kültür bakımından farklı grupları bile sosyal seferberlik birbiriyle bütünleştirme özelliğine sahiptir.

Birleştirme ve bütünleştirme süreci; modernleşme, sanayileşme, okullaşma, bildirişim ve taşımacılık faaliyetlerinin arttığı sosyal seferberlik ile gerçekleşir. Bundan dolayı sosyal seferberlik millet yapma sürecini pekiştirir. Ancak o zaman ortak düşünceleri, mekânları ve gelenekleri paylaşan insanlar bir millet kimliği kazanabilir (Türkdoğan,1996: 53).

8. yüzyılın sonunda, ulaşım ve iletişim ağlarının bozulması, okuma ve yazmanın Latince olması sebebiyle okur-yazar oranının fevkalade düşük bir düzeyde ve din adamlarının tekelinde olması, oldukça kısa olan ortalama ömür ve birçok bölgede düşük bir nüfus yoğunluğu gibi sebepler feodal yönetim biçiminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Eski Roma imparatorluğunun çökmesi de, Avrupa'yı bu imparatorluğun sağladığı yasalardan ve korumadan mahrum bırakmıştı.

Feodalite'nin ekonomik ve siyasal olmak üzere iki yönü vardır. "Siyasal olarak feodalite 'atomize bir iktidar'ı temsil eder. Merkez iktidarı sınırlandırılmış bir iktidardır ve yerel yönetim güçleri, merkez karşısında önemli ölçüde bağımsızdırlar." (Ateş, 2004: 11)

‘Topraksız bey, beysiz toprak olmaz’ (Huberman, 2005: 12) sözü, kuşkusuz feodalite'nin ekonomik yönünü kusursuz biçimde açıklamaktadır. Batı ve Orta Avrupa'da

çiftlik arazilerinin büyük kısmı 'malikâne' denen bölgelere bölünmüştü. Feodal düzende 'derebey' denilen büyük toprak sahipleri, toprakları üzerinde yaşamakta olan 'serf' ler üzerinde büyük yetkilere sahiptiler (Huberman, 2005: 14).

Ortaçağ'da Kilise, bütün Hıristiyan dünyasına yayılmış bir örgüttü. Herhangi bir Taç'dan daha güçlü, daha yaygın, daha eski ve süreklidir. Dindar bir çağdı bu ve tabii kilisenin de muazzam manevi gücü, prestiji vardı. Ama bunun yanı sıra, o çağda var olabilecek tek biçimde serveti vardı, toprak. Feodal çağın en büyük toprak sahibi kiliseydi. Bu çağ aynı zamanda dinsel eğitimin bütün Batı Avrupa'da güçlü ve yaygın etkiler bıraktığı bir çağdı. Bu unsurlar bütün bu dönem boyunca kiliseyi güçlü bir merkezi yönetime en yakın şey yapmak için birleşti.

11. yüzyıldan sonra yeni bir grup güçlenerek ortaya çıktı: Tüccarlar. Tüccar sınıfının ortaya çıkmasının en önemli nedeni olarak Haçlı Seferleri gösterilir. Haçlıların ticareti büyük ölçüde hızlandırdığını söyleyebiliriz. Haçlı Seferlerine katılan savaşçılar, dönüşlerinde Doğu'ya yolculukları sırasında gördükleri mallar için bir pazar yarattılar. Din açısından olmasa bile, ticaret açısından Haçlı Seferlerinin çok önemli sonuçları olmuştur. Haçlı seferleri sonunda hızlanan ticaret, feodal toplumun dönüşümünde çok önemli rol oynamıştır. Haçlı Seferleri kadar önemli olan bir diğer husus da 'tarım devrimi'dir.

Tarımsal verimliliğin artması, hem yerel hem de uluslararası pazarlara götürülebilecek yiyecek ve zanaat ürünlerinde bir artışın elde edilmesine olanak sağlamıştır.

Ticaretin yaygınlaşmasının önemli iki sonucu olmuştur. Bunlardan birincisi para kullanımının yaygınlaşmasıdır (Oran,1997: 47). İkincisi ise kentlerin büyümesidir. Toktamış Ateş'in de belirttiği gibi kent, "halkının geçimini tarımla değil, ticaretle sağladığı ve hukuksal bir varlığı ve kendine özgü yasa ve kurumları olan bir yer" dir (Ateş, 2004: 14).

Şehirlerde gelişen ticaret ve büyüyen tüccar sınıfı, feodalizmin donuk, değiştirilmesi güç yasalarından hoşlanmıyordu. Onlar özgürlük istiyorlardı, kendi mahkemelerinde yargılanmak, kendi vergilerini istedikleri biçimde toplamak istiyorlardı. Bunları elde edebilmek için 'lonca' denen birlikler kurdular. Loncaların bütün amaçları, pazarı tam denetimleri altına almak, yabancı rekabeti ortadan kaldırmak ve fiyatları tespit etmektir. Loncalar, kendi şehirlerinde kendi zanaatlarının tekeline sahip olmanın mücadelesini

vermişlerdi. Yabancıların şehri pazarına girmelerine izin vermezlerdi. Lonca üyeleri dış rekabet istemedikleri için, ortaçağ tarihi boyunca şiddetli şehir savaşları olmuştur. Zamanla nüfusun artması, daha bol mal üretilmesi, kölenin üretimden daha fazla pay alması gibi sebeplerle talep artınca lonca sistemi etkinliğini yitirmiştir. Toplumlarda her zaman var olan olumlu ve olumsuz öğeler bu sırada da faaliyettedir (Oran,1997: 48).

Ulusal devletlerin çıkışı nasıl oldu? Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, orta sınıf uzun bir süredir güçlenmekteydi. Ticaret'le uğraşan bu sınıf, ticareti güçleştiren engellerden kurtulmak istiyordu. Bu engellerin en başında yolların güvensizliği geliyordu. Feodal lordların varlığı, ticareti güçleştiren etkenlerin başında geliyordu. Merkezi bir otoriteye duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktaydı.

Kral, feodal lordlara şehirliler arasındaki kavgada, şehirlilerin tarafındaydı. Feodal lordların gücünün azalması, onun gücünü arttırıyordu. Şehirlilere yapacağı yardımlar karşılığında onlardan borç para alıyordu. Bu paralar karşılığında feodal lordların askeri önemleri azaldı çünkü artık kral, bir ordu kiralayacak paraya sahipti. Ayrıca artık profesyonel bir orduya olan ihtiyaç giderek artıyordu, çünkü yeni siyasal ortamda, bilgi ve beceri düzeyi yüksek askerler, talim yapmayan ve dağınık feodal birliklere tercih ediliyordu.

Kentteki zengin grupların, dış pazarların genişletilmesi, okyanus ötesindeki kaynakların kullanımı ve yabancı rekabetin önlenmesi gibi talepleri vardı ve hükümdar bu talepleri gerçekleştirebilmek için ayrıcalıklı bir konuma sahipti. Hükümdarın, taleplerini yerine getirmesi karşılığında kentlerdeki burjuva sınıfı kent meclislerinin yetkilerinin çoğundan vazgeçmeye hazırdılar. Burjuvazi için zamanla, kent içinde siyasetle uğraşmak zaman alıcı olmaya başlamıştı, kamusal düzenin başka yollardan sağlanmasını istiyordu (Oran,1997: 49).

Gördüğümüz gibi, bu koşullarda yapılan değişim, kendi kendine yeterli tarım ekonomilerini ve ticaret ve sanayinin gelişmesinin önünde engel teşkil eden derebeylik kurumunu yıkmıştır. Seyahat güvenliği ve bir yerden diğer yere geçmeyecek yasalar ticaretin gelişmesi için gerekiyordu, Serf, serbestçe kente gidebilmeli ve işçi olabilmeliydi. Kapalı tarım ekonomisinden ulusal pazar ekonomisine geçilirken, insanlar ülke düzeyinde birbirleriyle ilişki içine girdiler. Aynı topluma ait olmanın bilinci gelişti. 'Biz' duygusu, derebeyliğin bölgesel sınırlarından ulusal sınırlara kadar genişledi. "Ortak dil oluştu, aynı

yurdu paylaşmanın bilinci geliştirdi. Papalığa bağlı evrensel kiliseden, krala bağlı ulusal kiliseye geçildi. Ulusal özellikler bu etkileşim içinde ortaya çıktı. Ulus doğmuş oldu (Kışlalı,1991: 35).

Fakirlere Yardım Kanunları' çerçevesinde, işçiye ödenen ücretlerle yaşaması için gerekli sayılan ücret arasındaki farkın kamuca kapatılması savunulmuştur. Buna karşılık, devletin kudretinin kaynağı olan servet, özel ayrıcalıklarla donatılmış tüccarların ve üreticilerin serveti demektir. Tüccarlarla devlet çıkarlarının özdeş sayılma nedeni açıktır: "Tüccarların karlı denizaşırı faaliyetlerinden yararlanabilmesi güçlü merkezi devleti, güçlü bir orduyu gerektirir. Devletin kudretini sağlayan denizaşırı ticaret, ordu için silah yapımı gibi iktisadi faaliyetler ise tüccarın elindedir"(Kazgan,2002: 46).

Bu gelişmelerin sonucu olarak biriken zenginlik 'ulus-devlet'i doğuracak, zamanla ulus-devlet, Avrupa tarihinin en önemli siyasal birimi haline gelecektir. Çünkü 16. yüzyılla birlikte dünya ekonomisinin gidişi, ulus-devlet çaığında ekonomik düzenlemenin en başarılı düzenleme olduğunu gösterecektir. Ayrıca, biriken zenginlik, devletlerin güçlü ve sürekli ordu besleyebilecek olanaklara kavuşmalarını ve dolayısıyla Kuzey Avrupa devletlerinin güçlerinin artmasını sağlayacaktır. Bu iki gelişme, yani ekonomik ve askeri olanaklar, ulus-devletin kuruluşunu kolaylaştırmıştır.

Gördüğümüz gibi, geniş ve merkezi bir devletin varlığı anlamında ulus-devlet, Fransız Devrimi'nden önce de vardı. Ancak Fransız Devrimi ile beraber bu yapı büyük şekilde değişime uğramıştır. Bu iki siyasal form arasında ayrım yapabilmek için 'ulusal devlet' (national state) ve 'ulus-devlet' (nation-state) kavramlarını kullanabiliriz (Poggi, 1999: 100).

Calhoun, millet, milliyetçilik ve haritacılık arasındaki ilginç bağlantıları göz önüne sermiştir: Her şeyden önce giderek güçlenen Avrupa devletleri, siyasi ve askeri güçlerini arttırıp bu gücü, hem denetimleri altındaki toprakları birleştirmekte, hem de komşu ülkelere karşı görece daimi bir hısmılık yaratmakta kullandılar. Yöneticilerin (paralı askerler yerine) vatandaş ordularını seferber ettikleri yerlerdeki halklarda, daha güçlü bir ortak kimlik ve komşularından farklılık duygusu uyanmaya başladı. İçerideki bu yeni birlik ve daha keskin sınırlar, haritacılığa da, milliyetçiliğe de yansdı. Napolyon savaşları bu açıdan bir dönüm noktası oldu. Napolyon, geleneksel hanedan savaşçılarından farklı olarak yalnızca yeni

topraklar elde etme çabası gütmüyor, ele geçirilen ülkelerin toplumsal ve siyasi yapılarını da dönüştürmek istiyordu (Calhoun,2007: 20–21).

Fransız Devrimi cumhuriyetçiliğinin bir müridi olan Napolyon, daha sonra kendini imparator ilan etti, ama kendi rolünü Galyalaştırıcı olmaktan çok modernleştirici olarak görüyordu. Onun yaymak istediği ideolojinin ana temalarından biri, artan vatandaş katılımıydı-sadece Napolyon ordularına değil, siyasete ve kültüre de. Bu sebeple Napolyon savaşları Avrupa'da ulusal bilinç ateşinin parlaması açısından çok önemlidir. Birçok grubu Fransızlara karşı birleştirmekle kalmamış, hem bu muhalefetin, hem de birçok ülkenin iç siyasi ve kültürel kurumunu 'ulusal' model çerçevesinde yapılanmasını teşvik etmiştir. Hükümetler de, iş onlara düştüğünde, daha iyi coğrafi bilgiler edinebilmek için araştırmalar yaptırmaya ve tazelenmiş bir enerjiyle haritalarda sınırlarını daha belirgin bir şekilde gösterebilme çabası içine girdiler.

Daha sonra, bu devletler askeri güçlerini iç idari kapasiteleriyle desteklemeye çalıştılar. Bu işe de, başka birçok şeyin yanında savaşları finanse etmeye yarayan ve askere almayı da içeren vergi toplamaya başladılar. Liderler, kontrolleri altındaki ülkeleri daha yakından tanımak istiyorlardı. Dolayısıyla ellerindeki toprakların genişliği ve kullanımıyla ilgili daha kesin bilgiler sağlayan araştırmalar yapmaya başladılar. İngiliz hükümetleri, daha 16.yüzyılda İrlanda'nın kolonizasyonunu kolaylaştırmak amacıyla toprak kullanım biçimlerini, mülkiyet durumunu ve ilgili diğer iktisadi ve idari unsurları içeren kadastro haritaları çizdirerek bu konuda öncü oldu. Özellikle 18. yüzyıldan itibaren ulus-devletlerin pazarlar, ulaştırma ve güçlenen merkezi yönetim vasıtasıyla iç bütünleşmesini sağlaması, bu tür haritaları gittikçe yaygınlaştırdı. Bütün bu çalışmalar, nüfus sayımlarının ve bununla bağlantılı insan sayma ve özelliklerini saptama çabalarının artması, devam etmekte olan, daha nitelikli yolların inşası ve yaygınlaşan eğitimle birlikte ulusal dillerin standartlaşmasına katkıda bulunan daha iyi iletişim sistemlerinin kurulmasıyla el ele yürüdü. Tüm bu gelişmeler ulusal birleşmeyi besleyerek, bir haritada, söz gelimi Fransa'nın, feodal dukler ve baronlar arasında pay edilmiş parçalar halinde değil de, tek bir birim olarak alınmasını anlamlı kılıyordu." (Calhoun,2007: 20–21)

Batı medeniyetleri milli dili; milli edebiyatı oluşturmak için çalışmışlardır. "Kültür bütünlüğü, milli şahsiyet ve benlik şuurunu ilk olarak idrak eden İngiltere ve Fransa

olmuştur” İngiltere ve Fransa Osmanlı Devletinde tam beş yüz yıl önce millet bünyesini oluşturmuş ve tam bir birliğe bütünlüğe kavuşmuştur (Türkdoğan,1996: 40).

2.1.3. MİLLET OLMA SÜRECİ

“Millet düşüncesini” yayma bilinci kendi kültürüne, Türk toplumunun kendi geleceğine kendisininmiş karar vermesidir. “Millet olma” Türk toplumunun dilde, duyguda, kültürde bütünleşip; yabancı tesirinden kurtulup kendini kendinde bulmasıdır (Türkdoğan,1996: 39).

“Atatürk’ün 1930’larda yürüttüğü Dil ve Tarih tezi etrafında yoğunlaşan çalışmalarında “millet” kavramı gündeme gelmiştir. Millet konusu ile derlenen notlardan ilki Hukuku Esasi’ye aittir. Buna göre millet: 1) siyasi varlıkta birlik 2) ırk birliği 3) lisan birliği 4) din birliğinden ibarettir. Bu konuda sosyolog Mehmet Emin ERİŞİRGİL’in görüşü ise: 1) mazi birliği 2) lisan birliği 3) gaye birliği 4) his birliği 5) menfaat birliği 6) ırk birliği 7) toprak ve iklim birliği. Ansiklopedi ise; 1) menşe birliği 2) cismi benzeyiş 3) ahlaki yakınlık 4) tarihi yahut siyasi karabet 5) aynı memlekette oturmuş olmak (Türkdoğan, 1996: 34)”

“Bütün bu notlardan ve daha başka okunan kitaplardan, Teşkilat-ı Esasi (anayasa)’ye dayanarak, Atatürk şu neticeye varıyordu: “Bizim telakkimize göre siyasi kuvvet, milli irade ve hâkimiyet vaat et halinde milletin müşterek şahsiyetine aittir; birdir, taksim ve tefrik ve ferağ olunmaz” ...Görülüyor ki o dönemde millet: “Dil, kültür ve mefkûre birliğiyle birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği siyasi ve içtimai bir heyet” olarak belirleniyordu... Ancak bu tür duygu ve dil birliğinin oluşturduğu millet, aynı zamanda kendi devletini meydana getirme misyonunu da yüklenmiştir. Çoğu kez “milli devlet” diye ifade ettiğimiz kavram da budur:

“Biz toplumun milli devlet haline gelebilmesi için siyasi ve sosyal bir teşkilatlanmaya sahip olması gerekir. Milli devlette toplumun sosyal bir kimliği bulunur ve bu kimliği bir şuur olarak ifade eder. Karpat’a göre tarihte kurulmuş Türk devletleri, Türklüğü bir şuur olarak ifade edemedikleri için milli devlet sayılamazlar (Türkdoğan, 1996: 35).”

Cumhuriyet dönemindeki ıslahat hareketleriyle “milli kimlik sorunu “çözülmeye çalışılmıştır. Milliyetçilik devlet felsefesi seviyesine yükseltilmiştir. Millete sadakat

anlamına gelen milliyetçilik, bir kitle heyecanı olarak, devleti ferdin sadakatının nihai odak noktası haline gelmiştir. O halde milliyetçilik, devlete bağlılık fikrinin bir güvencesidir (Türkdoğan,1996: 53).

Toplumların “sosyal kimliklerini” kazanabilmeleri ancak klan, kabile, (boy), aşiret, feodal kuruluş ve imparatorluk gibi tarihi ve sosyal girişimleri tamamlayıp, millet seviyesine ulaşabilmeleriyle mümkündür... Milli kültür, milli devlet ve milliyet duygusu “millet olma sürecinin ulaştığı en son noktadır (Türkdoğan,1996: 35)”

Demokratikleşme millet olma sürecini hızlandıran bir etkidir. “Demokratikleşme, fertleri kişilerin kölesi olmaktan kurtarıp milletin bir parçası haline dönüştürmek suretiyle devletin ortaya çıkması sürecini hızlandırmıştır (Türkdoğan, 1996: 36)”

“Demokratikleşme fertler arasında fikri bütünleşmeyi meydana getirdiği sürece, milli devlet anlayışı güç kazanır, aksi takdirde parçalanma ve bölünmeler sosyal yapını dokusunu bozabilir. Siyasi rejimin kokuşmaması uyumlu bir biçimde yürütülmesi için milli kültür ve milli devlet anlayışının bütün prensipleri uygulanmalıdır.(Türkdoğan,1996: 36)”
“Milli dayanışma vatani ahlakın yüksek olmasını gerektirir.(Türkdoğan,1996: 31)

“Gökalp’ e göre: “bir kavim, ancak kendi kendini milli bir parlamento ile idare eden hakiki bir millet haline geldikten sonra yüksek ve samimi bir cemiyet hayatı yaşayabilir...” Yani Gökalp’e göre milli devlet; toplumun halkın kendi kendini idare etmesi yönetmesi yani cumhuriyet düşüncesine dayanır.

“Millet olma süreci, veya “millet yapma “gerçeği, DPT’nin deyimiyle “sosyal bütünleşme”, bir devletin sınırları içinde yaşayan insanların hakim değer hükümlerini benimsemeleri ve bunun tavır alışlarıyla yansımalarıdır. Diğer ifade ile sosyal bütünleşme, bir sosyal sistemin unsurları veya bir milletin mensupları arasında ortak tavır ve davranışlar ortaya koymayı sağlayan karşılıklı bağımlılıktır. Yani organlaşmış bir topluluk bir topluluk teşkil etmek üzere farklı zümrelerin anlaşır kaynaşmasıdır (Türkdoğan,1996: 55)”

“Ülkemizde milli kültürün kaynağına teşkil eden hakim değer hükümleriyle organik bütünleşme dediğimiz millet yapma süreci bugün oluşum halindedir. İnsanlarımız arasında ortak değerler inançlar milli katılma ve beklentiler doğrultusunda bir milli kültür politikası milli bütünleşmenin hedeflerini teşkil etmektedir. Türk halk kültürü, milli kültürümüzün özünü ve temelini teşkil etmektedir. Bu kültürün devamlılığının sağlanması, yeni nesillerin kendini tanıması, ancak örf ve adetlerimizi asırların süzgecinden geçen hayat tecrübelerini

hazmetmemesi ve ortak yaşama tarzını benimsemesiyle mümkündür” (Türkdoğan,1996: 55).

“Vatan, milli kültür dediğimiz şeydir ki üstünde oturduğumuz toprak onun ancak zarfından ibaret. Ve ona zarf olduğu için, her şeyden önce; vatani ahlakı yükseltmek lazım geliyor...” (Türkdoğan,1996: 37)

Gökalp için vatan, coğrafi bir saha olmaktan ziyade, “milli kültürden” ibarettir. Bu anlamda vatan, din, ahlak ve estetik güzelliklerin bir müzesidir, bir sergisidir. Bu sebeple, fertlerin kendilerini ve mukadderatlarını boğdukları veya büyüdükleri bölgeye değil, yurdun bütününe bağlayarak düşünebilmeleri gerekir... O halde, vatan fikri bir bütünleşme veya Yahya Kemal’in yerinde ifadesiyle “toprağın imana gelmesi” sürecidir, bir bölgecilik hareketi değildir. Şevket Süreyya 1932’lerde gündeme gelen millet olma sürecini, “milletleşme” kavramıyla karşılarken aynen şöyle diyordu: ideal millet yapısı kendi içinde, çelişme, çatışma ve sosyal kavgalara, çözülme parçalanma unsurlarına hayat hakkı vermeyen bir milli toplumdur... Yani millet içinde, çelişkisiz iş birliği, bir iktisadi mukadderat birliğini kurabilen ve varlığını böyle bir birliğe dayanan bir millet tipidir...(Türkdoğan,1996: 37)

2.1.4. MİLLET FİKRİNİN GELİŞİMİ VE TÜRKLERDE MİLLET FİKRİNİN OLUŞUMU

Türk milliyetçiliği, M. Kemal ile devlet oluşumunu sağlıyor, hem de devletin resmi ideolojisi haline geliyordu. Ancak Atatürk’ün erken ölümüyle bu düşüncede ters açığı yapmıştır. Atatürkçülüğe karşı olarak “Kültürde hümanizma” akımı etkili olmuştur. Kültürde Hümanizma “kendini kendinde arama” hareketine karşı köklerimizi “Yunan-için” köklerinde aramamızı savunmuşlardır. Atatürkçülük “millet olmayı” amaçlarken, bu akım millet olmayı engellemiştir. Bu akım ile eğitim öğretim programları, ders konuları tarih ve kültür konularına Yunan –Latin kültürü ile düzenlemeler yapılırken Türk toplumuna yeni kökler ve kültür aranmaya başlanmıştır. Hatta bu dönemde Köy Enstitüleri kurulmuştur ve buradan bulunan gelenek göreneklerine bağlı, milli kültür ile yoğrulmuş çocukların beyni yıkanmıştır. Atatürkçülüğün on yıl gibi bir sürede milliyetçi yetiştirmeye çalıştığı gençlik, milli duygulardan uzak, milli kimliği olmayan hümanist şekilde yetişmiştir. Bu grup daha

sonra iyi eğitim gördükleri için ülkenin geleceği için verilen kararlarda söz sahibi olmuştur (Türkdoğan, 1996: 21).

Ortaçağda, Avrupa'da, bugünkü anladığımız anlamda siyasi birlik yerine daha ziyade din birliğinin hâkim olduğu, her şeyin özellikle akide birliğine dayandığı görülmektedir. Reform ve Rönesans hareketlerinden sonra, muayyen nitelikleri bulunan ve muayyen niteliklere dayanmak suretiyle teşekkül eden topluluklar tarafından kendilerine mahsus bir devlet kurmak fikri gelişmeye başlamıştır. Kilise ve devlet birbirinden ayrılarak milli devlet ve milli kilise teşekkül etmeye başlamıştır. Fransız İnkılabı ile milletle hükümdarın aynı şeyler olduğu telâkisi yıkılmış, devletin de oluşmasında insan topluluğunun da rol alması görüşü hâkim olmaya başlamıştır. 1791 Fransız Anayasası'nda ilk defa olarak, belki bugünkü anlamda olmak üzere nation (millet), nationalite (milliyet), national (milli) kelimeleri kullanılmaya başlanmıştır (Saraç, 2006: 12).

Avrupa'da 18.yy.ın akılcı siyasi düşünürleri egemenliğin millete ait olduğu fikrini işlemeye başladılar. Bu düşünce, büyük Fransız düşünürü Jan Jak Ruso'nun genel irade teorisinden güç aldı. Ruso genel irade fikrini *sosyal mukavele* adlı eserinde işlemiş ve yazılarıyla Fransız İhtilal' ini büyük ölçüde etkilemiştir. Fransız İhtilal'i ve Fransa'daki gelişmeler milliyetçilik ve milli devletin çıkışında bin model olarak sunulduğu için Fransa konusunu biraz daha açıyoruz. Fransızların 1789 tarihli "insan ve yurttaş hakları" bildirisi, millet egemenliği ilkesine genel bir nitelik kazandırdı. Bu bildirin üçüncü maddesiyle "egemenliğin özü esas olarak millettir; hiçbir kurum, hiçbir kişi, milletin açıkça vermediği bir otoriteyi kullanamaz" ilkesi ilan ediliyordu. 1791 tarihli Fransız Anayasasının üçüncü bölümünün birinci maddesi ise şöyle diyordu : "egemenlik tektir bölünemez, devredilemez ve zaman aşımına uğrayamaz. Millete aittir. Halkın hiçbir bölümü, hiçbir bireyi, bu egemenliğin kullanılmasını kendisine mal edemez." Aynı anayasanın 2. maddesi bütün yetkilerin millettten kaynaklandığını belirtmektedir (Turan: 23-24). refik turan hocanın ama bu panelin yayım yılı yok

İdeal sayılabilecek bu hükümlere rağmen Fransa'da egemenliğin millete devri bir anda olmadı. Seçim sistemi çok sayıda vatandaşa seçmen hakkını uzun yıllar tanımadı. Seçilme hakkıysa ayrı bir konuydu. Fransız İhtilaliyle milletin egemenliği ilan edildi, fakat demokrasiye tam ve kesin olarak geçilemedi. Demokrasi ise, milli devlet kurmanın çok

önemli unsurlarından, temellerinden birisidir. Tam aksine, İhtilal'den sonra Fransa'da korkunç terör ve diktatörlük yılları yaşandı.

İhtilal Fransa'sı kendi içinde milli egemenlik ve milli devlet statüsüne geçilmede ağır tereddütler geçirmesine rağmen, Fransa'da ki bu gelişmeler Avrupa'da büyük monarşilerin içinde yaşayan milletlerde derin tesirler yaptı. Avusturya İmparatorluğu bünyesinde bulunan Macarlar, Polonyalılar, Romenler, Çekler, Hırvatlar; Osmanlı Devleti bünyesindeki Yunanlılar, Sırlar, Romenler, Bulgarlar, kendi milli devletlerini kurmak için bağımsızlık hareketlerine giriştiler (Turan: 24).

19'ncü yüzyıl, özellikle Birinci Dünya Savası sonrası millet anlayışına yeni bir yön vermiş, soy ve dil birliklerine dayanan insan topluluklarının yerini kültür ve ideal birliğine dayanan insan toplulukları almıştır. İkinci Dünya Savası'ndan sonra insan haklarının milli ve milletlerarası plânda rol oynaması, millet kavramına yeni bir anlayış getirmiştir. İnsan kişiliğine verilen değer, iradesinin toplum iliksilerinde oynadığı rol, milleti soy ve dilbirliğinin ötesinde, kültür ve ideal birliğine doğru yöneltmiştir. Bu gelişme baskı yönetimine dayanan diktatoryal rejimlerin sona erişini sağladığı gibi, ileriki bölümlerde detaylandırılacak, Fransız İnkılâbından itibaren gelişmeye başlayan milliyetçilik ve demokrasi rejiminin paralelliğine de güç kazandırmıştır (Eroğlu, 1992: 337).

Osmanlı İmparatorluğu'nda millet fikrinin gelişme aşamalarını inceleyecek olursak: İmparatorlukta; 18'nci yüzyıl sonlarına değin Kuran'daki tanıma uygun olarak Müslümanlara "ehl-el-mille", onların himayesindeki gayrimüslimlere de "ehl-el-zimme" deniliyordu. 19'ncü yüzyıl başlarında ise idari özerkliği olan gayri müslimler de millet olarak anılmaya başlandı. Etnik kökene bağlı olmayan bu millet sisteminde salt dinlere dayalı bir ayırım gözetilmiştir ki, bu da ümmet anlayışının gereklerinden biridir. Ermeniler, dillerine göre değil, mezheplerine göre, örneğin Ermeni Katolik, Ermeni Protestan milletleri diye ayrılıyordu. Buna karşılık değişik etnik kökenden gelen Müslümanlar da tek bir millet (ümmet) sayılıyordu (Saraç, 2006, 13).

Kamusu Osmanî; din ve milletin bir olduğu, bir dinde bulunan cemaate millet dendiğini belirtmektedir. Kamusu Türkî'de, menşei Arapça olan millet kelimesinin din ve mezhep anlamına geldiği, din ve milletin aynı şeyler olduğu ifade edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin yönetimi din esasına dayandığı için millet kavramı ile din birliği olan toplum kastedilmiştir. Namık Kemal yazılarında, Osmanlı Devleti'nin birliğini sağlamak için,

"Millet-i Osmaniye"den bahsetmiştir. Türkçülük akımının etkisi ile millet, din birliğinden ayrı ve farklı bir topluluk olarak değerlendirilmiştir (Eroğlu, 1977: 334–337).

Osmanlı toplumu, Batılı uzmanları da hayrette bırakacak tarzda devlet kuran Türk soyuna yabancı, daha ziyade ümmet (dini millet) hüviyeti içindedir. Osmanlı toplumunda "ümmet" düşüncesi bizzat ümmetçiler tarafından yıkılmıştır. Osmanlı Devlet'i içeride ve dışarıda bir takım tazyiklere maruz kalmıştır. Dışarıda Fransız İhtilali'nin etkileri ile millet fikrinin oluşumu sonrası milletlerin bağımsızlıklarını elde ederek Osmanlı Devleti hâkimiyetinden ayrılması, içeride bu olayların etkileri ile başlayan fikir hareketleri sonrası Osmanlı elitinin Batı ile daha sıkı temasa girmesi bu sonucu da beraberinde getirmiştir. Böylece Türkler arasında da kendine dönüş bir zaruret halini almıştır (Saraç, 2006: 14).

Osmanlılar döneminde halk "milli devleti" yaşamamıştır. Çünkü egemenlik halka ait değildi. Başta bulunan kişiler kendi emel ve istekleri doğrultusunda halkı kullandılar. Mesela Fatih Sultan Mehmet, mesela Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman bütün bunlar ve diğerleri bir devleti yıkıp topraklarına sahip olmak ya da topraklarını genişletmek için halkın ihtiyaçlarını yaşamını göz ardı ederek cepheye sürüklediler. Bütün milleti kendi hedeflerine yönelttiler. İşte Cumhuriyetten önce ne milli devlete ne de milli tarihe sahiptik. Milli tarihe sahip olan toplum, milli devlete de sahip olur. Kemalist sistemin amacı da milli devleti oluşturmaktır.

Bazı padişahlarda fethettikleri yerin halkını memnun etmek için onlara birçok haklar ve imtiyazlar verdiler. Örneğin Kanuni Venediklilere bir takım "müsaadeler" verdi. "Müsaade" kelimesi biz kapitülasyon olarak geri geldi.

Halk kendi topraklarını işleyecekleri yerde cepheye gidiyordu. Kendi topraklarını işleyen, üreten toplumlar gelişirken, biz cepheden cepheye koştuk. Milletimize koyulan vergilerden, gümrük vergilerinden ve kanunlara göre düzenlenen yargı hakkında yabancıları muaf tutuyorduk. Daha sonra ne mi oldu? Yabancılar sahip oldukları hakları genişlettikçe genişletmek istediler.

"Milli devlet, milli benlik için, iktisadi ve siyasi bağımsızlıkla birlikte milletin bizzat hâkimiyet hakkını kullanması gerekir." Verilen tanıma göre Osmanlı Devletine milli devlet diyemeyiz. Siyasi, iktisadi yetkilerini kullanamayan bir devlet "millilik" özelliğini kaybetmiştir (Türkdoğan, 1981: 94, 98).

1789 Fransız İhtilali'nin tesiri milliyetçilik düşüncesi, Türkoloji hareketleri

sonucunda Osmanlı Devleti kendi aslına dönmeye başlamıştır (Türkdoğan,1981: 71).

Birçok Osmanlı aydını, İmparatorluktaki çeşitli milletlerin emellerini ve birbirine ters düşen menfaatlerini gördükten sonra imparatorluktaki birleştirici görevi yapacak olan unsurun Türkler olduğuna işaret etmiştir. İlk defa 1876 Anayasasının 18. maddesinde devletin resmi dilinin Türkçe olduğu yer alacaktır. Bu durum, "ümme" ve "Osmanlılık" fikri yerine "millet" ideolojisinin filizlerini teşkil edecektir (Türkdoğan, 2005: 158).

2. Abdülhamit, V. Murattan sonra Türkleşme şuurunun temsilcisi olarak ortaya çıkar. 2. Abdülhamit'te belirtilen bu Türklük ruhu, o dönemin edebi akımları, kültür ve düşünce hayatını da etkilemiştir. Daha sonra, Jön Türkler ve İttihatçılar ortaya çıkarak Türkcülük cereyanını resmileştirmişlerdir.

1900'lerden sonra kurulan ilk Türkcü kuruluş " Türk Ocakları"dır. Kuruluş amacı Rusların Pan-İslavizm ve Arapların En -Nadi-ş Şarki, El Müntedi Edebi hareketlerine karşı çıkmaktır. Bu akımlar ilmi ve edebi gibi görünseler de aslın da milliyetçi olan kuruluşlara bir tepki olarak ortaya çıkmışlardır.

Türk Ocağı; Türk Milliyetçiliğinin başlangıç noktası olması bakımından önemli bir safhayı teşkil eder (Türkdoğan,1981: 71-72).

Milliyetçilik görüşünü soya değil, kültüre dayandıran Türk Ocakları ve Ocaklıların, dil konusuna çok önem verdiklerini görmekteyiz. Türkiye sınırları içinde kültür birliğinin sağlanması ve Türk dilinin yaygınlaştırılması için, Türk Ocakları kurultaylarında uzun görüşmeler yapılmış, bu konuda Hükümetin ve Ocakların yapması gereken çalışmalar değerlendirilmiştir.

Kurultay delegeleri, Türkiye'nin içinde bulunduğu kültür buhranını dile getirmişler, milli birliğin kurulması için çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bu önerilerin üç grupta yoğunlaştığı görülmektedir.

- 1- Ocaklar, milli kültürü geliştirmek ve Türkçe konuşmayı sağlamak için daha çok çalışmalıdır.
- 2- TBMM, Türkçe dışında dil ile konuşmayı yasaklayıcı kanun yapmalı, belediyeler bu konuda karar almalıdır.
- 3- Türkçe konuşmayanlar hakkında zora başvurulmalıdır.

Türk Ocaklarının milliyetçilik anlayışında, ırk unsurunu temel almamakla birlikte, bilim ve kültür açısından “Bütün Türklük” düşüncesini savundukları ve dolayısıyla Türkiye sınırları dışındaki Türklere sevgi ve ilgi duydukları anlaşılmaktadır (Karaer, 1992: 50).

Türk milliyetçiliğinin teşkilatlanması, Türk Ocağı felsefesinde devam ettirilirken; Türk Tarih cemiyeti ve Türk Dil cemiyeti de Balkanlarda kurulan İslav Dil Cemiyetlerinin oynadığı rolü hatırlatan doğrultuda geliştirilmiştir (Türkdoğan.1981: 72).

Türkler arasında kültür birliğini savunan Türk Ocaklarına yöneltilen eleştirilerden en önemlisi, ırkçılık ve şovenliktir. Osmanlı Devleti’nin buhranlı döneminde ortaya çıkan Türk Ocağının savunduğu Türkçülük fikri Osmanlı Türkleri ve dış Türkler arasında geniş yankılar uyandırmıştır. Türkler arasında milliyetçilik fikrinin uyanmasından rahatsız olan sömürgeci devletler, Ocakları maceracılıkla suçlamışlardır (Karaer, 1992: 52).

Türk Ocakları, hiçbir zaman ırkçılık davasını savunmamış, yurt dışında yaşayan Türkler sevgi ve kültür ölçüleri çerçevesinde ilgi duymuş, Türkiye sınırları içinde Türk vatanını seven, Türk milletine hizmeti amaç edinen, ırkçılık yapmayan diğer unsurları da Türk olarak kabul etmiştir. Türk Ocakları kültür milliyetçiliğine inanmış ve Türkler arasında kültür birliğinin gerçekleştirilmesi için çalışmıştır (Karaer, 1992: 52).

Mustafa Kemal Anadolu’ya geçmeden önce; milletin birlik ve beraberliğini ve egemenlik ilkesini Millî Mücadele’nin dayanağı yapmaya kararlıydı. Memleketin durumu ile ilgili görüşünü belirtirken; “Efendiler, bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da hâkimiyet-i milliyeye dayanan, kayıtsız-şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti tesis etmek” diyor, Anadolu’ya geçmekteki asıl amacının bölgedeki Rum çeteleri ortadan kaldırmaktan başka, Anadolu’da filizlenen direniş hareketlerini iradesi altında birleştirmek, zafere ulaştıktan sonra millî hâkimiyete dayalı bir cumhuriyet kurmak, olduğunu da vurguluyordu (Doğanay,2001).

Samsun’a çıkıştan itibaren, İzmir’in işgalini protesto çerçevesinde başlayan ve sonrasında Amasya Tamimi, Erzurum ve Sivas Kongreleri, Meclis-i Mebusan ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı ve mecliste alınan kararların hepsi “millî hâkimiyeti” gerçekleştirmeye yönelik alt yapı çalışmalarıdır. Mustafa Kemal Millî Mücadele’ye giriştiğinde dışa karşı da egemenliği ve eşitliği temel ilkeler olarak algılıyordu. Misak-ı Millî’nin ana maddelerinden biri de egemenlik ve eşitlikti. Anadolu’da toplanan kongrelerin en büyük ortak noktalarından ve özelliklerinden olan temsil mekanizmalarının

seçim yolu ile oluşturulması, hem meşruiyeti sağlamak, hem de millî iradenin temsilini fiilen gerçekleştirmek içindi. Yine aynı amaca yönelik olarak kongre tutanaklarında “Türk Milleti”, “millî irade”, gibi ifadeler kullanıldı (Doğanay,2001).

Bu çerçevede atılan ilk adım olan Amasya toplantısında iki önemli karar alındı. Birisi bir millî direniş akımı yaratmak, diğeri gerekirse Anadolu’da geçici bir yönetim kurmaktı. Birincisi Amasya Tamimi olarak yayınlandı ve millî direnişin ilkeleri, milletin istiklali ve vatanın bütünlüğü ana hedefiyle ilan edildi. Görüşmelere katılanların tamamı Millî Mücadele konusunda görüş birliğine varmışlar ancak, Anadolu’da millî bir yönetim kurulması konusunda Mustafa Kemal’e aynı destek gelmemişti. Millî hükümet görüşü, gizli ve gerekirse kaydıyla kabul görmüştü. Yine de Amasya Tamimi; “milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır” ve “ her türlü tesir ve murakabeden uzak bir heyet-i milliyenin vücudu elzemdir.” gibi maddeleri ve toplamaya çalıştığı kongrelerle ilgili ifadeleriyle, millî hâkimiyete yönelişin ve millî meclisi hedef alışın işaretidir. Bu arada Mustafa Kemal 21 Haziran 1919’da; aralarında Halide Edip, Kara Vasıf, Abdurrahman Şeref, Ferid Paşa’nın da bulunduğu İstanbul’daki bazı şahıslara yazdığı mektupta, niyetini ve olması gerekeni çok açık bir şekilde belirtiyordu. “Artık İstanbul Anadolu’ya hakim değil, tabi olmak zorundadır.” diyor ve onlardan destek ve fedakarlık istiyordu (Doğanay,2001).

Mustafa Kemal’in Erzurum Kongresi öncesi istifası, sonra kongrede Temsil Heyeti başkanlığına seçilmesinden duyduğu memnuniyet, kongreleri önemseme derecesi, millet iradesine ve desteğine verdiği önemi ortaya koyar. Memleket işlerinin Meclis veya millî heyete (millî bir hükümet) devredilmesindeki ısrarı ve Sivas Kongresi kararlarını Meclis-i Mebusan’da onaylatmak istemesi de bu konudaki hassasiyetini ve konuya bakış açısını göstermektedir (Doğanay,2001).

Erzurum Kongresi’nde yaptığı konuşmada; Osmanlı’nın dağılmaya mahkûm olduğu, Türk milletine düşenin millî sınırlarda bir devlet kurmak olduğu ve bunun ancak Anadolu’dan çıkabileceğini, bunun için millet iradesine dayanan bir millî heyet toplanması ve millî iradeden beslenen bir hükümet kurulması hedefini belirler. Erzurum ve Sivas kongrelerinin kararları bu anlayışın temel metni olmuşken, her iki kongrede “Kuvay-ı Milliye’yi amil ve millî iradeyi hâkim kılmak esastır”, maddeleri de Türkiye’deki sistem değişikliği, yani millî hâkimiyetin kurulması konusundaki gelişme ve gidişatı ortaya koyar.

Erzurum Kongresi kararlarından “Osmanlı vatanının bütünlüğü, milletin bağımsızlığı” deyimleri bölgesel savunmanın ülke çapında ele alındığını, “Mondros Mütarekesi anındaki sınır” deyimini, ilk defa vatanın coğrafi sınırlarının belirlendiğini gösteriyordu “Anadolu”. “Memleketin ve mîlletin kurtuluşu için Padişah ve Hükümet’in yetersiz kaldığı”, ifadesi ile millî iradenin hakim olması vurgulanıyordu. Oluşturulan Temsil Heyeti millet adına bu işi yürütecekti. Bu İstanbul Hükümeti’nin yerine kurulan “millî heyet”ti. Mustafa Kemal ve milliyetçiler veya “Kuvvacılar” olarak adlandırılan Millî Mücadele taraftarları, İstanbul’un temsil yetkisini açıktan tartışmayıp, durumdan hep siyasi hükümetleri sorumlu tutmakla birlikte, millî irade derken en önemli kozu; İstanbul politikalarının millete ters geldiği, O’nu esarete mahkûm edeceği, haklı iddiasıydı. İstanbul’un milleti temsil edemediği, menfaatlerini ve istiklalini koruyamadığı gerçeği vurgulanmakta ve haklı bir sebep oluşturmaktaydı. Sivas Kongresi’nde, Mondros sırasındaki sınırlarda bağımsızlık, toprak bütünlüğü, bu çerçevede mandacılığın reddi, millî iradeye dayalı yönetim, yararlı cemiyetlerin birleştirilmesi ve oluşturulan Heyeti Temsiliye’ye bağlanması, hep milletin kendi kaderine sahip çıkması ve millî iradenin hakim kılınmasına yönelikti. Sivas’ta çıkartılan gazetenin adı da “İrade-i Milliye” idi (Doğanay,2001).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda Sivas Kongresi kararları vardır. Sivas Kongresi’nde alınan kararlara baktığımız zaman, çok açık bir şekilde, düşmana karşı, emperyalizme karşı Anadolu halkının direneceğini, kendi kaderini çizeceğini, bir devlet kuracağını ve kendisini de milli bir kimlikle ifade ederek bunu bir milli devlet olacağını açıkça söylediğini görüyoruz. Evet, kurulacak devlet bir milli devlet olacaktır; çünkü verilen savaşın adı Kuvay-ı Milliyedir; millilik vasfı ön plandadır. Cumhuriyet olgusu sonra gündeme gelen bir konudur ki, devlet milli devlet olarak kurulduktan sonra cumhuriyete giden yolda Atatürk’ün arkadaşlarıyla yollarının ayrıldığını biliyoruz. Terakkiperver Fırkanın kurulmasına giden yol bunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. (Çeçen, 2003: 59)

Millî hâkimiyetin en somut ve tartışılmaz adımı Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışıdır.²³ Nisan 1920’de Meclis’in Ankara’da açılmasıyla, millî hâkimiyetin temel şartlarından olan yönetimin halka dayanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde gerçekleşmişti. Ankara Hükümeti de halkın temsilcileri olarak gerçekleşen meclisten çıkıyor ve yürütmeyi üstleniyordu (Doğanay,2001).

20 Ocak 1921’de, 23 madde olarak yasalaştırılan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (1921 Anayasası) ile millî devletin yönergesi oluşturulur. Mustafa Kemal Sadrazam Tevfik Paşa’ya, 1876 Anayasası’nın 1921 Anayasası ile çelişmeyen hükümlerinin geçerli olduğunu, yani Teşkilat-ı Esasiye’nin esas alınmasını bildirir. Böylece millî devletin kuruluşunun millî irade tarafından tescili söz konusudur. 1921 Anayasası’nın ilk maddesi; “Hâkimiyet kayıtsız-şartsız milletindir. Yönetim şekli halkın kendi mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına dayanır.” ifadesiyle, fiilen ve hukuken millî hâkimiyeti gerçekleştirir. Ayrıca bu anayasada; halkın temsilcilerini seçmesi, yasama ve yürütmenin mecliste olması, devleti yönetecek hükümetin meclisten çıkması, dini, siyasi, askeri ve ekonomik bütün işlerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne yüklenmesi de yukarıdaki görüşleri perçinler (Doğanay,2001).

Mustafa Kemal, cephedeki mücadele ile birlikte millî hâkimiyetin alt yapısını özetlenen süreçte gerçekleştirdikten sonra, yavaş yavaş bu yapıyla çelişen kurumları ve unsurları bertaraf etmeye yönelir. İlk adım olarak millî hâkimiyetin yerine kurulacağı saltanat kaldırılır.(1 Kasım 1922). Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin bütün programları tam istiklal ve kayıtsız şartsız millî hâkimiyete dayandırılmıştır. Tam istiklalin ölçüsü Misak-ı Millî, millî hâkimiyetin ölçüsü de Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’dur (Doğanay,2001).

3 Mart 1924’te Hilafet kaldırıldı. Böylece Cumhuriyet’in siyasi rakibi, teokratik anlayış içinde yerleşmiş siyasi düzenin resmi ilkesi olan din unsurunun devlet ve rejim üzerinde etkili olabilecek tek otorite de ortadan kaldırılmış oluyordu (Doğanay,2001).

Türk Milleti verdiği mücadelenin sonucunu ve tabii ki, istiklalini Lozan Barış Antlaşması ile onaylatmış, bağımsız, millî bir devlet olarak çağdaş dünyada yerini almışken; Saltanat ve Hilafet’in kaldırılması ile Osmanlı siyasi ve idari rejimi de tarihe karışmıştı. Ama yapılmak istenen sadece bu değildi. Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda, devlet ve toplumu yeniden yapılandırmak için daha yapılacak çok şey vardı. Atatürk’ün bu aşamada Türkiye’yi tam anlamı ve bütün kurumlarıyla demokrat, bağımsız, millî iradeye dayalı bir yapıya ve çağdaş dünya içinde bir saygınlığa kavuşturma düşüncesi artık herkesin malûmudur. O, hep bu çizgide icraatlara yönelmiş, hep örnek olmuş, içerde ve dışarıda milletin eşit, mesut yaşayabilmesini tamamen devletin millî bir siyaset takip etmesi şartına bağlamıştır (Doğanay, 2001).

Ulu Önder Atatürk, Osmanlı tarihinde yarım yüzyılı asan bu Türkleşme hareketlerinin geleneğinden "milli devlet" zihniyetine ulaşmıştır. Milli devlet anlayışı, Atatürk önderliğinde, milli birlik ve beraberlik fikrini benimsemiş fertlerin varlığıyla pekişerek olgunlaşmıştır. Bu konuya 1919 yılında 15. Kolordu Komutanlığı'na, Mustafa Kemal Atatürk'ün Heyete-i Temsiliye adına gönderdiği telgrafta gayet açık bir şekilde işaret etmektedir: “Vatanımız içinde huzursuzluk yaratacak bir harekâtın bile ortaya çıkması, vatanın ve milletin yüce menfaatlerine tamamen zararlı olduğundan, her tarafta yetkililerce bu konuda gerekli tedbirin alınacağı olmakla beraber her ferdin, milletin asayişin sağlanmasıyla ilgilenecek gereken vatanseverliği göstermesi tamimle rica olunur.” (Saraç, 2006: 15).

Yeni devleti meydana getiren topluluğu Atatürk şöyle tanımlamıştır: *“Türk Milleti, siyasi varlıkta, dil, yurt, ırk ve kökende de birlik olan tarihi ve ahlaki yakınlığı bulunan, zengin hatıra ve mirasa sahip, beraber yaşama arzusunda samimi ve malik olunan mirasın korunmasında müşterek iradeye sahip Türk insanların vücuda getirdiği bir cemiyettir”* (Turan: 22)

2.1.5. ATATÜRK'ÜN MİLLET ANLAYIŞI

Atatürk'ün millet ve milliyetçilik anlayışı kapsayıcıdır, birleştiricidir. Atatürk, ortak milli fikrin, ahlâkın, duygunun, heyecanın, hatıra ve geleneklerin kişilerde meydana gelmesini ve kökleşmesini sağlayan ortak geçmişin, birlikte yapılmış tarihin, vicdanların ve zihinleri doğrudan doğruya birleştiren ortak dilin, milletlerin meydana gelmesinde en önemli etkenler olduğunu belirttikten sonra, her millete uyabilecek millet tanımını yapmaktadır (Akt: Saraç, 2006: 16):

- a. Zengin bir hatıralar mirasına sahip bulunan;
- b. Beraber yaşamak konusunda ortak arzu ve istekte samimi olan;
- c. Sahip olunan mirasın korunmasına beraber devam etmek hususunda iradeleri ortak olan insanların birleşmesinden meydana gelen topluma millet adı verilir.

Bu tanım incelenirse, bir milleti oluşturan insanların ilişkilerindeki kıymet, kuvvet ve vicdan hürriyetiyle, insancıl duyguya gösterilen saygı kendiliğinden anlaşılır. Gerçekte geçmişten kalan ortak zafer ve ümitsizlik mirası, gelecekte gerçekleştirilecek aynı program, beraber sevinmiş olmak, beraber aynı ümitleri beslemiş olmak, bunlar elbette bugünün

medeni zihniyetinde diğerk her türlü şartların üstünde anlam ve kapsam kazanır (Saraç, 2006: 16).

Atatürk, Türk milletinin kuruluşunda etkili olan tabii ve tarihi vakıaları şöyle sıralamaktadır:

- a) Siyasi varlıkta birlik,
- b) Dil birliği,
- c) Yurt birliği,
- d) Irk ve mense birliği,
- e) Tarihi karabet (yakınlık),
- f) Ahlaki karabet (yakınlık).

Bu sayılan unsurlar, Türk milletinin oluşmasında geçerli olan, değer ifade eden unsurlardır. Başka milletlerin kuruluşunda aynı şartları bulmak mümkün değildir. Her millet kuruluşunda çeşitli etkenler altında kalır (Eroğlu, 1992: 348).

Bir millet meydana geldikten sonra, kişilerin devlet hayatında, ekonomik ve fikri hayatta ortak çalışması sayesinde meydana gelen milli kültürde de milletin her ferdinin çalışma payı, katkısı, hakkı vardır. Buna göre aynı kültüre sahip olan insanlardan oluşan topluma millet denir. Türk Milleti'nin, millet anlayışını dile getiren Atatürk, milleti şöyle tarif etmektedir.

"Millet, dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyettir". Bu tarif Türk Milleti'nin kültür hazinesini dile getirmekte, zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan, beraber yaşamak konusunda ortak istek ve rızaları en içten bir şekilde açıklamaktadır. Atatürk, milliyet meselesini ferdi (kişisel) ve müşterek (ortak) hürriyet meselesi olarak görmektedir (İnan, 1969: 18-24).

Atatürk, milletin yapıcı unsuru olarak Türk diline önem ve değer vermekte, Türk dilini Türk Milliyeti için mukaddes (kutsal) bir hazine saymaktadır. Atatürk'e göre, "Türk dili, Türk Milletinin kalbidir, zihnidir" (Yuvalı, 1999: 15).

Atatürk'ün yakın arkadaşı ve Türk tarih kurumu eski başkanlarından Hasan Cemil Çamlıbel'in isabetle ifade ettiği üzere <<Türk tarih inkılâbı, Türk dil inkılâbı, ikisi beraber yürür ve birbirini tamamlar>>...Biri dil diğerk tarih alanında Türk milletinin <<oluşunu>> inceler. Bu manada olmak üzere, Atatürk'e göre millet:<< siyasi varlıkta birlik, dil birliği, yurt birliği, menşek birliği, tarih ve ahlaki yakınlık>> olmak üzere aralarında uyum sağlayan

sosyal bir varlıktır... Artık böyle bir <<millet>> tarifini Osmanlı toplumunun <<ümme<> anlayışı içinde ele almak mümkün değildi. Bu yüzden Osmanlı aydını, Fransız İhtilali'nin millet gerçeğine ve milliyetçilik ideolojisine bıçak kemiğe dayanıncaya kadar sahip çıkmamıştır... Hatta ittihatçıların Turancılık ülküsünün sebeplerini de burada aramak gerekir. Zira devlet idaresini elinde bulunduran ittihatçılar, Türkiye'de Osmanlı hüviyeti içinde bir milliyetçilik cereyanını savunurken dış Türkler meselesine Turancı temayüle heves salmaları bu ülkelerde, ümmet fikri yerine millet fikrinin kök salmış olmasında aramak gerekir... Çünkü soy birliği, dil birliği, kültür birliği, kolaylıkla dış Türklerin siyasi birliğinin sağlanmasında önemli rol oynayabilirdi. Hâlbuki aynı unsurlar Osmanlı toplumunda parçalanmayı daha da hızlandırabilirdi. Bu bakımdan, Kemalist ideolojinin milliyetçilik anlayışı geçmişin anlayışı geçmişin yamalı toplum yapısı kalıntıları temizleyerek, yekpare bir millet fikrini meydana getiriyordu. Böylece, aynı coğrafya üzerinde yaşayan insanlar, dil birliği, menşe birliği, yurt birliği, tarih ve ahlaki yakınlığa sahip olan kimselerden ibarettir. .ayrıntılar bakımından Dil ve Tarih Tezinde günümüz ilmi gelişmelerine ters düşen hususlar olsa bile önemli olan bu teorinin kendi içinde belirli bir hedefi gerçekleştirmeye yönelmiş olmasıdır. Bu da Atatürk'ün: <<Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkına Türk milleti denir.>> şeklindeki ifadede özetlenebilir (Türkdoğan, 1981: 93–94).

Atatürk, Türk milletinin oturduğu, yasadığı toprak parçasını, derin ve sanlı geçmişin; büyük kudretli atalarının mukaddes miraslarının saklandığı, sınırları tarihte çizilmiş yer olarak belirtmektedir. Atatürk'e göre, "vatan diye adlandırılan bu toprak parçası hiç bir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir bütündür." (Yuvalı, 1999: 15).

Atatürk Cumhuriyetin ilanıyla Türk milletine, yeni devletin milli toplumu olarak Türk insanına güvenç, inanç vermek ve Türklüğü ile öğünme duygusu aşlamak için sözleriyle her zaman Türk'ü ve Türk milletini yüceltmıştır. "Türk milletini Osmanlılık ruhundan tamamen sıyırıp, ona milli bir şuur, bir Türklük bilinci vermek istemesidir. Hiç şüphesiz, bu Türklük duygusunu ve milliyetçilik bilincini kuvvetlendirerek, hem içerde kalkınmaya bir hız ve hem de dışarıdan yönelen tehlikelere karşı bir direnç sağlamayı amaçlıyordu (Armaoğlu,1996: 51).

"Benim hayatta yegâne fahrim(öğüncüm), servetim (varlığım) Türklükten başka bir şey değildir."Atatürk Türk toplumuna Türklük bilincini aşılama işine çok büyük önem

vermiştir. Onun zaman zaman söylediği sözlerinde bunu açıkça görmekteyiz. Atatürk Türklüğü ve Türk olmayı bir övünç kaynağı olarak görmüştür (Armaoğlu,1996: 52).

Atatürk milletin tanımı kültür birlikteliği olarak da vermektedir. Atatürk'e göre; milli kültürün oluşmasından milletin; milletin oluşmasında da milli kültürün çok önemli bir payı bulunmaktadır. Bu düşünce Mustafa Kemal Atatürk'ün "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür" sözü ile pekişmektedir. Milli kültür milletteşmede en önemli adımdır. Milletteşme olgusunu ilk adımı daha Milli Mücadele döneminde kurulmuş olan müesseseler aracılığı ile atılmıştır. Atatürk'e ait söz, demeç ve uygulamalarda millilik esas olmuştur. Tarih boyunca kültürlerini milletteştirememiş olan toplumlar tarih sahnesinden kolayca çekilmişlerdir. Oysaki her türlü esaret ve baskıya rağmen güçlü milli kültüre sahip olan toplumlar varlıklarını koruyabilmişlerdir (Yuvalı, 1999: 15).

Atatürk'e göre, milli kültürün bir unsuru olan ahlâkın da milletin oluşmasında yeri çok büyüktür. "Bir isin ahlâki bir değerinin olması, ayrı ayrı insanlardan, daha yüce bir kaynaktan meydana gelmiş olmasıdır. O kaynak, cemiyettir, millettir! Hakikatte, ahlâklılık kişilerden ayrı ve bunların üstünde, ancak toplumsal, milli olabilir. Milli ahlâk; milletin, sosyal düzeni ve huzuru, şimdiki ve gelecekteki refahı, saadeti, selâmeti ve güvenliği medeniyette ilerleme ve yükselmesi için insanlardan, her hususta ilgi, gayret, nefsin feragatini ve gerektiği zaman seve seve canının verilmesini isteyen ahlâktır. Mükemmel bir millette milli ahlâkın gerekleri, o milletin fertleri tarafından adeta düşünmeksizin, vicdani, hissi bir sebeple yapılır. En büyük milli his, milli heyecan iste budur" (Akt: Saraç, 2006: 17).

Atatürk'ün milliyet anlayışında milli ahlâk ile milli seciyenin yanında, milli birliğin de çok önemli bir yeri vardır: "Kesinlikle bilmeliyiz ki iki parça halinde yasayan milletler zayıftır, marizdir. Çocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz öğretimin derecesi sınırı ne olursa olsun, onlara esas olarak şunları öğreteceğiz: milletine, Türkiye devletine, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne düşman olanlarla mücadele araç ve gereçleriyle teçhiz edilmiş olmayan milletler için yasama hakkı yoktur, mücadele lâzımdır" (Söylev ve Demeçler, 1997: 45).

Atatürk'ün millet konusunda birleştirici ve yapıcı görüşü de oldukça dikkat çekicidir. Söyle ki: "Bugünkü Türk milleti siyasi ve içtimai camiası içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkezlik fikri ve hatta Lazlık fikri veya Boşnaklık fikri propaganda edilmek

istenmiş vatandaş ve millettaşlarımız vardır. Fakat mazinin istibdat devirleri mahsulü olan bu yanlış tevsimler (adlandırmalar), birkaç düşman aleti, mürteci beyinsizden maada hiçbir millet ferdi üzerinde teellümden (kederlenme, eseflenme) başka bir tesir hasıl etmemiştir. Çünkü bu millet efradı da umum Türk Camiası gibi aynı müşterek maziye, tarihe, ahlâka, hukuka sahip bulunuyorlar" (Akt: Saraç, 2006: 18).

Ancak ülkede buluna Kürtlük, Çerkezlik, Lazlık ve Boşnaklık fikri kendilerine benimsetilmiş olan vatandaşlardan ortak geçmiş ve tarihe sahip oldukları için Türk'türler. Türk Tarih Tezi bu gerçeği ortaya koymuştur. Bunlar sadece ülkeyi bölmeye çalışan hainlerin yaptığı propagandadır. Kemalist düşüncenin Tarih Tezinin ana felsefesi: Millet birdir ve bütündür...(Türkdoğan,1981: 84-85)

Ortada yalnız bir millet vardır o da Türk milletidir." Atatürk'ün bu sözleri ile etnik grubun ayrıştırıcılığına da karşı çıkarak Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran tüm kurucu unsurları aynı millet kimliğinde birleştirir. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı; vatandaşlık esasına dayanan bir milliyetçiliktir. "Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağıyla bağlı olan kendisini Türk sayan herkes Türk'tür" demiştir (Özgen; 1998: 89).

Mustafa Kemal Atatürk daha Milli Mücadelenin yeni örgütlenmeye başladığı 1919 yılında bu gerçeğe işaret ederek şöyle demektedir: "Sırf istiklal ve mevcudiyetimizi kurtarmak gayesiyle milli vicdandan doğan bu mukaddes cereyanı bazı kimselerin güya gayri müslimler aleyhinde göstermek istedikleri haber alındığından mezhep ayrımı yapılmaksızın bütün tebaanın aynı haklara sahip ve memleketimizdeki gibi yabancıların vatan ve milleti aleyhinde bulunmamak şartıyla Osmanlı misafirperverliğinde bulunmaya devam edeceklerinin bütün memurlar tarafından halka ve icap edenlere bildirilmesi rica olunur." (Akt: Saraç, 2006: 19).

Milletin içine giren daha dar bir grup olarak ayrı ve farklı dini topluluklar ve mezhep ayrılıklarına dayanan topluluklar da yer alır. Din, millet birliğinde asli bir unsur olmamakla beraber, tarihi aşamada, etkili olmuştur. Aynı dinden olanların millet birliğinin oluşmasında yararlar sağlayacağı açık olmakla beraber, tek âmil, tek faktör olduğu da bugünün toplum gerçekleri karşısında kabul edilemez. Ancak, millet birliği içinde mezhep mücadelesi ve parçalanmalarına sebep olan dini topluluklar, milli iradenin oluşmasına engel olduğu gibi, toplum düzenini de anarşiye sürükler. İleri ve gelişmiş toplumlarda, lâiklik anlayışı içinde din ve mezhep özgürlüğüne yer verildiği ölçüde, toplum düzeninde

güvenlik sağlandığı gibi, kişiyi de mutlu kılar. Din ve mezhep ayrılığına varan kışkırtmacılık, milli kültürün sağladığı birliğin oluşmasına da engel olur. Bu nedenle etnik ve mezhep ayrıştırıcılık değil, birleştiricilik esas olmalıdır. Ulu önder Atatürk bu gerçeği çok önceden görmüş ve fikirlerini birleştiricilik teması etrafında oluşturmuştur (Saraç, 2006: 19).

Türkiye Cumhuriyeti lâik bir devlettir. Lâiklik elbette dinin reddi, inanç ve ibadet hürriyetinin tanınmaması, dini inançlara saygı duyulmaması anlamına gelmez (Akt: Saraç, 2006: 19). Ancak lâik bir devlette, mezhep ayrılıklarının yurttaşlar arasında nifak yaratmak için sömürülmesine göz yumulamaz. Din veya mezhep ayrılığını sömürerek, milli beraberlik ve bütünlüğü parçalamaya çalışmak, lâiklik ilkesine olduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının ve kanunlarının açık hükümlerine de aykırıdır. Hiç şüphe yoktur ki, lâik düzenin ülkemizde sağladığı en hayırlı sonuçlardan biri, aynı büyük milletin öz evlâtları arasındaki mezhep çatışmalarına kökünden son vermiş olmasıdır (FeYZioğlu, 1992: 305).

Atatürk bu etnik birleştiricilik yanında milli iradeye, millete, dolayısıyla sosyal birliğe geçildiğini de açık bir ifade ile anlatmaktadır. Geri kalmış bir toplum içindeki sosyal, ekonomik, siyasal kümelenişleri dağılışları, ikileşmeleri ülke planı üzerinde kaynaştırmak isteği Atatürk'e her zaman hâkim olmuştur."imtiyazsız, sınıfsız..." bir toplum formülü bu isteğinin ifadesidir (Tunaya, 1997: 128).

Böylece milli birliğin zorunluluğuna işaret eden ve bunun korunmasını "Gençliğe Hitabe"sinde de Türk gençliğine emanet eden Atatürk, yurdun dört bucağında oturan vatan evlâtları arasında hiçbir ayrılık bulmamakta, onların aynı cevherin damarları olduklarını hatırlatmaktadır: "Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı, hep aynı ırkın evlâtları, hep aynı cevherin damarlarıdır. Atatürk'e göre; "bir yurdun en değerli varlığı, yurttaşlar arasında milli birlik, iyi geçinme ve çalışkanlık duygu ve kabiliyetinin olgunluğudur. Millet varlığını ve yurt erkinliğini korumak için bütün yurttaşların canını ve her şeyini derhal ortaya koymaya karar vermiş olmak, bir milletin en yenilmez silâhı ve korunma aracıdır. Bu sebeple Türk milletinin idaresinde ve korunmasında milli birlik, milli duygu, milli kültür en yüksekte gördüğümüz ülküdür..." (Tunaya, 1997: 180).

Türk milletinin kuruluşunda, siyasi varlığın birliğinin önemini de değerlendiren Atatürk, dünyada Türklüğün varlığını şöyle belirtmektedir: "Siyasi varlığımızın haricinde, başka ellerde, başka siyasi zümrelerle, isteyerek veya istemeyerek teşriki mukadderat etmiş (kader birliği yapmış), bizimle dil, ırk, mense birliğine malik ve hatta yakın uzak tarih ve ahlâk yakınlığı görülen Türk Cemaatleri (toplulukları) vardır. Tarihin bir hadisesinin neticesi olan bu hal, Türk milleti için elim (keder veren) bir hatıradır, fakat Türk milletinin tarihen ve ilmen teşekkülündeki asaleti, dayanışmayı asla haleldar edemez (bozamaz)". Atatürk burada açıkça siyasi varlığımızın dışında yasayan dil, ırk ve mense birliği halinde bulunduğumuz Türk topluluklarını dile getirmektedir. Bunların başka ellerde, başka siyasi zümrelerle kader birliği yapmış olmasını da tarihi bir hâdisenin sonucu olarak görmektedir (İnan, 1969: 20–21).

Atatürk, siyasi varlığımızın dışında yasayan Türk topluluklarının kültür birliğinin gücü ile geleceklere ışık tutacağı inancı içindedir. Nitekim bir başka konuşmasında da konunun önemi üzerinde açıkça durmuştur: "Türk milleti Kurtuluş Savaşından beri, hattâ bu savaşa atılırken bile mahkûm milletlerin hürriyet ve bağımsızlık davalarıyla ilgilenmeyi, o davalara yardım etmeyi benimsemiştir. Böyle olunca kendi soydaşlarının hürriyet ve bağımsızlıklarına kayıtsız davranması elbette uygun görülemez. Fakat milliyet davası şuursuz ve ölçüsüz bir dava sekinde mütalâa ve müdafaa edilmemelidir. Milliyet davası siyasi bir mücadele konusu olmadan önce şuurlu bir ülkü meselesidir. Şuurlu ülkü demek ilme, ilmi usullere dayandırılmış bir hedef ve gaye demektir. O halde propagandalarda müspet usullere müracaat etmek şarttır. Hareketlerin imkân sınırları ve sıraları mutlaka hesaba katılmalıdır. Türkiye dışında kalmış olan Türkler, ilkin kültür meseleleriyle ilgilenmelidirler. Nitekim biz Türklük davasını böyle bir müspet ölçüde ele almış bulunuyoruz. Büyük Türk tarihine, Türk dilinin kaynaklarına, zengin lehçelerine, eski Türk eserlerine önem veriyoruz. Baykal ötesindeki Yakut Türklerinin dil ve kültürlerini bile ihmal etmiyoruz" (Kocatürk, 1984: 185–186).

Atatürk bu konuşmasında da açıkça dış Türklerden Türkler diye bahsetmektedir. Türkler, sadece soy birliği ile birbirine bağlı bir insan topluluğu değildir. Dil, kültür ve tarih onları bir potada birleştirmiş, millet olma şuurunu oluşturmuştur. Dış Türkler deyimi, Türkiye Cumhuriyeti dışında yasayan Türkler içindir. Atatürk dış Türklerin bağımsızlığını mazlum milletlerin hürriyet ve bağımsızlığı içinde genel olarak düşünmektedir. Özellikle

insan haklarının milletlerarası plânda ele alınışı, dış Türklerin de geleceği konusunda yeni gelişmelere ışık tutmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk, daha Milli Mücadele'nin başlangıcında Türklük duygusu'nu kendisine rehber olarak almış ve bunu gerçekleştirmeğe çalışmıştır. Ordu Müfettişi sıfatıyla Samsun'a ayak basısından birkaç gün sonra, 22 Mayıs 1919 da Sadarete gönderdiği raporda, İzmir'in Yunanlıların, işgali altına düşmüş olmasına temasla, "Türklüğün ecnebi idaresine tahammülü olmadığı" nı belirttiğini ve izlenecek yolu söyle tespit ettiğini görüyoruz: "Millet, yekvücut olup hâkimiyet-i milliye esasını ve Türk duygusunu hedef ittihaz ederek" gerekeni yapacaktır. Bu bakımdan Kurtuluş Savası, Türklerin milli benliklerinin şuuruna varıp o yolda harekete girişmeleri demektir (Turan, 1988: 850).

20 Mart 1923 tarihinde Atatürk'ün Konya'da gençlerle yaptığı bir konuşmasında neden devlet olarak geri kaldığımızı şöyle dile getiriyor: İslam toplumlarının İslamiyet'i yanlış uyguladıklarını batıl inançlarla İslamiyet'i yozlaştırdıklarını ve bu yüzden de geri kaldıklarını belirtmiştir. Türklerin ise; kendi gelenek, görenek ve milli adetlerinin gayet güzel, doğru olduğun, İslamiyet'e aykırı bir şekilde olmadığını ancak Türklerin, Bizans, İran, Arap milletleri ile yakın ilişki sonucu, kötü yönlerinden etkilendiklerini bu da Türkleri gerilettiğini ifade etmiştir. "Yani, Türkler, söz konusu, halkların etkisinde kalıp milli kimliklerini kaybedince, gerileme başlamıştır (Armaoğlu,1996: 48)"

Diğer bir sebep olarak da, Hıristiyanlık ve İslamiyet'in birbirine karşı tutunduğu olumsuz karşıt tutumu ele almıştır. İslam, Hıristiyan dünyasındaki her şeye nefretle bakmıştır. Hıristiyanlardaki gelişmeleri bundan dolayı takip edememişlerdir. Ve geri kalmışlardır (Armaoğlu,1996: 49).

Milliyetçilik hakkında ise Atatürk'ün şu sözleri düşündürücüdür:"Bilirsiniz ki milliyet teorisini, millet idealini yıkmaya çalışan teorilerin, dünya üzerinde uygulanma imkânı bulunamamıştır. Çünkü tarih olaylar, gerçekler ve gözlemler, insanlar ve milletler arasında hep milletin egemen olduğunu göstermiştir ve milliyet ilkesi aleyhindeki büyük ölçüde eylemler deneyimlere rağmen yine milliyet duygusunun öldürülmediği ve yine kuvvetle yaşadığı görülmektedir.

Özellikle bizim milletimiz, milliyetinden uzaklaşmanın çok acı cezalarını gördü. Osmanlı imparatorluğu içindeki çeşitli halklar, hep milli inançlara sarılarak, milliyet idealinin kuvveti ile kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu, onlardan ayrı ve onlara

yabancı bir millet olduğumuz, sopa ile içlerinden kovulunca anladık... Anladık ki kabahatimiz, kendimiz unutmazlığımızmış. Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak, evvela bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu saygıyı, duygu olarak, fikir olarak eylemli olarak, bütün davranış ve hareketlerimizle göstereyim. Bilelim ki, milli benliğini bulamayan milletler başka milletlerin avıdır (Armaoğlu,1996: 49)”

Mustafa Kemal Atatürk bu sözlerle aynı zamanda Türk Kurtuluş Savası'nın Türklerin cemaat halinden millet hayatına geçişleri demek olduğunu da açıklamıştır. Söyle ki: 27 Ekim 1922'de Bursa öğretmenlerine hitaben, "İtiraf edelim ki, biz üç buçuk sene evveline kadar cemaat halinde yasıyorduk. Bizi istedikleri gibi idare ediyorlardı. Cihan bizi temsil edenlere göre tanıyordu. Üç buçuk senedir tamamen millet olarak yasıyoruz" diyerek bu büyük oluşuma işaret etmiştir (Akt: Saraç, 2006: 22).

Mustafa Kemal Atatürk'ün, Kurtuluş Savası'nı bir milli oluş olarak nitelendirmesi yalnız kendi düşüncesinin eseri değildir. Nitekim daha bu mücadele baslarken kendileriyle savaş halinde bulunduğumuz Avrupalılar bile Türk Kurtuluş Savası'nı bir milliyetçilik mücadelesi, bir milli mücadele olarak görmüşlerdi. Meselâ, İngiliz Amirali Webb'den Sir R. Graham'a gönderilen 28 Haziran 1919 tarihli mektuba eklenen notta, "M. Kemal, Samsun'a gittiğinden beri milliyetçi hareketlere girişti" denilmek suretiyle Anadolu harekâtına doğru bir teşhis konulmuştu. İngiliz belgelerindeki bu kaydı, Mustafa Kemal Atatürk ile de konuşan ve Anadolu'da uzun seyahatlerden sonra bir rapor hazırlayan Amerikalı General Harbord'un 10 Ekim 1919 tarihli mektubunda su ifadelere yer verilmektedir: "İstanbul'dan Mardin'e kadar olan bütün bölgeleri gezdik. Milliyetçi hareketin amacı Türklüğün şerefini kurtarmaktır." Bunun gibi, 1919 ve 1921 yılları arasında Anadolu'yu gezen, Ankara'da M. Kemal Atatürk'le tanışan Fransız gazetecisi Berthe Georges-Gaulis, memleketine dönüşünde 1921 de "Les Problemes D'aujourd'hui" (Günümüzün Meseleleri) serisinde yayınladığı kitabına su adı vermiştir: Le Nationalisme Turc (Türk Milliyetçiliği). Bu kitapta su ifadelere yer verilmektedir: "Türk milli hareketi galip gelecektir. Çünkü çok yüksek bir ideale dayanmaktadır. Çünkü bu hareketi idare edenler şahsi menfaatlerini gözetmemektedirler" (Ulubelen, 1967: 211, 212).

Atatürk, Türkiye'de coğrafya, tarih ve kültürün doğurduğu bir Millet'in yaşamakta olduğunu kabul etmektedir. Daha 1919 Aralık ayında, Ankara'ya gelirken Kırşehir Gençler Derneğinde yaptığı bir toplantıda, "Ecnebler tamamen kani olmalıdır ki Türkiye ve

Türkiye'de yasıyan millet, baslı basına bütün cihan milletleri içinde müessir bir mevcudiyete maliktir. Bu asla giderilemez, izale edilemez" diye Türkiye'deki milli varlığa işaret etmiştir (Söylev ve Demeçler, 1997: 3). Bununla beraber Atatürk'ün Türkiye'de yepyeni bir Millet'in mevcut olduğu hakkındaki kanaatini en açık delilini, 1931 de ortaokullarda okutulmak üzere hazırlanan ve Afet İnan imzasını taşıyan Vatandaş için Medeni Bilgiler kitabının Millet bahsinde bizzat kendi kaleminden çıkan su cümlede bulunur: "Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir" (İnan, 1969: 20–21, 351).

Atatürk, eserleri ve fikirleri hakkında yazılan eserlerin birçoğunda, Atatürk'ün millete bir ideal, bir ülkü vermediği veya veremediği görüşü ortaya atılmıştır. Dolayısıyla Atatürk kuşaklarının bir milli ülküden, milli mefkûreden yoksun olarak yetiştirdikleri iddia edilegelmiştir. Oysaki daha Kurtuluş Savaşı'ndan itibaren Mustafa Kemal Atatürk'ün, "milli mefkûre", "milli ideal" veya "milli ülkü" deyimleriyle bunu bütün açıklığıyla belirtmiştir. Mesela 30 Ağustos 1924 de Dumlupınar Zaferi'nin yıldönümü için yaptığı o muazzam konuşmada milli hedef diye milli mefkûre'den bahsetmişti: "Milletimiz bundan sonraki mesaisinde de muvaffak olabilmek için milli hedefini bütün vuzuh ve katiyetiyle, tekmil vatandaşların nazarında ve vicdanlarında bütün parlaklığıyla tespit etmiş bulunuyor. İsterseniz benim burada hedef dediğim şeyi siz milletin mefkûresi diye adlandırınız. Fakat bu unvanı verirken dikkat ediniz ki, hayali bir manaya kendimizi kaptırmayalım. . . Efendiler! Milletimizin hedefi, yani milli mefkûresi, bütün cihanda tam manasıyla medeni bir içtimai heyet olmaktır" (Söylev ve Demeçler, 1997: 181).

Türk milliyetçiliği ilerleme ve gelişme yolunda, uluslararası temas ve ilişkilerde bütün çağdaş milletlerle paralel ve ahenkli olarak yürüyecek, fakat bunun yanında milletin kendine özgü karakterini ve bağımsız kimliğini koruyacak denilmektedir. Milli seciye'nin ne demek olduğu ve neleri kapsadığı üzerinde düşünürlerin görüşleri birbirinden ayrıdır. Atatürk'ün bu husustaki görüşü ise, Onuncu yıl nutkunda yansımaktadır: "Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir... Yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, milli birlik

duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek milli ölkümüzdür.” (Söylev ve Demeçler, 1997: 272).

Atatürk’ün millet üzerine söylediği bu sözler onun fikrinin sübjektif millet anlayışına yakın olduğunu göstermektedir. Ortak kültür, millet olma açısından önemli bir unsurdur. Tarih gösteriyor ki, bazen ortak bir millî kültür etrafında toplanan içtimai grup milleti ve devleti oluşturmuş; bazen de ilk olarak bir devlet çatısı altında toplanma meydana gelmiş, ortak millî kültür bundan sonra adım adım gelişmiştir. Her iki durumda da, milletin mevcudiyetini ve bütünlüğünü muhafaza etmesi açısından, ulusal kültür büyük önem taşımaktadır (Hoşgeldi, 2008: 18).

2.2. DEVLET KAVRAMI

Devlet, milletin somut olarak ve siyasal açıdan ortaya koyduğu bir örgütlenmedir. Hem milli birliğin simgesi, hem de sürekli iktidarın kurumlaşmış biçimidir (İnal,1998:107).

Devlet, toplumun dışında ve üstünde bir vatandaş tipi tanımlayarak hareket eder ve toplumu, en azından belli bir oranda, söz konusu vatandaş tipini benimsemiş bireyler topluluğu haline getirmeye çalışır. Bu açıdan devlet, vatandaşların milli değer bilinci ve bu değerlere bağlılığını sağlamak amacını güder. Türkdoğan (1988) Değişme Kültür ve Sosyal Çözülme İsimli kitabında, Atatürk’ün milletle ilgili ifadelerinden sonra... Görülüyor ki, o dönemde millet: “Dil, kültür ve mefkûre birliğiyle birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği siyasi ve içtimai bir heyet olarak belirleniyordu... Ancak bu duygu ve dil birliğinin oluşturduğu millet, aynı zamanda kendi devletini meydana getirme misyonunu da yüklenmiştir. Çoğu kez “milli devlet” diye ifade ettiğimiz kavram da budur: Bir toplumun milli devlet haline gelebilmesi için siyasi ve sosyal bir teşkilatlanmaya sahip olması gerekir. Milli devlette toplumun sosyal bir kimliği bulunur ve bu kimliği bir şuur olarak ifade eder” (Türkdoğan,1988: 32) biçiminde bir tespitte bulunmuştur.

Snyder’e göre (İnal,1998: 108), “devlet tek tek milletin bireylerinde somutlaşır. Devletin önemli bir amacı, milletin kendini devlet içinde geliştirmesidir”. Devlet, birçok millet için, uğrunda her türlü fedakârlığın göze alınması gereken, devamı ve güçlülüğü için ortak çaba harcanan bir değerdir. Yapılan açıklamalara dayanarak, devletin hem bir milli değer olarak görüldüğü, hem de milli değerleri koruyan ve milli bütünlüğün devamını

sağlayan bir işleve sahip olduğu sonucuna varılabilir. Çalışmada ‘devlet’ e yüklenen anlamlar ve kavramın hangi sıfatlarla birlikte kullanıldığına da bakılmıştır.

Türk tarihine bakarsanız tarihteki Türk devletlerinin çoğunda “Türk” adı yoktur; ama insan ismi vardır. Türkiye Cumhuriyetinden önceki imparatorluğun adında bile bir insan ismi vardır; Osman Bey’in adı vardır. Ondan önce Selçuk Bey’in adı vardır, Timur’un adı vardır, Cengiz’in adı vardır. Türk tarihine şöyle bir bakarsanız, cumhurbaşkanlığı forsunda olduğu gibi 16 devlet değil ama 200’e yakın devlet olduğunu görürsünüz; ama bugünkü çağdaş anlamda bunlara devlet diyebilmek biraz zordur. Çünkü devlet olgusu, milattan önce ortaya çıkan bir olgudur. Milattan önce özellikle Türklerin ciddi devlet anlayışına Göktürklerle 5. asırda ulaştığını görüyoruz ve daha sonra insanlık tarihine baktığımız zaman, gerek Türklerin gerekse diğer toplulukların devlet olarak yaşama şeklini milattan sonraki dönemlerde daha da geliştirerek kullandıklarını görüyoruz. Demek ki önce yöneten yönetilen ayrımı, yönetenlerin öne çıkmasıyla oluşan bir yönetim; ama böyle kişi isimleriyle geçici yönetimler değil, kişinin kendinden sonraki bir yapıyı oluşturarak bunun süreklilik kazanması, kurumsallık kazanması beraberinde, devletleşme sürecini de gündeme getiriyor. Türklük ve millilik olgusuna baktığımız zaman; Türkleri Ural Altay kökenli topluluklar olarak açıklarız ve bunu da milattan önceki dönemlerden gelen bir tarihsel süreç içerisinde ifade ederiz; ama milliyet olgusu, millilik olgusu, daha çok Fransız Devrimi sonrasında dünya sahnesinde ortaya çıkan bir olgudur ki, Fransız Devriminden sonra Fransa’nın karalıktan yani şahsa bağlı yönetimden, hanedan yönetiminden bir Cumhuriyet yönetimine geçerken aynı zamanda millilik vasfını da kazandığını görüyoruz (Çeçen: 58).

“1920’li yıllarda böyle bir devlet modelinin kurulmasının tek amacı vardır; imparatorluk geleneğini teslim alan ve imparatorluk yerine Anadolu’da kurulan bu milli devleti, Avrupa’nın milli devletlerinin karşısına Osmanlı İmparatorluğu gibi güçlü bir devlet olarak ortaya koyabilmektedir. Eğer, Atatürk ve arkadaşları bunda başarılı olmasalardı, bugün zayıflama noktasına girmiş olan Türkiye Cumhuriyeti’ne dayatılan diğer devlet modelleri daha o dönemde uygulamaya sokulacaktı. Sevr ve Lozan karşılaştırması yapıldığı zaman, çok açık maddelerle bu niyet ve arzu ortadadır.

“Anadolu’da bir Türk Devleti kurulurken, dünya tarihinin birikimi vardır, Türk tarihinin birikimi vardı ve dünyanın en gelişmiş devlet sisteminin bulunduğu Avrupa

modelinin Anadolu'ya aktarılması söz konusudur. Türkiye Cumhuriyeti, Kuvay- ı Milliye dediğimiz bir milli kurtuluş savaşından sonra Anadolu'daki bütün etnik toplulukların dış düşmana karşı milletler arası emperyalizme karşı bir yekvücut halinde toplanarak, bir araya gelerek verdiği mücadele sonrasında böyle bir devlet yapısı ortaya çıktığında, Türklüğün Anadolu'da hâkim unsur olmasının ötesine giderek bir üst kimlik haline geldiğini ve üst kimlikle beraber de Anadolu'da milli sınırlar içerisinde yaşayan herkesi bu kavramın kapsadığını görüyoruz. Nitekim bunun tanımı çok açıktır; Mustafa Kemal Atatürk "Türkiye Cumhuriyetini kuran Anadolu halkına Türk denir." Şeklinde, etik köken din ayrımı veya kültürel farklılık gözetmeden, sadece kuruculuk unsurunu esas alarak bir ülke milliyetçiliği, bir milli sınırlar kuruculuk unsurunu esas alarak bir ülke milliyetçiliği, bir milli sınırlar içerisinde bütünleşen halkın geleceğe dönük ortak yaşama iradesini dikkate alarak böyle bir milli birliği kurmuş ve bu birliğin oluşturduğu toplusal ve siyasal yapılanmadan ortaya çıkan iradeyi devlet biçimine dönüştürmüştür (Çeçen: 59)."

2.3. MİLLİ DEVLET

Tarih içinde milli devletin ortaya çıkması, mutlak surette kültürel birlikteliğe sahip toplulukların varlığıyla ilgilidir. Bu da boy, kavim, ulus veya millet diye anılan sosyal kurumları işaret eder. Dünyada hiçbir dönemde birkaç çeşit kavmin veya milletin bir araya gelip anonim şirket kurar gibi bir devlet kurdukları görülmemiştir. Kurulmuş her devletin başlangıcında, tek kültürlü sosyal bir unsur bulunmaktadır. İmparatorluk vasfına erişmiş devletlerde bile, baktığımızda, bu böyledir. Roma İmparatorluğunda Latinler Selçuklu ve Osmanlıda Türkler, Britanya ve Amerika Birleşik Devletlerinde İngilizler devletin başlangıçtaki kültür unsurunu oluşturmuşlardır (Turan: 20).

Şüphesiz, çok genişleyen bu gibi siyasi yapılara daha sonra çeşitli kültürler girmiş ve zaman içerisinde ortak sosyal, hatta siyasi statüler oluşmuştur. Bu durumda, kurulan her devletin muhteviyatında doğrudan millilik kavramı vardır. Denmese bile, kendine has bir kültürel yapıdan söz etmek mümkündür. Buradan milli devlet kavramını kullanırken, belli bir tarihi kritere, dönemece, olaya dayanmanın oldukça zor olduğu ortaya çıkar (Turan: 20).

İbn-i Haldun 'un kavramıyla gerçekten milli devlet, milli asabiyyeye dayanarak kurulan ve milli kimliğini devam ettiren devlettir. İki yönüyle bakmak lazım; milli asabiyyeyle kurulan ve milli kimliğini devam ettiren. Bu manada milli asabiyye, soy asabiyyesi

de olabilir, bir kültür asabiyesi de olabilir, o önemli değildir. Bu açıdan baktığımız zaman, diğerlerini bir yana bırakalım ama Osmanlı'ya biraz dokunalım (Köseoğlu,2003: 41).

Osmanlı Devleti geniş bir coğrafyada, çeşitli din, ırk ve kültürlerden milletleri bünyesinde bulunduran bir imparatorluktu. Millî devlet ise, tek bir milletin hakim nüfusu ve kültürü temsil ettiği bir yapıdır. Konumuz Osmanlı'nın imparatorluk yapısından millî Türk Devleti'ne geçiş sürecidir. Öncelikle böyle bir zaruretin nereden doğduğuna bakarsak, bunun sebebi milliyetçilik ve hürriyet hareketlerinin yayılmasıdır. Yani bir bakıma Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuş sebebidir (Doğanay, 2001).

Modern milli- devlet yeniçağ ile birlikte tedrici bir süreç içinde 1500' lü yıllardan itibaren başlayarak şekillenmiş; 1600 ve 1700'lü yıllarda da olgun bir hüviyet kazanmaya başlamıştır. Bir idari yapılanma olarak milli-devlet, üç yüzelli yıla yakın bir süredir alternatifinin düşünülmesine yer bırakmayacak bir hegemonyaya sahip olmuştur (Tekeli-İlkin, 2000: 118).

Milli Devlet kavramı'nın iyi anlaşılabilmesi için, millet ve milliyetçilik kavramlarının yakından ve sıra ile irdelenmesi gerekmektedir. Zira tarihi süreç, millet ve milliyetçilik ve milli devlet şeklinde seyretmektedir. Görüldüğü gibi, milli devlet bir sonuçtur. Bu doğrultuda millet ve milliyetçilik kavramları üzerinde öncelikli olarak durmamızda yarar olacaktır (Turan: 20).

Milliyetçilik, öncelikle insanı yakından ilgilendiren bir duygudur. İnsanın içinde yaşadığı topluma yakın olması, kendisini ona bağlı hissetmesi, onu sevmesi, kendi kişiliğinin ötesinde onun için çalışması, fedakârlık göstermesi gibi hisler bu ana duygunun parçalarıdır (Turan: 21).

Yeryüzünde insan, toplu halde yaşayan canlılardandır. İnsanın beraber yaşama arzusu, yaradılışından kaynaklanan bir bilinç olarak tezahür etmektedir. Bireyden aileye, aileden cemiyete ve cemiyetten millete kadar uzanan bir duygu bağı mevcuttur. Bu noktada milliyetçilik kavramının temelinde millet varlığının yattığı gerçeği karşımıza çıkmaktadır (Turan: 21).

Millet, her şeyden önce ortak bağları olan insan topluluğudur. “millet” kelimesi çağımızda Fransızca “nasyon” kelimesi karşılığı kullanılmıştır. Aynı kelime İngilizce ve Almancada da kullanılmaktadır. Kelimenin anlamı yanı kökten aynı soydan gelme demektir. Dilimizde, “millet” kelimesi önceleri Müslümanların bütününe ifade edecek

şekilde “Milleti İslamiyet” olarak kullanılmıştır. Millet, Arapça “mile” kelimesinden gelmekte olup, topluluk anlamındadır, çoğulu “milet”dir. Osmanlı Devletinde 19.yy.a kadar “millet” Müslümanlar için kullanılıyordu. Bu yüzyıldan itibaren ülke içinde bulunan farklı kültür sahibi gayri Müslimler içinde “millet” kelimesi kullanılmaya başlandı. Orta Asya Türkçesi’nde “millet” kelimesinin karşılığı “budun” olarak mevcuttu. Ancak, Anadolu Türkçesinde bu kelime yer almamıştı (Turan: 21).

Millet kavramı, 1789 Fransız İhtilalinden sonra dil ve soy birliği ifade eden topluluk olarak bir anlam kazanmıştır. Bu duyguların bir sonucu olarak dil ve soy birliğine dayanan topluluklar, ayrı devletler kurma yolundaki gayretleriyle homojen olmayan imparatorlukları sarsmaya başlamışlar, sonuç olarak da imparatorlukların büyük kısmı yıkılmıştır. Sosyal gelişmeler millet kavramının da gelişmesine sebep olmuş ve 20. yüzyılda bilhassa Birinci Dünya Savaşı sonrası meydana gelen gelişmeler millet anlayışına yeni bir yön vermiş, soy ve dil birliklerine dayanan insan topluluklarının yerini kültür ve ideal birliğine dayanan insan toplulukları almıştır. İkinci Dünya savaşıdan sonra insan haklarının milli ve milletler arası planda yer alması, rol oynaması, millet kavramına yeni bir anlayış getirmiştir. İnsan kişiliğine verilen değer, insan iradesinin toplum ilişkilerinde oynadığı rol, milleti soy ve dil birliğinin ötesinde kültür ve ideal birliğine doğru yöneltmiştir (Turan: 21).

Fransız İhtilali’nin ortaya çıkardığı demokrasi, millî hâkimiyet, milliyetçilik düşünceleri etkisinde, çoktan beri Hıristiyan cemaatler arasında başlamış olan ayrılma eğilimi, II. Mahmut’un son dönemlerinde Türk olmayan Müslümanlarda da başlamıştı. Türklerin eski ihtişamlı dönemlerinde başardıkları, çeşitli milletleri kaynaştırma imkânları kalmamıştı. Osmanlı Devleti gerek kendi içindeki milletleri bünyesinde tutabilmek, gerekse büyük devletlerin baskılarını göğüsleyebilmek adına “Osmanlı” terimine yeni bir anlam kazandırmaya çalıştı. II. Mahmut, “ben tebaanın Müslüman’ını camide, Hıristiyan’ını kilisede, Musevisini havrada fark ederim. Aralarında başka bir fark yoktur...” ifadesiyle eşitlik fikrini, kişi hakları yönünden gündeme getirmişti. Bu Osmanlı’da vatandaşlık esasına dayalı bir “Osmanlılık” anlayışının da işareti oluyordu. Nitekim çok geçmeden Tanzimat ve Islahat Fermanları ile bu görüş hukuki dayanaklarını da bulmuş oldu. Tanzimat, kopma noktasına gelen toplum bağlarını yeniden kuvvetlendirmek çabası ile ortaya çıktı. Avrupalı büyük devletlerin baskı ve müdahalesi altında, gayrimüslim cemaatlerin Türk ve diğer Müslim cemaatlerle birlikte yaşayabileceği bir imparatorluk

birliği kurulmaya çalışıldı. Millî çapta idari, iktisadi ve hukuki alanlarda alınacak tedbirlerle Osmanlı bütünlüğü sağlanacak ve sürdürülecekti. Hedef bir Osmanlılık şuuru, Osmanlı milleti oluşturmaktı. Bu yaklaşım Tanzimat döneminde kendine Genç Osmanlılar gibi örgütlü savunucular da buldu. Tanzimat ve Islahat Fermanları beklentilerin aksine Osmanlı'nın dağılma sürecini hızlandırdı. Bu dönemde sınırlı da olsa oluşturulan serbesti ortamı ve tanınan hukuk ayrılıklarına teşvik oldu. Ancak belki daha vahim olan, bu dönemde onca olumsuzlukları yaşayan birçok insan, bu defa meşrutiyet için çabaladı ve meşrutiyetin Osmanlı bütünlüğünün iksiri olduğunu iddia ettiler (Doğanay,2001).

Milli-devlet ekonomik ve kurumsal bakımdan olayların merkezinde yer tutmuştur. Milli bir vergi sistemi ortaya çıkmıştır. Milli para birimleri eski ölçülerin yerini almaktadır. Ülkenin sermaye stokunu artırmak, milleti güçlü kendine yeterli hale getirmek milli-devletin sorumlulukları arasındadır. Milli ordu kurmak ve mecburi askerlik görevlerini yerine getiren vatandaşlara, bir okul gibi milli kimlik bilinci kazandırmak milli-devletin sorumlulukları arasındadır (Kenndy, 1999: 160).

Tanzimat ve II. Meşrutiyet çizgisinde ve kısmen de Birinci Dünya Savaşı ile Osmanlı topraklarından ayrılmalar sonucu geride kalan coğrafya Anadolu, nüfus olarak da bu coğrafyadaki Türkler ve Müslümanlardı. Bu çerçeve de Osmanlı'nın devamına saygı gösterileceği sanılıyordu. Osmanlı'nın Mondros Mütarekesi'ni imzalarken Wilson Prensipleri'ne çok güvendiği de kesindi. Mütareke'nin imzalanmasından birkaç gün sonra gerçekler görülmeye ve hayal kırıklıkları yaşanmaya başlandı. İtilaf Devletleri Türkiye'yi paylaşır, hatta O'nun üzerinden bağışlarda bulunurken, İstanbul hala sükûnet telkin ediyordu. Telkinden öte İttihat ve Terakki'ye karşı siyasi bir reaksiyon olarak iktidara gelen Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İslamcılardan, şeriatçılardan ve biraz münevver softalardan mürekkep bir partiydi. Hürriyet ve İtilafçılar, İttihatçılara karşı taşıdıkları nefretle, İtilaf Devletleri safında kurtuluş çarelerine yöneldi (Doğanay, 2001).

Türkçüler artık yüksek sesle konuşmuyorlar, bir millî blok hazırlamak istiyorlardı. Türk gençliği içinde İslamcılığın da, Garpçılığın da artık hiçbir cazibesi kalmamıştı. İslamcılık Mısır'ın tekrar fethine giderken Arabistan'ı da vermişti. Türkçüler arasında da, üstüne ayaklarını bastıkları son toprak parçalarını bile muhafaza edememek endişesiyle Turan yolculuğuna niyeti ve gücü olan kalmamıştı. Hürriyet ve İtilafın, yani İstanbul'un politikalarına tepkiler de bu Türkçülerden geldi. Bunlardan birisi de İstiklal Savaşı'nın

lideri Mustafa Kemal idi. O, İslamcılık, Osmanlıcılık akımları dışında gerçekçi, akılcı bir politika ile Anadolu Türk ve Müslümanlarını kurtarmak, sonra yeni bir Türk imajı, modern ve millî bir Türk devleti kurmak düşüncesindeydi. Bu konuda, Türkçülük O'na ilham kaynağı olmuştu. Hatta Ali Fuat Cebesoy'a göre; 1907'de Misakı Millî sınırlarını ve vatanın kurtuluş çarelerini düşünüp bulmuştu.⁵⁷ O'nun Anadolu'ya geçiş sebebi de belliydi (Doğanay, 2001).

Erzurum Kongresi ile başlayan ve daima daha geniş kitlelere ve sonunda millete mal edilen coğrafi, siyasi sınırlar belirlenmiş, sosyal, kültürel, ekonomik ve iktisadi kuralların sınırı çizilmiştir. Burada oluşan çerçeve, Anadolu'da tam bağımsız bir Türkiye ve halkı da Anadolu'da bu uğurda mücadele edecek herkestir. Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı sırada Türklerin elinde olan veya işgal altında olmayan Türk ve Müslüman çoğunluğun yaşadığı coğrafya, Türk milletinin Osmanlı mirasından talebidir. Bu çerçeve, İstanbul'da toplanan Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda onaylanıp, millî irade olarak yayınlanınca içteki ve dıştaki düşmanların daha çok dikkatini çekti. İstanbul işgal edildi. Sonra Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin oluşması bu kavgayı daha da körükledi. Padişah ve İstanbul Hükümeti, İmparatorluğun bu hale gelişinin sebebi olarak gördükleri milliyetçi ideolojilere karşıydılar. Bu yüzden istilacıyı olduğu kadar kendilerini de rahatsız edeceğini düşündükleri halk hareketinin şevkini kırmak için, Türk kuvvetlerini silahtan arındırmaya çalıştılar. Ankara Türk milliyetçiliğini temsil ediyordu. "Millî Mücadele, millî istiklal, millî hareket, Büyük Millet Meclisi, Misakı Millî, Kuvayı Milliye, iradei milliye, millî hakimiyet, vicdanı millî" vb. bütün sıfatlar ve tabirler bunun delilidir (Doğanay, 2001).

Milli-devletin bütünlüğünü korumada, demokrasi önemli bir etken olmuştur. Siyasi katılım bireyleri sisteme dâhil eder, yabancılaşmanın önüne geçer. Milli devlet, üyelerine kamusal alanda vatandaş üst kimliği sağlayarak bütünleşmeyi gerçekleştirir (Kazgan, 2000: 248–249).

Milli-Devletin özellikleri arasında; Vatan birliğinin olması, dil birliğinin olması, kültür birliğinin olması, merkezilik özelliğinin olması, Anayasal devlet olması, laik esaslar üzerine kurulması ve yönetimin parlamenter bir işleyiş içinde meclisle düzenlenmesi gibi objeler vardır. Birbirine kültürel olarak benzeyen bireylerden oluştuğu varsayılan milli devletler modernleşmenin getirdiği alandaki büyümenin siyasal boyutunu temsil etmek

üzere kültürel olarak türdeş kitle devleti özelliği göstermektedir (Keyman ve Sarıbay, 1998: 13).

2.3.1. MİLLİ DEVLETİN MİLLİ KİMLİĞİ İNŞA ETMESİ

Milli devlet meselesinin bir diğer açıdan görüntüsü, milli bir kimliğe sahip olan ve bu kimlik hassasiyetini devam ettiren devlet. Bu da Osmanlı döneminde de çok canlı ve büyük güzel tezahürleriyle vardı. Günümüzde de vardır ve zaten milli devlet olarak devam etmek istiyorsak, bu milli kimlik hassasiyetini zorunlu olarak devam ettirmek, söndürmemek mecburiyetindeyiz. Milli kimlik hassasiyetini devam ettirmek, milli kimliğimizi devam ettirmek demek, bu hassasiyeti oluşturan kültürel yapıları korumak, devam ettirmek geliştirmek demektir (Köseoğlu,2003: 44).

Milli-devlette millet oluşturma politikalarının önemli bir yer tuttuğu, toplumu dönüştürücü çabaların model açısından bir klasik oluşturduğu söylenebilir. Hemen belirtmelidir ki, milletleşme aslında geniş kapsamlı bir süreç olmakla birlikte, toplulukların modern milletlere dönüşmesinde bilinçli siyasi çabalar (millet-inşa politikaları) önemli bir yer tutmaktadır (Nodia, 1998: 102–117).

Nitekim son iki asırda, homojenlik düzeyi ne olursa olsun bütün ülkelerde farklı yoğunluk ve metotlarla olmakla birlikte millet-inşa politikaları devletler tarafından uygulanmıştır (Gündoğan, 2003: 125).

Meşrutiyet denemesi ve II. Abdülhamit'in istibdadı bile Osmanlı idaresindeki Türk unsurun millî bir kişiliğe ve kimliğe bürünmesini sağlayamadı. Bunda devletin hâkim ve temel unsuru olarak takındığı korumacı tavrın da etkisi vardı. Çok uluslu bir imparatorlukta genel yapıyı korumak, kurtarmak, sürdürmek umudu oldukça, hâkim milletin kendisinininki de dâhil her türlü milliyetçiliğe karşı çıkması doğaldı. II. Meşrutiyet'in getirdiği serbest ortamında, Osmanlı İmparatorluğu'nun tutkalı olarak görülen serbesti, imparatorluğun bir anda dağılmasıyla sonuçlandı. Arnavut ayaklanması, Trablusgarp olayı ve özellikle Balkan Savaşı imparatorluğu olduğu gibi korumanın imkânsızlığını ortaya koydu. Türkçülük akımı da güçlendi. Adeta Tanzimat Dönemi'nin devletin parçalanması yönünden hızlı çekimi olan II. Meşrutiyet ve İttihat ve Terakki döneminde de tam olarak millî bir politikaya ulaşılamadı. İttihatçıların milliyetçilikle paralel götürmeye çalıştığı Osmanlıcılık da devleti

dağılmaktan kurtaramadı. Hatta bu dönemde gerçek anlamda bir Türklük şuuru oluşturulamadan, Turan hedefi ile ortaya çıkıldı (Doğanay, 2001).

II. Meşrutiyet'in ilk meclisinde Türk olan milletvekillerinin sayısı, Türk olmayanlara göre en iyimser tahminlere göre eşitti. Mecliste 142 Türk, 60 Arap, 25 Arnavut, 23 Rum, 12 Ermeni, 5 Yahudi, 4 Bulgar, 3 Sırp ve Rumen vardı. Bu tablo Osmanlı mozağının Mebuslar Meclisi'nde sergilenmesiydi. Gayrimüslimler çatırdayan Osmanlı monarşisinin dağılışından kendi milliyetlerini arama ve bulma faaliyetindeydiler. Biz de ise milliyetçilik duygusu fikirde, uygulamada bir sisteme dayanmadığı için, hatta dinden başka esas tanımadığı için meçhuldü (Doğanay, 2001).

Milletin oluşmasında, millî bilincin oluşumuna bilerek ya da bilmeyerek katkıda bulunan tüm süreçlerin (savaşlar, felaketler, zaferler, inanç ve değerler, siyasal yapılar) katkısı olmakla birlikte, milli-devletin kuruluşunu müteakip bilinçli devlet politikalarına dayalı sosyal ve kültürel faaliyetlerin ayrı bir yeri olmaktadır (Hobsbawn, 1995: 117–119).

Genelde bu durumun, militleşme süreçlerinin tamamıyla siyasi iradenin hâkimiyetinde yürütülen bir olgu, milletlerinde yoktan var edilen insanlar olarak algılanmasına da yol açtığı belirtilmelidir. Oysaki millet inşası militleşme kapsamındaki bir süreci, modernleşen tüm toplumlarda görülen, fertlerin bağlılığının yerel veya bölgesellikten giderek millî kimliğe dayandırılması, alt kimliklerin milli kimlikle bütünleştirilmesi amacıyla devletin milliyetçi ideoloji doğrultusunda yapılandırılması ve izlediği politikaları ifade etmektedir (Türkmenoğlu, 2007: 162).

Millî kimliği oluşturma ya da millet inşasına yönelik politikalar iki temel kategoride incelenebilir. Bunlardan birincisi “hedef temelli” kimlik politikaları, diğeri ise “köken temelli” kimlik politikalarıdır. Bu iki kategorinin Fransız ve Alman ekolleri ya da subjektif ve objektif millet anlayışları olarak da ifade edildiği görülmektedir. Subjektif millet anlayışı olarak da isimlendirilen Fransızvari milliyetçilikte millet bir fikir, çıkar, sevgi, anı ve umut cemaati olarak tasarlanır. Bu çerçevede, ülke topraklarını, ortak hatıra ve kaderin kaynağı olarak kutsal bir obje hâline getirmek önemli bir hedeftir. Buna ilaveten, yasaların ve vatandaşlığın sağladığı eşitliğe ve haklara vurgu yapılmakta, siyasal hak ve ödevlere önem atfedilmektedir. Bu yaklaşıma göre; ortak mazi, hatıralar, amaç birliği gibi subjektif bağlar sayesinde vatandaşlık bilinci gelişecek, fertlerin ülkesel bağlılıkları artacaktır.

Almanvari ya da objektif milliyetçilikte etnik köken, bir ırka aidiyet çok daha önemlidir (Smith, 1994: 112).

Bu modelde entegrasyon amacı ile soya dayalı yaklaşım takip edilmekte, topluluğu birbirine bağlayan bağlar olarak; devamlı canlı tutulmaya çalışılan soy ve kahramanlık mitleri, çekirdek kültüre ait dil, din, gelenek ve kurumların yüceltilmesi, essiz kolektif geçmişe vurgu ön plana çıkarılmaktadır (Smith, 2002: 190).

Her iki kimlik oluşturma yönteminde de eğitim kurumunun millet-inşa politikalarının başlıca aracı hâline geleceği ve ülkede eğitim konusunda bir seferberlik yaşanacağı aşikârdır. Zira milli-devletlerde genelde tek bir millî (resmî) dil (çekirdek etninin dili) söz konusudur ve resmî dili ülkenin her yerinde hâkim kılma milli-devletler için önemli bir amaçtır (Hobsbawn, 1995: 117–119).

Cumhuriyet başından beri bizde de Türk Milletinin tarihi boyunca oluşturduğu, bu küresel ortaklıkları çoğaltmaya, paylaşım alanını genişletmeye ve o duyguları pekiştirmeye çalışmıştır; daha sağlıklı daha güçlü bir toplum olabilmek için.(Köseoğlu, 2007, s.9) Bir toplum ortaklıkları ne kadar çok ise, paylaşımları ne kadar çok ise toplum o kadar kuvvetli olur. Aksini söylersek te yani paylaşım ve ortaklıklar azalınca toplum zayıflar dolayısıyla devlet de zayıflar (Köseoğlu,2005: 74).

Millî devletlerce bugüne kadar uygulanan kimlik politikalarının belli baslı esasları olarak; eğitim ve kültür aracılığıyla toplumun diğer toplumlardan (ötekiler) farklı ve kendi içinde müşterek kılan özelliklere vurgu yapmak, *kültür ve tarih birliği* sağlamak, bu maksatla tarih ve dil çalışmalarına verilen büyük önem ve bunların millî eğitim politikalarına yansıtılması ön plana çıkmaktadır (Köseoğlu, 2001: 43).

Millî sembol ve değerlerin toplumca içselleştirilmesi amacıyla eskiden beri var olan kolektif bellekte yer alan ama bu şekilde ele alınmayan olaylar, sembol ve tarihî şahsiyetler daha derin bir şekilde kitlelere mal edilmek istenir; özellikle millî eğitim ve kültür politikalarına, askerlik gibi araçlarla yansıtılarak ve aydınlar seferber edilerek ve desteklenerek vatandaşların bir üst kimlik ile biçimlendirilmesine çalışılır (Smith, 1994: 111–112).

Toplumu, tespit edilen kültürel değerlerle erime potasına alabilmek için devletin eğitim ve kültür kurumları ve politikaları bu amaç doğrultusunda harekete geçer. Özellikle

kamusal ve kitlesel bir eğitim sisteminin varlığı millî kimliklerin sağlanmasında oldukça etkili olmuştur (Hobsbawn, 2003: 110–111).

Zorunlu eğitim kapsamında devletin kabul ettiği resmi ve milli dilin öğretilmesi en önemli amaçlardan biridir. Böylelikle zorunlu eğitim, bireylere milli kimliklerini benimsetmede önemli bir araç olmaktadır (Önder,2002: 42).

Eğitim ile birlikte toplum içindeki sosyal tabakalaşma farklı boyutlarda kendini gösterecektir. “Soydan gelen ayrıcalıklar toplumsal hareketlilikle zamanla eriyecektir”(Say,1998: 120).

Geleneksel yapıda çeşitli kimliklere sahip olan birey, artık milli bir kimliği taşıyacaktır. Merkezde belirlenen ders müfredatlarında, milli tarih ve milli coğrafya başlıca dersleri oluşturur. “Böylelikle yurttaş haline dönüştürülmek istenen bireylere, vatan ve tarihsel birliktelik düşüncesi verilir” (Erözden, 1997: 123–124).

Okullarda okutulan tarih kitapları; milli birlik hareketini, zaferleri ve milletin geleceğini yüceltmıştır. Milli tarihler, topluma milli bir kimlik bilinci kazandırmaya çalışmıştır (Güvenç,1994: 26).

Tarih, toplumlara kim olduğunu, nereden geldiğini, geçmişte yaşananları anlatır. Tarihi mirasına sahip olan milletler, benliklerini kaybetmezler ve de geleceklerinden emin olabilirler (Güvenç, 1994: 27).

2.3.2. MİLLİLEŞME

Millileşme; vatandaşların yaşadıkları toplumla bütünleşmesi ve bir olmasıdır. “ Sosyolojik anlamda millileşme, aşiret, kabile ve ümmet hayatından modern bir toplum kimliğine ulaşmak demektir” Millet seviyesine ulaşmış toplumlarda teşkilatlanmış bir yapı vardır. Siyasi partilere sendikalara ve mesleki teşkilatlara ancak böyle toplumlarda rastlanır.

“Devletin köklü değişmeyi gerçekleştirmek ve ülkenin kaynaklarını harekete geçirmek amacıyla görev yüklenmesi, toplum katlarına yönelmesi, mili devlet anlayışının bir gereğidir. (Türkdoğan,1996: 56)” Ayrıca bölgeler arasındaki ekonomik gelirin dengelenmesi, sosyal güvenlik önlemlerinin alınması ve milli gelirin eşit şekilde dağıtılması da milli devletin gelirleri arsında yer alır.

“Milli devlet ancak milli kültür bütünleşmesiyle sağlanır. (Türkdoğan,1996: 57)” Milli devlette toplumun paylaştığı ortak duygular olmalıdır. Örneğin; milli kimlik bilincine

ulaşmış vatandaşlara sorulan “sen kimsin, nesin” sorusuna alınması gereken cevap “Türküm” olmalıdır. Ancak bu soru karşısında “Müslüman’ım” cevabı alınıyorsa o kişi millet olma bilincine varmış değildir.

Verilen ikinci cevapta duygusal davranılıp diğeri gözden kaçmıştır.” Çünkü <<ümmetçilik>> duygusu, “millet olma sürecine” engel sayılamaz (Türkdoğan,1996: 57).

Bilindiği gibi, Osmanlılar<<ümmetçilik>> düşüncesi içinde kendi soydaşlarına sahip çıkmamıştır. Bu olay 1500–1850 yılları arası tam 350 yıl devam etmiştir. Ta ki bir gün sarayın bahçesinde bahçıvanın bir hizmetkârı “Eşek Türk “diye azarlamasına kadar. Bunu duyan Abdülhamit “Efendi ben de Türk’üm” diye cevap vermiştir ve o günden sonra idari kadroda kendine dönüş hareketleri başlamıştır (Türkdoğan,1981: 98).

Burada millilik noktasında söyleyebileceğimiz şu hususu vardır: Hâkimiyet Türk’e aittir, yani Osmanoğulları’na aittir, siyasi haklarda fiilen Türklerin elindedir. Burada hukuki bir durum değil, fiili bir durum vardır. Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan Cumhuriyetin ilanına kadar geçen dönem içerisinde Osmanlı yönetimi, Osmanlı devlet mekanizmaları, bütün Müslüman tebaaya açık olmakla birlikte; fiilen Türklerin elinde olmuştur. Bu konuda enteresan, ilgi çekici bazı fermanları vardır Osmanlı hakanlarının. Bu fiili durumu hukuki duruma getiremeyen, ama bu fiili durumun devamına dikkat eden ilgi çekici şeyler vardır; bunlar bahsi diğer. Ama diğer Müslüman kavimlerde yok mu; tabii ki pek çok vardı; ama hâkim unsur daima Türk unsuru olmuştur. Burada birkaç cümleyle meseleyi ifade edeyim. Devşirme olarak tabir edilen Osmanlı büyükleri Türk’tür. Niçin Türk’tür; soy olarak değil ama kültür olarak Türk’tür. Belli bir yaşta alınır belli bir çağda alınır, Türk’ün yanına verilir, orada Müslüman olur, Türk Dilini öğrenir, yani Türk kültürünü öğrenir, yani Türkleşir, ondan sonra Osmanlı devletinde belli hizmetlere gelir, gücü yettiği kadar yükselir. Biz onları Türk sayıyoruz başka türlü saymamızda mümkün değildir Sokullu hangi kasabadan olduğunu biliyordu, kardeşinin papaz yahut bilmem ne olduğunu da biliyordu; ama Sokullu Türkçü. Sokullu’ya Arap diyemezsiniz, Sırp diyemezsiniz; gece yatarken Kur’an okumadan yatmayan bir insana ne Sırp diyebiliriz, ne Arap diyebilirsiniz. Hepsi böyledir; onları da bir unsur olarak ifade etmiş olayım (Köseoğlu, 2003: 42).

Milli devlette egemenlik Osmanoğullarınındır. Yalnız biliyorsunuz Tanzimat’la birlikte Osmanlının bu yapısı bozulmaya başladı. Aklın tabiriyle gâvur Müslüman eşitliği ilan edildi. Özellikle 1856 Islahat Fermanında o zamankilerin hukuku siyasiye dedikleri

siyasi hakları da gayri Müslimlere tanıyan ferman yayınlandı ve bunun en azından mahalli meclislere de gayri Müslimlerin seçilmesi, girmesi şeklinde uygulamaları başladı; devlet mekanizmasında gayri Müslimlere fiilen görevler verilmeye başlandı ve Osmanlı ordusuna gayri Müslimler alınmadı, sonra yavaş yavaş onu da almaya çalıştılar; ama bunun yolu açıldı. Yani, 1856'dan sonra Osmanlı'nın milli devlet yapısı, egemenlik ve siyasi haklar açısından en azından sarsılmaya başladı (Köseoğlu,2003: 42).

Sonra Meşrutiyet gelişmeleri oldu. Biliyorsunuz Meşrutiyet gelişmeleri, irade-i milliye adı altında gelen şey, aynı zamanda Müslim ve gayri Müslim bütün Osmanlı halkının belli bir ölçüde yönetime ve siyasi egemenliğe ortak olmasıydı. Oradan bir darbe daha yedi, sonunda zaten Osmanlı gitti, milli devlet orada kaldı (Köseoğlu,2003: 42-43).

Daha sonra kendine dönüş hareketlerini içinde Mustafa Kemal de girmiştir. O da Mehmet Emin YURDAKUL' UN “Ben bir Türküm, dinim, cinsim uludur.” ve “fikir babası olan Ziya Gökalp'tan çok etkilenmiştir. Onun “Ne mutlu Türküm diyene.” , “Bir Türk dünyaya bedeldir.” , “Türk, öğün, çalış, güven.” , “Türk yaratılmak medarı iftihadır.” Gibi sözleri bir milleti oluşturmanın psikolojik boyutunu içerir. “Millet birlikte yaşadığı insanlarla tasada ve kıvançta ortak duyguları paylaşma temayülüdür. <<Milliyetçilik>> diye ifade edilen bu duygu mille yapısının çimentosunu teşkil eder (Türkdoğan,1981: 98).

Cumhuriyete geldiğimiz zaman, zaten fiilen Türk hâkim tek unsur olarak kalmıştı, başka bir şey olmamızda mümkün değil. Şimdi bu noktada, yani cumhuriyetin milli bir asabiyyeye dayandığı, milli bir devlet olduğu noktasında tartışacak bir şey yok zaten. Milli devlet olmanın getirdiği bazı problemler var tartışılması gereken. Bugün Avrupa birliği ve küreselleşme gelişmeleri dolayısıyla bu problemler gittikçe ağırlığını arttırmakta ve kendini hissettirmektedir. Nedir bunlar? Buna içeriden bakmak lazım, bir de dışarıdan bakmak lazım. Doğrusunu isterseniz, biz Türk milliyetçileri, milliyetçilik hareketlerinde anlaşılabilir ve çok haklı bazı sebeplerden ötürü bu güne kadar meseleye içeriden pek bakmamışız. Bu açıdan baktığınız zaman, milli devlet demokrasinin tam ve tekmil olarak gerçekleşmesiyle örtüşür, neredeyse ayniyet kazanır. Milli devlet, milli egemenliğin halk tarafından en mükemmel şekliyle gerçekleştirilmesiyle mümkündür. Eğer halkın iradesi temsil edilemiyorsa, eğer halkın iradesi devletin her alanına halkın her alanına hâkim olamıyorsa, bunun mekanizmaları kurulamamışsa, milli devletten bahsedersiniz ama zayıf

olur. Burada demokrasi halk iradesinin tam ve kâmil hâkimiyeti, milli devletle örtüşür. Biz bunu pek tartışmamışızdır. Bugüne kadar acaba bizim demokratik hayatımızda, cumhuriyet hayatımızda halkın iradesi ne ölçüde hakim olmuştur, ne ölçüde tecelli etmiştir ve bugün ne ölçüde tecelli etmektedir; içeriden bakış dediğim budur. Eğer bir toplumun hayatında, Türkiye cumhuriyeti hayatında bir takım sosyal grupların sosyal zümrelerin sosyal sınıfların –nasıl bir ayırım yaparsanız yapın, ister fikri, ister menfaate dayalı ister başka şeylere dayalı- milli irade üzerinde hâkimiyeti varsa, iradeyi onlar belirliyorlarsa, onlar yönlendiriyorlarsa, onlar müdahale ediyorlarsa, demokrasi yaralıdır, milli devlet yoktur. Milli devlet değil, belli bir zümrenin yahut o hâkimiyeti kullanan grubun devleti söz konusudur. Bunu Marksist literatürde vaktiyle çok işlediler biliyorsunuz. Yani, bir sınıfın kesin hâkimiyeti falan anlamında değil belki ama bir takım zümrelerin menfaat grubu, fikir grubu, herhangi grup olarak birtakım zümrelerin milli iradeye rağmen devlete hâkim olması, milli iradenin tam ve tekml gerçekleşmesini engellemesi, demokrasinin olmadığını demokrasinin zaaf içinde olduğunu gösterir. Bu anlamda hâkimiyet anlamında da milli devletin mevcut olmadığını, zaaf halinde olduğunu veya gerçekleşmediğini görüyoruz (Köseoğlu, 2003: 43).

Millileşme ümmet ve kabile hayatından modern bir yapıya geçmedir. Psikolojik boyutu da bir toplumda ortaklaşa paylaşılması gereken duygular olmalıdır. Mesela milli kimlik bilincinde olan bir Türk vatandaşına “Sen kimsin, nesin” diye sorulduğunda vereceği cevap “Türküm” olmalıdır. Millet olabilmiş bir toplumda halk durumundan vatandaş durumuna geçiş olur. Aynı şekilde teşkilatlanma yapıya hâkimdir. Devletin köklü değişmeyi gerçekleştirmek ve ülkenin kaynaklarını harekete geçirmek gayesiyle müessir rol alması, toplum katlarına girmesi milli devlet anlayışının bir gereğidir (Türkdoğan,1981: 99).

Milli devlet oluşumunda ikinci adım meşrutiyet anlayışıdır. Yetkilerin anayasa çerçevesi içinde çeşitli organ ve kuruluşlar arasında düzenlenmesi ve halk tarafından bu siyasi sistemin benimsenerek kabul edilmesi gerekir (Türkdoğan,1996: 58). Cumhuriyet döneminde bu yasal hakların gerçekleştirilebilmesi için çalışılmıştır ancak sosyal seferberlik güçlerinin yetersizliğinden dolayı, yasal haklar halkta etkili olmamıştır.

Sosyal seferberlik güçlerinden biri kitle iletişim ve taşıt araçlarının kullanılmamasıdır. Ancak kitle iletişim araçları bazen olumsuz etkiler yapar. Mesela ülkemizde “büyük kültür” ile “küçük kültür” arasındaki farklılıkları daha çok arttırmıştır.

“Katılma süreci, millet oluşumunda önemli unsurlardan biridir”(Türkdoğan,1996: 58). Kolonileşme aşiret ve kabile hayatı milli devlet olmayı engeller. Bu aşiret ve kabileler büyük toplumla bütünleşmemiştir. Mesela kan davaları millet olma sürecini engeller.

Millet olma sürecinde diğer unsurda “teşkilatlanmadır”. Halk bu oluşumlarda kendi geleneklerini sürdürmeye çalışmaz. İster istemez yeniliklerden etkilenir. “Katılma ve teşkilatlanma çağın gereğine uygundur (Türkdoğan,1996: 60). Dolayısıyla milli bütünleşmeyi sağlar.

Sosyologlar, milli kimliğin oluşumunda bir diğer unsur olarak “devletin etkinliğinin toplum katlarına nüfuz etmesini” öngörürler Köklü değişmeyi gerçekleştirmek ve ülkenin kaynaklarını harekete geçirmek amacı ile devletin etkin ve yeterli olarak, her alanda toplumun içine girmesi gerekir. Devlet bu etkinliğini tüm yurt düzeyinde yaygın bir biçimde göstermelidir. Mesela; Türkiye’de Devlet planlama teşkilatının kurulması da bu amacı gerçekleştirmek içindir (Türkdoğan,1996: 60).

Millet olma sürecinin diğer unsuru da milli gelirin dengeli bir biçimde dağıtılmasıdır. Yani sınıfsız bir toplum oluşturmaktır, ancak bu imkânsızdır. Aşırı gelir farklılıkları, sosyal güvenlik ve sosyal adalet ilkeleriyle düzenlenir. “Bir toplumdaki farklı tabakalar arasında milli gelirdeki dengesizlik, farklı dünya görüşü, davranış tarzları ve değerler sistemini meydana getireceğinden bu durum milli benzeşim idealini zedeleyebilir. Milli gelirin dağılımında dengeli ve adil bir yönlendirme millet yapma sürecini pekiştirebilir” (Türkdoğan,1996: 61).

Türkiye yukarıda verilen bu fikirler etrafında millet olma sürecini gerçekleştirmelidir. Milli kültürü merkezine alarak toplumun ortak bir yaşantı oluşturması amaçlanmalıdır.

19.yy’ da Osmanlı Devletinde “mille-devlet” bütünleşmesi çevre merkez ilişkisine dayalı olarak ele alınmaktadır.” İlki; gayri Müslim grupların millet-devlet yapısı içinde bütünleştirilmesiydi. İkincisi; çevrenin Müslüman unsurları için aynı şeyi yapmak, yani imparatorluğun mozaik yapısına düzen vermektir. Son olarak da milli topraklarda ki bu

birbirinden ayrı unsurların siyasi sisteme anlamlı bir katılımı bulunacak duruma getirmesiydi...(Türkdoğan,1996: 62)”

“C.E.Black, modernleşmenin dört safhali olduğunu açıklamıştır. 1) modernleştiren liderlerin sağlamaştırılması 2) ekonomik ve sosyal dönüşüm 3) toplumun bütünleşmesidir. Türkiye 1908–1923 yılları arasında modernleşme liderliği safhasını tamamlayarak 1923 yılından itibaren ekonomik ve sosyal dönüşüm adını verdiği safhayı başlatmıştır (Türkdoğan,1996: 63).

Gökalp’in de savunduğu gibi millet olma sürecini milli kültür çevresinde bütünleşmek oluşturur. Milli kültür halkın kültürüdür, halktan gelir, kaynağı halktır (Türkdoğan,1996: 63).

2.3.3. ATATÜRK’ÜN MİLLİ DEVLET ANLAYIŞI

Mustafa Kemal’in orduya katıldığı ilk günlerde ona milli benliğin gururunu tattıran bir olayı şöyle özetleyebiliriz:

“Kurmaylık stajı için (5 Şubat 1905) verildiğim süvari alayı Hayfa’ da bulunuyordu. Kışla ile deniz arasında geniş bir talim alanı vardı ve piyade acemi eğitim devri yeni başlamıştı. Erleri bölgeden toplanmış Arap gençlerinden, öğretici kadro da tecrübeli ve Anadolu kıta çavuşları olan Türk delikanlılarından kurulu idi. Katıldığım bölüğün alaydan yetişmiş Makedonya Türklerinden, ileri yaşlı bir yüzbaşı vardı. Erlere, çavuşlar talim yaptırıyor, biz subaylar orada dolaşarak çalışmalarını izliyor ve denetliyorduk. Yüzbaşı çavuşlara karşı sert davranıyor, yeni erlere ise fazla şefkatli görünüyordu. Onların herhangi bir şekilde azarlanmasına, hırpalanmasına gönlü razı olmadığını ısrarla söylüyordu... halbuki, talimlerde, Türkçe bilmedikleri için çavuşların söylediklerini iyi anlamayan kimi erlerin yanlış hareketlerinin zaman zaman çavuşların sabırlarını tükettiği, sertçe davranışlarına yol açtığı da oluyordu...

“Bir gün yüzbaşı, bu yolda hareketten kendini alıkoyamayan bir çavuşunu mimlemiş ve talimden döndükten sonra, birlikte oturduğumuz bölük komutanlığı odasına çağırılmıştı. Takım komutanı ile birlikte gelerek yüzbaşısını saygıyla ve askerce selamlayan çavuş yirmi beş yaşlarında dinç ve yakışıklı, ince bıyıklı, almacık kemikleri fazla kabarık, uyanık bir Türk çocuğu idi... yüzbaşı onun milli şerefini ağır şekilde hançerleyeni Türk sözleriyle azarlamaya başlamıştı...”Sen nasıl olurda <<Kavm-i Necib-i Arap’a mensup

peygamber efendimizin mübarek soyundan olan bu çocuklara sert davranırsın, ağır söz söyler, onların kalbini kırarsın, kendini bil, sen onların ayağına su bile dökmeye layık değilsin>> gibi gittikçe manasızlaşan fakat yaşlı yüzbaşının samimi inancından kuvvet alan sözlerle hareket ediyor, gittikçe asabileşiyordu... Ben dikkatle çavuşun yüz ifadesini izliyordum. Başlangıçta üstünde bir babaya duyulan saygının samimiyeti okunan çizgiler sertleşmeye, içten gelen haklı bir isyanın ateşleri gözlerinden okunmaya başlamıştı. Fakat gerçek itaatin sembolü olan her Türk askeri gibi bu da iç duyguların gemlemesini bildi. Sessizce göz pınarlarından dökülmeye başlayan yaş damlaları yanaklarında birbirini kovalayarak bıyıkları üstünde toplanıyordu... Ben bir taraftan üzgün ve sinirli bu sahneyi seyrederek ve söylenenleri dinlerken bir yandan da içimde bir isyan duygusu şahlaniyor ve böyle düşünüyordum. <<O erin bağlı olduğu kavim birçok bakımdan necib olabilirdi. Fakat çavuşun, yüzbaşının ve benim bağlı olduğum kavminde tarihlerini şerefle dolduran büyük ve asil bir millet olduğu da bir an şüphe getirmez bir gerçektir. Türklük hakkındaki o günkü görüş ise, doğrudan doğruya Türk Aydınlarının kendi kendini bilmemesinden ve başka milletlerde şu veya bu sebeple üstünlük varsayarak, kendini onlardan aşağı görüp nefesine olan güvenini yitirmesindedir...Artık bu yanlış görüşe son vermek, Türklüğümüzü bütün asalet ve necabeti ile tanımak ve tanıtmak gerekmektedir., dedim ve o andan beri inandığım bu gerçeği bütün Türklerin inanmasını bununla övünüp kendime güvenmesini ülkü bildim”(Türkdoğan,1981: 74-75).

1905 yılında Harp Akademisi'nden kurmay yüzbaşı olarak mezun olan Mustafa Kemal, aynı yıl merkezi Şam'da bulunan V. Ordu'ya tâyin oldu. Şam'a giderken Beyrut'taki arkadaşlarına,“Asıl mesele yıkılmak üzere bulunan imparatorluktan bir Türk devleti çıkarmaktır.” Diyen Mustafa Kemal, 1907'de özetle şu görüşleri ifade ediyordu: “Meşrutiyet, köhneleşmiş ve insicamını kaybetmiş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun gövdesi üzerinde değil, aksine Türk çoğunluğunun yaşadığı kısım üzerinde, düşmanların yani büyük devletlerin yapacağı bir tasfiye yerine, kendi başına bir Türk devleti kurmalıdır. Nüfusun yarısı Türk olmayan ve hâlbuki geniş bir saha işgal eden devletin bütün varlığı ve müdâfası “Türk'ün omuzlarına yüklenmiş, Hıristiyan azınlıklar ise, yalnız kendi çıkarlarını sağlamakla kalmıyor, komşu ve aynı ırktaki devletlerle birleşmek için fırsat kaçırmak istemiyorlar. Geriye kalan Türkler ve Araplar, ayrı ayrı devletlerin sömürgeleri haline getirilecek, Türk'ten başka unsurlar, düşman devletlerin tarafını tutacaklar.

Şu halde devlet gövdesinin çökmesiyle hâsıl olacak enkazın altında ezilip perişan olmak mı, yoksa çoğunluğu Türk olan millî sınırlara çekilerek burasını mı savunmak daha doğru ve hayırlı olacak? Ben selâmeti ikinci fikrin tatbikinde görüyorum (Millî Eğitim Dergisi, 1999)

XVIII. yüzyıldaki meşveret uygulamaları ve 1808 Sened-i İttifak'ı sultanların yetkilerini kısıtlamaya ve halka veya temsilcilerine bazı söz hakları vermeye yönelik adımlar olarak değerlendirilebilir. Sened-i İttifak Tanzimatçıları, Tanzimat ve Tanzimatçılar da Meşrutiyet ve Meşrutiyetçileri etkilemiştir. Bu çizgide Fransız İhtilali ile başlayan hâkimiyetin millete verilmesi uygulaması, Atatürk kuşağına kadar uzanmıştır. Bahsettiğimiz dönem içindeki gelişmelerin dönemin aydın ve idarecileri üzerinde bıraktığı tesir, Atatürk'te biraz daha farklı ve millî bir yaklaşım oluşturmuştur. O, İslamcılık, Osmanlıcılık, Turancılık akımları dışında daha da gerçekçi, akılcı bir politika ile Anadolu Türk ve Müslümanlarını kurtarmak, sonra Yeni bir Türk imajı, modern ve millî bir Türk devleti kurmak düşüncesindedir.¹ Misak-ı Millî ile coğrafi, Saltanatı kaldırarak siyasi, Hilafet'i kaldırarak İslam dünyası ve Osmanlı ile ilişkileri ve Türkçülük yerine milliyetçiliği tercih ederek Pantürkist yaklaşımlarla ilişkisini kestiğini gösteriyor. Böylece Millî Mücadele sonunda, Anadolu insanına millî sınırlar ve cumhuriyet rejimi içinde siyasi istiklali temin etmiş oluyordu (Doğanay, 2001).

19 Mayıs 1919 tarihi, Türk İstiklâl Harbi'nin hukuken, siyaseten ve bir anlamda fiilen başladığı tarihtir. Milletın kendi istiklâlini kurtarmak yönünde kendi azim ve kararını ortaya koyduğu bir tarihtir. Bu tarihten sonra Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye derlenip toparlanacak ve Hâkimiyet-i Milliye'nin idamesi için mücadeleye başlanacaktır. Mücadele neticesi Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmadan önce tasarladığı veçhile yıkılan bir imparatorluktan yepyeni ve millî bir Türk devleti hayat bulacaktır. Bu itibarla 19 Mayıs tarihi, Türk tarihinde mümtaz bir mevkie sahiptir (Turan,

Atatürk Nutuk'a, "1919 yılı Mayısının 19 uncu günü Samsun'a çıktım. Umumî durum ve manzara: Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu grup, Dünya Savaşı'nda yenilmiş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şartları ağır bir ateşkes anlaşması imzalanmış. Büyük Harbin uzun yılları boyunca, millet yorgun ve fakir bir halde..." diye başlar ve kısaca bir durum tespitinde bulunur. Sonra düşünülen kurtuluş çarelerini sıralar ve şunları söyler:

“Efendiler, bu durum karşısında tek bir karar vardı. O da millî hâkimiyete dayanan kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak... İşte İstanbul’dan çıkmadan önce düşündüğümüz ve Samsun’da, Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulanmasına başladığımız karar, bu karar olmuştur... Türk’ün haysiyeti ve gururu ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa, mahvolsun daha iyidir. Öyleyse ya istiklâl ya ölüm!”(Mustafa turan, Milli Mücadele’nin Başlaması: 19 Mayıs 1919).

Amasya Tamimi’nin maddeleri incelendiği zaman millî devlet kavramının ihtiva ettiği manayı bulmak mümkündür. Zaten Amasya Tamimi’nden, Erzurum Kongresi-Sivas Kongresi-Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışı ve Cumhuriyet’in ilânına kadar giden hareket çizgisi tamamen bu fikir ile kaim olmuştur. En önemlisi tamimde belirtilen “istiklâlin yine milletin azim ve kararıyla kurtarılacağı” ifadesidir. Böylece “İrade-i Milliye” ve “Hâkimiyet-i Milliye” esasları artık Millî Mücadele ve Türk Devleti için temel ve sarsılmaz bir âmil olmuştur. Ayrıca, hukukî zemini hazırlayacak olan millî bir heyetin toplanması kararı da tarihî bir karar olmuştur (Mustafa turan, Milli Mücadele’nin Başlaması: 19 Mayıs 1919).

Meşhur Amasya Tamimi... Burada bir madde: “Vatanın ve milletin içinde bulunduğu tehlike malumdur. Vatanın ve milletin içinde bulunduğu tehlikeler karşısında İstanbul hükümeti acizdir.” Dikkat buyurun;3. madde “Vatanı ve milleti içinde bulunduğu durumdan kurtaracak yegâne kuvvet, milletin kendi azim ve kararı olacaktır.” Bu madde, milli devlete giden yolun ışığıdır. Aynı paralelde diğer karar noktalarında, karar istasyonlarında kararlar çıkıyor. İşte Erzurum Kongresi’nde daha güçlü paralel bir vurgu.”Kuvay-ı Milliye’yi amel, irade-i milliye hakim kılmak esastır” şeklinde tezahür ediyor. Aynı madde Sivas Kongresi’nde de var ve hatta Sivas Kongresinde “İrade-i Milliye” diye bir gazete çıkar. Bu sadece bir gazete isminde kalacak ve algılanılacak bir husus değildir. Bunun devamı Ankara’da “hâkimiyeti milliye”dir. Yine bu arada Kurtuluş savaşının ve Türk istiklalinin ve istikbalinin o tarihteki yegâne uluslar arası belgesi hüviyetinde olan Misak-ı Milli’nin adına da dikkat çekmek isterim. Ankara’da 1920 meclisi “Meclis-i Kebiri Millinin üzerinde hiçbir güç yoktur” diye bir esas kabul eder. Bu kabul, dolaylı bir şekilde yine milli devletin ilanıdır. 29 Ekim 1923 tarihi, Atatürk’ün silah arkadaşı Rauf Orbay’ın deyişiyle, oluşan, gelişen, kurulan bir kurumun sadece ilanından başka bir şey değildir (Turan,2003: 26).

İstiklâl Harbi başladıktan sonra millî bir devletin kurulması görüşü resmen ilk defa Misak-ı Millî’de yer almış, bu görüş önce Erzurum Kongresi’nde kabul edilip, sonradan Sivas Kongresi’nde genişletilerek 28 Ocak 1920’de Meclis-i Mebusan tarafından tasvip edilmiştir. Bu itibarla Misak-ı Millî, İstiklâl Harbi’nin siyasî ve askerî hedeflerini gösteren bir belge olmuştur (Mustafa Turan, Milli Mücadele’nin Başlaması: 19 Mayıs 1919).

Ankara’da doğan devletin ülkesi, parçalanmış Osmanlı’nın bir parçasıydı. Osmanlıda ülke sonsuzdu, askeri gücün yetebildiği alandı. Yeni devletin ülkesi, Türklerin barındığı Ata yurdu idi. Türk vatanydı. Bunun sınırları Misakı Millî ile millî irade olarak yansıtılmıştı. Yeni kurulan devlet millî bir devletti. Nüfus yapısında kaynaşma ve birlik vardı. Yeni devlet bir hanedan, imparatorluk veya din üzerine değil, Türk milletine dayanıyordu, başkenti Türk anayurdunun kalbindeydi (Doğanay, 2001).

Ülke küçülmekle, nüfus azalmakla hükümet şekli değişmekle gücün zayıflaması ile devlet değişmez, yeni bir devlet doğmuş olmazdı. Anadolu’da Amasya Tamimi’nde, Erzurum ve Sivas Kongreleri’nde, millî iradeden, millî hâkimiyet esaslarından bahsedilmesi bunların dışında ve yeni bir şeydi. Bu değerlerin bütün ülke ve toplum hayatında yer etmesi, bütün faaliyetlerin esas haline dönüştürülmesi gerekiyordu. Osmanlı Türkcülüğü ve Batıcılığı büyük reformasyona tabi tutulup, milliyetçilik ve medeniyetçilik olarak öne çıktı. Bu tam bağımsız, millî ve çağdaş bir Türk devleti demektir. Artık Cumhuriyet Türkiye’sinde bu aşamaların tamamlanması söz konusuydu ve Atatürk Millî Mücadele’ye girerken ne kadar millî ise, Millî Mücadele sonunda, Türkiye’nin yapılanmasında da o kadar millî ve kendisi için bir avantaj olarak, artık milletin kahramanıydı. Bu aşamada mücadelesini çağdaş milliyetçilik ilkelerine göre gerçekleştirmeye çalıştı.

Bu çerçevede;

1-Millî hâkimiyetin tesisi ve Büyük Millet Meclisinin kuruluşu

2-Saltanat ve Hilafet’in kaldırılması

3-Osmanlı çerçevesinden çıkarılan Türk Tarihinin Orta Asya’daki köklerine kadar derinleştirilmesi, Türk Tarih Kurumu’nun kurulması

4-Güneş Dil Teorisi, Öztürkçe, Türk Dil Kurumu’nun kurulması

5-Millî ekonomi

6-Kur'an'ın tercümesi ve ezanın Türkçeleştirilmesi gibi inkılâplarla milletin siyasi ideolojisini milliyetçilik esasına dayandırıyor.

Tarih Kurumu ile millet anlayışında ümmetten-milliete, “millî devlet”e geçiliyor, aynı coğrafyada yaşayan insanların tasada ve kıvançta aynı duyguları paylaşmaları, millet gerçeğini ortaya koyuyordu. Milletin ideolojisi siyasi milliyetçilik oluyordu. Dil ve tarih tezi, millî devletin oluşumunu hazırlamak suretiyle ümmetten-milliete geçişin yolunu açmıştı (Doğanay, 2001).

“Atatürk’ün Türk toplumuna kazandırdığı en önemli prensiplerden biri olan <<milli devlet>> zihniyeti, temelinde Türk milletinin hak ve yetkilerini serbestçe kullanması iradesine dayanır. Onun dil ve tarih tezinin hedefi de Türk halkını bir milli şuur etrafında toplamak suretiyle millet hüviyetini kazandırmaktır. Bu bakımdan <<dil birliği, yurt birliği, menşe birliği, tarihi ve ahlaki yakınlık ve siyasi birlik>> gibi unsurlar, sosyolojik manada milli şuurun yaratılmasında önemli bir rol oynarlar... Millet bu unsurların bir terkididir. Eğer ortada millet fikri yoksa milli devlette yoktur, demektir...” (Türkdoğan,1981: 98).

Atatürk milliyetçiliği 1930’lardan sonra yeni bir boyut kazanmıştır. Atatürk Türk Milletini ve Türk Milliyetçiliğini “insanlık camiası” içine oturtmuştur ve Türk milletini insanlığın bir parçası olarak görmüştür (Armaoğlu,1996: 53).

Tam bağımsız bir millî devlet kurmak fikri, işin başından beri Mustafa Kemal Paşa'nın amaçları arasındadır.“Hürriyet ve İstiklâl benim karakterimdir... Bence bir millette şeref, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve beka bulabilmesi, mutlak o milletin hürriyet ve istiklâline sahip olması ile kaimdir... Ben yaşayabilmek için müstakil bir milletin evlâdı kalmalıyım. Bu sebeple Millî İstiklâl bence bir hayat meselesidir. Milletin ve memleketin menfaatleri gerektirdiği takdirde, milletlerden her biri ile dostluk ve siyasî münasebetleri takdir ederim. Ancak benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin de, bu arzusundan vazgeçinceye kadar amansız düşmanıyım.” (Mustafa Turan, Milli Mücadele'nin Başlaması: 19 Mayıs 1919).

2.4. ATATÜRK İLKELERİ

“Türk milletinin bugün ve gelecekte tam bağımsızlığa, huzur ve refaha sahip olması, devletin millet egemenliği esasına dayandırılması, aklın ve ilmin rehberliğinde Türk kültürünün çağdaş uygarlık düzeyi üzerine çıkarılması amacı ile temel esasları yine Atatürk

tarafından belirtilen devlet hayatına, fikir hayatına ve ekonomik hayata, toplumun temel kurumlarına ilişkin gerçekçi fikirlere ve ilkelere, Atatürkçülük denir.”(www.webhatti.com/turkiye-ve-ulu-onder-ataturk/128426-ataturkculugun-tanimi-ve-onemi.html).

Atatürkçü düşünceye kafa yoran kimi düşünür, araştırmacı ve yazarlar, “Atatürkçülük” kavramını, Kemalizm’le eş anlamda tutarlarken; kimileri Atatürkçülük sözcüğünü kullanmayı yeğlemektedirler. Kemalizm tanımı, Mustafa Kemal’in “Atatürk” soyadını almadan önceki dönemi içermesi konumunda ele alınarak kullanılırsa, uygun bir seçim yapıldığı düşünülebilir. Nitekim Atatürk’ün sağlığında Kemalizm sözcüğünün çokça kullanıldığı gözden kaçmamaktadır. Ne var ki günümüze doğru gelindikçe, Atatürkçülük teriminin yaygınlık kazandığı görülmektedir (Özgen, 1997: 179).

Çeşitli yazar, gazeteci, bilim adamlarının Atatürkçülük tanımlarına bakıldığında bu gerçeğin belirli bir sorumluluk kazandığı görülmektedir. O halde “Atatürkçülük” veya başka bir söylemle “Kemalizm” bir ideoloji midir? Nitekim konunun daha iyi anlaşılabilmesi için ilk önce ideolojinin tanımını yapmakta yarar vardır. İdeoloji deyimi ilk kez Fransız İhtilali sırasında ortaya atılmış ve 1796’da Destutt de Tracy tarafından kullanılmıştır. İdeolojiler toplumların inanç gereksinmelerini karşılayan, o gereksinmeleri duyan kesimlerce benimsenmiş, kendi içlerinde tutarlı inanç sistemleridir. Özleri aynı kalmakla birlikte, değişime koşut olarak yinelenen, bilime, deneye açık olan ideolojiler ölmezler. Katılaştıran kalıplaştıran ideolojiler ise günün birinde yok olup tarihin tozlu sayfaları arasında yerini alırlar. Böyle olunca; ulusal modernleşmenin inanç sistemini ve aksiyon programını oluşturan ve ilerici bir ideoloji olan Atatürkçülüğün bir “ulusal modernleşme ideolojisi” olarak kabul edilmesi olağan bir şeydir. Kısaca Atatürkçülük akla, bilime, insancıl değerlere dayanan ve Türk toplumunu bütün varlığıyla kökünden değiştirerek, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmayı amaçlayan ve ulusumuzla birlikte sonsuza kadar yaşayacak olan sürekli bir atılım ve ilerlemenin ideolojisidir (Öztürk, 1999: 4).

Atatürk’ün devrimlerine, bunları gerçekleştirirken uyguladığı yöntemlere temel oluşturan düşüncelerin sistemli bir biçimde tanımlanmasına *Atatürk İlkeleri* denir (Özgen,1997: 29).

Her ilke dönüşümlü olarak birbirini tamamlamış, sonuçta Atatürkçülüğün bütünlük kazanması sağlanmıştır (Özgen,1997: 29). Atatürkçü düşünceyi oluşturan temel değişkenler, kuşkusuz ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin yapıtaşları olan Atatürk ilke ve devrimleridir. Bunlar tarihi bir gelişim süreci içinde oluşmuştur. Kurtuluş Savaşı öncesinden oluşmaya başlamış, Cumhuriyetle yerleşmeye başlamış, zamanla biçimlenmiş, daha sonra da, Anayasalarda da son durumunu kazanmıştır (Özgen,1997: 29).

Günümüzde Atatürkçülüğün ilkelerinin sayısı konusunda değişik görüşler ileri sürülmektedir. Kimileri Atatürkçü düşüncenin omurgasını altı temel ilkenin oluşturduğunu söylerken kimileride toplam on sekiz ilkeden söz etmektedir (Özgen, 1997: 29).

1) Atatürkçülüğün Temel İlkeleri

- a) Cumhuriyetçilik
- b) Milliyetçilik
- c) Halkçılık
- d) Laiklik
- e) Devletçilik
- f) Devrimcilik

Atatürkçülüğün Evrensel İlkeleri

- a) Dinamizm ve Yaratıcılık
- b) İnsan Onuruna Duyulan Saygı
- c) Akılcılık ve Bilimsellik
- d) Gerçekçilik ve Yararcılık
- e) Yenilikçilik ve Gelişmecilik
- f) Barışçılık ve Erdemlilik
- g) Tam Bağımsızlıktan ve Özgürlükten Yararlanma
- h) Çalışkanlık, Dürüstlük ve Ülkücülük

Atatürkçülüğün Dayandığı Temel İlkeler

- a) Ulusal Tarih Bilinci
- b) Yurt ve Ulus Sevinci
- c) Kültürü ve Anadili Geliştirme İstenci
- d) Bağımsızlık ve Özgürlük Tutkusu

- e) Ulusa Duyulan Güven ve İnanç
- f) Ulusal Birlik ve Birliktelik Eğilimi
- g) Egemenliğin Ulusa Ait Olması İlkesi
- h) Çağdaş Uygarlık Düzeyine Ulaşma Kararlılığı
- i) Ordunun, Okulun ve Dinin Siyaset Dışı Bırakılması (Özgen, 1997: 7–8).

2.4.1. LAİKLİK

Laiklik en genel tanımıyla din ve devlet işlerinin ayrılmasıdır. Toplum ve devlet yaşamının akla ve bilime dayatılmasıdır. Toplumun din adına ve binlerce yıl önce konmuş, o günün sorunlarına çözüm getiren kurallara göre yönetilme zorunluluğunun kaldırılmasıdır. *“Aklın iman karşısında özgürleştirilmesidir”*. Laik toplum düzeni, bütün din ve inançtan insanların, eşit koşullarla aynı kurallara uymak durumunda buldukları, hiç kimseye dinsel ayrıcalık ve üstünlük tanımayan bir toplum düzenidir (Kışlalı, 1994: 29).

Atatürk’ün laiklik anlayışına göre din artık toplumsal, siyasal, ekonomik, eğitsel, sanatsal kurum ve kuralları belirleyici bir konumda olamaz; toplumlar bu alanları bilimsel verilerin yardımıyla demokratik süreç içinde varacakları, değişmeye de açık uzlaşmalar yoluyla çözümlene gereğine inanmaktadırlar. Herhangi bir dinin bu alanları düzenleyen değişmez, kutsallık niteliği taşıyan hükümleri çerçevesinde ilerleme de, toplumsal uyuma, toplumsal birlik ve dayanışma, toplumsal barış da sağlanamaz (Ozankaya, 1981:140).

Atatürk’ün kafasında yatan özgür düşünceye dayalı, bilimin önderliğini yaptığı, laik bir toplum yapısıdır. O, toplumu ileriye, çağdaş çizgiye, ancak laik bir düzende gelebileceğine inanmıştır. Halkın, kendi egemenlik haklarının bilincine varmadan, onu sahiplenmeden “kul” olmaktan kurtulamayacağını anlamıştır (Özgen, 1994: 69).

Kemalist dünya görüşünün akılcılık ve ilimcilik niteliğinin Atatürk’ü, akla ve ilme dayanan batılı anlamda bir toplum ve devlet kurmaya götüreceği muhakkaktır. İşte laik Cumhuriyet bunun eseridir. Ancak laiklik hedefine çeşitli aşamalardan geçildiği unutulmamalıdır. Bu aşamaların birincisi teokratik devletin dayanağı olan saltanatın 1922’de ortadan kaldırılmasından ve onun yerine ulusal egemenlik temeline dayanan Cumhuriyet’imizin 29 Ekim 1923’te ilan edilmesinden sonra, 3 Mart 1924’te halifeliğin kaldırılması olmuştur (Giritli, 1985: 56).

2.4.2. MİLLİYETÇİLİK

Türk Milletinin, millet anlayışını dile getiren Atatürk, milleti aşağıdaki şekilde tarif etmektedir. “Millet, dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyettir” (İnan, 1988: 18).

Bu tarif Türk Milletinin kültür hazinesini dile getirmekte, zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan, beraber yaşamak konusunda ortak istek ve rızaları en içten bir şekilde açıklamaktadır. Atatürk, Milliyet meselesini ferdi ve müşterek hürriyet meselesi olarak görmektedir. Atatürk, milletin yapıcı unsuru olarak Türk diline önem ve değer vermekte, Türk dilinin Türk Milleti için mukaddes bir hazine saymaktadır. Atatürk, Türk Milletinin oturduğu, yaşadığı toprak parçasını, derin ve şanlı geçmişin; büyük kudretli atalarının mukaddes miraslarının saklandığı, sınırları tarihte çizilmiş yer olarak belirtilmektedir. Atatürk’e göre, “ vatan diye adlandırılan bu toprak parçası hiçbir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir küldür” (İnan, 1988: 19).

Milliyetçilik, bir sosyal politika prensibi veya fikir akımı olarak, millet realitesinden hareket eder ve milli menfaati temin gayesi ile bir ülkü etrafında toplanmayı ifade eder (Eroğlu, 1990: 392).

Atatürkçü illiyetçilik, kaynağını bağımsızlık için verilen Kurtuluş Savaşından almaktadır. Dolayısıyla, yurt gerekçelerine ve bağımsızlık ilkesine dayanmaktadır. Atatürk’ün başlattığı Kurtuluş Savaşı aynı zamanda bir millet olma savaşıdır. Osmanlı İmparatorluğu, çeşitli topluluklardan oluşmuştu. Devlet, din temellerine dayanmaktaydı. Bu nedenle, Osmanlı İmparatorluğunun çatısı altında toplanan bu karmaşık topluluğa “millet” denemezdi (Özgen, 1997: 55).

- Atatürkçü ulusçuluğun niteliklerine baktığımızda:
- Atatürkçü ulusçuluk, dini, mezhebi, soyu, rengi ve dili ne olursa olsun, kendini Türk bilen herkesi, Türk ulusundan sayar.
- Atatürkçü ulusçuluk, Türkiye Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını korumayı ve Türk toplumunu çağdaştırmayı amaç edinir.
- Atatürkçü ulusçuluk, Alevi-Sünni, Müslüman-Hıristiyan, Türk-Kürt ayrımı yapan her türlü dinciliğe ve ırkçılığa karşıdır.
- Atatürkçü ulusçuluk, öbür devletlerin bağımsızlığına saygı gösterir. Her türlü yayılcılığa ve sömürgeciliğe karşı çıkar.

- Atatürkçü ulusçuluk, yurttan ve dünyada barıştan yanadır.
- Atatürkçü ulusçuluk aydınlıkçı, laik ve ileridir.
- Atatürkçü ulusçuluk, gerçekçi ve evrenseldir (Özgen, 1997: 57–59).

2.4.3. HALKÇILIK

Halkçılık, halkın egemenliğini, istencini temel alıp, yönetimde halka dayanıp, halktan güç alıp, halka hizmet etmektir. Halkı, yasalar gözünde eşit konuma getirerek, ülkeyi güçlendirmektir (Özgen, 1997: 60).

Halkçılık, hangi gereksinmeyi ya da gereksinmeleri karşılamak için gündeme gelmiştir? Ulusçuluğun içerdiği “ulus egemenliği” düşüncesi niçin yeterli sayılmamıştır? Bu sorunun yanıtını Fransız Devriminde bulabiliriz. Fransız Devrimi başlangıçta kişi egemenliğinin yerine ulus egemenliğini geçirmiş, ama bu, ulusu oluşturan tüm bireylerin o egemenliğin kullanımına katılması anlamına gelmemiştir. O hak, sadece belirli düzeyde vergi verenlere, yani varlıklılara tanınmıştı. Başka bir deyişle, ulus egemenliği “*halkın egemenliği*” anlamına gelmemiş, ulusun içindeki “ayrıcalıklı” bir kesimin egemenliği olmuştu. Oysa Mustafa Kemal’in önderliğinde gelişen ideoloji, sadece uluslar arasında değil, ulusları oluşturan toplum kesimleri ve bireyler arasında da eşitliğe inanıyordu. Ayrıcalıklara karşıydı. “*Halkçılık*” ilkesi, işte bu gereksinmelerin ürünü olarak Atatürkçülük içindeki yerini almıştır. Ve zaman zaman da “*demokrasi*” ile eşanlamlı kullanılmıştır (Kışlalı, 1994: 40).

2.4.4. DEVLETÇİLİK

“*Devletçilik*” adı verilen yeni ekonomi politikasının ilk tanımı, Atatürk’ün onayından geçen Afet İnan’ın 1930 tarihli “*Vatandaş İçin Medeni Bilgiler*” adlı yapıtında yer almıştır. Medeni Bilgiler kitabında devletçiliğin tanımı şöyle yapılmaktadır: “*Bizim izlediğimiz devletçilik, bireysel çalışma ve etkinliği temel almakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve ülkeyi bayındırlığa erdirmek için, ulusun genel ve yüksek menfaatlerinin gerektirdiği işlerde –özellikle ekonomi alanında- devleti fiilen alakadar etmektir*” (İnan, 1988: 49).

Atatürkçülüğün diğer ilkeleri gibi devletçilikte, 1920’lerin Anadolu’sundaki koşulların ürünüdür. Alt yapısı ve sanayisi neredeyse yok düzeyinde olan bir ülke söz

konusudur. Buna karşın, 1923–1930 döneminde, kalkınma için gerekli yatırımların yapması özel girişimlerden beklendi. Oysa bu işlevi yerine getirmeye özel kişilerin ne yeterli parası, ne yeterli deneyimi, ne de yeterli teknik bilgisi vardı. Dünyayı sarsan 1929 ekonomik bunalımı ise, liberal ekonomi politikalarının tam bir başarısızlığını vurguluyordu. Devletçilik ilkesi bu sürecin sonunda benimsenmiştir. Böylece hem altyapısı ve sanayi devlet eliyle kurulabilecek, hem de hakça bir paylaşım yapılacak ve ekonomik gücü kullanan bir sınıfın halkı ezmesine olanak verilmemiş olacaktır (Kışlalı, 1994: 44–45).

Türkiye’de uygulanan Atatürk’ün devletçilik anlayışı, dünyada uygulanan herhangi bir sistemle tanımlanamaz. Prensipleri Atatürk tarafından belirlenmiş, Türkiye’nin ihtiyaçlarına ve şartlarına uygun olarak geliştirilmiş Türkiye’ye özgü bir sistemdir (Yalçın vd., 2004: 288).

Atatürk’ün Devletçilik ilkesinde özel teşebbüs reddedilmez. Tüm üretim araçlarının devlet elinde toplanmasını öngörmez. Mülkiyet hakkına saygılıdır. Atatürk ‘ün devletçilik anlayışı şöyle özetlenebilir: Özel sektörün sermaye ve bilgi birikimin yönünden yetersiz olduğu ekonomik alanlara devletin girerek özel sektöre öncülük etmesi, daha sonra bu alanlardan çekilerek yerini yeterli duruma gelen özel sektöre devretmesidir (Alpargu, 2003: 265).

2.4.5. İNKILÂPÇILIK

İnkılâp, kısa zaman sürecinde oluşan; hızlı, geniş, kapsamlı, ilerici, köklü ve kalıcı nitelik taşıyan; ekonomik ve toplumsal değişimdir (Özgen, 1997: 87). Atatürk’ün anlayışına göre inkılâp “Türk Milletini son asırlarda geri bırakmış müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseleri koymuş olmaktadır.” (Anonim, 1961: 365).

Atatürk devrimleri, kaynağını Ulusal Kurtuluş Savaşından alır. Bu savaş, hem Anadolu’yu ele geçirmek isteyen dış düşmana, hem de bu düşmanlarla işbirliği yapma aymazlığına düşen Padişahlık ve Halifelik düzenine karşı verilmiştir. Dışarıya karşı bağımsızlığı, içerde de ulusal egemenliği amaçlamıştır (Özgen, 1997: 88).

Atatürk’ün öncülüğünde 23 Nisan 1923’de TBMM’nin kurulmasıyla başlayan “Türk Devrimi”nin, iki temel amaca oturtulmak istendiği söylenebilir:

1. Türk Toplumunu Uluslaştırmak

2. Türk toplumunu, çağdaş uygarlık düzeyine çıkartmak.

Bu bağlamda: TBMM'nin açılması, Türk Dil ve Türk Tarih Kurumları'nın kurulmaları içe dönük; giyim kuşamın batıya uydurulması, Arap harfleri yerine Latin alfabesinin kabulü, takvim, saat ve ölçülerdeki değiştirilmesi gibi dışa dönük devrimler yapılmıştır (Özgen,1997: 90).

2.4.6. CUMHURİYETÇİLİK

Cumhuriyet çok tanıdık ve yaygın tanımı ile milletin kendi kendini yönetmesi demektir. Bu da millet iradesinin yönetime hakim olması, yani millî hakimiyet demektir. Osmanlı döneminde Osmanlı Hanedanına ait olan hâkimiyetin, milletin eline verilmesi belli bir süreçte gerçekleşmiştir. Bu süreç belki yanlış değil ama eksik olarak, genelde Millî Mücadele ile sınırlandırılır. Millî Mücadele dönemiyle birlikte, bu konuda kesin sonucun elde edildiği doğrudur. Ancak bu sürecin Millî Mücadele dönemi öncesine dayanan bir geçmişi de vardır (Doğanay, 2001).

Bir bütün olarak ele alındığında, cumhuriyet ilkesinin, Atatürk devriminin tüm ürünlerini simgeleyen bir devlet ve hükümet biçimi olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu süreç, devlet yaşamında, yönetiminde ve bu yönetimin işleyişinde, Türk ulusunun istencinin egemen kılınmasını dayatmaktadır (Özgen,1997: 47).

Atatürk'ü Cumhuriyete yönelten sebeplere baktığımızda şunları görürüz:

- Atatürk'ün Cumhuriyeti, devletin siyasi rejimi olarak seçmesinin ilk sebebi, çok uzun bir süreden beri cumhuriyetin özlemini duymuş olmalarındandır.
- Cumhuriyet, Atatürk'ün ve Türk Milletinin karakterine uygundur.
- Cumhuriyet hürriyet rejimidir, hürriyetlerin en iyi korunduğu ve savunulduğu bir siyasi düzeni ifade eder.

Cumhuriyetin ilanından on ay kadar önce, Hacıbayram Mahallesi'nde muhtarlık seçimi yapılırken, Atatürk burada bir konuşma yapmış ve cumhuriyetin kurulması konusunda ipuçları vermişti. Atatürk; "Bugün bu milletin üç buçuk seneden beri fedakârlıklarla ve milletin fedakâr evlatlarından oluşan ordumuzun dereler oluşturacak kadar döktüğü kanlarla elde ettiği başarının önemi, Teşkilatı Esasiye Kanunu 'muzun birinci maddesini teşkil eden keyfiyettir. Yani hâkimiyeti milliye'nin kayıtsız şartsız milletimizin elinde tahakkuk etmiş olmasıdır" der (Doğanay, 2001).

Atatürk, “Hürriyet ve İstiklal benim karakterimdir. Ben milletimin ve büyük ecdadımın en kıymetli mirasından olan istiklal aşkı ile yaratılmış bir adamım. Ben yaşayabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evladı kalmalıyım. Bu sebeple milli istiklal bence bir hayat meselesidir .” demekle, cumhuriyetin iki temel dayanağını dile getirmiştir (Eroğlu, 1990: 376).

Siyasal otoritenin kaynağının hanedan olduğu bir siyasal otoritenin geleneğinde öne çıkabilmek, hem de yerleşik tüm kurumlara karşı bunu başarabilmek için otoritenin kaynağını değiştirmek, yani siyasal meşruluk kazanmak gerekirdi. Sened-i İttifak ve Tanzimat Fermanı’ndan başlamak üzere mutlakıyet rejiminin yıkılmasına yönelik taban oluşturulamamış olması veya cumhuriyet hareketinin bir halk hareketi olarak tezahür etmemesinin sonucu olarak, Ankara’da açılan Büyük Millet Meclisi’nde bile cumhuriyeti tamamen benimsemeyen, Saltanat’a bağlı milletvekilleri vardı. Meselenin farkında olanlar, en başta Mustafa Kemal olmak üzere, Millî Mücadele’yi askeri bir hareket olmaktan başka, onun boyutlarını çok aşan siyasal bir dönüşüm mücadelesine de çevirdiler. Bu mücadelenin sonucunda monarşik bir yapıdan halk egemenliğine dayalı bir Türkiye Cumhuriyeti doğdu. İşte bu süreç sonrasında 29 Ekim 1923’te yapılan şey; bilinen ve uygulanan sistemin adını koymak ve hukuken tescili demektir. Atatürk bu konuyu da şöyle ifade eder; “Aldığımız bütün tedbirler bir cümle ile özetlenebilir. Millî hâkimiyeti kurduk. Kelimeler üzerinde oynamayalım. Bugünkü Türk hükümeti az çok cumhuriyettir. Bu bizim hakkımızdır”. Atatürk bunlardan başka herkesin düşünmesini, millî hâkimiyetin gerçekleşmesinin tek kişinin düşüncesi ile olmayacağını, bütün millet fertlerinin isteklerinin, dileklerinin elde edilen neticesi olduğunu da söyleyip, milleti devlet ve ülke için sorumluluk almaya çağırır (Doğanay, 2001).

Atatürk’ü cumhuriyete yönelten nedenlerden biri de, cumhuriyetin en ileri devlet ve hükümet şekli olmasındandır. Atatürk’e göre, “Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir.” (Eroğlu, 1990: 377).

O’nun ideali demokrasidir. Ali Fethi Bey’e; “Türkiye’de kişilere dayanan yönetime son verildiğini görmeden ölmek istemiyorum. Ben demokratik bir cumhuriyet yaratmak istiyorum.” diyor. Belki Atatürk bunu gerçekleştirilmeden öldü. Ancak, Türkiye’nin bugünkü şartları içinde bile demokratikleşmesi ve millî iradenin kat ettiği mesafede

Atatürk'ün katkılarını, hatta hazırladığı alt yapıyı görmezden gelmek mümkün olmadığı gibi, minnet borcunu unutmamak gerekir (Doğanay, 2001).

2.5. CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE İLKÖĞRETİM PROGRAMLARINDA “ATATÜRK İLKELERİ VE MİLLİ DEVLET ANLAYIŞININ” İŞLENİŞİ

Atatürk Kurtuluş Savaşı döneminden itibaren, kurulacak yeni Türk Devletinin her alanda bağımsız, ulusal ve çağdaş olmasını istiyordu. Bu nedenle eğitimde ilk hedef millilik olarak benimsenmiştir. Çağdaş ulus; ancak özgür düşünceli bireylerden oluşan ulustur. Bu da yalnızca ulusal ve laik eğitim düzeni ile gerçekleşebilir (Adem, 1993: 6).

Atatürk 1923 yılında TBMM'ni açış nutkunda da eğitimin birleştirilmesi konusunu vurgulamıştır. Osmanlı döneminde çözümü bulunmayan bu mesele, milli bir devlet olan Türkiye Cumhuriyetinde sürüp gidemezdi. Öğretim birliği mutlaka sağlanmalıydı (Akyüz, 1994: 285).

Bu gerekçe ile TBMM'ce 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ulusal birlik ve ümmetçiliğe dayalı ikili eğitim dizgesine son verilmiştir. Medreseler kapatılmış tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır (Adem, 1993: 9).

Önceki milli olmayan eğitimi felaketlerimizin temel sebepleri arasında gören Atatürk, yeni Devletin eğitiminin milli olmasını istemiştir. Mart 1923'te Konya'da yaptığı konuşmada bize "milli terbiyenin" ne olduğunu anlamakta ışık tutar:

"Bu millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden, buluşlarından, ilerlemelerinden yararlanalım. Lakin unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak zorundayız" (Akyüz, 1994: 294).

3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" ile eğitimdeki ikiliğe son verilerek, Milli Eğitim Bakanlığının sorumluluğu altında laik bir eğitim sistemi kurulmuştur.

Laik eğitim yoluyla " fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" kişilerden oluşan bir toplum düzeninin kurulması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, eğitim yoluyla, milli idealleri

beslemek, hür ve milli bir devlet yaratmak, yeni Türk liderlerini yetiştirmek, dinamik ve çağdaş bir toplum kurmak amaçlanmıştır (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 28).

Atatürk, İstiklal Savaşı'nın en kritik günlerinde bir yandan Cumhuriyeti kurma çalışmalarını sürdürürken, diğer yandan Milli Eğitim sisteminin esaslarını belirleme çalışmalarına yönelmiştir.

Eğitim alanında başlatılan bu çalışmaların planlanmasında ve geliştirilmesinde, İcra Vekilleri Heyeti, Birinci Maarif Kongresi, Heyet-i İlmiye ve Milli Eğitim Şuralarının büyük katkısı olmuştur (Gürkan ve Gökçe, 1999: 24).

"İcra Vekilleri Heyeti,"nin 9 Mayıs 1920 tarihinde TBMM'de okunan ilk programında, Milli Eğitim alanında yapılacak çalışmalar açıklanmıştır. Yapılan açıklamaların belirgin noktalarına bakıldığında; "Verilecek eğitim her yönüyle dini ve milli olacaktır. Millet karakterine, coğrafi şartlara, tarih geleneklerimize, sosyal bünyemize uygun ilmi ders kitapları meydana getirilecektir. Milli şuuru geliştirici tarihi, edebi ve sosyal eserler erbabına yazdırılacaktır." maddeleri bize eğitim programlarında yapılacak değişikliklerin millileşme yönüne verilen önemi işaret etmektedir (Cicioğlu, 1985: 29-30).

Ayrıca, 16.07.1921'de "Maarif Kongresi" Darülmüallimin konferans salonunda açılış konuşması yapan Mustafa Kemal, kongrenin gündemini, milli bir eğitim programı getirmek ve mevcut eğitim teşkilatını daha yararlı bir düzeye çıkarmak için çalışmalar yapmak şeklinde açıklamıştır (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 31).

Programların millilik ilkesi her dönem vurgulanmış, eğitimin milli olmasına ayrı bir önem verilmiştir. Örneğin, Yedinci Milli Eğitim Şurası'nda (5-15 Şubat 1962), "yeni hazırlanacak ilkokul programında; "milli tarih iyi öğretilmeli ve ilkokuldan sonra çocuklarda, yaşlarına göre bir milli tarih duygusu yaratılmış olmalıdır" önerisinde bulunulmuştur (Şeker, 1993: 65). Sekizinci Milli Eğitim Şurası'nda ise (28 Eylül -3 Ekim 1970) ortaokulun tek tip ve ortak kültür veren bir kademe haline getirilmesi kararı alınmıştır (Gürkan ve Gökçe, 1999: 27).

1926 İlkokul programı Cumhuriyet prensiplerine göre yeni öğretim metotlarıyla "iyi vatandaşlar yetiştirmek", "milli cemiyet ve Türk Cemiyeti'ne ruhen ve bedenen en faydalı bir tarzda uyum sağlamak" hedefini amaç edinmiştir (Sönmez, 1997: 35). 1926 programında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin genel amacı da: "İyi birer vatandaş

yetiştirmek, gençleri mensup oldukları vatan ve milletine intibak ettirmektir." şeklinde belirlenmiştir.

1930 programı, İlk mekteplerde okutulan tarih dersinin amaçları asarında "Çocuklara Türk milletini mazisi hakkında malumat verip onlarda milli şuur uyandırmak." , "Bugünkü medeniyetin uzun bir mazinin mahsulü olduğunu anlatmak." ve "Büyük şahısları hayat ve hareketleri tasvir edilerek çocuklara imtisale şayan numuneler göstermek" maddeleri vardır. (İlkmektepler Müfredat Programı, 1930: 67).

İlk mekteplerde okutulan coğrafya dersinin amaçları arasında ise şu "Çocuklara doğup büyüdükları memleketi tanıtmak ve Türk vatanını sevdirmek." maddesi yer almaktadır.

"Yurt Bilgisi" dersini amaçlarını millilik açasından ele alırsak "Ondan devlet, milliyet ve aile tenasüdüne iptina eden sağlam bir ahlakıyat hissi tevlit etmek ve yaşatmak." , "Çocuğa içinde yaşadığı cemiyette kendisinin oynadığı ve oynayacağı rolü sezdirmek, onu, demokratik bir devlette vatandaşların hak ve vazifeleri hakkında esaslı bir fikre sahip etmek." Ve "Çocuğa en geniş mana ile yurdunu ve milletini sevdirmek" maddelerine dikkat etmeliyiz.

1930 ilkokul programının içerik kısmında, " İstiklal Mücadelesi. Milli Türk Devleti. Laik Cumhuriyet." beşinci sınıf tarih dersi maddeleri arasında yer verilmiştir. (İlk mektepler Müfredat Programı, 1930: s. 69, 70).

5. sınıf yurt bilgisi dersinde de "Aile hayatım temin ve saye yardım eden milli büyük teşkilat: Türk Devleti ve Türk milleti: Türkiye." , "Bugünkü milli ve cumhuriyet devlet pek çetin cidallerin mahsulüdür. Büyük harbin neticesi işgal ve istilalar. Milli kurtuluş ve inkılâp. Cumhuriyet." (İlk mektepler Müfredat Programı, 1930: s. 85, 86)." Türk vatandaşlarının vazife ve hakları." , "Yeni Türkiye'de iş faaliyeti, Türk milleti çok kabiliyetlidir. Tasarruf edilen paranın işletilmesi: Milli bankalar. Bankaların ehemmiyet ve faideleri." Maddelerine yer verilmiştir (İlk mektepler Müfredat Programı, 1930: 87, 88).

1930 okul programının tarih dersi amaçları açasından ele alındığında; "Türk çocuklarına Türk inkılâbının manasını, şumulünü ve tarihi önemini kavratmak" , "İnsanlığın ve bilhassa Türk milletinin tarihte atmış olduğu ileri adımlara çocukların dikkatini çekmek ve bugünkü kültürünü nasıl uzun bir mazinin eseri olduğunu belirtmek" , "Türk Irkının Orta Asya'da Kültürü nasıl kurduğunu, dünyanın dört bucağına bu kültür ve

dilini nasıl yaydığını çocuklara kavratmak, Türk milletinin dünya tarihinde yaptığı büyük rolü belirtmek, onlara milli benliklerini hissettirmek, Türk çocuklarına Türk milletine karşı içten bir sevgi ve derin bir saygı yaratmak, onları Türk milletinin ülkelerini tahakkuk ettirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek, Türk milletinin istikbaline güvenlerini artırmak;” , “Tarihi, şahsiyetlerin yaptıkları işler üzerinde durarak çocuklara ibret dersi vermek, tarihte büyük adamların büyük rolünü göstermek, bilhassa Atatürk'ün Türk milleti ve bütün dünya için açtığı geniş ufukları tebarüz ettirmek” , “Geçmiş tetkik ettirerek hali çocuklara daha iyi kavratmak ve istikbal için önlerine ufuk açmak; Türk milletinin istikbaldeki milli ve insani büyük rolüne onların dikkatini çekmek” hedeflerine ulaşılması amaçlanmıştır. (İlk mektepler Müfredat Programı, 1936: s. 77, 78). 1936 coğrafya dersinin millilikle ilgili hedefi “Çocuklara memleketimizi ve yurttaşları tanıtmak ve sevdirmek” (İlk mektepler Müfredat Programı, 1936 : 92, 93).

1936 ilköğretim programında Yurt Bilgisinin hedeflerini ise şöyle sıralayabiliriz; “Millet mefhumunu ve Türk milletinin karakterini, ululuğunu, kudretini çocuklara kavratmak, Türk milletini sevdirmek, saydırmak, bizim için askerliğin önemini kavratmak”, “Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet rejiminin mahiyetini, Türkiye'de nasıl kurulduğunu, bu rejimin başka rejimlere üstünlüğünü, Türkiye'nin hayatı ve istikbali için ne kadar önemli ve zaruri bulunduğunu talebeye kavratmak ve onları Cumhuriyet rejimi için sadık ve fedakâr birer yurttaş olarak yetiştirmek” , “Türk inkılâbının manasını, muhtelif cephelemlerin önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve memleketin istikbaline yapacağı tesiri talebeye kavratmak, onları Atatürk inkılâbının fedakâr birer unsuru olarak yetiştirmek” , “Kanun mefhumunu talebeye kavratmak, kanuna ve devlet otoritelerine itaat duygusunu ve itiyadını vermek, talebeye vazife ve hak mefhumlarını kavratmak ve bu vazifelerle hakların önemini kendilerine telkin etmektir” , “Millet ve yurt işlerine karşı, talebede son derecede alaka uyandırmak, millet ve yurt menfaatini her menfaatin üstünde tutmayı, millet ve yurda karşı canla, başla hizmet etmeyi kendilerine itiyat ve ülkü haline getirmek” (İlk mektepler Müfredat Programı, 1936: 103,104).

1936 programı günün ihtiyaçlarına göre yeniden geliştirilmek üzere 1948 ilköğretim programı hazırlanmıştır. Bu program, 1948–1949 öğretim yılında yürürlüğe konmuş ve 20 yıl süreyle Cumhuriyet tarihimizin en uzun yürürlükte kalan programı özelliğini kazanmıştır (Cicioğlu, 1985: s.99).

1948 programında ilkokulun amaçları (hedefleri) yoktur; fakat Milli Eğitimin amaçları vardır. Bunların ilkokulun da amaçları (hedefleri) olacağı vurgulanmıştır. Bu programda, çocuğun millilik açısından belirtilen amaçlar doğrultusunda yetişmesi istenmiştir (Sönmez. 1997: s.38).

1. Toplumsal Yönden Gelişmesi

A. Toplumsal miras ve tarih şuuru (Büyük millet)

- a. Büyük bir millete sahip olma şuuru
- b. Devrimlere bağlı ve onları korur

Demokrasi ilkelerine bağlı

- a. Fikir ayrılıklarını hoş görür
- b. İnsanları sever
- c. Anayasa hak ve hürriyetlerine saygılı

B. Milli kalkınma ve bilimsel çalışma

- c. Milli kaynakları korur. (MEB, 1948:s.3,15).

1948 ilkokul programının tarih dersinin millilikle ilişkili amaçları: “Türk çocukların, Türk Devriminin manası ve tarihi önemi üzerinde düşündürmek ve onların devrim değerlerine bağlanmalarını sağlamak” , “Bugünkü kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu onlara kavratmak ve bu kültüre Türk milletinin hizmetlerini ve payını belirtmek” , “Çocuklara, şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını duyurarak, Türk ulusunun geleceğine olan güvenini artırmak ve onları Türk milletinin ülkelerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakterde yetiştirmek.” Olarak belirlenebilir (MEB, 1948:124).

1948 okul programının yurttaşlık bilgisi dersinin millilikle ilişkili amaçları ise: “Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, ulus kavramını ve Türk ulusunun karakterini öğrencilere kavratmak, onların Türk ulusuna, Türk askerlerine ve Türk ordusuna karşı duydukları sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirmek” , “Ulus ve yurt işlerine karşı öğrencilerde yakın ilgi uyandırmak, ulus ve yurt işlerini her işlerinin üstünde tutmayı, ulus ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi çocuklarda alışkanlık ve ülkü haline getirmek” , “Öğrencileri Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimci birer yurttaş olarak yetiştirmek için ilk adımı atmak” , “Cumhuriyet rejiminin niteliğini, Türkiye’de nasıl kurulduğunu, bu rejimin Türkiye’nin hayatı ve geleceği için ne kadar

önemli ve zorunlu bulunduğunu öğrencilere kavratmak” , “Türk Devriminin manasını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin sadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi öğrencilere kavratmak ve onları Türk Devriminin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır fedakâr birer Türk evladı olarak yetiştirmek”, “Kanun kavramını öğrencilere benimsetmek, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazandırmak, öğrencilere ödev ve hak kavramlarını kavratarak vatandaşlık hak ve ödevlerini onlara benimsetmek” olarak sıralanabilir (MEB, 1948: 147,148).

1948 ilkokul programında eğitim durumunun içerik bölümünü ele aldığımızda yurttaşlık bilgisi 4. sınıfında “BÜYÜK ULUSUM” ve “YURDUMUZUN İDARESİ VE TÜRKİYE DEVLETİ” konularının millilikle ilişkili olduğu göze çarpar.

BÜYÜK ULUSUM:

- a) İçinde doğup büyüdüğümüz ulus topluluğu nasıl bir topluluktur?
- b) Türk ulusunun özellikleri
- c) Ulusal duygu nedir?
- d) Ulusumuzun en değerli sembolü olan Türk bayrağı, bayrağın kutsallığı, ona gösterilecek sevgi ve saygı.

YURDUMUZUN İDARESİ VE TÜRKİYE DEVLETİ

Türkiye Devleti ve Türk ulusu: Bağımsız hükümeti olmayan uluslar esir ulustur. Türkiye Cumhuriyeti bağımsız bir devlettir. Türk Devriminin iki büyük önderi; Kemal Atatürk ve İsmet İnönü. Türkiye Cumhuriyeti. Cumhuriyet en iyi bir idaredir. Cumhuriyet halk idaresidir.

Türkiye Cumhuriyetinin anayasası ve bunun özellikleri: Türkiye Devleti Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimcidir.

Türkiye'de egemenlik ulusundur. Ulus bu hakkını kendisini temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi eliyle kullanır (MEB, 1948:155).

1948 ilkokul programının coğrafya dersi amaçları arasından “Çocuklara yurdumuzu ve yurttaşlarımızı tanıtmak ve sevdirmek” maddesi millilik ilişkilendirilir.

Yine 1948 ilkokul programında Coğrafya Dersinin öğretiminde milli devletle ilgili göz önünde bulundurulacak maddeyi şöyle ele alabiliriz. “Coğrafya öğretiminde başlıca amaç, çocuklarda yurt sevgisini artırmak ve yurda ait bilgileri genişletmek olduğuna göre, dersler hep yurt coğrafyası etrafında geliştirilecektir.” (MEB, 1948: 139,140).

Yurttaşlık Bilgisinin öğretiminde göz önünde bulundurulacak hususlar ise :
 “Yurttaşlık Bilgisi derslerinde ulusal birlik ve dayanışmanın, ulusal disiplinin manasını ve önemini çocuklara kavratmak gerekir.” ,“(MEB, 1948: 148,149). “Öğretmen, Yurttaşlık Bilgisi konularını işlerken öğrencilere "Türk ahlakının ilkeleri"ni olaylardan hareket ederek telkin edecektir.”(MEB, 1948: s. 150, 151, 152).

1961 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü 1948 programını inceleyerek "İlkokul Programında yapılacak değişikliklerle ilgili esaslar"ı bir rapor halinde tespit etmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, illere gönderdiği bir genelge ile öğretmenlerin ve eğitim kuruluşlarının, 1948 ilkokul programı hakkındaki görüşlerini istemiştir. Yapılan inceleme ve deneme sonuçları gözden geçirilerek yeni program ana hatlarıyla tespit edilmiştir. 1962 yılında "ön program taslağı" hazırlanarak, 14 Nisan 1962 de son şeklini almıştır. 1962 Program taslağı, Talim ve Terbiye Kurulunca incelenmiş, 12 Eylül 1962 tarih ve 215 sayılı kararla beş yıl süreyle bazı okullarda denenmesi ve geliştirilmesi şartıyla uygulanmaya konulması uygun görülmüştür (Cicioğlu, 1985 : 102).

1962 İlkokul program taslağında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında birleştirilmiştir. Bu programda ilkokulun amaçları (hedefler) saptanmış ve bunlar' dört ana başlık altında toplanmıştır (Sönmez, 1997: 40).

“Kişisel Bakımdan” amacının içerisinde “Yurdunu sever, onu tanımaya ve tanıtmaya çalışır; yurda hizmet etme duygusu gelişmiştir.”

“Toplumsal Hayat Bakımından”, amacının içerisinde: İlkokul, "Türkiye Cumhuriyetinin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir devlet olduğunu, Türkiye Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün" teşkil ettiğini ve dünya milletleri ailesinin şerefli ve yapıcı bir üyesi olduğunu çocuğa kavratmayı amaç bilir. Buna göre, ilköğretim görmüş bir yurttaş;

1. Şerefli bir tarihe sahip büyük bir milletin evladı olmanın gururunu duyar.
2. Demokrasi ilkelerini kavramaya başlamıştır; bütün münasebetlerde bu ilkeleri uygulamaya çalışır. (MEB, 1962: 19, 20).

1962 Programı Taslağına göre Hayat Bilgisi, Toplum ve Ülke İncelemeleri Derslerinin Amaçları; “Türk çocuğunu ailesine, ulusuna, yurduna, Türk Devrimlerine ve ülkelerine bağlı, çalışkan, araştıran, inceleyen, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş,

mükemmel bir insan yetiştirmek.”, “Çocuklara şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evladı olduklarını duyurarak Türk ulusunun geleceğine olan güvenlerini artırmak ve onları Türk ulusunun ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek karakterde yetiştirmek.” , “Çocuğa uluslar ailesi içinde Türk Ulusuna düşen insanlık ödevlerini öğretmek, (Ne Mutlu Türküm Diyene, Yurtta Sulh, Cihanda Sulh) fikrini ve Birleşmiş Milletler ülküsünü benimsetmek.” olarak belirlenmiştir.. (MEB, 1962: 26).

1962 ilkokul program taslağının eğitim durumuna bakıldığında içerik kısmında

4. sınıfta

TOPLUM VE ÜLKE İNCELEMELERİ

— Yurdumuzun idaresi ve Türkiye Devleti:

—Cumhuriyetimiz nasıl kuruldu? (MEB, 1962: 43).

5. sınıfta da

TOPLUM VE ÜLKE İNCELEMELERİ

Kurtuluş Savaşı (63. sayfa)

1. Atatürk'ün hayatı ve saltanatın kaldırılması,
2. Cumhuriyetin ilanı,
3. Halifeliğin kaldırılması ve evrimleri (MEB, 1962: 44).

Demokrasimizin gelişmesi, çok partili hayata geçiş. 27 Mayıs ve yeni Anayasamız:

1. Seçim ve Büyük Millet Meclisinin kuruluşu.
2. Siyasi partiler. Millet menfaatini, parti menfaatinden üstün tutmak gerekir.
3. Hükümetin kuruluşu.

Konu başlıklarıyla ele alınmıştır.

Öğretim yöntem ve teknikleri 1962 ilkokul programı taslağında; “Öğretmen, her fırsattan faydalanarak Türklerin tarihte oynadıkları rolü belirtecek, askerlik, idare hukuk ve sanat alanlarından başka uluslara örnek olduklarını misallerle gösterecektir.” , “Öğretmen, milli ve dini bayramları, önemli tarihi olayların ve büyük adamların doğum, ölüm günleri dolayısıyla okulda veya başka yerlerde yapılacak törenlerde öğrenciler o bayramın, o olayın, o şahsiyetin tarihi önemleri hakkında çocukları aydınlatmalıdır.” Şeklinde belirlenmiştir.(MEB, 1962: 32, 33, 34).

Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinde yurttaşlık bilgisi konularının işlenmesinde göz önünde tutulacak esaslardan biri de, “Öğretmen, yurttaşlık bilgisi konularını işlerken öğrencilere Türk ahlakının ilkelerini olaylardan hareket ederek telkin edecektir.”şeklindedir.(MEB, 1962: 34, 35, 36).

1968 programının milli devletle ilgili olan amaçlarını belirleyecek olursak: “Ailelerine, ulusa yurda, Türk devrimlerine ve ülkülerine bağlanır; çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler” , “Şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar; milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar” , “Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine bayrağına, Türk askerine ve Türk Ordusuna karşı sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler; e)Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutar, millet ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ülkü haline getirirler” , “Türk devrimlerinin anlamlarını ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi kavrar, Türk devriminin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakar birer Türk evladı olarak yetişirler” (MEB, 1968 : s. 63); “Türkiye Cumhuriyetinin, insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu, cumhuriyet rejiminin özelliğini ve önemini kavrarlar” , “Çevresindeki eski yeni sanat, kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanıyarak onları korumak gerektiğini öğrenirler.” Şeklinde olur. (MEB, 1968 : 63, 64).

1968 ilkokul programının içeriğine bakıldığında;

SOSYAL BİLGİLER IV. SINIF

ÜNİTE III: Yurdumuzda bugünkü hayat (s.72)

C.Yurdumuzda yönetim:

1. Cumhuriyet idaresinin anlam ve önemi.
2. Cumhuriyete nasıl kavuştuk? (MEB, 1968: 75).

SOSYAL BİLGİLER V. SINIF

ÜNİTE VI. Cumhuriyetimiz: (s. 74)

Cumhuriyetin ilam (MEB, 1968: 79).

B. Devrimlerimiz.

Bölümlerinin mili devlet ve Atatürk ilkeleriyle ilgili olduğu göze çarpar.

1968 ilkokul program taslağında da öğretim yöntem ve teknikleri kısmına bakıldığında; “öğretmen, çocukları daha okulda iken milli ödevlerini bir yandan öğrenmeye, bir yandan da yapmaya alıştırmalıdır. Biz okul hayatındayken çocukları milli problemlere karşı ne kadar ilgilendirir, kendilerine düşen milli ödevleri yapmaya onları ne kadar alıştıırırsak, hayata atıldıkları zaman milli işlere karşı ilgilenmelerini, milli ödevlerine karşı canla başla sarılmalarını o kadar sağlamış oluruz.” (MEB, 1968 : 66).

“Sosyal Bilgilerde öğrencilerin, milletimize karşı güven takdir duygularını kuvvetlendirmek için gereken gayret harcanmalı ve Atatürk'ün "Türk Öğün, Çalış, Güven." ve "Ne mutlu Türküm diyene" sözleri bu çalışmaların temeli olmalıdır.” , “Milli ve dini bayramlarla, mahalli özellik gösteren kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar ve belirli günler, zamanında ele alınmalı, anlam ve özelliklerine, çevrenin imkânlarına göre sınıfça veya okulca üzerinde durulmalıdır. Bu konulara karşı öğrencilerin ilgisini çekerek gazete ve dergilerde bu olaylarla ilgili yazılardan, resimlerden, istatistiklerden ve grafiklerden yararlanmalıdır.”(MEB, 1968: 66, 67). “Öğretmen, Yurttaşlık bilgisi konularını öğrencilere kavratmak için okulun içinde ve dışında geçen olaylardan yararlanmalı ve öğrencileri hayat ile sıkı sıkıya temas ettirmelidir. Mesela, öğretmen, okulda herkesin yararlanması için yetiştirilmiş olan ağaçlara ve çiçeklere öğrencilerden birinin zarar vermesinden hareket ederek bunun herkese zararı dokunduğunu belirtmeli, her işte topluluğun zararına dokunacak surette hareket etmekle genel hayatta ne kadar büyük zararlar meydana geleceğini göstermeli ve bu gibi işlerden öğrencilerin sakınmalarını sağlamalıdır. Yine okulda öğrencinin bir pencere camı kırması, oturduğu sırayı lekelemesi, bozması, duvarları kirletmesi, okulun kitaplarını yırtması ve kaybetmesi, tebeşiri lüzumsuz yere kullanması gibi olaylardan başlayarak öğretmenin, devlet mallarına zarar vermenin kötülükleri üzerinde öğrencileri düşündürmesi, devlet malını kendi malımızdan fazla korumanın nasıl milli bir ödev olduğunu öğrencilerde inanç haline getirmesi gerekir.” maddeleri yer alır.

Ayrıca “öğretmen, Cumhuriyet Bayramı, Milli Hâkimiyet Bayramı, Gençlik ve Spor Bayramı, Kurtuluş Savaşında bir zaferin veya Türk Devrimleriyle ilgili herhangi önemli bir olayın yıldönümünü, Büyük Millet Meclisinin açılması, geçit töreni gibi fırsatlardan

yararlanarak, Sosyal Bilgiler konularına karşı öğrencilerin ilgisini uyandırmak ve bu konulan canlandırmaya çalışmalıdır. Gazetelerde, dergilerde bu törenlerde yazılmış yazılardan çocukların seviyesine uygun olan resimlere, istatistiklere ve grafiklere öğrencilerin dikkati çekilmelidir. Çocuklara bu törenlerin konusu ve mahiyeti belirtilmelidir.” (MEB, 1968: 68) “Öğretmen her fırsattan yararlanarak Türklerin tarihte oynadıkları rolü belirtmeli, askerlik, idare, hukuk, ilim, fen ve sanat alanlarında başka milletlere örnek olduklarını göstermelidir.” , “Öğretmen, saltanatın son yıllarında memleketin nasıl geri kaldığını, parçalanıp yok olma durumuna geldiğini ve bu durumda Atatürk'ün önderliğinde Türkiye Cumhuriyetinin nasıl kurulduğunu, geliştiğini çocuklara kavratmak, bu maksatla Atatürk devrimleri ve amaçları üzerinde önemle durulmalıdır.”, “Öğretmen, tarihi bir olay, Kurtuluş Savaşı veya Türk Devriminin herhangi bir yönü üzerinde dururken bu olayların, çevredeki izlerini araştırmalı ve çocukların dikkatini bunların üzerine çekmelidir. Atatürk, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşları sırasında, Türk Devriminin herhangi bir safhasında okulun bulunduğu yerde bulunmuş, oradan geçmiş veya orada bir kongre toplamış, bir beyanname yayınlamış, bir nutuk söylenmiş veya Türk Devriminin önemli bir safhasını başarmış ise okulun bulunduğu yerde O'nun adına dikilmiş bir anıt varsa, bir binaya, bir caddeye veya bir meydana adı verilmiş ise bunlar üzerinde durulmalıdır.” , “Tarihi bir şahsiyetten söz edilirken o zat, eğer okulun bulunduğu yerde bulunmuş veya orada doğmuş, ölmüş ise veya orada camii, medresesi, kitaplığı, imareti, hanı, türbesi, mezarı, mahallesi, sokağı ve evi, herhangi bir eserde kitabesi varsa, bu eserlere, öğrencilerin dikkatleri çekilmelidir.” , “Öğretmen tarihi eserlerin ve anıtların Türk Tarihinin birer belgesi olduğunu çocuklara kavratmak, bunları yıkılmaktan, bozulmaktan ve yabancı ellere geçmekten korumanın milli bir ödev olduğunu benimsetmelidir” (MEB, 1968 : s. 69). “Öğretmen öğrencilere, Türk demokrasisinin ilkelerini, Türk vatandaşlarının demokratik düzen içindeki kişisel sorumluluklarını, Türk demokrasisinin korunması yollarını kavratmalıdır.” (MEB, 1968: 70)

1968 Programında değişiklik yapılmasının sebebi giriş kısmında şu şekilde açıklanmıştır:

Memleketimizde Cumhuriyetin kuruluşundan beri, ilk ve ortaokul programlarında, ihtiyaç ve imkânlar ölçüsünde zaman zaman değişiklikler yapılmış, gerçekleştirilmesine çalışılan demokratik idare ve yaşayışın okul programlarına aksettirilmesine, milletimizin

gücüne ve demokrasiye inanmış, demokratik yaşayışa tam uyabilen vatandaşlar yetiştirilmesine önem verilmiştir. Böylece "Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek" Milli Eğitiminin amaçlarını başında yer almıştır.

Ancak; öğrencini iyi bir vatandaş olarak yetiştirebilmesi için her şeyden önce içinde yaşadığı çevreyi, vatanını ve dünyayı iyi tanımasına; ortaya çıkan problemleri başarıyla çözebilmesine yarayacak sağlam temel bilgilere ve genel kültüre ihtiyacı vardır. Bu yüzden ilk ve ortaokul programlarındaki Sosyal Bilgiler (Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi) konularının payına çok önemli görevler düşmektedir.

İşte son yıllarda, programların daha hayati ve öğrenciler daha uygun, ona tam bir anlayış ve kavrayışla birlikte, olumlu bir davranış ve beceri kazandıracak bir niteliğe erişebilmesi amacıyla Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi konularının birbirleriyle olan sıkı ilişkileri göz önünde tutularak "Sosyal Bilgiler" adı altında toplanmasına ve ünitelerin işlenmesinde, konuların çeşitli yönlerden ele alınmasını mümkün kılacak metodların uygulanması çalışmalarına 1962 yılından itibaren ilkokullarda (Toplum ve Ülke İncelemeleri adı altında) 1970 yılından itibaren ortaokullarda deneme mahiyetinde başlanmıştır.

Beşinci Milli Eğitim Şurasında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin "Sosyal Bilgiler" adı altında toplulaştırılmasında "iki mihver dersten birisi olarak" gözetilen amacın, bu dersleri "sadece birbirine eklemek değil bir hadiseyi veya bir problemi çeşitli bilgi ve anlayış açısından incelemek ve araştırmak imkânlarının sağlanması" olduğunu belirtmiştir.

1968 programında yapılan değişiklikler toplu halde belirtilmiştir. Öğrenciler vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden: "Ailelerine, Milletine, Yurduna, Türk İnkılablarına ve Anayasamızın başlangıç bölümünde ifade edilen Milli ülkelerimize bağlı, çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir vatandaş, mükemmel bir insan olarak yetiştirirler." , "Şerefli bir geçmişi olan Türk milletinin birer evladı olduklarını anlar, şeref ve sorumluluğunu duyarlar." , "Türk milletinin zeki, yetenekli, çalışkan, cesur ve kahraman olduğunu sanatseverliğini, estetik zevkinin yüksekliğini ve insanlık duygusunun büyüklüğünü kavrarlar." , "Milletimizin üstün özelliklerini koruyup geliştirdikleri ölçüde geleceğe güvenle bakabileceğimizi, çağdaş medeniyet seviyesine

erişebileceğimizi kavrarlar.” , “Anayasamızın başlangıcında ifadesi bulunan Türk Milliyetçiliğinin ilkelerini benimserler.” , “Kuvvetli, ileri, çağdaş Türkiye ülküsüne bağlı ve ülkeye ulaşma gereğine bütün varlığı ile inanır, bu uğurda her fedakarlığı göze alabilecek bir kişilik kazanırlar. Millet ve memleket işlerini her şeyin üzerinde tutmayı, milletimiz ve yurdumuz için canla başla çalışmayı benimserler.” , “Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna, tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerine karşı sevgi, saygı ve güven duyarlar.” , “Yurt savunmasının ve bu uğurda her türlü can ve mal fedakârlığının kutsallığı hakkında güçlü ve içten inanç kazanırlar. Bunun içinde zengin tarihimizden alınmış örnekler üzerinde düşünerek bu yoldan ölmezliğe kavuşmanın mümkün olduğunu kavrarlar.” , “Milletimizin ve yurdumuzun problemleri üzerine severek ve isteyerek eğilir, bunları esaslı bir şekilde seviyesine uygun olarak inceler, öğrenir ve bu problemlerin Millet ve yurt yararına çözümlenmesi yolundaki çalışmalara heyecanla, canla başla katılır ve aydın vatandaş olarak yetişirler.” , “Türk inkılâbının anlamını, değerini, ayrı ayrı yönlerden önemini, ne gibi büyük güçlükler ve engeller yenilerek gerçekleştirildiğini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve yurdun geleceği için yapacağı etkiyi anlar, korunması gerekliliğini ve Atatürk'ün gençliğe yaptığı hitabı derinliğine ve genişliğine kavrarlar.” , “Türkiye Cumhuriyetinin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal hukuki bir devlet olduğunu, Cumhuriyetin ve demokratik yaşayışın şeklinin ve demokrasinin millet olarak hayatımızda taşıdığı değeri ve önemi kavrarlar.” , “Yurdumuzun nasıl yönetildiği, yasama, yürütme ve yargı organlarının nasıl çalıştığını ve TBMM'nin yurt işlerini nasıl denetlediği hakkında temel bilgileri kavrar ve değerini anlarlar.” , “Başta Türk büyükleri olmak üzere milletlerine ve insanlığa hizmet etmiş büyük devlet, bilim ve fikir adamlarının hayatlarını uyulmağa değer örnekler olarak takdir eder, Özellikle Atatürk'ün Türk milleti ve dünya için açtığı geniş ufukları görür ve anlarlar.” , “Çevrede ve yurttaki sanat ve kültür eserlerini, müze anıtlar gibi tarihi ve milli değerleri tanır, bunların korunması gerektiğini öğrenirler.”

Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirme yönünden de; “Milletler ailesi içinde Türk milletinin şerefli yerini geleceğe ümit ve cesaretle bakarak görür, milletimize düşen insanlık görevlerini kavrar, insanların olduğu kadar milletlerin de birbirlerine muhtaç olduklarını, ortak problemlerin karşılıklı iyi niyetle ve ortak çalışma ile çözümlenebileceğini anlarlar; işbirliğinin yararını ve "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesinin

değerini takdir ederler.” ve “Sosyal olayların gelişmesini görerek insan ve toplum hayatının gittikçe değiştiği düşüncesini benimser, gelişen ve baş döndürücü bir hızla çoğalıp genişleyen, yurt ve dünya problemlerini görür ve bunlar arasında şaşımaksızın doğruyu arayıp bulabilme yeteneği kazanır ve hayatın hızına ayak uydururlar; yurt ve millet yararına en uygun yolu seçerler.” Davranışlarının kazandırılması amaçlanmıştır.

Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden de: “Milli refaha ve dolayısıyla kendi refahlarına yararlı olacak bilgi, anlayış, yetenek ve davranışları kazanırlar.”(MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1977: 4, 5).

Nisan 1977 Tarih ve 1931 Sayılı Tebliğler Dergisinin içerikle ilgili bölümün de milli devlet ve Atatürk ilkeleriyle ilişkili ünite verilmiştir.

IV. SINIF:

V. ÜNİTE: CUMHURİYETİMİZİ NASIL KURDUK?

1. Türkleri birbirine bağlayan bağlar
2. Bayrağımıza karşı sevgi ve saygı borcumuz, istiklal madalyasının değeri ve önemi.

(MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1977: 5).

1990 yılında çıkarılan tebliğler dergisinde amaçlar şu şekilde verilmiştir: “Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakar ve fazilet sahibi iyi bir vatandaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler,” , “Şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evladı olduklarını anlar; milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakarlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar,” , “Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk Milletinin karakterini kavrar; Türk milletine bayrağına, Türk askerine ve Türk ordusuna karşı sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler .”(MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 457).”Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutar, milletimiz ve yurdumuza karşı canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler,” , “Türk inkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar, Türk inkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakar birer Türk evladı olarak yetişirler,” , “Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmet payını anlarlar,” , “Tarihte milletimize ve insanlığa hizmeti olan

Türk büyüklerini tanır; onlara karşı ilgi ve sevgi duyarlar,” , “Türkiye Cumhuriyetinin, insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliğini ve önemini kavrarlar,” , “Çevresindeki eski ve yeni sanat, kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler.”

Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden de; “Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar,” öğrenilmesi gerektiğini anlarlar. (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990:.458).

Haziran 1990 tarihli tebliğler dergisinin içerik bölümünde milli devlet ve Atatürk ilkeleriyle ilgili olan üniteler:

IV. SINIF

ÜNİTE V. TÜRKLERİN ANADOLU'YA YERLEŞMESİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VATAN VE MİLLET

A. Vatan

1. Vatan nedir?
2. Vatan sevgisi

B. Millet

1. Millet nedir?
2. Milleti oluşturan unsurlar

- a) Tarih Birliği
- b) Yurt Birliği
- c) Kültür Birliği
- d) Ülkü Birliği

C. Türk Milletinin Özellikleri

D. Türk'ün Öz Vasıfları ve Atatürk

V. SINIF

ÜNİTE II. DÜNYAMIZ, YURDUMUZ VE KOMŞULARIMIZ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YURDUMUZDA EKONOMİK HAYAT

B) Milli Gelir Kaynaklarımızın Korunması ve Geliştirilmesi (MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 469).

ÜNİTE IV. CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN DIŞ SİYASETİ

A. Milli Dış Siyaset(MEB, Tebliğler Dergisi, Haziran 1990: 472).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ (s.101)

- A. Atatürkçülüğün Tanımı ve Önemi
- B. Atatürkçülüğün Nitelikleri
- C. Atatürk İlkelerinin Ortak Özellikleri
- D. Atatürk İlke ve İnkılâplarının Dayandığı Temel Esaslar
- E. Atatürk İlkeleri
- F. Atatürk İlkelerine, Sahip Çıkmak ve Devamlılığını Sağlamak

Nisan1993 Tarihli Tebliğler Dergisinde: "İLKOKUL 4. SINIF SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI"

İkinci bölüm “ TÜRKLERİN ANAYURDU VE ANADOLU UYGARLIKLARI” ünitesinde yer alan “Türkler Köklü ve Zengin Bir Tarihe Sahiptir (Türk tarihinin zenginliği, Türk Milletinin tarihteki yeri, milli kültürün temelleri milli tarihtir)” maddesi Atatürk ilkeleri ve milli devlet ile ilgilidir. (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1993: 276).

3.10. NİSAN 1998 TARİH VE 2487 SAYILI TEBLİĞLER DERGİSİ:

1998 yılında Sosyal Bilgiler programında yeniden düzenleme yapılmıştır. 3.10.Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı tebliğler dergisindeki genel amaçlara milli devlet ve Atatürk ilkeleri açısından bakıldığında; Öğrencilere bu derste: Vatandaşlık görev ve sorumlulukları yönünden; “Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci, iyi insan, iyi bir vatandaş, olarak yetişirler.” , “Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki onurlu geçmişi ve yerini,

insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evladı olduklarını anlar, milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.” , “Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliğini ve önemini kavrarlar.” , “Topluluk halinde yaşamanın bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk Milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.” , “Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler.” , “Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar.” , “Toplumunu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar.” , “Türk İnkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar; Türk İnkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler.” , “Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmeti ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca "milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda her fedakârlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.” , “Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler .” kazanımları kavratılmaya çalışılmıştır.(MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 537).

Aynı program içerisinde ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden; “Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.” (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 538).

3.10.Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı tebliğler dergisindeki 5. sınıf özel amaçlarına bakıldığında 1. ünite “VATAN VE MİLLET” ve 2. ünite “CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?” ünitelerinin

Milli devlet ve Atatürk ilkelerini içerdiği görülür.

ÜNİTE 1

VATAN VE MİLLET

"Vatan ve Millet" ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi

1. Vatan sevgisinin önemini kavrayabilme
2. Milleti oluşturan öğeler bilgisi
3. Millet sevgisinin önemini kavrayabilme
4. Türk milletinin özellikleri bilgisi
5. Vatanı ve milleti seven bir kişiliğe sahip oluş
6. Vatanın bütünlüğü ve birliği için özveride bulunma bilincine sahip oluş

ÜNİTE 2

CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?

1. "Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?" ünitesiyle ilgili haritaları okuyabilme
2. Türk İnkılâbı ile ilgili sınıflamalar bilgisi
3. Türk İnkılâbı ile ilgili olgular bilgisi
4. Türk İnkılâbının önemini kavrayabilme
5. Türk İnkılâplarının korunmasındaki sorumluluğumuzun farkında oluş

(MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 544, 545).

3.10.Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı tebliğler dergisindeki sosyal bilgiler 5. sınıf içeriğine bakıldığında 1.ünite “VATAN VE MİLLET” ve 2. ünite “CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK? Ünitelerinin “Milli devlet ve Atatürk ilkeleriyle” ilgili olduğu görülür.

ÜNİTE 1

VATAN VE MİLLET

A - Vatan ve Vatan Sevgisi

B - Millet ve Millet Sevgisi

1. Milleti oluşturan öğeler: Dil birliği, Tarih birliği, Yurt birliği, Kültür birliği, Ülkü birliği
2. Türk milletinin özellikleri

ÜNİTE 2

CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?

A - Mondros Ateşkes Anlaşması

1. Mondros Ateşkes Anlaşmasından sonra Osmanlı Devletinin durumu
2. Mondros Ateşkes Anlaşmasından sonra yurdumuzun durumu

B - Kurtuluş Savaşı

1. Mustafa Kemal' in Samsun' a çıkışı
2. Milli birincin güçlendirilmesi

a) Genelgeler (Amasya Genelgesi)

b) Kongreler (Erzurum ve Sivas kongreleri) (MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan, 1998: s. 545)

c) Misak-ı Milli (Ulusal Ant) ve önemi

Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı

1. Lozan Barış Anlaşması

D - Türk İnkılâbı ve Önemi

1. Çağdaşlaşma
2. Siyasal alanda inkılâp
3. Hukuk alanda inkılâp
4. Eğitim ve kültür alanda inkılâp
  - a) Milli eğitim
  - b) Milli kültür

5. Toplumsal alanda inkılâp

6. Ekonomik alanda inkılâp

7. Türk inkılâbının önemi, bize kazandırdıkları ve bu konudaki sorumluluklarımız. E -

Atatürkçü Düşünce Sistemi

1. Atatürk'ün kendi düşünce sistemini oluşturmasına neden olan etkenler
2. Atatürkçülüğün tanımı ve önemi
3. Atatürkçülüğün nitelikleri
4. Atatürkçü düşüncede milli güç unsurları
5. Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı esaslar

6. Atatürk ilkeleri; Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılâpçılık ilkesi

7. Atatürk ilkelerine sahip çıkmak ve devamlılığını sağlamak

(MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan, 1998: 546)

Öğrencilerin Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlı, laik, demokratik ve çağdaş değerleri benimseyen ve koruyan bireyler olarak yetişmeleri sağlanır.

3.10.Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı tebliğler dergisindeki sosyal bilgiler 5. sınıf dersinin eğitim ve öğretiminde, “Öğrencilere, Atatürk'ün "Milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" idealini gerçekleştirmek gerektiği bilinci kazandırılır.” , “Her fırsattan yararlanarak öğrencilere, Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesinin ve devletin bağımsızlığının, yurt ve millet bütünlüğünün ancak güçlü olmakla sürdürülebileceği bilinci kazandırılır.” , “Toplumun bireyi olan öğrencilerin güven duygularını kuvvetlendirmek için Atatürk'ün "Türk, övün, çalış, güven" ve "Ne mutlu Türk'üm diyene!" sözleri temel alınır.” , “Öğrencilerin; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve vatanına hizmet eden kişilere karşı sevgi, saygı ve güven duygulan kuvvetlendirilir; milli birlik ve dayanışmanın anlamı ve önemi kavratılır.” , "Öğrencilere, demokrasinin çağımızın en güzel yaşam tarzı olduğu kavratılır, demokrasimizin, korunması ve geliştirilmesi gerektiği bilinci kazandırılır. Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik olduğu, cumhuriyetin demokrasi ile bütünleştiği belirtilir, vatan ve cumhuriyet sevgisi telkin edilir.” , “Milli bilince sahip, bilimsel düşünmeye açık, sorumluluk almaya istekli bireylerin yetiştirilmesi esas alınır.”(MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 534). “Öğretmen Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ülkenin nasıl geri kaldığını, parçalanıp yok olma durumuna geldiğini ve bu şartlarda Atatürk'ün önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl kurulduğunu, geliştiğini öğrencilere kavratır; bu maksatla Atatürk İlke ve İnkılâpları üzerinde önemle durur.”(MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 534). “Türkiye'nin coğrafi bölgelerini işlerken;

- a) Karadeniz Bölgesi konusunda, Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkış ile Milli Mücadelemizin başlamış olduğu vurgulanır. Amasya Genelgesi'nin kapsam ve sonuçlarına değinilir, Kastamonu'dan bahsederken şapka ve dolayısıyla kılık kıyafet inkılâbından söz edilir.

- b) Marmara Bölgesi konusunda, Boğazların önemine ve Lozan Antlaşmasının bu konudaki sonuçları ile daha soma boğazlara yeni bir statü getiren (Montreux) Sözleşmesine de yer verilir.
- c) Ege Bölgesi işlenirken, Milli Mücadele yıllarında bu bölgede yapılan savaşlar ve sonuçlarından bahsedilir.
- d) İç Anadolu Bölgesi konusunda, Sivas Kongresi ve önemi, Atatürk'ün Ankara'ya gelişi, Sakarya Meydan Muharebesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı ve Ankara'nın başkent oluşunun coğrafi nedenleri üzerinde durulur.
- e) Akdeniz Bölgesi konusunda, Atatürk'ün Hatay'ın ana vatana katılmasına verdiği önemden söz edilir.
- f) Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri konularında, Erzurum Kongresi ile bu kongrede alınan kararların önem ve sonuçlarına yer verilir; ayrıca bölgeler incelenirken bu bölge halkının, Milli Mücadele sırasında kahramanlıkları (Gazi Antep, Şanlı Urfa ve Kahraman Maraş örnekleriyle) açıklanır.
- g) Öğretmen ders kitabında yer alan milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdirci okuma parçalarından (her üniteye en çok iki okuma parçası) derslerin işlenişinde araç olarak yararlanılır.

39. Öğretmen ders kitabında yer alan milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdirci okuma parçalarından (her üniteye en çok iki okuma parçası) derslerin işlenişinde araç olarak yararlanılır.

(MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 536).

Bu derste kullanılan araç ve gereçler ise;

A. HARİTA ve LEVHALAR

Gençliğe Hitabe

İstiklal Marşı

Yeni Andımız Levhası

Ç. Dizi Adı: CUMHURİYETİMİZE NASIL KURDUK?

Cumhuriyetin İlanı (Atatürk Anlatıyor)

Cumhuriyetin 10. Yılı

Demokratik Hayat

(MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 566).

Cumhuriyetten günümüze yer verilen ilköğretim Sosyal Bilgiler programlarının, programın öğeleri olan amaçlar, eğitim durumu ve değerlendirme boyutlarına göre analizinden elde edilen sonuçlar kategorik olarak verilmiş ve bu programların geliştirilmesi ile ilgili olarak bundan sonra yapılması gerekenlere ışık tutmak üzere önerilere yer verilmiştir.

1926 ilkokul programı amaçlarından biri de tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri ayrı ayrı okutulmuştur. Bu derslerin genel amacı; iyi birer vatandaş yetiştirmek, gençleri mensup oldukları vatana intibak ettirmektir.

1926 ilkokul programının eğitim durumunun içerik kısmında Tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin konularında cumhuriyetle ilgili muhtevaya ağırlık verilmiştir.

1930 ilkokul programının amaçlarına bakıldığında “Tarih dersiyle; çocuklarda milli şuuru uyandırmak, medeniyetin uzun bir geçmişi olduğunu anlatmak ve geçmişte etkili olan kişilerden çocuklara örnekler göstermek amaçlanmıştır. Coğrafya dersiyle; öğrencilere vatanını sevdirmek, onların vatanın değişik bölgelerinde yaşayan insanlar ile dünyanın hareketleri ve sonuçları hakkında bilgi edinmelerini sağlamak, ayrıca çocuklara olayların sebeplerini araştırmaya ve bunlar arasındaki ilişkileri bulup çıkarmaya yöneltmek ve muhakemelerini kuvvetlendirmek amaçlanmıştır. Yurt bilgisi dersiyle; öğrencilere toplumsal olayları idrak ettirmek, devlet, millet ve aile yapısına uygun ahlakîyat hissi vermek, yaşadığı toplumda oynadığı ve oynayacağı rolü sezdirmek, vatandaşların hak ve vazifeleri hakkında fikir vermek, yurdunu ve milletini sevdirmek, Türk toplumunda işletilen müesseseleri tanıtmak, devlet teşkilatı ve hükümet hakkında fikir ve bilgi sahibi etmek amaçlanmıştır.” Açıklaması yer alır.

1930 ilkokul programının eğitim durumu bölümünün öğretim yöntem ve teknikleri kısmında “Tarih dersinin öğretiminde; Türk tarihine önem verilmesi, isimler ve tarihlerin tahtaya yazılması, tarih dersinin coğrafya dersi ile birlikte yürütülmesi, öğretimde harita ve tarihi levhaların kullanılması, müzelerin ziyaret edilmesi.” yer alır.

1936 ilkokul programının Tarih, Coğrafya ve Yurt bilgisi derslerinin amaçları ayrı ayrı düzenlenmiştir. Bunlar: “Tarih dersiyle; öğrencilere Türk inkılâbının manasını kavratmak, kültürün nasıl uzun bir mazinin eseri olduğunu belirtmek, Türk ırkının Orta Asya’da kültürü nasıl kurduğunu ve yaydığını çocuklara kavratmak, büyük adamlarının büyük rollerini göstermek, insanların muhitleri üzerinde nasıl tesir ettiklerini göstermek amaçlanmıştır.” , “Coğrafya dersiyle; öğrencilere memleketimizi tanıtmak ve sevdirmek, Türk çocuklarının memleketin iktisadi kalkınmasında müessir unsur haline getirmek, dünya ve dünyanın güneş sistemindeki yeri hareketleri ve bunun neticelerini tanıtmak, coğrafi hadiselerin sebeplerini araştırmaya ve hadiseler arasındaki ilişkiyi bulup çıkarmaya alıştırmak, harita fikri vermek amaçlanmıştır.” , “Yurt Bilgisi dersiyle; öğrencilere millet mefhumunu kavratmak, Atatürk’ün kurduğu Cumhuriyet rejimi için sadık ve fedakâr birer yurttaş yetiştirmek, Türk inkılâbının manasını kavratmak, devlet teşkilatını anlatmak, kanun mefhumunu kavratmak, millet ve yurt işlerine canla başla hizmet etmeyi ülkü haline getirmek amaçlanmıştır.”

1948 ilkokul programının amaçlarına bakıldığında milli devlet ve Atatürkçülükle ilgili olarak “Öğrencileri Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimci birer yurttaş olarak yetiştirmek için ilk adımı atmak.” Maddesi yer alır.

Bu programın öğretim yöntem ve teknikleri bölümünde “Tarih dersinin öğretiminde; Türk tarihine önem verilmesi, dersin eski olayların fihristi hükümdarların listesi olmadığı, dersin işlenişinde yurttaşlık bilgisi ve coğrafya ile ilişki kurulması gerektiği, zamanla birlikte yerlerinde çocuklara kavratılması, vakaların ve şahsiyetlerin adlarının tahtaya yazılması, gezi ve gözlem yapılmasının ve dramatizasyondan yararlanılması istenmiştir.” Maddesi yer alır.

1962 ilkokul programı taslağı amaçları arasında Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin amaçları; iyi bir yurttaş yetiştirmek, Türk ulusunun ülkülerini gerçekleştirmek, aile bütünlüğüne bağlılık, insanların birbirine muhtaç olduklarını kavratmak, ulusal kaynakları tanımak, Birleşmiş Milletler Ülküsünü benimsemek, yurdu ve dünyayı tanımak, geçmişten ibret dersi almalarını sağlamak, şeklinde belirlenmiştir.” Vardır.

1948 Programındaki Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri 1962 Program Taslağında "Toplum ve Ülke İncelemeleri" dersi, 1968 Programında ise "Sosyal Bilgiler" dersi adları altında birleştirilmiştir.

1968 ilkokul programının içerik kısmına baktığımızda sosyal bilgiler 5. sınıf ünitelerinin içerisinde bir tane “cumhuriyetimiz” isimli ünite olduğunu görmekteyiz.

1968 Programında değişiklik yapılmasının sebebi giriş kısmında açıklanmıştır. 1968 Programındaki amaçlardan bazıları 1977 programında tekrar alınmış bazı amaçlar çıkarılmış yeni amaçlar eklenmiştir.

Vatandaşlık görev ve sorumlulukları yönünden 1977 programına eklenen amaçlar şunlardır: “Türk milletinin zeki, yetenekli, çalışkan, cesur ve kahraman olduğunu sanatseverliğini, estetik zevkinin yüksekliğini ve insanlık duygusunun büyüklüğünü kavrarlar.” , “Milletimizin üstün özelliklerini koruyup geliştirdikleri ölçüde geleceğe güvenle bakabileceğimizi, çağdaş medeniyet seviyesine erişebileceğimizi kavrarlar.” , “Anayasamızın başlangıcında ifadesi bulunan Türk Milliyetçiliğinin ilkelerini benimserler.” , “Kuvvetli, ileri, çağdaş Türkiye ülküsüne bağlı ve ülkeye ulaşma gereğine bütün varlığı ile inanır, bu uğurda her fedakârlığı göze alabilecek bir kişilik kazanırlar. Millet ve memleket işlerini her şeyin üzerinde tutmayı, milletimiz ve yurdumuz için canla başla çalışmayı benimserler.” , “Yurt savunmasının ve bu uğurda her türlü can ve mal fedakârlığının kutsallığı hakkında güçlü ve içten inanç kazanırlar. Bunun içinde zengin tarihimizden alınmış örnekler üzerinde düşünerek bu yoldan ölmezliğe kavuşmanın mümkün olduğunu”

Bunun yanında çevreyi yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirme yönünden 1977 programına eklenen amaçlar; “Milletler ailesi içinde Türk milletinin şerefli yerini geleceğe ümit ve cesaretle bakarak görür, milletimize düşen insanlık görevlerini kavrar, insanların olduğu kadar milletlerin de birbirlerine muhtaç olduklarını, ortak problemlerin karşılıklı iyi niyetle ve ortak çalışma ile çözümlenebileceğini anlarlar; işbirliğinin yararını ve "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesinin değerini takdir ederler.” Bir de “Sosyal olayların gelişmesini görerek insan ve toplum hayatının gittikçe değiştiği düşüncesini benimser, gelişen ve baş döndürücü bir hızla çoğalıp genişleyen, yurt ve dünya problemlerini görür ve bunlar arasında şaşkınsız doğruyu arayıp bulabilme yeteneği kazanır ve hayatın hızına ayak uydururlar; yurt ve millet yararına en uygun yolu seçerler.” İlkesi yer alır.

İçerik kısmına bakılırsa konular 1977 yılındaki programda da üniteler halinde verilmiştir. Atatürk ilkeleri ve milli devletle ilgili olan da aşağıdaki ünitelerdir.

V.ÜNİTE: Cumhuriyetimizi Nasıl Kurduk?

25 Haziran 1990 tarih ve 2315 sayılı tebliğler dergisinin amaçlar kısmında vatandaşlık görev ve sorumlulukları yönünden 1977 programından çıkarılan amaçlar şöyle sıralanabilir: “Türk milletinin zeki, yetenekli, çalışkan, cesur ve kahraman olduğunu sanatsel zevkinin yüksekliğini ve insanlık duygusunun büyüklüğünü kavrarlar.”, “Milletimizin üstün özelliklerini koruyup geliştirdikleri ölçüde geleceğe güvenle bakabileceğimizi, çağdaş medeniyet seviyesine erişebileceğimizi kavrarlar.”, “Anayasamızın başlangıcında ifadesi bulunan Türk Milliyetçiliğinin ilkelerini benimserler.”, “Kuvvetli, ileri, çağdaş Türkiye ülküsüne bağlı ve ülkeye ulaşma gereğine bütün varlığı ile inanır, bu uğurda her fedakârlığı göze alabilecek bir kişilik kazanırlar. Millet ve memleket işlerini her şeyin üzerinde tutmayı, milletimiz ve yurdumuz için canla başla çalışmayı benimserler.”, “Yurt savunmasının ve bu uğurda her türlü can ve mal fedakârlığının kutsallığı hakkında güçlü ve içten inanç kazanırlar. Bunun içinde zengin tarihimizden alınmış örnekler üzerinde düşünerek bu yoldan ölmezliğe kavuşmanın mümkün olduğunu kavrarlar.”

25 Haziran 1990 Tarih ve 2315 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan amaçlar kısmında çevreyi yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirme yönünden 1977 programına eklenen amaçlar şunlardır: “Milletler ailesi içinde Türk milletinin şerefli yerini geleceğe ümit ve cesaretle bakarak görür, milletimize düşen insanlık görevlerini kavrar, insanların olduğu kadar milletlerin de birbirlerine muhtaç olduklarını, ortak problemlerin karşılıklı iyi niyetle ve ortak çalışma ile çözümlenebileceğini anlarlar; işbirliğinin yararını ve "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesinin değerini takdir ederler.” Ve “Sosyal olayların gelişmesini görerek insan ve toplum hayatının gittikçe değiştiği düşüncesini benimser, gelişen ve baş döndürücü bir hızla çoğalıp genişleyen, yurt ve dünya problemlerini görür ve bunlar arasında şaşırımsızın doğruyu arayıp bulabilme yeteneği kazanır ve hayatın hızına ayak uydururlar; yurt ve millet yararına en uygun yolu seçerler.”

5. Ekonomik Yaşama Fikri ve Yeteneklerini Geliştirme Geliştirmek

1977 Programına ekonomik yaşama fikri ve yeteneklerini geliştirme eklenen amaç da; “Milli refaha ve dolayısıyla kendi refahlarına yararlı olacak bilgi, anlayış, yetenek ve davranışları kazanırlar.”

Aynı şekilde içerik kısmında Sosyal Bilgiler V. Sınıf Ünitesi olarak aynı ünite yer alır.

V.ÜNİTE: Cumhuriyetimizi Nasıl Kurduk?

Haziran 1990 Tarih ve 2315 Sayılı Tebliğler Dergisinde amaçlar kısmında 1977 yılında Vatandaşlık Görev ve Sorumlulukları Yönünden programdan çıkarılan amaçlar; “Türk milletinin zeki, yetenekli, çalışkan, cesur ve kahraman olduğunu sanatseverliğini, estetik zevkinin yüksekliğini ve insanlık duygusunun büyüklüğünü kavrarlar.” , “Milletimizin üstün özelliklerini koruyup geliştirdikleri ölçüde geleceğe güvenle bakabileceğimizi, çağdaş medeniyet seviyesine erişebileceğimizi kavrarlar.” , “Anayasamızın başlangıcında ifadesi bulunan Türk Milliyetçiliğinin ilkelerini benimserler.” , “ Yurt savunmasının ve bu uğurda her türlü can ve mal fedakârlığının kutsallığı hakkında güçlü ve içten inanç kazanırlar. Bunun içinde zengin tarihimizden alınmış örnekler üzerinde düşünerek bu yoldan ölmezliğe kavuşmanın mümkün olduğunu kavrarlar.” , “Milletimizin ve yurdumuzun problemleri üzerine severek ve isteyerek eğilir, bunları esaslı bir şekilde seviyesine uygun olarak inceler, öğrenir ve bu problemlerin Millet ve yurt yararına çözümlenmesi yolundaki çalışmalara heyecanla, canla başla katılır ve aydın vatandaş olarak yetişirler.”

1990 Programına Eklenen Amaçlar da şöyle sıralanabilir: “Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk Milletinin karakterini kavrar; Türk milletine bayrağına, Türk askerine ve Türk ordusuna karşı sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.” , “Çevresindeki eski ve yeni sanat, kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler.”

Aynı dergininin Çevreyi Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yeteneklerini Geliştirme Yönünden 1977 Programından Çıkarılan Amaçlar; “ Milletler ailesi içinde Türk milletinin şerefli yerini geleceğe ümit ve cesaretle bakarak görür, milletimize düşen insanlık görevlerini kavrar, insanların olduğu kadar milletlerin de birbirlerine muhtaç olduklarını, ortak problemlerin karşılıklı iyi niyetle ve ortak çalışma ile çözümlenebileceğini anlarlar; işbirliğinin yararını ve "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesinin değerini takdir ederler.” , “Sosyal olayların gelişmesini görerek insan ve toplum hayatının gittikçe değiştiği düşüncesini benimser, gelişen ve baş döndürücü bir hızla çoğalıp genişleyen, yurt ve dünya

problemlerini görür ve bunlar arasında şaşımaksızın doğruyu arayıp bulabilme yeteneği kazanır ve hayatın hızına ayak uydururlar; yurt ve millet yararına en uygun yolu seçerler.”

Ekonomik Yaşama Fikri ve Yeteneklerini Geliştirme Geliştirmek Yönünden: “Milli refaha ve dolayısıyla kendi refahlarına yararlı olacak bilgi, anlayış, yetenek ve davranışları kazanırlar.”

Milli devlet ve Atatürk ilkeleriyle bağıntılı 4. sınıf konuları

ÜNİTE V. TÜRKLERİN ANADOLU'YA YERLEŞMESİ

Dördüncü Bölüm Vatan ve Millet

Milli devlet ve Atatürk ilkeleriyle bağıntılı 5. sınıf konuları

ÜNİTE IV. CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?

Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu

İkinci Bölüm; Kurtuluş Savaşı

Üçüncü Bölüm; Türk İnkılabı ve Önemi Dördüncü Bölüm Cumhuriyetimizin Kurucusu:

ÜNİTE VI. DEMOKRATİK HAYAT VE ANAYASAMIZ

(s.151)

Üçüncü Bölüm; Devlet ve Vatandaş

Nisan 1998 Tarih ve 2487 Sayılı tebliğler dergisinin içerik kısmında milli devlet ve Atatürkçülük ile ilgili olarak aşağıdaki konular bulunur:

V. SINIF

ÜNİTE I:Vatan ve Millet

ÜNİTE II: Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?

Kasım 1999 Tarih ve 2506 Sayılı Tebliğler dergisinde araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak, İlköğretim Sosyal Bilgiler programlarının daha işlevsel hale getirilebilmesi için yapılabilecek öneriler, yine programın öğeleri doğrultusunda kategorileştirilip, sıralanmıştır. Amaçlara dönük öneriler kısmında “Sosyal Bilgiler, öğrencileri yalnızca görev ve sorumluluklarını öğrenen bunları titizlikle yerine getirmeleri beklenen yurttaşlar olarak yetiştirmeyi amaçlamasına rağmen, öğrencilerin hak ve

özgürlüklerini de bilmeleri gereken yurttaşlar olarak yetiştirilmesi ile ilgili amaçlan yetersizdir. Programlar bu açıdan tekrar gözden geçirilmelidir.” Maddesi yer alır.

2.6. ATATÜRK İLKELERİ VE MİLLİ DEVLET ANLAYIŞININ İLKÖĞRETİM 8. SINIF T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ KİTAPLARINDAKİ İŞLEYİŞ ANALİZİ

2.6.1. 4. ÜNİTENİN MİLLİ DEVLET İLE İLGİLİ KAZANIMLARI

KAZANIM:

- 1) Milli egemenlik anlayışının güçlendirilmesi sürecinde saltanatın kaldırılmasını değerlendirir. (Kazanım1)

“SALTANATTAN MİLLİ EGEMENLİĞE” başlığı adı altında işlenmiştir. Derse Ziya Gökalp’ın milli egemenliği destekleyen bir kıtasıyla başlanmıştır. Daha sonra bu kıtada anlatılanlara dair sorular sorulmuştur. Öğrencilerin geçmiş konulardan yönetim biçimlerini hatırlaması sağlanır. Milli egemenliğin önemi Atatürk’ün milli egemenlikle ilgili sözleri okutularak kazandırılmaya çalışılır. Ayrıca kitapta bulunan resimler sorgulattırılarak milli egemenlik desteklenmeye çalışılır. Bunların yanında Atatürk’ün Nutukta saltanatın kaldırılması üzerine söylediği sözleriyle konu desteklenmiştir.

- 2) Sevr ve Lozan Antlaşmalarını karşılaştırarak Lozan Antlaşması’nın sağladığı kazanımları analiz eder. (Kazanım 2)

“ZAFERİN VE BAĞIMSIZLIĞIN TESCİLİ” başlığı adı altında işlenmiştir. ders kitabında Lozan Antlaşması hakkında bir bilgi paragrafı, Sevr Antlaşması ‘nin ise maddeleri verilmiştir. Sevr Antlaşması maddelerinin niçin kabul edilemeyeceği, bu maddelerin bağımsızlığımıza ters düştüğü sorular sorularak öğrenciye buldurulur. Atatürk’ün bu konuyla ilgili sözü verilmiştir. Türk milletinin Mustafa Kemal’in önderliğinde yaşama hakkını, siyasal, sosyal ve ekonomik bağımsızlığını elde etmek ve vatanını korumak adına Milli Mücadele’yi başlattığını ve sonuçlandırdığını vurgulanmıştır. Lozan Antlaşmasının maddeleri verilmiştir. Sevr ile Lozan Antlaşmaları arasındaki fark sorularla

buldurulur. Ders kitabında Lozan Antlaşması'nın Türk milleti açısından öneminden bahsedilmiştir. Resimler incelettirilmiştir.

- 3) İzmir İktisat Kongresinde alınan kararları, milli iktisat anlayışı ve tasarruf bilinci açılarından analiz eder.(Kazanım 3)

“MİLLİ SINIRLARDAN MİLLİ EKONOMİYE” başlığı adı altında işlenmiştir. Konuya, öğrencilere konunun başlığı hakkında beyin fırtınası yaptırılarak başlanmıştır. Konunun başında oryantasyon sorusu sorularak öğrencilerin o dönemki Türkiye ekonomisi hakkında yorum yapmaları sağlanmıştır. Atatürk'ün konu ile ilgili sözleri verilerek ekonomik bağımsızlık ve milli ekonominin önemi kavratılmaya çalışılmıştır. Ayrıca konu, Türkiye İktisat Kongresi ve Misak-ı İktisadi Kararları' da verilerek milli iktisat anlayışı verilmeye çalışılmıştır. Son olarak ise fotoğraflara dair sorular sorularak konu kavratılmıştır.

- 4) Cumhuriyetin ilan edilmesini, Türkiye'de demokrasi rejiminin gerekleri ile bağdaştırarak değerlendirir. (Kazanım 5)

“YAŞASIN CUMHURİYET” başlığı adı altında işlenmiştir. Daha çok Atatürk'ün demokrasi, milli egemenlikle ilgili sözleriyle desteklenmiştir. Demokrasi ve cumhuriyet arasında ki ilişki bilgi kutusunda verilmeye çalışılmış, milli mücadeleden cumhuriyete uzanan süreç ise bir hikâyecikle verilmeye çalışılmıştır. Konunun resimlere dayalı sorular sorularak işlenmesine devam edilmiştir.

- 5) 3 Mart 1924'te kabul edilen kanunların gerekçelerini ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimleri fark eder. (Kazanım 6)

“ÇAĞDAŞ DEVLETE DOĞRU” başlığı adı altında incelenmiştir. Halifeliğin tanımı ne demek olduğu soru cevap yöntemiyle öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır.

Halifeliğin kaldırılmasıyla milli egemenlik arasındaki ilişkiyi, iki başlı yönetimin kalktığı ve laik bir toplum düzenine geçildiği öğrencilere sorular sorularak kavratılmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde sayfada verilen resimler öğrencilere incelettirilmiştir.

6) Atatürk'ün çok partili siyasi hayata verdiği önemi kavrar. (Kazanım 7)

“ÇOK PARTİLİ DEMOKRATİK HAYAT” başlığı adı altında işlenmiştir. Soru sorma yöntemiyle siyasi partilerin önemi öğrencilere buldurulmuştur. Atatürk'ün sözleriyle siyasi partilerin önemi desteklenmiş, resim sorgulamaya yöntemiyle bu fikir pekiştirilmiştir.

7) Şapka ve Kıyafet İnkılâbı'nı tekke ve zaviyelerin kapatılmasını, miladi takvim ve uluslar arası saat uygulamasının kabulünü milli kimlik kazanma ve çağdaşlaşma çerçevesinde değerlendirir.(Kazanım 8)

“ÇAĞDAŞ UYGARLIĞA DOĞRU ADIMLAR” başlığı adı altında işlenmiştir. Atatürk'ün kılık kıyafete verdiği önem sözleriyle desteklenmiştir. Kılık kıyafet değişikliğinin gerekliliği açıklanmıştır. Konu içinde “Çağdaş Devletler İle Uyum Sağlanıyor” başlığı verilerek diğer devletlerle uyum içerisinde olmamız gerektiği vurgulanmıştır.

8) Hukuk alanındaki gelişmeleri, Medeni Kanun'un Türk aile yapısında ve kadının toplumdaki yerinde meydana getirdiği değişiklikleri analiz eder. (Kazanım 9)

Hukuk kurallarının milli, çağdaş, tam bağımsız ve demokratik bir yaşam için gerekli olduğu sorulan sorularla buldurulmaya çalışılır. Ayrıca Atatürk'ün sözleriyle bunlar desteklenir. Konu içinde “Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Yol Haritası” başlığı adı altında anayasa maddeleri incelenmiştir ve gerekliliği vurgulanmıştır.

9) Şeyh Sait İsyanı'nı çağdaş, demokratik ve laik Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı tepkiler ve uluslar arası ilişkiler açısından değerlendirir.(Kazanım 10)

“REJİM KARŞITI BİR İSYAN” başlığı adı altında işlenmiştir. Cumhuriyet’in neden korunması gerektiği, isyanın bir toplumu kalkınma çağdaşlaşma açısından nasıl etkilediği sorularla buldurulmaya çalışılmış. Bu isyanın milli bütünlüğümüzü bozmaya çalışan cumhuriyet karşıtı güçler olduğu Atatürk’ün sözleriyle desteklenmiştir.

10) Kabotaj Kanunu’nu milli egemenlik hakları ve Türk denizciliğinde meydana getirdiği gelişmeler bakımından değerlendirir.(Kazanım 11)

“KABOTAJ BAYRAMI” başlığı adı altında işlenmiştir. Öğrencilerin daha önce “Kabotaj Bayramını” duyup duymadıkları araştırılır. Konula ilgili bilgiler ders kitabındaki parça okutturularak verilir. Atatürk’ün sözü verilerek kabotajın önemi üzerinde durulur. Sorularla konu pekiştirilir. Öğretmen kılavuzunda yer alan “*Denizcilik Müsteşarlığının Görevleri*” öğrenciye verilir.

11) Harf İnkılâbı’nı ve Millet Mekteplerini eğitimin yaygınlaştırılması ve çağdaş Türk toplumunun oluşturulması açılarından değerlendirir.(Kazanım 14)

“HARF İNKILÂBİ’NDAN MİLLET MEKTEPLERİ’NE” başlığı adı altında işlenmiştir. Önce eğitimin neden önemli olduğu öğrencilere yöneltilen sorularla onlara buldurulmaya çalışılır. Atatürk’ün bir sözü verilerek milliliğin önemi vurgulanmış, niçin eğitimin, dilin milli olması gerektiği vurgulanmıştır. Konu resimlere yönelik sorularla pekiştirilmiştir. Resimlerle halkın millet mekteplerine olan ilgisi, harf inkılâbının toplum hayatına etkisi üzerinde durulur. Harf inkılâbının Türk kültür yaşamına olan katkıları ve hangi yeniliklere zemin hazırladığı vurgulanır.

12) Atatürk’ün milli kültür ve milli kimlik oluşturmak ve geliştirmek için dil ve tarih alanında yaptığı çalışmalarını değerlendirir.(Kazanım 18)

“MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ AYDINLANIYOR” başlığı adı altında incelenmiştir. Atatürk’ün kültürün iki temel ögesi olan dil ve tarihe neden önem ve bu konularda neler

yaptığı üzerinde durulur. Milli kültürümüzün önemine değinilir. Türk kültürünün ortaya çıkarılması için tarih çalışmalarının yanı sıra dil çalışmalarına da ağırlık verilmesi küçük metinlerle desteklenmiştir. Milli kimlik oluşturmanın önemi, Atatürk'ün niçin milli kimliğe çok önem verdiği sorularla öğrencilere buldurulmaya çalışılmıştır.

2.6.2. 5. ÜNİTENİN ATATÜRK İLKELERİ İLE İLGİLİ KAZANIMLARI

KAZANIM:

1) Atatürkçülüğün amaç ve niteliklerini kavrar.(Kazanım 1)

“TÜRK ÇAĞDAŞLAŞMASI” başlığı adı altında işlenmiştir. Atatürkçülüğün çıkış noktası, tanımı ve amaçları verilmiştir. Atatürk'ün söylediği sözlerle konu pekiştirilmiştir. Bu sözlere dayalı olarak öğrencilere sorular sorulmuştur ve resimler incelettirilmiştir böylece öğrencinin Atatürkçülükle milli egemenlik, milli birlik ve beraberlik, tam bağımsızlık arasındaki ilişkiyi kavramaları sağlanmıştır.

2) Dönemin şartlarını göz önünde bulundurarak dünyada ve ülkemizde Atatürk'ün düşünce sisteminin oluşmasında etkili olan olaylar hakkında çıkarımlarda bulunur. (Kazanım 2)

“ATATÜRK'Ü ETKİLEYEN OLAYLAR VE FİKİRLER” başlığı adı altında işlenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün hangi olaylardan etkilendiği bir hikâyecikle ve kendi sözüyle açıklanmıştır. Atatürk bu olaylardan etkilenmiş ancak her zaman Türk milletinin kendi yapısına uygun olan bölümleri almıştır. Atatürk 'ü bu olayların dışında önemli Türk büyüklerinin etkilediğinden de bahsedilmiştir.

3) Milli güç unsurlarının Atatürk 'ün yönetim anlayışındaki yerini ve önemini kavrar. (Kazanım 3)

“HER ŞEY GÜÇLÜ BİR TÜRKİYE İÇİN” başlığı adı altında işlenmiştir. Milli gücü; askeri gücü, ekonomik güç, siyasi güç ve sosyokültürel gücün oluşturduğu söylenmiş Bunlar Atatürk'ün sözleriyle açıklanmıştır.

4) Cumhuriyetçilik ilkesinin önemini ve cumhuriyet yönetiminin Türk toplumuna sağladığı faydaları kanıtlara dayalı olarak açıklar. (Kazanım 4)

“CUMHURİYETLE BİR MİLLETİZ” başlığı adı altında işlenmiştir. Atatürk ‘ün cumhuriyetle ilgili tanımı ve düşünceleri kendi sözleriyle verilmiştir. Diğer yönetim biçimleri öğretmen eşliğinde hatırlanmaya çalışılmıştır. Cumhuriyetçilik ilkesinin diğer ilkelerin başı olduğu ve diğer ilkelerle olan bağlantıları açıklanmıştır. Konu daha çok Atatürk ‘ün sözleriyle desteklenmiştir.

5) Bir Türk vatandaşı olarak cumhuriyetin Türk milletine kazandırdığı vatandaşlık temel hak ve sorumlulukları bilincini kazanır.(Kazanım 5)

“CUMURİYETİN VATANDAŞLARIYIZ” başlığı adı altında ilenmiştir.

6) Atatürk ‘ün milliyetçilik ilkesinden yola çıkarak milli birlik ve beraberliğin önemine inanır.(Kazanım 6)

7) Atatürk ‘ün “Türkiye Cumhuriyeti ’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.” Özdeyişinden hareketle “ Ne mutlu Türküm diyene!” ifadesinin anlam ve önemini kavrar.(Kazanım 7)

“NE MUTLU TÜRK’ÜN DİYENE!” başlığı adı altında işlenmiştir. konuya, öğrenci andı hatırlatılarak girilmiştir. Öğrenci andında hangi değerlerin vurgulanıp vurgulanmadığı sorulmuştur. Kendini Türk hissedenden herkesin Türk milletinden olduğu ve Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı olmak olduğu öğrencilere ifade edilmiştir. Millet tanımı yapılmıştır. Öğretmen kitabında, milliyetçiliğin temelinde milli birlik ve beraberlik olduğu vurgulanmıştır. Atatürk’ün milliyetçilik anlayışında bahsedilmiştir. Daha sonra Atatürk’ün sözleriyle bu görüşler vurgulanmıştır. Atatürk milliyetçiliğinin ilkeleri, milletin bağımsızlığına önem verir, ırk yarımıcılığını reddeder yani kendini Türk bilen herkesi Türk kabul eder, milli birlik ve beraberliği güçlendirmeye yöneliktir. Milletini sevmek, onu yüceltmek temel amaçtır. Milliyetçilik anlayışı Türk milletine

milli şuur, milli birlik ve beraberlik, toplumu ilgilendiren bütün kurumlarda millileşmeyi sağlaması, milli kültürümüzün gelişmesine hizmet etmesi bakımından önemine değinilmiştir.(6. ve 7. kazanımlar aynı konu içinde işlenmiştir.)

8) Milli egemenlik, eşitlik, adalet, demokratik hak kavramlarını Atatürkçü Düşünce Sistemi'ndeki halkçılık ilkesi ile ilişkilendirir.(Kazanım 8)

“HALKÇILIK” başlığı adı altında işlenmiştir. Konuya, Mustafa Kemal Atatürk'ün bir sözü verilerek başlanmıştır. Bu söz yorumlatılıp söze dayalı sorularla halkçılık verilmeye başlanmıştır. Sayfada verilen resim yorumlatılır. Halkçılık ilkesinin milli egemenlik esasına dayandığı, milletin özgürlüğünü ve eşitliğini temel aldığı verilmiştir. 1921 anayasasıyla da resmen güvence altına alındığı öğretmen kitabında vurgulanmıştır. Haçlılıkta, “Devlet millet içindir” anlayışı vardır. Öğretmen kitabında verilen sorularla halkçılık ve demokrasinin ilişkilendirilmesi istenmiştir. Sayfada fotoğraflar üzerine öğrenciler konuşturulur.

9) Devletçilik ilkesinin devlete siyasi, sosyal ve kültürel alanda yüklediği görevleri açıklar.(Kazanım 9)

10)Ulusal ve uluslararası faktörlerin devletçilik ilkesinin benimsenmesindeki etkisini değerlendirir. (Kazanım 10)

“TOPLUMDA DEVLET DESTEĞİ” başlığı adı altında işlenmiştir. Atatürk'ün tam bağımsızlık için ekonomik bağımsızlığa önem verdiği belirtilir ve tartışma ortamı oluşturulur. Devletçilik ilkesinin o günün ihtiyaçlarından kaynaklandığı vurgulanır. Devletçilik ilkesinin ortaya çıkış nedenleri ders kitabında; siyasi, ekonomik ve sosyal nedenler başlıkları adı altında işlenmiştir. 1929 dünya ekonomik bunalımı, savaşların etkileri ve yabancıların ekonomiye hâkim olmalarından dolayı 1931 yılında devletçiliğin benimsendiği ders kitabında verilmiştir. Öğretmen kılavuzunda öğrencinin halkçılıkla devletçiliği ilişkilendirmesi isteniyor. Ders kitabında devletçilik ilkesiyle milli ekonomi benimsendiği ve demir yolları, işletmelerin millileştirildiği vurgulanmıştır. Öğretmen

kılavuz kitabında 1929 Dünya ekonomik Bunalımıyla ilgili geniş bir açıklama verilmiştir. Krizin Dünya'ya ve Türkiye'ye etkileri ele alınmıştır.

11) Laiklik ilkesinin devlet yönetimi, hukuk ve eğitim sistemi ile sosyal alanda meydana getirdiği değişimlerden yola çıkılarak bu ilkenin temel esaslarını fark eder. (Kazanım 11)

“LAİKLİK” başlığı adı altında işlenmiştir. Konuya Atatürk'ün sözüyle başlanmıştır ve söze yönelik sorular sorulmuştur. Laikliğin nedeni, tanımı, yararları metinde öğrenci kitabında verilmiştir. Atatürk'ün sözleri verilerek onun İslam dini, vicdan özgürlüğü, dini özgürlük hakkındaki düşüncelerini öğrencilerin bulması isteniyor. Laiklik ilkesinin gereği olarak siyasi, hukuki, sosyal ve kültürel alanda yapılan yeniliklerden bahsedilmiştir. Ders kitabında sorular verilerek öğrenci düşünmeye sevk edilmiştir.

12) İnkılâpçılık ilkesini, Türk ulusunun milli kültür değerlerini geliştirerek çağdaşlaşmasının bir aracı olarak kavrar. (Kazanım 12)

“HER ALANDA YENİLİK” başlığı adı altında işlenmiştir. Konuya bir hikâyecikle ve buna dayalı sorularla başlanmıştır. İnkılâpların niçin yapıldığı ve amacının neler olduğuna ders kitabında değinilmiş öğretmen kitabında ise ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir. Konu içinde başka bir hikâyecik verilmiştir. Atatürk'ün sözü verilerek Türk inkılâbının amacı ve başarısının nedeni öğrenciye buldurulmuştur. Parça sonunda resim incelettirilip yorumlatılmıştır.

13) Atatürk ilkelerinin amaçları ve ortak özellikleri hakkında çıkarımda bulunur. (Kazanım 13)

“İNKILÂPLARIN TEMEL DAYANAĞI” başlığı adı altında işlenmiştir. Atatürk ilkeleri inkılâpların temel dayanağı olarak gösterilmesinin nedenleri öğrencilere buldurulmuştur. Anayasanın 5. ve 6. maddelerinden yararlanılmıştır ve hangi Atatürk ilkesiyle bağlantılı olduğu buldurulmuştur. Atatürk 'ün planlı hareket ettiği bilgisi verilerek

kendi yaşamlarıyla bağlantı kurması sağlanır. Ders kitabında Atatürk ilkelerinin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığından bahsedilmiştir. Ders kitabın ve öğretmen kitabında Atatürk ilkelerinin amacı kavratılmıştır. “kaynağı Türk milli kültürüdür.” İfadesini ders kitabında verilen resim ile ilişkilendirilmesi istenir.

14) Atatürkçü düşünce sisteminden yola çıkarak Atatürk ilke ve inkılâplarını oluşturan temel esasları belirler. (Kazanım 14)

15) Atatürk ilkelerinin modern Türkiye’ nin kuruluşu ve gelişmesindeki yerine ve önemine inanır. (Kazanım 15)

“EN BÜYÜK ESER” başlığı adı altında işlenmiştir. Konuya bir hikâyecikle başlanmıştır. Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı temel esaslar ders kitabında ele alınmıştır. Ders kitabında Atatürkçü düşüncenin doğuş nedeni ve amacının ne olduğu ders kitabında verilmiştir. Ders kitabında resimler incelettirilmiştir. Duygu ve düşünceler alınmıştır. Atatürk ‘ ün milli egemenlikle ilgili sözü yorumlattırılır. Ders kitabında özgürlük ve egemenlik arasındaki ilişki verilmiştir. Atatürk ‘ün milli kültüre niçin önem verdiği sorulur. Ders kitabında milli kültür, milli tarih ve milli dil arasındaki ilişki verilmiştir.

2.7. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ilköğretim okullarında Türkiye cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersinde Atatürk ilkeleri ve milli devlet anlayışının öğretimiyle ilgili yapılan çalışmalar bulguları ile birlikte sunulmuştur.

Sağlam (1997) “İlköğretim Okullarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi.” konulu çalışmasında; sekizinci sınıf öğrencilerinin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi, Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine ders dışı çalışma biçimleri, bu derse karşı tutumlarını ve bu öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretmenlerinin, dersin öğretiminde kullandıkları metot ve tekniklerin, araç ve materyallerin öğrencilerin başarıları üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Öğrencilere ve öğretmenlere uygulanan başarı testi ve anketlerin sonucunda ise; öğretmenlerin kullandıkları metot ve teknikler, araç ve

materyaller arasında başarı elde edilmiştir. Öğrencilerin cinsiyetleri ve başarıları ile ilgili bir ilişki bulunamamış ama ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi ve öğrenci başarısı ile ilgili manidar bir ilişki bulunmuştur.

Okur, (2000) “İlköğretim Okulları I. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Programı’nda Atatürkçülük Konularının Ünitelere Göre Dağılımı ve Hedeflere Ulaşma Derecelerinin İncelenmesi” konulu tezinde I. Kademe Sosyal Bilgiler ders programındaki “Atatürkçülük ile ilgili konuların” hedeflere ulaşma derecelerini incelemiştir. Araştırma sonucunda; ilköğretim okulları I. kademe sosyal bilgiler ders programındaki “Atatürkçülük ile ilgili konuların” hedeflerinin öğrencilerde istenilen düzeyde davranışa dönüştürülemediği gözlenmiştir.

Şenses, (2002) “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Milli Bilincin Oluşmasındaki Önemi (Erzurum ili Oltu ilçesi Orçuk köyü ilköğretim okulu örnek çalışması)” konulu çalışmasıyla ilköğretim okulları sosyal bilgiler dersi öğrencilerde “milli bilinci” ne düzeyde gerçekleştirmektedir sorusu aranmaktadır. Tezin birinci bölümünde milli bilincin oluşması için sosyal bilgilerde kazandırılması gereken davranışlar verilmiştir. İkinci bölümde sosyal bilgiler ve sosyal bilimler kavramlarını, sosyal bilgilerin tarihçesi, üçüncü bölümde Atatürkçülük konularının milli bilincin oluşması üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur. Konuyla ilgili bilgi toplama aracı olarak anket gözlem ve görüşme yapılmıştır. Bulgulara göre erkek öğrencilerin milli bilinç konusunda kız öğrenciler göre daha iyi oldukları ve 5.sınıf öğrencilerininin 4. sınıf öğrencilerine göre daha iyi düzeyde oldukları ortaya çıkmıştır.

Emiroğlu’nun (2002) “İlköğretimde Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Konularının Öğretimi Üzerine Bir Araştırma” konulu tez çalışmasında Türk eğitim sisteminin bütün kademelerinde ve özellikle ilköğretim de ders konularının öğretimi, mevcut durumu, öğretim programı oluşturan unsurlardan hareketle “fert” ve “toplum” modelinin gerçekleştirilmesinde ilköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretiminde ortaya çıkan meselelerin çözümüne dair verilere ulaşmak amacıyla yapılan araştırma ile şu sonuca ulaşmıştır. Araştırma sonucunda “hedef”, “muhteva” ve “ders kitabı”nın öğretmenlerce kısmen yeterli bulunduğu, kullanılan metot ve

etkinlikler ile araç-gereçler noktasında ise geleneksel tercihlerin ötesine gidilemediğinin sonucuna ulaşılmıştır.

Çetin (2003) “İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi Atatürk’ün Hayatı Ünitesinin Öğretiminin Dizgeli (Programlandırılmış) Öğretime Göre Değerlendirilmesi.” Konulu çalışmasında Dizgeli (Programlandırılmış) öğretimin erişiyeye ve kalıcılığa etkisi incelenmiştir. Yapılan ön test ve son test sonunda Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Dizgeli öğretim yapılan grubun kalıcılık puanı geleneksel öğretim yapılan grubun kalıcılık puanları arasında deney grubunun lehine anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hali, (2003) “İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Fotoğraf ve Resim Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi.” konulu çalışmasında fotoğraf ve resim kullanımının öğrenci başarısını incelemek için oluşturulan deney kontrol grupları oluşturulup, ön test ve son test puanları incelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde fotoğraf ve resim kullanılan grupla kullanılmayan grupların erişiy ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Yılmaz, (2004) “ilköğretim Türkiye cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük programı içeriğinin değerlendirilmesi (Alan Araştırması)” çalışmasıyla ilköğretim Türkiye cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük programı tasarımı, programın içeriği, içeriğin ders kitaplarına yansımaları ve içeriğin öğrenci ihtiyaçlarını karşılama durumuna ilişkin alan araştırması şeklinde ele alınmıştır. Çalışmada, ilköğretim bütünlüğü içerisinde yer alan “Atatürkçülükle İlgili Konular”, bu konuların ilköğretim programındaki dağılımı yeri ve oranı ile programlanan davranışlar yoluyla yapılan içerik tekrarlarına yer verilmektedir. Bu konuda ilköğretim 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde daha önce öğrenilmiş olan konular açısından içerik tekrarları olduğu belirlenmiştir....

Cihan, (2005) “orta öğretim Türkiye cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersi 1998 programında önerilen ders araç gereçlerinin (materyallerin) değerlendirilmesi ve öneriler” konulu çalışmanın genel amacı Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu

Başkanlığınca kabul edilen Orta Öğretim (Lise) Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi programında önerilen materyallerin değerlendirilmesini, yapmak ve önerilerde bulunmaktır. İnkılâp Tarihi dersinin öğretiminde, ders araç-gereçleriyle ilgili araştırma ve geliştirme çalışmaları sürekli yapılmalıdır. Gelişen teknolojiden yararlanılarak eğitim öğretim süreci için etkili öğrenmeyi sağlayıcı basılı ve yazılı materyaller hazırlanmalı; görsel ve işitsel ders araçlarından faydalanılmalıdır.

Yılmaz, (2005) “İlköğretimde Atatürkçülükle İlgili Konular Programı (Programın Yapısı Ve Diğer İlköğretim Programlarıyla Uyumluluğu)” konulu makalesinde, Atatürkçülükle ilgili konuların tarihsel arka planı, programlanması, diğer öğretim programları ile olan ilişkisi ve program geliştirme süreçlerinde uygulamada meydana gelen problem durumları üzerinde durmuş ve bu konudaki sonuç ve önerilere yer vermiştir.

Özcan, (2005) “İlköğretim Okulları II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Programı’nda Yer Alan Atatürkçülük Konularının Öğrencilerin Öğrenme Düzeyleri” ile ilgili çalışmasında; İlköğretim 6. ve 7. Sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ders programı’nda yer alan Atatürkçülük konularının öğrencilerin öğrenme düzeylerini belirlemek için yaptığı başarı anketinin sonucunda elde edilen veriler Atatürkçülük konularının daha iyi öğretilmesine yönelik bir çalışmayı içermektedir.

Koca, (2005) “İlköğretimde Atatürk İlke ve İnkılâplarının Öğretimi” konulu makalesinde, Atatürk İlke ve İnkılâplarının Öğretimi konusundaki mevcut durumu, Atatürkçülükle ilgili konuların belirli gün ve haftalarla beraber resim, müzik, beden eğitimi ve din kültürü ve ahlak bilgisi gibi derslerle desteklenmesi ile dersin işlenişi ile ilgili çözüm önerilerine yer vermiştir.

Sertkaya, (2005) “İlköğretim Okullarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi öğretimindeki Çözüm Önerileri” konulu makalesinde Sosyal Bilgiler ile Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde öğretmenlerin istek ve önerilerini değerlendirerek, tespit ettiği sorunlar ve çözüm önerilerini belirtmiştir.

Ata, (2006) “İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi'nin Taslak Programının Geliştirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar.” konulu makalesinde, 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi'nin Taslak Programının Geliştirilmesinde Karşılaşılan sorunların ve taslak programın analizini yapmıştır.

Yekrek, (2006) “İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Çoklu Zekâ Kuramının Öğrencilerin Erişisine ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi.” konulu çalışmasında, İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti ünitesinin öğretiminde Çoklu Zekâ Kuramının erişiyeye ve öğrenci tutumlarına etkisi incelenmiştir. Kontrol grubuna geleneksel öğretim, deney gurubuna Çoklu Zekâ Kuramı uygulanmıştır. Araştırmada veriler ön test, son test ve tutum testi ile toplanmıştır. Araştırmada varılan sonuç ise; Çoklu Zekâ Kuramı uygulanması durumunda Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin daha verimli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Doğan, (2006) “İlköğretim 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Öğretiminde Rol Oynama Yönteminin Öğrenme Düzeyine Etkisi.” Konulu çalışmasında, rol oynama yöntemi ile düz anlatım yönteminin öğrenci erişileri üzerindeki ölçmeleri ile ilgili olarak “Türk İnkılâbı” ünitesi seçilmiş ve ön test uygulaması yapılmıştır. Araştırma sonucunda, rol oynama yönteminin İlköğretim 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde; bilgi, kavrama, uygulama, düzeyleri ile toplam öğrenci erişilerine daha başarılı olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Saraç, (2006) “Atatürkçü Düşünce Sistemine Milliyetçilik İlkesi ve Devlet Yönetiminde Tam Bağımsızlık Anlayışının Esasları” konulu çalışmasında Atatürk'ün Milliyetçilik anlayışını açıklayabilmek için “Millet” kavramını incelemiştir. Daha sonra Atatürk'ün milliyetçilik anlayışının; eşitlikçi, çağdaş, demokratik, laik olduğuna, herhangi ırksal temele dayanmadığı gibi dinsel temele de dayanmadığına ulaşılmıştır. Atatürk'e göre sadece toprak bağımsızlığı yeterli değildir. Olması gereken siyasi, iktisadi, idari, kültürel

olarak bağımsız olmak yani “Tam Bağımsız” olmaktır. İdari anlamda ülkesinin bağımsız ve cesur kararlar vermesini sağlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti, tüm tehditlere rağmen, Atatürk İlke ve İnkılâplarıyla çağdaşlaşmıştır. Atatürk ve onun düşünce sistemi Türk milletine gelecek için modeldir. Bugün tehditlere karşı daha güçlü duruş sergilemenin yolu, Atatürk’ün Milliyetçilik İlkesi’ni ve devlet yönetiminde tam bağımsızlık anlayışının esaslarını kavramaktan geçmektedir.

Temürlenk, (2006) “Milliyetçilik ve Kalkınma (1929-1938 Türkiye Örneği) Bu çalışmada öncelikle milliyetçiliğin ne olduğu ve kökenine ilişkin görüşlere yer verilmiş olup, Cumhuriyet Türkiyesi’ni ele alırken milliyetçiliği ele alan toplumbilimcilerin öne sürmüş olduğu düşüncelerin bu isimlerden ne ölçüde etkilendiği, hangi koşullarda ön plana çıktığı ve Cumhuriyet hükümetlerinin ve aydınlarının uygulamalarında ve görüşlerinde nasıl etkileri olduğunu daha iyi anlatabilmek amacıyla milliyetçiliği ele alan ve bu literatürde önemli yerlere sahip toplumbilimcilerin görüşlerine yer verilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın asıl amacı 1929–1938 yılları arasında kristalleşen milliyetçilik düşüncesi ve kalkınma anlayışına nasıl etkilediği ele alınmıştır.

Pehlivan, (2006) “Türk Anayasalarında Milli Devlet, Ülke ve Vatandaşlık Kavramları” konulu çalışmasıyla; milli devlet olma sürecinde, Türkiye Cumhuriyeti’nin olmazsa olmaz prensipler olarak belirlediği, -milli devlet-, -ülke- ve -vatandaşlık kavramlarının geçmiş anayasalardaki karşılıkları ve özellikle anayasal süreçte uğradığı değişimlerin tespiti ile yeni konjonktürel gelişmeler karşısında, söz konusu kavramların bundan sonra alması muhtemel şekillerde, devletin kuruluş amacına uygun bir istikrarlılığın nasıl korunabileceği bulunmaya çalışılmıştır.

Birişik, (2006) “İlköğretim 8. sınıflar Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Ders İçeriğinin Yapıcı Öğrenme Kuramına Göre Düzenlenmesinin Akademik Başarıya Etkisi.” ile ilgili yaptığı araştırmasında bir deney, diğeri kontrol olmak üzere seçilen iki grup üzerine uygulanan çalışma yapmıştır. Araştırmada deney grubuna içerik yapıcı öğrenme kuramına göre oluşturulmuş ve öğretim yapılmış, kontrol grubuna ise geleneksel öğretim yöntemiyle ders işlenmiştir. Araştırma sonucunda deney grubundaki

öğrencilerin akademik başarıları ve kendi anlamlarını oluşturma düzeylerinin kontrol grubundaki öğrencilere göre belirgin şekilde arttığı görülmüştür sonucuna ulaşılmıştır.

Delen, (2007) “İlköğretim ve ortaöğretimde öğretmen görüşlerine göre Türkiye Cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersinin sorunlar ve çözüm önerileri” çalışmasında İlköğretim ve ortaöğretimde öğretmen görüşlerine göre Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunları ve çözüm önerilerini tespit ederek belirlemeyi amaçlamaktadır.

Anket uygulamaları ve litarütür taramaları sonucunda özellikle bu dersi veren öğretmenlerin karşılaştıkları problemler ve bu problemlerin çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Yalnız, (2007) “Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının Atatürk ilkelerine Göre Değerlendirilmesi” konulu çalışmasında 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962, 1968 programları incelenmiştir. Bu programlarda zamanla değişiklik yapılmıştır. Mevcut program öncesi köklü değişiklikler 1998’de yapılmış ve 2004–2005 öğretim yılına kadar sürmüştür. Daha sonra 2004–2005 öğretim yılında bir taslak program oluşturulmuş ve bu program 2005–2006 öğretim yılında uygulanmaya konmuştur. 1998’den 2004’e kadar okutulan İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının genel amaçlarında Atatürk, Türk, Vatan, Millet, Cumhuriyet ve Milli kavramlar 43 kez işlenmiş iken, mevcut programda 10 kez geçmektedir.

1998’de 5. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan ulusal kavramların toplam sayısı 1139’dur. Bu kavramların 1074’ü mevcut programda yer verilmeyen “*Vatan ve Millet*” ve “*Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk*” ünitelerinde yer alıyordu. Mevcut program tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimleri ve gelişmeleri göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Ancak, Türkiye Cumhuriyetinin ve Türk Eğitim felsefesinin temelini teşkil eden millilikten uzak olduğu gibi Atatürk İlkelerini ise tamamen kapsamamaktadır. Atatürk İlkelerinin ve Atatürkçülüğün öğrencilere kavratılması konusunda eksiklikler içermektedir.

Gencer, (2007) “İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Amaç Gerçekleştirme Başarısına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi.” çalışmasında birinci bölümde siyasal ve kültürlenme aracı olarak Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin temel vizyonu ile Diyarbakır da görev yapan öğretmenlerin görüşleri çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin amaç gerçekleştirme başarısına ilişkin güncel profil çıkartmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin ilköğretim kademesinde siyasal bir kültürlenme aracı olarak algılandığı görülmüştür.

Akın, (2007) “Türkiye’de milli iktisat döneminin ulus devlet inşasına etkisi” konulu çalışmasıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Birinci Dünya Savaşı yıllarında (1914-1918) uyguladığı Milli İktisat politikalarının Türkiye’de ulus devlet inşasına zemin hazırladığını iddia etmektedir. Tez giriş ve sonuç hariç dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, milli iktisat politikalarından sorumlu olan ve bu politikaları uygulayan İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin kuruluşu, faaliyetleri ve siyasi misyonu anlatılmaktadır. Bunun temel sebebi, İttihat ve Terakki’nin iktisadi politikalarının Milli İktisat eksenine çevrilmesinin, partinin politik ve düşünsel dönüşümüyle paralellik göstermesidir. Zira yukarıda da değinildiği gibi, İttihat ve Terakki başlangıçta serbest ticaret yanlısı görünürken, aşağıda anlatılan çeşitli politik ve tarihsel koşulların etkisiyle Milli İktisat politikalarına yönelmiştir. İkinci bölümde, İttihat ve Terakki’nin milli iktisat politikalarını uygulamayı gerekli gördüğü Osmanlı’nın toplumsal ve iktisadi koşulları, bu politikaların oturduğu zemini anlamak amacıyla tarif edilmiştir. Bu, aynı zamanda, yukarıda sözü edilen politik ve tarihsel koşulları daha iyi kavrama olanağı vermektedir. Üçüncü bölümde, Osmanlı İmparatorluğu’nun kurtulması ve kalkınması amacıyla benimsemesi gereken iktisat politikası üzerine yapılan düşünsel tartışmalar ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise İttihat ve Terakki’nin uyguladığı milli iktisat politikalarından örnekler verilmiştir ve bunlar ulus devlet inşasına olan etkileri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Kara, (2007), “Erol Güngör’de Milliyetçilik” konulu çalışmasında yaşadığımız yüzyılda daha da önem kazanan milliyetçilik, din, barışseverlik gibi manevi duyguları

kültürel ve tarihsel bir bütünlük içinde ele alan Erol Güngör, ortaya koyduğu çalışmalarıyla bugünün Türkiye'sinde toplumsal problemlerimizin çözümü için ciddi bir yol gösterici olmuştur. Ayrıca, yalnız Cumhuriyet Türkiye'sinin değil, yıkılan Osmanlı İmparatorluğu ve Batı uygarlığının da kültürel ve tarihsel değerleri üzerinde önemli görüşler ileri sürmüş ve yorumlama da bulunmuştur. Erol Güngör'ün milliyetçilik, vatan, millet sahasına nasıl baktığı ve milli kültür anlayışı belirtilmiştir. Ulaşılan belli baslı genellendirmelere ve değerlendirmelere ise sonuç bölümünde yer verilmiştir.

Uçak, (2007) "Milli Eğitim Sisteminin Millilik Boyutunun Sorgulanması (İstanbul İli Örneği" konulu çalışmasında, 1982 Anayasasında belirtilen Cumhuriyetin Temel Niteliklerinin gerektirdiği özelliklerin Türk Milli Eğitim Sisteminin orta öğretim düzeyinde öğrenciler kazandırılıp kazandırılmadığının saptanması amaçlanmıştır. Çalışma, İstanbul İli Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı faaliyet gösteren, klasik eğitim veren, devlet, özel ve imam hatip liselerinde okuyan son sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Ortalama puanları takip ettiğimizde, orta öğretim kurumları Cumhuriyetin Temel Niteliklerini kazandırmada genel olarak başarılı olmakla birlikte, Laiklik ve Demokratiklik değerlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Genel olarak, okul türleri, sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet açısından da farklılaşmalar mevcuttur. Bulgular, özel liselerin, Devletçilik ve Halkçılık, Ulusçuluk, Cumhuriyetçilik boyutlarını öğrencilere devlet liseleri ve imam-hatip liselerinden daha az kazandırabildiklerini göstermektedir. Devlet liselerinin Demokratiklik boyutunu diğer iki okula oranla öğrencilerine daha fazla verebildiğini söylemek mümkündür. Ortalama puanlara genel olarak baktığımızda ekonomik düzey düştükçe, öğrencilerin Demokratiklik boyutuna verdikleri puanlar da düşmektedir. Değerlendirmede, İmam-hatip lisesi öğrencilerinin diğer iki okula göre Laiklik boyutuna daha düşük puan verdikleri görülmüştür. Sosyo- ekonomik düzey ele alındığında ailenin geliri arttıkça Laiklik boyutuna verilen puanların da arttığını söyleyebiliriz.

Çiftçi, (2007) "İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Atatürkçülük Kazanımlarına Dair Öğretmen Görüşleri" konulu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik olarak hazırladığımız ankette ilköğretim sosyal bilgiler 6. sınıf programında yer alan Atatürkçülük kazanımlarının yeterli olup olmadığını tespit etmek

amacıyla sorudan oluşan bir anket hazırlanmıştır. Hazırlanan soruların dışında öğretmenin kendi özelliklerinden kaynaklanabilecek durumları da yansıtmak amacıyla alt problemler oluşturulmuştur.

Bunlar; “ Atatürkçülük kazanımlarının cinsiyete göre değişip değişmediği, Atatürkçülük kazanımlarının meslekteki kıdeme göre değişip, değişmediği, Atatürkçülük kazanımlarının hizmet içi eğitime göre değişip değişmediği, Atatürkçülük kazanımlarının mezun olunan lisans programına göre değişip değişmediği” gibi değişkenler olarak ele alınmıştır.

Hoşgeldi, (2008) “Atatürk İlkeleri: Milliyetçilik” konulu çalışmasında “Atatürk İlkeleri” arasında son derece önemli bir ilke olan Milliyetçilik ilkesini incelemektedir. Çalışma sonucunda, Kurtuluş Savaşı’nın çıkış noktasını oluşturan ve tüm tutsak ulusların kurtuluş hareketlerine ışık tutan Milliyetçilik İlkesi’nin önemi ortaya konulmuştur. Milliyetçilik; akılcılık, gerçekçilik, barışçılık ve cumhuriyetçilik ilkeleriyle bütünleşen ve bu ilkelerle çelişen yorumlara kapalı bir ilkedir. Millî Mücadele boyunca birleştirici ve itici bir güç görevini üstlenmiştir. İşgalci emperyalist güçleri dize getiren, Türklük gururunu, “Ne mutlu Türküm diyene” ve “Bir Türk dünyaya bedeldir” deyimleriyle dile getiren Atatürk, Milliyetçilik İlkesi ile Türk ulusunun “bütün bireylerini kaderde, kıvançta ve tasada ortak bir bütün halinde ulusal bilinç ve ülküler çevresinde toplamak” inancındadır.

Cansabuncu, (2008) “Orta Öğretim Öğrencilerinin Milliyetçilik Algısı: Zeytinburnu Örneği” başlıklı araştırmanın İstanbul’un kozmopolit yapısını (nüfus, göç, eğitim ve kentleşme vb.) temsil edeceği düşünülen Zeytinburnu ilçesinde liseye devam eden 548 genç öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gençlerin mevcut milliyetçi değer yapıları ve bu olgular etrafında toplumda önemli görülen konuları değerlendirme biçimleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, gençlerin Türklük, Etnisite, Vatandaşlık, Müslümanlık, Devletçilik, Aidiyet ve Avrupa Birliği gibi konularında, heterojen bir dağılım sergiledikleri, sınıf düzeyi, cinsiyet ve notlarına göre çeşitli farklılıklar arz ettiği ortaya çıkmıştır.

Tüzün, (2008) “ilköğretim 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında (MEB Yayınları) Atatürkçülük Bölümünün Görsel Materyallerle Öğretilmesi” konulu araştırmasında Türkiye’de ilköğretim sekizinci sınıf TC. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında (MEB Yayınları)Atatürkçülük Bölümünün görsel materyaller açısından incelenmesi, bu bölümde görsel materyallere ne ölçüde yer verildiği, kullanılan görsel materyallerin çeşitleri, görsel materyallerin metin ile uyumlu olup olmadığı incelenmiştir. Ayrıca görsel materyal önerileri ile Atatürkçülük bölümünün en güzel şekilde

Turan, (2009) “1950 ile 1960 yılları arası ortaokul tarih dersi kitaplarında yer alan milli kimlik kavramının içerik analizi” konulu çalışmasıyla milli kimlik eğitim ilişkisinden hareketle 1950–1960 yıllarını kapsayan dönemde devletin milli kimlik temellerini nasıl kurgulandığı, bu doğrultuda milli kültürün Türk kimliğinin, dilsel, tarihsel ve kültürel bağlamda nasıl ir yapıda olmasını istediği ve bunu eğitim sürecinde öğrencilere tarih ders kitaplarındaki konular aracılığıyla nasıl aktardığını araştırmak amaçlanmıştır.

Sonuç olarak; tarih ders kitapları üzerinden eğitim sürecinde gerçekleştirilmeye çalışılan; erken Cumhuriyet dönemi ve 1950–1960 dönemi tarih ders kitaplarının iki temel hedef doğrultusunda kurgulandığı söylenebilir. Birincisi; eni bir millet ve kimlik inşası; ikincisi ise bu millet içinden yeni bir yurttaşın aratılmasıdır. Bu iki temel birbirine eş zamanlı olarak kurgulanmaya çalışılmıştır. . Vatanı korumak ve geliştirmek en kutsal görev olarak işlenmiştir. Türk dili, Türkler arasında milli benlik yaratan bir güç ve Türklerin millet olabilmelerinde en nemli öge olarak verilmiştir.

Bingöl, (2009) “ilköğretim 2. kademe 8. sınıfta okutulan Türkiye cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretimi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri (Ağrı Örneği) konulu çalışmasıyla Ağrı ili kapsamında bulunan İlköğretimde öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre İlköğretim II. Kademe 8. sınıfta okutulan “T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük” dersi konularının öğretimi ve karşılaşılan sorunları tespit etmek ve çözüm önerilerini sunmak amacını taşımaktadır. Söz konusu bu çalışmayla; program, muhteva, metot, araç- gereç, öğretmen ve öğrenciden kaynaklanan sorunları belirlemek, bir durum tespiti yapmak ve ileriye dönük bir perspektif oluşturmak istenmektedir.

Değerlendirmede, ders öğretmenlerinin, ders öğrencilerine karşı tutumlarını, kullandıkları yöntem ve teknikleri, araç ve gereçleri, derse hâkimiyetlerini; ders öğrencilerinin, ders öğretmenlerine ve “T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük” dersine karşı tutumlarını, ilgilerini, karşılaşılan sorunları, anket verileri dâhilinde tespit edip, çözüm önerileri sunak amaçlanmıştır.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, aşamaları, veri toplama araçlarının geliştirilmeleri ve uygulanması, verilerin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3. 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Atatürk ilkeleri ve milli devlet ile ilgili kazanımlara ulaşip ulaşmadığını yoklamak amaçladığı için nicel desen kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırma, Atatürk ilkeleri ve milli devlet anlayışı kazanımlarına ulaşma düzeylerini belirleyen bir durum çalışmasıdır. Şekil 1’de araştırmanın temel amacı ve bunların gerçekleştirilmesinde izlenen süreç gösterilmiştir.

3. 2. Çalışma Evreni ve Örneklemi

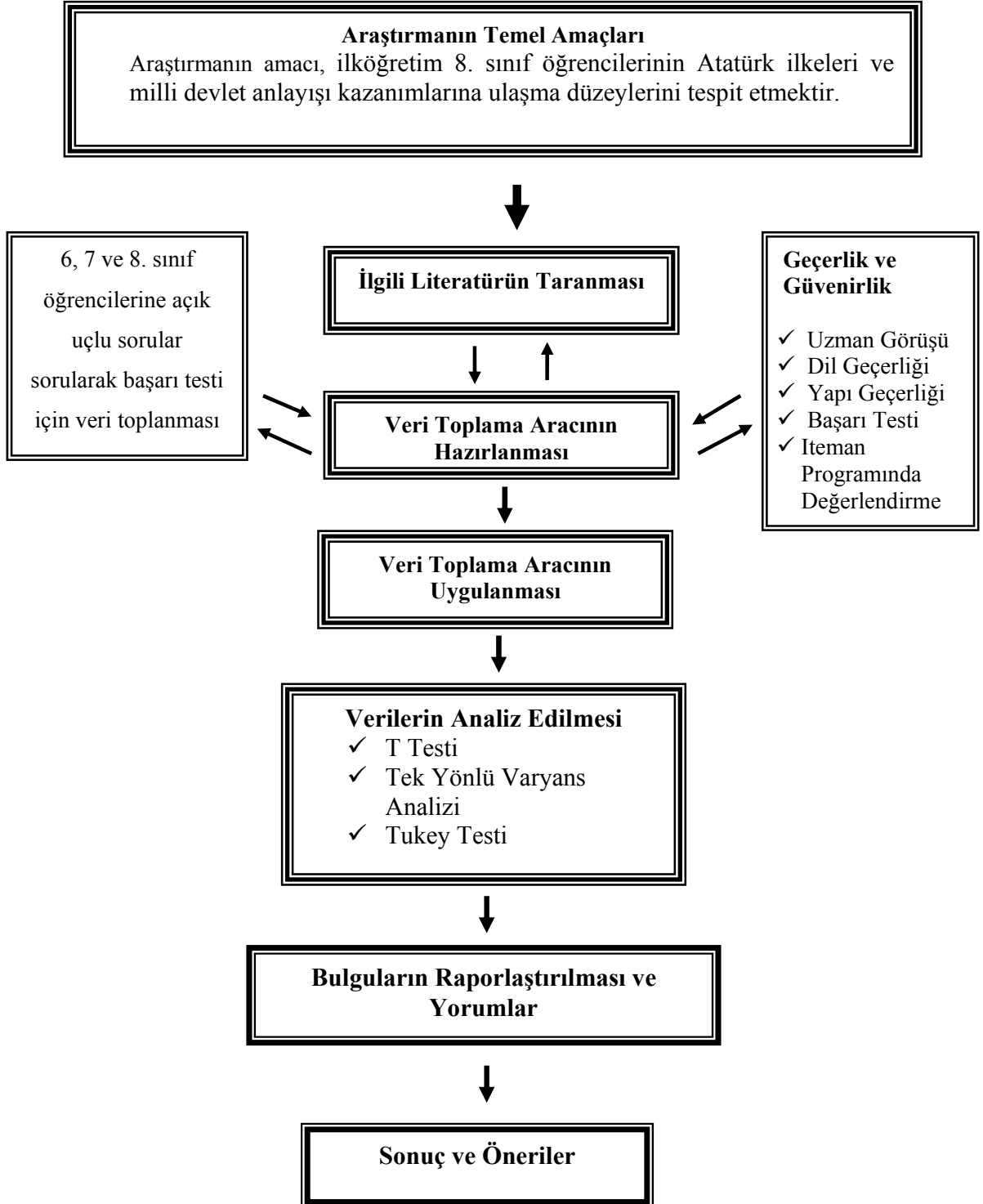
Araştırmanın evrenini, Ankara ili merkez ilçelerinde öğrenim gören ilköğretim 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminde ise 2009- 2010 öğretim yılında 8. sınıfta bulunan Ankara’nın merkez ilçelerinden (8 merkez ilçede) seçilen alt ve üst sosyoekonomik düzeyde 2’ser okuldan toplam 16 okulun 8. sınıf öğrencileri oluşturmuştur.

Tablo 1*Araştırmanın Örneklemi*

Sıra	Okulların İlçeler	Bulunduğu	ASED Okulun Sınıf Mevcudu	ÜSED 8. Okulun Sınıf Mevcudu	İlçede 8. Toplam Öğrenci Sayısı	Ulaşılan 8. Sınıf
1	Çankaya		48	49	97	
2	Keçiören		40	39	79	
3	Yenimahalle		65	40	105	
4	Mamak		45	37	82	
5	Altındağ		43	38	81	
6	Etimesgut		58	50	108	
7	Gölbaşı		31	34	65	
8	Sincan		52	51	103	
	TOPLAM		382	338	720	

Şekil 1. Araştırmanın deseni ve izlenen süreç

3. 3. Verileri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada kullanılan veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde (AİİT) “Atatürk ilkeleri ve milli devlet” konularının ilköğretim 8. sınıf öğrencileri tarafından kazanılma düzeylerini tespit etmek amacı ile bir başarı testi hazırlanmıştır. Başarı testinin hazırlanma süreci şu şekilde gelişmiştir:

Veri toplama aracının geliştirilmesinden önce, konu ile ilgili literatür, yayın ve kaynaklar taranarak, benzer çalışmalar incelenmiştir. Daha sonra araştırma konusu olan “Atatürk ilkeleri ve milli devlet” konularının soyut olmasından dolayı ilköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler ve 8. sınıf AİİT kitapları ve ders programları ayrıntılı incelenmiştir. Ayrıca 6, 7 ve 8. sınıflara veri aracı geliştirmeden önce açık uçlu sorular sorularak “Atatürk ilkeleri ve milli devlet” konuları hakkındaki bilgileri saptanmaya çalışılmıştır. Bu ön uygulama sonrasında elde edilen bulgular uzman görüşü de alınarak uygulamanın 8. sınıfların anlama seviyesinin daha üst düzeyde olmasından dolayı uygulama aracı 8. sınıflara yönelik geliştirilmiştir.

Başarı testi geliştirirken ilk olarak 8. sınıf ders kitabı, öğretmen kılavuz kitabı ve program kitabının işleyiş analizi yapılmış ve “Atatürk ilkeleri ve milli devlet” konularına dolaylı ya da dolaysız yönden açılım veren kazanımlar tespit edilmiştir. Bu kazanımların ilgili konuya açılım sağlayıp sağlamadığı alan uzmanları ve sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından görüş alınarak kararlaştırılmıştır.

Araştırmada ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Atatürk ilkeleri ve milli devlet anlayışı kazanımlarına ulaşıp ulaşmadığını tespit etmek amacıyla bir başarı testi hazırlanmıştır. İlk olarak 62 adet çoktan seçmeli soru hazırlanmıştır. Bu test 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrenim gören 188 öğrenciye uygulanarak bir pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama sonucuna göre başarı madde ayırıcılık katsayıları ve madde güçlükleri ITEMAN programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Madde ayırıcılık katsayılarının yorumlanmasında şu ölçütler temel alınmıştır.

Tablo 2*Pilot Çalışma Değerlendirme Ölçütleri*

Madde toplam korelasyonu	Yorumu
>0.30	Geçerli bir madde: Bilen ve bilmeyen öğrencileri ayırt eden iyi bir sorudur.
0.20–0.29	Soru düzeltilmelidir.
<0.19	Soru testten çıkarılmalıdır, sorunun geçerliği yoktur.

Madde güçlüğü ise bir test sorusunun güçlüğü, doğru cevap sayısının tüm cevaplayıcılar sayısına oranıdır. Madde güçlük indeksi, soruyu doğru cevaplama yüzdesidir. Madde güçlük indeksi (Pj), 0 (sıfır) ile 1 arasında değerler alır. Madde güçlük indeksi 0'a yaklaştıkça madde(soru) zorlaşır, 1'e yaklaştıkça madde (soru) kolaylaşır. Orta güçlükte bir sorunun madde güçlük indeksi 0,40 ile 0,60 değerleri arasında alır ki cevaplayıcıların yarısına yakınının soruyu doğru cevaplamaları beklenir.

Soruların madde geçerlik katsayıları (madde ayıricılıkları) incelendiğinde 1, 2, 4, 3, 4, 6, 9, 14, 20, 24, 32, 33, 34, 48, 51, 53 ve 55. soruların madde geçerliklerin uygun olmadığı görülmüştür. Kalan 46 sorunun madde ayıricılık katsayılarının 0.30 değerinden büyük olduğu bir başka deyişle madde geçerliliklerinin uygun olduğu bulunmuştur.

Güvenirlilik katsayısı, 0 ile +1 arasında değişkenlik gösterir. Güvenirlilik katsayısının 1'e yakın değerler alması güvenirliliğin yüksek olduğu, maddeler arasında iç tutarlılığın yüksek olduğu anlamına gelir ve istendiktir. Güvenirlilik katsayısının 0,70 den yukarı olması istenen bir sonuçtur. 46 sorudan oluşan başarı testinin güvenirlilik katsayısı 0.91 olarak yüksek bir güvenirlilik katsayısı elde edilmiştir. Son olarak nihai uygulamada kazanımların dağılımları da dikkate alınarak 42 sorudan oluşan başarı testine karar verilmiştir.

Tablo 3, pilot çalışma sonrasında nihai uygulama için tespit edilen soruların, Atatürk ilkeleri ve milli devlet ile ilgili hangi kazanımları ölçmeye yönelik olduğunu göstermektedir.

Tablo 3
Başarı Testi Sorularının Kapsadığı Kazanımlar

Kazanımlar	8. Sınıf AİİT Dersinin İlgili Kazanımlarının İlgili Üniteleri	Başarı Testinin İlgili Soruları
Milli egemenlik anlayışının güçlendirilmesi sürecinde saltanatın kaldırılmasını değerlendirir. (Kazanım1)	4. Ünite	Soru 2, 3
İzmir İktisat Kongresinde alınan kararları, milli iktisat anlayışı ve tasarruf bilinci açılarından analiz eder. (Kazanım 3)	4. Ünite	Soru 5
Cumhuriyetin ilan edilmesini, Türkiye’de demokrasi rejiminin gerekleri ile bağdaştırarak değerlendirir. (Kazanım 5)	4. Ünite	Soru 2
3 Mart 1924’te kabul edilen kanunların gerekçelerini ve toplum hayatında meydana getirdiği değişimleri fark eder. (Kazanım 6)	4. Ünite	Soru 3, 4, 5
Atatürk’ün çok partili siyasi hayata verdiği önemi kavrar. (Kazanım 7)	4. Ünite	Soru 6
Şapka ve Kıyafet İnkılâbı’nı tekke ve zaviyelerin kapatılmasını, miladi takvim ve uluslar arası saat uygulamasının kabulünü milli kimlik kazanma ve çağdaşlaşma çerçevesinde değerlendirir. (Kazanım 8)	4. Ünite	Soru 7, 8, 9
Şeyh Said İsyanı’nı çağdaş, demokratik ve laik Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı tepkiler ve uluslar arası ilişkiler açısından değerlendirir. (Kazanım 10)	4. Ünite	Soru 10, 12
Kabotaj Kanunu’nu milli egemenlik hakları ve Türk denizciliğinde meydana getirdiği gelişmeler bakımından değerlendirir. (Kazanım 11)	4. Ünite	Soru 11
Harf İnkılâbı’nı ve Millet Mekteplerini eğitimin yaygınlaştırılması ve çağdaş Türk toplumunun oluşturulması açılarından değerlendirir. (Kazanım 14)	4. Ünite	Soru 5, 13, 14, 15, 16
Atatürk’ün milli kültür ve milli kimlik oluşturmak ve geliştirmek için dil ve tarih alanında yaptığı çalışmaları değerlendirir. (Kazanım 18)	4. Ünite	Soru 1,14, 15,17, 18
Atatürkçülüğün amaç ve niteliklerini kavrar. (Kazanım 1)	5. Ünite	Soru 19, 20
Dönemin şartlarını göz önünde bulundurarak dünyada ve ülkemizde Atatürk’ün düşünce sisteminin oluşmasında etkili olan olaylar hakkında çıkarımlarda bulunur. (Kazanım 2)	5. Ünite	Soru 21
Milli güç unsurlarının Atatürk ‘ün yönetim anlayışındaki yerini ve önemini kavrar. (Kazanım 3)	5. Ünite	Soru 22, 23, 24
Cumhuriyetçilik ilkesinin önemini ve cumhuriyet yönetiminin Türk toplumuna sağladığı faydaları kanıtlara dayalı olarak açıklar. (Kazanım 4)	5. Ünite	Soru 27, 28, 29
Bir Türk vatandaşı olarak cumhuriyetin Türk milletine kazandırdığı vatandaşlık temel hak ve sorumlulukları bilincini kazanır. (Kazanım 1)	5. Ünite	Soru 25

5)		
Atatürk ‘ün milliyetçilik ilkesinden yola çıkarak milli birlik ve beraberliğin önemine inanır. (Kazanım 6)	5. Ünite	Soru 26, 30, 40
Atatürk ‘ün “Türkiye Cumhuriyeti ’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.” Özdeyişinden hareketle “ Ne mutlu Türküm diyene!” ifadesinin anlam ve önemini kavrar. (Kazanım 7)	5. Ünite	Soru 31
Milli egemenlik, eşitlik, adalet, demokratik hak kavramlarını Atatürkçü Düşünce Sistemi’ndeki halkçılık ilkesi ile ilişkilendirir. (Kazanım 8)	5. Ünite	Soru 32
Devletçilik ilkesinin devlete siyasi, sosyal ve kültürel alanda yüklediği görevleri açıklar. (Kazanım 9)	5. Ünite	Soru 33, 34
Ulusal ve uluslararası faktörlerin devletçilik ilkesinin benimsenmesindeki etkisini değerlendirir. (Kazanım 10)	5. Ünite	
Laiklik ilkesinin devlet yönetimi, hukuk ve eğitim sistemi ile sosyal alanda meydana getirdiği değişimlerden yola çıkılarak bu ilkenin temel esaslarını fark eder. (Kazanım 11)	5. Ünite	Soru 35, 36
İnkılâpçılık ilkesini, Türk ulusunun milli kültür değerlerini geliştirerek çağdaşlaşmasının bir aracı olarak kavrar. (Kazanım 12)	5. Ünite	Soru 32
Atatürk ilkelerinin amaçları ve ortak özellikleri hakkında çıkarımda bulunur (Kazanım 13)	5. Ünite	Soru 37, 41
Atatürkçü düşünce sisteminden yola çıkarak Atatürk ilke ve inkılâplarını oluşturan temel esasları belirler. (Kazanım 14)	5. Ünite	Soru 38, 39, 42
Atatürk ilkelerinin modern Türkiye’nin kuruluşu ve gelişmesindeki yerine ve önemine inanır. (Kazanım 15)	5. Ünite	Soru 31, 37, 41

3.4. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analiz sonuçları değerlendirilirken, araştırmanın ilk alt problemi “İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisinde Atatürk İlkeleri ve millî devlet ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyleri nedir?” analiz edilirken öğrencilerin başarı testinden aldıkları puanlarının başarı ölçütleri ilköğretimde kullanılan sınıf geçme not sistemi temel alınmıştır.. İlköğretim sınıf geçme not sistemi aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir.

Tablo 4: İlköğretim Sınıf Geçme Not Sistemi

Not Aralığı	Başarı İfadesi
0-44	Başarısız
45-54	Geçer
55-69	Orta
70-84	İyi
85-100	Çok İyi (Pekiyi)

Araştırmanın ikinci alt problemi “*İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeylerini ölçen başarı testinden aldıkları puanlar cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?*” analiz edilirken iki grup (kız / erkek) arasındaki başarı farkına bakılacağı için t testi kullanılmıştır.

Araştırmanın üçüncü alt problemi “*İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeylerini ölçen başarı testinden aldıkları puanlar buldukları ilçeye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*” analiz edilirken ilk aşamada birden fazla grup (Ankara merkez ilçesindeki sekiz ilçe) olduğu için varyans analizi kullanılmıştır. (Bir tane bağımlı değişken ve bir tane bağımsız değişken olduğu için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.) Üçüncü aşamanın diğer aşamasında gruplar arasında anlamlı fark çıkmasından dolayı, hangi gruplar arasında anlamlı fark olduğunu belirlemek için tukey testi kullanılmıştır.

Araştırmanın dördüncü alt problemi “*İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeylerini ölçen başarı testinden aldıkları puanlar buldukları ilçedeki okulun sosyoekonomik durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?*” analiz edilirken iki grup (ASEİ / ÜSEİ) arasındaki başarı farkına bakılacağı için t testi kullanılmıştır.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerini test etmek amacıyla, deney ve kontrol gruplarına ait verilerin analizi, bu analizlere ait yorumlar yer almaktadır.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisinde Atatürk İlkeleri ve millî devlet ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyleri nedir?

Tablo 5

İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçerisinde Atatürk İlkeleri ve Millî Devlet İle İlgili Kazanımlara Ulaşma Düzeylerine Göre Dağılımı

Başarı düzeyleri	f	Yüzde
1	159	22.1
2	76	10.6
3	123	17.1
4	165	22.9
5	197	27.3
Toplam	720	100.0

Not: Bu gruplama, MEB'deki not baremi dikkate alınarak yapılmıştır.

Tablo 5'in bulgularına bakıldığında öğrencilerin anketten aldığı puanlar görülmektedir. Öğrencilerin ankete verdiği cevaplardan aldıkları puanlar MEB'nin not baremi dikkate alınarak hesaplanmıştır. Buna göre öğrenciler 2 ve üzeri not aldıklarında başarılı kabul edildiği düşünülürse öğrencilerin 561'i yani %79,9'u başarılıdır. Özellikle en yüksek puanı alan öğrenciler diğer not alan öğrencilere göre daha fazla sayıdadır. Elde

edilen bulgulara göre öğrencilerin Atatürk İlkeleri ve millî devlet ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

4. 2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeylerini ölçen başarı testinden aldıkları puanlar cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?

Tablo 6

İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçerisindeki Atatürk İlkeleri ve Millî Devlet Anlayışına Ulaşma Düzeylerini Ölçen Başarı Testinden Aldıkları Puanların Cinsiyetlerine Göre Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

Cinsiyet	n	Ortalama	ss	t	p
Kız	367	69.41	21.09	3.47	.001***
Erkek	353	63.57	23.77		

***: $p < .001$

Ortalamalara bakıldığında, kız öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi başarı notu ortalaması 69.41 olduğu görülürken, erkek öğrencilerin 63.57 olduğu görülmüştür. Bu iki ortalama arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t testi ile analiz edilmiştir.

Elde edilen t değeri (3.47) kız ve erkek öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi başarı notu ortalamalarının erkek öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur ($p < .001$). Bu sonuç, kız öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde erkek öğrencilerden daha başarılı olduğunu göstermektedir.

Elde edilen bulgulara bakıldığında uygulama yapılan öğrenciler içerisinde kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha başarılı çıkmışlardır. Bu sonucu öğretmenlerinden

alınan bilgilere göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre derslerinde daha başarılı olmalarına ve içinde buldukları yaş dönemi nedeniyle milli konulara kız öğrencilerin daha hassas oldukları şeklinde açıklamak mümkündür.

4. 3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeylerini ölçen başarı testinden aldıkları puanlar buldukları ilçeye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Tablo 7

İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçerisindeki Atatürk İlkeleri ve Millî Devlet Anlayışına Ulaşma Düzeylerini Ölçen Başarı Testinden Aldıkları Puanların Buldukları İlçeye Göre Ortalamaları ve Standart Sapmaları

İlçeler	n	Ortalama	ss
Çankaya	97	76.21	21.86
Keçiören	79	74.20	16.42
Yenimahalle	105	61.72	22.34
Mamak	82	55.05	23.24
Altındağ	81	67.34	21.54
Etimesgut	108	62.19	24.67
Gölbaşı	65	68.43	19.71
Sincan	103	68.42	21.80

Tablo 7, öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi başarı düzeyleri ilçeye göre farklılıklar göstermektedir. Ortalaması en yüksek ilçenin Çankaya (76.21) olduğu ve bunu Keçiören (74.20) ilçesinin takip ettiği tabloda görülmektedir. En düşük ortalamasının ise Mamak (55.05) ilçesinde okuyan öğrencilere ait olduğu görülmektedir.

Ortalamlar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı yapılan Tek yönlü varyans analizi ile test edilmiştir.

Tablo 8

İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçerisindeki Atatürk İlkeleri ve Millî Devlet Anlayışına Ulaşma Düzeylerini Ölçen Başarı Testinden Aldıkları Puanların Buldukları İlçeye Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonucu

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar arası	29664.94	7	4237.85	8.92	.000***
Gruplar içi	338344.91	712	475.06		
Toplam	367909.86	719			

***: $p < .001$

Elde edilen F değeri (8.92), öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi ortalamalarının buldukları ilçeye göre anlamlı olarak farklılaştığı ortaya koymaktadır ($p < .001$). Bu farkın hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi ile test edilmiştir.

Tablo 9

İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçerisindeki Atatürk İlkeleri ve Millî Devlet Anlayışına Ulaşma Düzeylerini Ölçen Başarı Testinden Aldıkları Puanların Buldukları İlçeye Göre Tukey Testi Sonucu

İlçe (I)	İlçe (J)	Ortalama Farkı (I-J)	p
Çankaya	Yenimahalle	14.49	.000***
	Mamak	21.16	.000***
	Etimesgut	14.02	.000***
Keçiören	Yenimahalle	12.47	.003**
	Mamak	19.14	.000***

	Etimesgut	12.01	.005**
Mamak	Altındağ	12.29	.008**
	Gölbaşı	13.37	.006**
	Sincan	13.37	.001***

** : $p < .01$, *** : $p < .001$

Elde edilen sonuç, Çankaya ile Yenimahalle, Mamak ve Etimesgut öğrencileri arasında; Keçiören ile Yenimahalle, Mamak ve Etimesgut öğrencileri arasında; Mamak ile Altındağ, Gölbaşı ve Sincan ilçesi öğrencileri arasında anlamlı farklar olduğunu göstermiştir.

Elde edilen bulgulara baktığında öğrencilerin anketlerden aldıkları puanların ilçeye göre değişmesi öncelikle ilçelerin SED ile de açıklanabilir. İlçelerin SED'i değiştikçe öğrenci başarıları da değişmektedir. Eldeki bulgulara göre üst sosyoekonomik ilçelerin öğrencileri daha başarılı olduğu söylenebilir. Bu verileri bir sonraki verilerle açıklamak uygun olacaktır.

4. 4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeylerini ölçen başarı testinden aldıkları puanlar buldukları ilçedeki okulun sosyoekonomik durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Tablo 10

İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi İçerisindeki Atatürk İlkeleri ve Millî Devlet Anlayışına Ulaşma Düzeylerini Ölçen Başarı Testinden Aldıkları Puanlar Buldukları İlçedeki Okulun Sosyoekonomik Durumuna Göre t Değeri

SED	n	Ortalama	ss	t	p
Alt	382	61.75	23.75	6.26	.000***
Üst	338	71.97	19.94		

***: $p < .001$

Öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi başarı düzeyleri SED göre incelendiğinde, alt SED'deki öğrencilerin ortalamalarının 61.75 olduğu görülürken, üst SED'deki öğrencilerin ders başarı ortalamalarının 71.97 olduğu görülmüştür. Bu farkın anlamlı olup olmadığı t test ile analiz edilmiştir.

Elde edilen t değeri (6.26) gruplar arasındaki ortalama farkının anlamlı olduğunu ortaya koymuştur ($p < .001$). Buna göre, üst SED öğrencilerinin Alt SED öğrencilerinden T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde daha başarılı olduğu ortaya çıkmıştır.

Elde edilen bulgulara baktığında öğrencilerin anketlerden aldıkları puanların SED değişkenine göre değiştiğini görmekteyiz. SED arttıkça öğrenci başarısı artmaktadır. Bu farklılığı SED yükseldikçe öncelikle öğrencilerin SBS sınavındaki kaygı düzeylerinin artması ve dönem sonu olması nedeniyle SBS sınavında başarılı olma gayretiyle konuları daha fazla çalışmaları ile açıklamak mümkündür. Ayrıca SED yükseldikçe öğrenci ailelerinin çocuklarının başarılarına ilgilerinin daha fazla yoğunlaştığı da söylenebilir. Sonuç olarak öğretmenlerden alınan bilgiler ışığında da öğrencilerin başarılarının SED değişkeninde farklılaşma nedenini öğrencilerin sınav kaygısı ile açıklamak mümkündür.

V. BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular ve bulgulara dayalı sonuçlar çıkan sonuçlara dayalı olarak da geliştirilen bazı öneriler sunulmuştur.

5.1. SONUÇ

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Atatürk ilkeleri ve milli devlet anlayışı kazanımlarına ulaşma düzeylerini tespit etmek üzere yapılan bu çalışmada, ölçme aracından elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki şu sonuçlara ulaşılmıştır;

1. Alt Problem: İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisinde Atatürk İlkeleri ve millî devlet ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyleri nedir?

Birinci alt problemin bulgularına bakıldığında öğrencilerin anketten aldığı puanlar MEB'nin not baremi dikkate alınarak hesaplanmıştır. Buna göre öğrenciler 2 ve üzeri not aldıklarında başarılı kabul edildiği düşünülürse öğrencilerin 561'i yani %79,9'u başarılıdır. Özellikle en yüksek puanı alan öğrenciler diğer not alan öğrencilere göre daha fazla sayıdadır. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin Atatürk İlkeleri ve millî devlet ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

2. Alt Problem: İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeylerini ölçen başarı testinden aldıkları puanlar cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?

İkinci alt problemin bulgularına bakıldığında uygulama yapılan öğrenciler içerisinde kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha başarılı çıkmışlardır. Bu sonucu öğretmenlerinden alınan bilgilere göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre derslerinde

daha titiz, düzenli ve başarılı olmalarına ve içinde buldukları yaş dönemi nedeniyle milli konulara kız öğrencilerin daha hassas oldukları şeklinde açıklamak mümkündür.

3. Alt Problem: İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeylerini ölçen başarı testinden aldıkları puanlar buldukları ilçeye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Üçüncü alt problemin bulgularına baktığında öğrencilerin anketlerden aldıkları puanların ilçeye göre değişmesi öncelikle ilçelerin SED ile de açıklanabilir. İlçelerin SED düşünüldüğünde ilçelerin gelişmişlik düzeyleri arttıkça öğrenci başarısı da artmaktadır.

4. Alt Problem: İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisindeki Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışına ulaşma düzeylerini ölçen başarı testinden aldıkları puanlar buldukları ilçedeki okulun sosyoekonomik durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Dördüncü alt problemin bulgularına baktığında öğrencilerin anketlerden aldıkları puanların SED değişkenine göre değiştiğini görmekteyiz. SED arttıkça öğrenci başarısı artmaktadır. Bu farklılığı SED yükseldikçe öncelikle öğrencilerin SBS sınavındaki kaygı düzeylerinin artması ve dönem sonu olması nedeniyle SBS sınavında başarılı olma gayretiyle konuları daha fazla çalışmalarını ile açıklamak mümkündür. Ayrıca SED yükseldikçe öğrenci ailelerinin çocuklarının başarılarına ilgilerinin daha fazla yoğunlaştığı da söylenebilir. Sonuç olarak öğretmenlerden alınan bilgiler ışığında da öğrencilerin başarılarının SED değişkeninde farklılaşma nedenini öğrencilerin sınav kaygısı ile açıklamak mümkündür.

Sonuçlar genel olarak ele alınırsa uygulama yapılan 8. sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisinde gösterilen Atatürk İlkeleri ve millî devlet ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeylerinin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

4.2.ÖNERİLER

Elde edilen bulguların sonuçları üzerine uygulama yapılan okulların öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde öğretmenlerin ders kitaplarında Atatürk İlkeleri ve millî devlet ile ilgili kazanımların verilişi konusundaki görüşleri ve bu konuda programda gördükleri eksikler üzerine yaptıkları eleştirileri ve önerileri şunlardır:

8. sınıf T.C İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi Atatürk İlkeleri ve millî devlet ile ilgili kazanımlara ulaşma düzeyleri uygulanan anket sonucunda yeterli düzeyde görünse de programdaki eksiklikler göze çarpmaktadır. Öncelikle öğretim sürecinde yaşanan tek düzelilik ve konuların ele alınış şeklindeki karmaşa göze çarpmaktadır. Ders kitabı içerisinde konular verilirken, çoğu zaman pasajları okuma ve bunu takiben yorumlamanın ötesine geçilmediği gözlenmektedir. Çalışma kitaplarında ise çocuklardan yapılması istenenler derste verilen öğrenmelerin oldukça üzerindedir.

Ders programının temel mantığında yer alan problem çözme, araştırma-inceleme, yaparak-yaşayarak öğrenme stratejileri öğretmen özerliği adı altında tamamen öğretmenlere yetki alanına terk edilmiştir. Bir diğer önemli eksiklik ise, bilgi aktarımını esas alan ve dersi sosyal bilim mantığından uzak görmeyen geleneksel anlayışın büyük ölçüde devam ettirilmesidir. Öyle ki bazı konulara ayrılan süre sadece konunun okunması ile tüketilebilmektedir. Neredeyse kitapta hiç yer verilmeyen drama, örnek olay incelemesi, beyin fırtınası gibi özel öğretim yöntemlerinin uygulanmasına hiç zaman kalmamaktadır. Diğer taraftan Tarih konuları işlenirken, hiçbir ayrıntı atlanmadan, çok fazla konuyu kapsayacak şekilde ve öğrenci seviyelerinin üstünde bir tarz benimsenmiştir. Böylece öğretim anlayışının merkezini öğretmenden alıp öğrenciye yükleyecek olan müfredat, ders kitabını merkeze almaktan öteye gidememiştir.

Öğrenciler için eskiden yaşanmış olaylar, kendi yaşamlarına oldukça uzak ve soyuttur. Tarihsel bilgilerin öğrenciler için bir anlam ifade edebilmesi için çağdaş öğretim teknikleriyle somutlaştırılmaya ihtiyaç vardır. Yeni müfredat tüm eksikliklerine rağmen bir reform hareketinin başlangıcı olması dolayısıyla önemli bir adım olarak görülebilir. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin daha kolay ve anlaşılır bir hale gelebilmesi için mevcut programın geliştirilmesi gerekmektedir.

İlköğretim okullarında Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışının öğrencilere öğretilmesi bu öğrencilerin milli esaslara sahip bireyler olarak yetiştirilmesi için önemlidir. Atatürk İlkeleri ve millî devlet anlayışını öğrenmiş olarak yetişen öğrenciler Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin felsefesini bilen ve uygulamada duyarlı olan insanlar olarak yurdun her köşesinde hayatlarını sürdüreceklerdir. Bu konuda özellikle ilköğretim programlarına çok iş düşmektedir. Kişiliklerinin şekillendiği yaşlarda öğrencileri gelecekte iyi bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak Atatürk İlkelerinin felsefesini bilen, milli devlet anlayışına sahip bireyler olarak yetiştirmek oldukça önemlidir. Bu noktada ilköğretim programlarının ve ders kitaplarının konunun önemi üzerine tekrar düşünülerek hazırlanmasında yarar vardır.

Bir diğer hususta ilköğretim sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu konuda bilinçlendirilmesidir. Atatürk İlkeleri ve milli devlet konularında öğrencilerin derse aktif katılımını sağlayıcı ve kalıcı olarak öğrenmesini sağlayacak etkinliklere yer verilmelidir. Bu konular ayrıca diğer üniteler ve derslerle de ilişkilendirilmelidir. Öğrencilerin aktif rol alabilecekleri çok önemli zamanlar olan milli bayramlardan etkin bir şekilde yararlanılmalıdır. Öğrencilere kendi fikirlerini ifade edebilecekleri tarihsel empati kurabilecekleri yollar sunulmalıdır. Resim yorumlatmak, resim çizdirmek, hikaye yazdırmak gibi bir çok empati kurabileceği yollar dışında drama çalışmaları yaptırmakta öğrenci için çok önemli olan bu konuları daha zevkli ve kalıcı hale getirecektir. Bunun yanı sıra okul dışında ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve öğrencilerin yaş düzeylerine uygun kitaplar hazırlanmalıdır. Ayrıca öğrencilerin televizyon başında geçirdiği saatler de dikkate alınarak Atatürk İlkeleri ve milli devlet konularında eğitici programlar yapılmalıdır. Böylece öğrenciler okulda gördükleri teorik konuların önemini okudukları kitaplar ve izleyecekleri zevkli programlar sayesinde daha fazla içselleştirmiş olacaklardır. Yarınların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için Atatürk İlkeleri ve milli devlet konularının yeterince önemsenmesi yarınlarımız için yapılan en büyük yatırım olacaktır.

KAYNAKÇA

- ADEM, M. (1993). *Ulusal eğitim Politikamız ve Finansmanı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- ADIYEKE, N. (1997, 30 Nisan- 2 Mayıs). *Osmanlı Siyasal Söyleminde Cemaat-Millet ve Anadolu Uygulaması*. Tarih ve Milliyetçilik I.Ulusal Tarih Kongresi Bildiriler, Mersin.
- AKIN, U. C. (2007). *Türkiye’de Milli İktisat Dönemi’nin Ulus Devletin İnşasına Etkisi*.Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- AKYÜZ, Y. (1994). *Türk Eğitim Tarihi* Ankara: 5.Baskı. Kültür Koleji Yayınları.
- ALPARGU, M. ÖZÇELİK İ. ve YAVUZ N. (2003). *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi. (1989). C.XVI, İstanbul.
- Anonim (1961). *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, C.I, 2. Baskı, Ankara.
- ARMAOĞLU, F. (1996). *Atatürk ve Türk Milliyetçiliği*, 10 Kasım 1994 Devlet Töreni Konuşmaları ve Atatürk ve Türk Kimliği Panelinde sunuldu, Ankara.
- ARSAL, M. (1975). *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- ATA, B. (2006). İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi’nin Taslak Programının Geliştirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

- ATATÜRK M. Kemal; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; Cilt. I, Türk İnkılap Enstitüsü Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997: 301
- ATATÜRK, M. K. (1997). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Ankara: Türk İnkılâp Enstitüsü Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt II, 2. baskı,
- ATATÜRK M. Kemal; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.III, 2 nci baskı, Türk İnkılap Enstitüsü Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997..
- ATEŞ, T. (2004), *Siyasal Tarih*. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- ATILGAN, D. (1999). *Çağdaş Türkiye'nin Temeli Kemalist İlkeler*. Atatürkçülük ve Modern Türkiye – Uluslar arası Konferans –, Ankara: AÜSBF Yayını.
- BİNGÖL, M. (2009). *İlköğretim 2. kademe 8. sınıfta Okutulan Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Öğretimi, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Ağrı Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- BİRİŞİK, E. (2006). *İlköğretim 8. Sınıflar Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Ders İçeriğinin Yapıcı Öğrenme Kuramına Göre Düzenlenmesinin Akademik Başarıya Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- CALHOUN, C. (2007). *Milliyetçilik*. (Çev. Bilgen Sütçüoğlu). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CANSABUNCU, S. (2008). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Milliyetçilik Algısı(Zeytinburnu Örneği)* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul

- ÇAĞLAR, O. (2007). *Milliyetçilik ve Türkiye'de Milliyetçi Akımlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- ÇEÇEN, A. *Türk Milli Devlet'i ve Yönetimi*, Milli Devlet ve Türkiye Cumhuriyeti Panelinde sunuldu, Ankara
- ÇELENK, S. TERTEMİZ, N. KALAYCI, N. (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*. Ankara. Nobel Yayıncılık.
- ÇETİN, K (2003). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi Atatürk'ün Hayatı Ünitesinin Öğretimini Dizgeli Programlandırılmış Öğretime Göre Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu
- CİCİOĞLU, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim*.(2.basım). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- ÇİFTÇİ, H. (2007). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Atatürkçülük Kazanımlarına Dair Öğretmen Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- CİHAN, G. (2005). *Orta Öğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 1998 Programında Önerilen Ders Araç Gereçlerinin (materyallerin) Değerlendirilmesi ve Öneriler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- DELEN, S. (2007). *İlköğretim Ve Ortaöğretimde Öğretmen Görüşlerine Göre Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Dersinin Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

DOĞAN, H. (2006). *İlköğretim Okullarında T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Öğretiminde Rol Oynama Yönteminin Öğrenme Düzeyine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

DOĞANAY, R. (Mart, 2001). Saltanat' tan Cumhuriyet'e İmparatorluktan Milli Devlet' e, *Atatürk Araştırma Dergisi*, sayı 49, XVII. <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=268>

EMİROĞLU, G. (2002). *İlköğretimde Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Konularının Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

EROĞLU, H. (1977). *Türk Devrim Tarihi*. Ankara: Ayyıldız Matbaası

EROĞLU, H. (1990). *Türk İnkılâp Tarihi*, Ankara: Savaş Yayınları

EROĞLU, H. (1992). *Atatürk ve Milliyetçilik*. Ankara: Atatürkçü Düşünce, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı.

ERÖZ, M. (1987). *Atatürk Milliyetçilik Doğu Anadolu*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını.

ERÖZDEN, O. (1997). *Ulus-Devlet*. Ankara: Dost Kitabevi.

FEYZİOĞLU, T. (1986). *Atatürk ve Milliyetçilik*, Ankara: A.A.M Yayınları.

FEYZİOĞLU, T. (1992). *Atatürk ve Milliyetçilik*, Ankara: Atatürkçü Düşünce, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı.

- GENCER, H. (2007). *İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Amaç Gerçekleştirme Başarısına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır
- GENELKURMAY BAŞKANLIĞI. (1983). *Atatürkçülük (İkinci Kitap)*. Ankara. Genelkurmay Basımevi.
- GİRİTLİ, İ. (1985). Atatürk Cumhuriyetinin Laiklik İlkesi, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. 2, sayı 4, ss. 55–63.
- GÖKALP, Z. (1970), *Türkçülüğün Esasları*, (Haz: Mehmet, Kaplan). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- GÖKALP Z. (1976). *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Türk Kültür Yay.
- GÖZLER, K. (2001). Devletin Bir unsuru Olarak ‘Millet’ Kavramı”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, Sayı:64, Ankara 2001: 108-123
- GÜLER, A. – AKGÜL, S. (1998). *Atatürk’ün Düşünce Dünyası Milli Kültür, Milli Birlik, Misak-ı Milli, Kuvay-ı Milliye Çanakkale Zaferi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- GÜNDOĞAN, A.O. (2003). Devlet ve Milliyetçilik. *Doğu- Batı*, Yıl:6, Sayı:21, s.181-194.
- GÜNGÖR, E. (2003). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul.
- GÜNGÖR, E. (2003). *Sosyal Meseleler ve Aydınlar*. İstanbul.
- GÜNGÖR, E. (2004). *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. İstanbul, Ötüken Yayınları.

- GÜRKAN, T. GÖKÇE, E. (1999). *Türkiye'de Çeşitli Ülkelerde İlköğretim*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- GÜVENÇ, B. (1994). *Türk Kimliği*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- HALİ, S: (2003). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Fotoğraf ve Resim Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- HOBBSAWN, E. J. (1995). 1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik. (Çeviren: Osman Akınbay.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- HOBBSAWN, E. J. (2003). *Sermaye Çağı 1848–1875*. (Çeviren: Bahadır Sina ŞENER), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- HOŞGELDİ, S. (2008). *Atatürk İlkeleri: Milliyetçilik*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- HUBERMAN, L. (2005). *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İNAL, K. (1998). *Türkiye'de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler "27 Mayıs ve 12 Eylül Askerî Müdahale Dönemlerine İlişkin Bir İnceleme"*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- İNAN, A. ve Karal, E. Z. (Editörler). (1946). *Atatürk Hakkında Konferanslar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İNAN, A. (1969). *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, Ankara.

- İNAN, A. (1988). *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KANAT, F. (1942). *Milliyet İdeali ve Topyekûn Milli Terbiye*, Ankara: yayınevi yok
- KARA, C. (2007). *Erol Güngör'de Milliyet çilik*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- KARAER, İ. (1992). *Türk Ocakları(1912-1931)*, Ankara: Türk Yurdu Neşriyatı.
- KAZGAN, G. (2000). *Küreselleşme ve Ulus Devlet*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KAZGAN, G. (2002). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, Remzi Kitabevi
- KENNDY, P. (1999). *Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken*. Ankara: İş Bankası Yayınları
- KESKİN, M. (1999). *Atatürk' n Millet ve Milliyet çilik Anlayışı*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- KEYMAN, E. F. ve SARIBAY, A. Y. (1998). *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- KIŞLALI, A. T. (1991). *Siyasal Sistemler*, İmge Yayınları.
- KIŞLALI, A. T. (1994). *Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

- KOCA, H. (2005). İlköğretimde Atatürk İlke ve İnkılaplarının Öğretimi. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- KOÇDEMİR, K. (2002) *Küreselleşme*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- KOCATÜRK, U. (1984). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: basım yeri belli değil
- KÖKLÜGİLLER, A. (2000). *Atatürk'ün İlkeleri ve Düşünceleri*. İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- KÖSEOĞLU, N. (2001). Milli Kimlik, Etnik Grup ve Mozaik Kültür, *Türkiye ve Siyaset*, Sayı:3, s. 41-50
- KÖSEOĞLU, N. (2005). *Türk Olmak ya da Olmamak Milli Kültür, Mozaik Kültür ve Etnisite*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- M.E.B.(1930). İlk Mektepler Müfredat Programı. İstanbul.
- M.E.B.(1936). İlk Mektepler Müfredat Programı. İstanbul.
- M.E.B.(1948). İlk Mektepler Müfredat Programı. İstanbul.
- M.E.B. (1962) İlkokul Program Taslağı. İlköğretim Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Bürosu Yayınlan, Ankara.
- M.E.B. (1968). İlkokul Programı, İstanbul.
- M.E.B. (1990). Tebliğler Dergisi. Ankara.
- M.E.B. (1977). Tebliğler Dergisi. Ankara.
- M.E.B. (1993). Tebliğler Dergisi. Ankara.
- M.E.B. (1998). Tebliğler Dergisi. Ankara.

- NODIA, G. (1998). Milliyetçilik ve Demokrasi. (Çeviren: Eralp YALÇIN), *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 50, s. 102 – 117.
- OKUR, O. (2000). *İlköğretim Okulları I. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Programı'nda Atatürkçülük Konularının Ünitelere Göre Dağılımı ve Hedeflere Ulaşma Derecelerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- ORAN, B. (1997). *Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği Kara Afrika Modeli*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- OZANKAYA, Ö. (1981). *Atatürk ve Laiklik*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- ÖGEL, B. (1998). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- ÖKTEM, E. (1998). *Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Cumhuriyetin Niteliklerinden Milliyetçilik*, Türkiye Günlüğü.
- ÖKTEM, E. (1998). Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Cumhuriyetin Niteliklerinden Milliyetçilik, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 50,1998: 221
- ÖNDER, Ö. (2002). *1923-1938 Yılları Arasında Türk Ulusal Kimliğinin Oluşturulmasına Yönelik Politikalar ve Sonuçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- ÖZCAN, A. (2005). *İlköğretim Okulları II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Programı'nda Yer Alan Atatürkçülük Konularının Öğrencilerin Öğrenme Düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- ÖZDAĞ, M. (2003). *Atatürk ve Türk Milliyetçiliği*, (Der: Çetin Güney), Ankara: Avrasya Bir Vakfı Yayınları.
- ÖZGEN, M. İ. (1998). *Devlet Adamlığı Devlet Yönetiminde Esaslar*, İstanbul: İnsanlık Vakfı Yayınları.
- ÖZGEN, B. (1994). *Düşünce Özgürlüğü ve Laiklik*, İstanbul: Çınar Yayınları.
- ÖZGEN, B. (1997). *Atatürkçü Düşünce ve Atatürkçülük*. İzmir: Özgen Yayınları
- ÖZTÜRK, A. A. (1999b). “ Ulusal Modernleşme İdeolojisi: Atatürkçülük”, *Cumhuriyetimizin 75. Yılına Armağan*, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları, No: 8, ss. 3–27.
- PEHLİVAN, H.K. (2006). *Türk Anayasalarında Milli Devlet, Ülke ve Vatandaşlık Kavramları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- POGGI, G. (2001). *Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir yaklaşım*. (Çev. Ş. Kut, B. Toprak). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- SAFA, P. (1961). *Nasyonalizm, Büyük Fikir Cereyanları:3*, İstanbul: Babiâli Yayınevi.
- SAĞ, V., ASLAN, M. (2001). Ulus, Uluslaşma ve Ulus Devlet, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, ISSN,1030-0329, Aralık 2001, Cilt:25, No:2, s.174.
- SAĞLAM, H. İ. (1997). *İlköğretim Okullarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- SARAÇ, İ. (2006). *Atatürkçü Düşünce Sisteminde Milliyetçilik İlkesi ve Devlet Yönetiminde Tam Bağımsızlık Anlayışının Esasları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- SAY, Ö. (1998). *Milli Devlet Kültürü*. İstanbul: Kaknüs Yayınları
- ŞENSES, A. (2002). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Milli Bilincin Oluşmasındaki Önemi (Erzurum ili Oltu ilçesi Orçuk köyü ilköğretim okulu örnek çalışması)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum
- SERTKAYA, Ö. (2005). *İlköğretim Okullarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi Öğretimindeki Çözüm Önerileri* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- SMITH, A. (1994). *Milli Kimlik* (Çev: Bahadır Sina ŞENER), İstanbul: (Çev: Bahadır Sina ŞENER). İletişim Yayınları.
- SMITH, A. D. (2002). *Ulusların Etnik Kökeni*, (Çeviren: Derya KÖMÜRCÜ). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- SÖNMEZ, V. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- TEKELİ, İ. ve İlkin, S. (2000). “Küreselleşme Ulus-Devlet Etkileşimi Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması”, Ankara: Doğu-Batı. Sayı:10: 118.
- TEKİNALP, (2004). Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Laik ve Devrimci Kemalizm; Çev: Çetin Yetkin, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.

- TEMÜRLenk, Z. (2006). *Milliyetçilik ve Kalkınma (1929-1938 Türkiye Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TUNAYA, T. Z. (1997). *Devrim Hareketleri İçinde Atatürkçülük*, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- TUNAYA, T. Z. (2002). *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- TURAN, R. *Milli Devletin Ortaya Çıkması ve Gelişmesi*, Milli Devlet ve Türkiye Cumhuriyeti Panelinde sunuldu, Ankara.
- TURAN, M. (2009). *1950 ile 1960 Yılları Arası Ortaokul Tarih Dersi Kitaplarında Yer Alan Milli Kimlik Kavramının İçerik Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- TURAN, M. (1999). 19 Mayıs: Milli Mücadele'nin Başlaması. *Milli Eğitim Dergisi*, M.E.B. Yayını.
- TURAN, Ş. (1988). Atatürk Milliyetçiliği, *Belleten Dergisi*, Cilt 52, TTK Yayınları, Ankara,1988.
- TURHAN, M. (1965). *Atatürk İlkeleri ve Kalkınma*. İstanbul: Şehir Matbaası.
- TÜRKÇE SÖZLÜK*, C.I, Ankara, 1988, s.633.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2005). *Türkçe sözlük (10.baskı)*. Ankara: TDK.
- TÜRKDOĞAN, O. (1981). *Atatürk'te Milli Devlet Anlayış*. İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

- TÜRKDOĞAN, O. (1982). *Kemalist Modelde Fert ve Devlet İlişkileri*, İstanbul.
- TÜRKDOĞAN, O. (1988). *Değişme –Kültür ve Sosyal Çözülme*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- TÜRKDOĞAN, O. (1996). *Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- TÜRKDOĞAN, O. (1999). *Milli Kimliğin Yükselişi Niçin Millileşme*. İstanbul, Alfa Yayınları.
- TÜRKDOĞAN, O. (2005). *Kemalist Sistem ve Sosyolojik Yapısı*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- TÜRKMENOĞLU, D. (2007). *Tek Parti Döneminde Ulus İnşa Politikalarının Eğitim Boyutu*. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Kış 2007, cilt:5, Sayı:1, s. 159-172.
- TÜZÜN, H. (2008). *İlköğretim 8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında (MEB Yayınları) Atatürkçülük Bölümünün Görsel Materyallerle Öğretilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- UÇAK, T. (2007). *Milli Eğitim Sisteminin Millilik Boyutunun Sorgulanması(İstanbul İli Örneği)* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- ULUBELEN, E. (1967). *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, İstanbul: basım yeri yok
- UZUN, T. (2007). *Ulus, Milliyetçilik ve Kimlik Üzerine Bir Değerlendirme. Doğu Batı*, Sayı. 23

ÜLKEN, H. Z. (2008). *Millet ve Tarih Şuuru*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

ÜLKEN, H. Z. (1963). *Tarihi Maddeciliğe Reddiye*, İstanbul.

ÜSTÜN, E. (Ekim 2008). Milli Devlet Nedir? Yeni Mesaj Gazetesi, Web: <http://www.yenimesaj.com.tr/index.php?haberno=8009853&tarih=2008-10-23> adresinden 20 Temmuz 2010 tarihinde alınmıştır.

YALÇIN, D. ; Akbıyık Y. ; Özkaya, Y. ; Bozkurt, G. ; Akbulut, D. A. ; Tokgöz, E. ; Turan, R. ; Balcıoğlu, M. ; Köstüklü, N. ; Tural, M. A. ; Avcı, C. (2004), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

YALNIZ, D. A. (2007). *Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının Atatürk ilkelerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

YEKREK, Ş. (2006). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Çoklu Zekâ Kuramının Öğrencilerin Erişisine ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu

YILMAZ, M: (2004). *İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Programı İçeriğinin Değerlendirilmesi (Alan Araştırması)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara

YILMAZ, M: (2005). *İlköğretimde Atatürkçülükle İlgili Konular Programı (Programın Yapısı Ve Diğer İlköğretim Programlarıyla Uyumluluğu)*. Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

YUVALI, A. (1999). Millet, Milletleşme ve Milliyetçilik; *Türk Yurdu*, Cilt 19, s.11-14 10 Kasım 1994 Devlet Töreni Konuşmaları ve Atatürk ve Türk Kimliği Paneli, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1996

<[www.webhatti.com/turkiye-ve-ulu -ondur-ataturk/ 128426-ataturkçuluğun-tanimi-ve-onemi.html](http://www.webhatti.com/turkiye-ve-ulu-ondur-ataturk/128426-ataturkculugun-tanimi-ve-onemi.html)> 20 Temmuz 2010 tarihinde alınmıştır.

Milli devlet nedir?. (2008, Mayıs). *Bilmek ve Paylaşmak Gerek*; Web: <http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=22682> 20 Temmuz 2010 tarihinde alınmıştır

EKLER

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM : İstatistik Bölümü
SAYI : B.B.08.4.MEM.4.06.00.04-312/ 36403
KONU : Araştırma İzni
Gülden NURLU

21 /04/2010

Sevgili öğrenciler;

Aşağıda cevaplamanızı istediğimiz sorular İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük konuları esas alınarak hazırlanmıştır. Vereceğiniz cevaplar gizli kalacaktır. Tüm soruları dikkatlice

okumanız ve hepsine cevap vermenizi rica ediyorum. Her soruyu, soru köküne dikkat ederek okumanızı ve yanındaki seçeneklerden doğru bulduğunuzu **O** şeklinde işaretleyiniz.

Gülden NURLU

Okul:

Sınıfı:

Cinsiyeti: ( ) Kız ( ) Erkek

1. “ Efendiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bunun hükümetinin milletten aldığı yetki, tam bir istiklal ve kayıtsız şartsız milli hâkimiyet ilkelerine dayanarak memleketi bayındır yapmak ve milleti zengin, rahat ve mutlu etmekten ibarettir.”

Mustafa Kemal Paşa'nın yukarıda verilen sözüne bakılarak Atatürk'ün öncelikle aşağıdakilerden hangisine önem verdiği anlaşılır?

A) Milli tarih   **B)** Milli dil   **C)** Milli kültür   **D)** Milli ekonomi

2.

“Mustafa Kemal Atatürk için cumhuriyet rejiminin en önemli özelliği milli egemenliğe dayanması, eşitlikçi olması ve demokrasiyi sistem olarak benimsemesidir.”

Yukarıda verilen bilgiye göre Türk devleti için aşağıdakilerden hangisi **söylenemez?**

A) Saltanatla yönetilmesi   **B)** Milli devlet olması
C) Cumhuriyeti benimsemesi   **D)** Demokrasiyi kabul etmesi

3. Aşağıdakilerden hangisi cumhuriyetin ilanından önce saltanatın ve hilafetin kaldırılmasını **gerektermemiştir?**

A) Milli egemenlik ile bağdaşmaması
B) Çok uzun bir süre ülkenin bu sisteme göre yönetilmesi
C) Laik ve demokratik topluma ters düşmesi
D) Çağdaş bir millet oluşturmaya engel olması

4. 3 Mart 1924'te kabul edilen Öğretim Birliği (Tevhid-i Tedrisat) yasasıyla aşağıdakilerden hangisi **amaçlanmamıştır?**

- A) Vatanını, milletini seven faydalı ve verimli vatandaşlar yetiştirmek
- B) Öğretimde ikiliği kaldırıp birliği sağlamak
- C)Eğitimin, dini esasları da dikkate alınarak yapılmasına karar vermek
- D)Türk kültürünü ve bilincini geliştirici bir eğitim ile milli bir toplum yaratmak

5. Ülkemizde eğitim öğretimde birliği sağlamak için aşağıdakilerden hangisi **yapılmamıştır**?

- A) Karma eğitim sistemi bırakıldı
- B) Bütün yerli ve yabancı okullar milli eğitim bakanlığına bağlandı
- C) Medreseler kaldırılıp ölkü ve kültür birliği yolunda adım atıldı
- D) Eğitim milli esaslar çerçevesinde düzenlendi

6. Siyasi partilerin varlığı ile aşağıdaki hangi kavram arasında daha yakın bir ilişki vardır?

- A) Bağımsızlık   B) Ulus egemenliği   C) Demokrasi   D) Milli devlet

7. Şapka Kanunu ile aşağıdaki Atatürk İlkelerinden hangisi arasında **doğrudan** bağlantı kurulabilir?

- A) Cumhuriyetçilik   B) Halkçılık   C) Devletçilik   D) Milliyetçilik

8. 30 Kasım 1925 tarihinde TBMM’de çıkarılan bir kanunla tekke, zaviyeler ve türbeler kapatıldı.

Yukarıda verilen bu bilgiyi Atatürk ilkelerinden hangisiyle ilişkilendirebiliriz?

- A) Cumhuriyetçilik   B) Devletçilik   C) Milliyetçilik   D) Laiklik

9. “Cumhuriyetten önce ülkemizde bazı ölçü ve tartı birimleri ülke içinde bölgeden bölgeye şehirden şehre değişiyordu.”

Yukarıdaki bilgiyi aşağıdaki hangi cümle ile tamamlayabiliriz?

- A) Cumhuriyetten sonra eğitim öğretim birliği sağlandı
- B) Miladi takvim terk edildi
- C) Takvim, saat ve ölçüler değiştirildi
- D) Hicri takvime geçildi

10. “Vatanın bir köşesinde genel huzuru bozan olayın yalnız oradaki yurttaşları değil en uzak yerlerdeki yurttaşların rahatını, mutluluğunu ve çalışma hayatını, ekonomisini ve üretimini etkilediği ve zarara uğrattığı kesindir.”

M. Kemal Atatürk’ün yukarıda verilen sözüne göre aşağıdakilerden hangisine ulaşabiliriz?

- A) Türk Milleti milli birlik ve beraberlik ilkesiyle hareket eder
- B) Bir bölgede gerçekleşen olay sadece o bölge insanını etkiler
- C) Türk insanı her zaman “yurtta barış, dünyada barış” ilkesiyle hareket etmiştir.
- D) Bir yerdeki huzursuzluk bütün ülke insanını etkiler

11. – Türkiye iktisat kongresinde alınan kararlar

– Kapitülasyonların kaldırılması

– Cumhuriyet dönemi hükümetlerinin yabancı kurum ve işletmeleri millileştirmesi

Yukarıdaki maddeler göz önüne alınırsa, aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Milletın egemenline önem verilmiştir
- B) Milli bağımsızlık her şeyin üstünde tutulmuştur
- C) Atatürk’ün “yurtta barış, dünyada barış” ilkesi benimsenmiştir
- D) Milli ekonomi politikası kabul edilmiştir.

12. Aşağıdakilerden hangisi Atatürk’ün kurduğu “*milli devlet*”e yönelik tehditlerden değildir?

- A)Şeyh Sait isyanı   B)Lozan Antlaşması   C) Sevr Antlaşması   D) İzmir suikastı

13.

-1926: Ticaret hayatında Türkçe kullanılması öngörüldü

-1927: Sokak adları Türkçeleştirildi

-1928: Yeni Harfler kabul edildi

Yukarıda verilen bilgilere göre aşağıdaki hangi yargıya varabiliriz?

- A)Toplumdaki karışıklık ortadan kaldırıldı   B)Okuryazar oranı arttı
C)Okul sayısı artırıldı   D)Milli dil bilinci kazandırıldı

14. Aşağıdakilerden hangisi “*milli eğitim ve kültür*” yolunda atılan bir adım **değildir?**

- A)Tevhid-i Tedrisat Kanunu   B)Harf değişikliği kanununun kabulü
C)Tatil ve bayram günleri düzenlemesi   D)Türk Dil Kurumu'nun kurulması

15.

- 1929- Millet Mektepleri açıldı.

- 1931- Türk Tarih Kurumu kuruldu

- 1932- Türk Dil Kurumu kuruldu

- 1932- Halkevleri açıldı

Yukarıda verilen olayların tarih sıralaması dikkate alındığında aşağıdaki hangi yargıya varılabilir?

- A) Milli bir uyanış başlatılmıştır
B) Harf değişikliği bütün bu gelişmelerin sonucudur
C) Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk'tür
D) Bütün bu yenilikler Atatürk tarafından yapılmıştır.

16. — Yaygın eğitim çabalarının hızlandırılması
— Milli bir konuşma dilinin oluşması

— **Milli kültürün gelişmesi**

Yukarıda verilen bilgiler harf değişiminin Türk kültür hayatına kattıklarıdır.

Verilen bu bilgiye göre aşağıdaki yeniliklerden hangisi **yapılmamıştır?**

- A) Türk Tarih Kurumu'nun kurulması
- B) Soyadı kanununun çıkartılması
- C) Türk Dil Kurumu'nun kurulması
- D) Halkevlerinin kurulması

17. Aşağıdakilerden hangisi Türk Tarih Kurumu'nun kuruluş amaçlarından biri **değildir?**

- A) Batı kültürüne yakınlaşmak
- B) Milli bir tarih meydana getirmek
- C) Türkler tarafından kurulan uygarlıkları araştırıp, bunları millete ve dünyaya tanıtmak
- D) Türklerin sarı ırktan olup, bilgi ve becerilerinin olmadığı anlayışını değiştirmek

18. -**Türk dilinde bağımsızlığı sağlamak**

-**Dilimizi yabancı dillerin etkisinden kurtarmak**

-**Türk diline milli bir gelişme yolu çizmek**

Yukarıda verilen Türk Dil Kurumunun amaçlarına bakarak aşağıda verilen hangi genel yargıya ulaşabiliriz?

- A) Yeni bir Türkçe yaratmak
- B) Dilde milliliği sağlamak
- C) Bilim dili olmasını sağlamak
- D) Toplumda bulunan ikiliği ortadan kaldırmak

19. “Ne kadar zengin ve bolluk içinde olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir millet, uygar insanlık dünyası karşısında uşak olmak durumundan yüksek bir muameleye layık görülemez.”

Mustafa Kemal’in yukarıda verilen sözüne göre aşağıdakilerden hangisi çıkarılabilir?

- A) Meşrutiyet   B) Cumhuriyet   C) Tam bağımsızlık   D) Demokrasi

20. Atatürkçülük, Türk Milleti ile toplumun her alanda çağdaşlaşmasını belirten bir düşünce sistemidir. Milli kültürümüzün, aklın ve bilimin yol göstericiliğinde çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarılmasını amaçlar. Türk milletinin tam bağımsız olarak millet egemenliğine dayalı demokratik ve laik kurallar içinde rahat bir yaşam sürmesini hedefler.”

Yukarıda verilen bilgiye göre aşağıdakilerden hangisi Atatürkçü düşünce sisteminin niteliklerinden **değildir**?

- A) Çağdaşlaşma   B) Akıl ve bilim
C) Tam bağımsızlık- millet egemenliği   D) Yurtta ve dünyada barış

21. “Türk demokrasisi Fransız İhtilali’nin açtığı yolu izlemiş, ancak kendine **has özellikleriyle** gelişmiştir.”

Mustafa Kemal’in yukarıdaki sözünde altı çizili sözle aşağıdakilerden hangisi vurgulanmıştır?

- A) Demokratiklik   B) Eşitlik   C) Millilik   D) Hürriyet

22. – **Milletin maddi ve manevi güçlerinin toplamıdır**

– **Devletler savaş ve barış dönemlerinde hedeflerini gerçekleştirmek için millete dayalı bir güç kullanırlar.**

Yukarıda verilen bilgiler aşağıdakilerden hangisine aittir?

- A) Milli güç   B) Siyasi güç   C) Ekonomik güç   D) Askeri güç

23. **Milli ordu dışarıya karşı devletin varlığını temin eder. Gerektiğinde içeride büyük asayişsizliği ortadan kaldırır. Ordunun devlete karşı en birinci görevi, en üst derecede kudret ve yeteneğe sahip olmaya çalışmaktır.**

Yukarıda verilen bilgiye göre aşağıdakilerden hangisi Türk ordusunun görevlerinden **değildir?**

- A) Ülkeyi dış tehditlerden uzak tutmak
B) Ülkeyi iç tehditlerden uzak tutmak
C) Milletine gerektiğinde ekonomik destekte bulunmak
D) Büyük bir güce sahip olmaya çalışmak

24.   **Ekonomik güç**   -   **milli ekonomi**
            Siyasi güç   -   **millet iradesi**
            Sosyokültürel güç   -   **milli kültür**
            Askeri güç   -   **milli ordu**

Yukarıda verilen terimlere bakılarak aşağıdakilerden hangisi **söylenemez?**

- A) Hepsi milli gücün unsurlarıdır
B) Dört madde de milletten ve milletin sahip olduklarında oluşur
C) Mustafa kemal Atatürk çağdaş medeniyet seviyesine çıkmak için hepsini kullanmıştır
D) Bütün bu unsurlar anayasanın ilk maddesini oluşturur.

25. Egemenliğin şahsa değil millete ait olduğu kabul edildi
Toplumdaki tüm ayrıcalıklar kalktı
Kanunlar bağımsız mahkemelerce uygulanmaya başlandı

Yukarıda Cumhuriyete ait bazı özellikler verilmiştir. Yukarıdaki bilgilerden aşağıdakilerden hangisinde ulaşamayız?

- A) Eşitlik   B) Tam bağımsızlık   C) Hukuk devleti   D) Milli egemenlik

26. “ Türküm, doğruyum, çalışkanım
İlkem; küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak
Yurdumu, milletimi özümnden çok sevmektir.
Ülküm yükselmek, ileri gitmektir”
Ey büyük Atatürk!
Açtığın yolda, gösterdiğin hedefe durmadan yürüyeceğime ant içerim
Varlığım Türk varlığına armağan olsun!”

Yukarıda verilen “Öğrenci Andı’nda” hangi değer yurgulanmamıştır?

- A) Misak-ı Milli   B) Türklüğe övgü   C) Vatan-millet sevgisi   D) Çağdaşlaşmak

27. -Herkes eşit haklara sahiptir
-Herkes özgürce haklarını kullanabilir
-Temel hak ve hürriyetler devlet güvencesine alınmıştır

Yukarıda verilen özellikler aşağıdakilerden hangisine aittir?

- A) Meşrutiyet   B) Laiklik   C) Cumhuriyet   D) Milliyetçilik

28. -TBMM'nin açılması
-Saltanat ve halifeliğin kaldırılması
-Çok partili hayata geçiş denemeleri

Yukarıda verilen bazı olaylar aşağıdaki hangi Atatürk ilkeleriyle ilgilidir?

- A) Devletçilik B) Eşitlik C) İnkılâpçılık D) Cumhuriyetçilik

29. -"Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir"
-"Milletin geleceğine yalnız ve ancak millet egemen olacaktır."

Mustafa kemal Atatürk yukarıda verilen iki sözüyle neyi açıklamaktadır?

- A) Laiklik B)Devletçilik C) Cumhuriyet D) Demokrasi

30. - Vatanın bütünlüğünü ve bağımsızlığını esas almak
- Milli çıkarları her şeyden üstün tutmak
-Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan herkesin kendini Türk kabul etmesi

Yukarıda verilen maddeler aşağıdaki hangi Atatürk ilkesinin özellikleridir?

- A) Cumhuriyetçilik B) Bağımsızlık C) Devletçilik D) Milliyetçilik

31. -Sınıf kavgasını reddeder
-Her türlü mezhep ayrımcılığını reddeder.

Yukarıda Atatürk'ün milliyetçilik anlayışının birkaç maddesi verilmiştir. Bu iki maddeye bakarak milliyetçilikle hangi Atatürk ilkelerini ilişkilendirebiliriz?

- A) Halkçılık - Laiklik B) Devletçilik - Laiklik
C) Halkçılık - Devletçilik D) İnkılâpçılık - Devletçilik

32. — **Milletin özgürlüğü amaçlanıyor**
 — **Bütün bireylerin yasa önünde eşitliğini öngörüyor**
 — **Devlet milli egemenliğe dayanmıştır**

Yukarıda verilen bilgiler aşağıdaki hangi Atatürk ilkesinin ana maddeleridir?

- A) Devletçilik B) İnkılâpçılık C) Halkçılık D) Tam bağımsızlık

33. **“Bugünkü mücadelelerimizin amacı tam bağımsızlıktır. Bağımsızlığın bütünlüğü ise ancak mali bağımsızlık ile mümkündür.”**

Yukarıdaki sözyle Mustafa Kemal Atatürk tam anlamıyla aşağıdakilerden hangisini ifade etmiştir?

- A) Mali bağımsızlık tam bağımsızlıktan önemlidir
 B) Tam bağımsızlığı elde etmek oldukça zordur
 C) Devletin bütün organları mali kuvvetle yaşar
 D) Tam bağımsızlık ancak mali bağımsızlığımız varsa olur

34. — **Tam bağımsızlığı sağlamak**
 — **Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sorunlar**
 — **1929 dünya ekonomik bunalımı**

Yukarıda verilen bilgiler hangi Atatürk ilkesinin nedenlerini oluşturur?

- A) Devletçilik B) Milliyetçilik C) Halkçılık D) Cumhuriyet

35. 1. **Din ve vicdan özgürlüğü sağlar**
 2. **Devlet yönetiminde dinin hakim olmasını ister**
 3. **Toplumun inancında hoşgörünün hakim olmasını sağlar**

Yukarıda verilen özelliklerden hangileri Atatürk'ün laiklik ilkesine aittir?

- A) 1-3 B) 1-2 C) 2-3 D) 1-2-3

36. -Tevhid-i tedrisat kanunu
-Kılık Kıyafet Kanunu
-Türk Medeni Kanunu

Yukarıda laik devlete geçiş aşamalarından birkaçı verilmiştir. **Verilen bilgilere göre** aşağıdakilerden hangisi **söylenemez?**

- A) Toplum modern ve laik görünüm kazandı
B) Eğitim aklın ve bilimin ışığında düzenlendi
C) Millet egemenliği esas alınmıştır
D) Kadın erkek eşitliği sağlandı

37. -Kaynağı Türk milli kültürüdür
-Türk milletinin ihtiyaçlarından doğmuştur
-Akılcı ve bilimseldir
-Milli egemenlik ve bağımsızlık temeline dayanır

Yukarıda verilen maddeler aşağıdakilerden hangisine aittir?

- A) Eşitlik   B) Atatürk ilkeleri   C) İnkılâpçılık   D) Cumhuriyetçilik

38. “Milletin varlığının devam etmesi için milli birlik şarttır. Milli birliğin gerçekleştirilebilmesi için Türk devletini oluşturan vatandaşların milli kültürü tam olarak benimsemeleri gerekir.”

Yukarıda verilen bilgiye göre aşağıdakilerden hangisine **ulaşamaz?**

- A) Laiklik   B) Dil bilinci   C) Tarih bilinci   D) Milli kültür

39. “ Atatürk batıyı ve batılı kurumları taklit etmemiş; örnek almıştır. Örnek aldığı kurumların Türk Milletine uygun olmasına özen göstermiştir.”

Yukarıdaki bilgiye göre inkılâplarla ilgili olarak aşağıdaki hangi bilgiye **ulaşamayız?**

- A) Çağdaşlaşma   B) Milli kültürü yüceltmek
C) Batının kültürünü alma   D) Milli kültüre bağlılık

40. Aşağıda “Milliyetçilik” ilkesi ile ilgili çeşitli açıklamalar verilmiştir. Bunlardan hangisi **yanlıştır**?

- A) Kendini Türk sayan ve bilen her insan Türk'tür.
- B) Türk Milliyetçiliğinde, insanlar dil, din, ırk ve renklerinden dolayı ayrılmazlar.
- C) Türkiye Cumhuriyeti'nde milliyetçilik ilkesi, ulusu birleştirici bir unsur olarak ele alınır.
- D) “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” Özdeyişi, milliyetçilik ilkesini açıklayan bir anlatımdır.

41. Aşağıdakilerden hangisi Atatürk İlkelerinin ortak özelliklerinden birisi değildir?

- A) Atatürk ilkeleri Türk Milleti'nin ihtiyaçlarından doğmuştur.
- B) Her ilkenin anlamı, Türk Milleti'nin mizacına uygundur
- C) İlkelerin kabul edilmesinde taklitçilik esas alınmıştır.
- D) Atatürk ilkeleri bir bütündür.

42. Aşağıdakilerden hangisi Atatürk İlke ve İnkılapları'nın dayanaklarından birisi **değildir**?

- A) Milli Dil   B) Bağımsızlık   C) Milli birlik   D) Gelenekçilik